

DUPKA GYÖRGY

FOGYÓ, GYARAPODÓ NEMZETISÉGEK, ÉRDEKKÉPVISELETEK KÁRPÁTALJÁN

Kárpátaljai Magyar Könyvek

Dupka György

Fogyó, gyarapodó nemzetiségek,
érdekképviseltek Kárpátalján

Kárpátaljai Magyar Könyvek **208.**

Készült a Szülőföld Alap támogatásával

© Dupka György, 2011
© Intermix Kiadó, 2011

INTERMIX KIADÓ

Felelős kiadó: Dupka György
Felelős szerkesztő: Csordás László
Budapesti képviselő: H-1011 Bp., Hunyadi János u. 5.
Készült a Borneo Kft.-ben

ISBN 978-963-9814-37-0
ISSN 1022-0283

Dupka György

Fogyó, gyarapodó nemzetiségek, érdekképviseltek Kárpátalján

*(Hatásvizsgálatok a regionális történelmi folyamatok
és a szociológiai-demográfiai adatok,
nemzetiségi politika tükrében)*

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2011

Elhunyt szeretteim emlékének ajánlom:

édesanyámnak,

aki ruszin, szlovák, magyar,

édesapámnak,

aki magyar, lengyel, flamand,

feleségemnek,

aki magyar, szlovák

nemzetségből származott,

s akiknek ősi vérvonalai

bennem

és fiaimban is folytatódnak:

így lettünk a nem-magyarokból is

nyelvünket felvállaló, továbbvívó

magyarokká.

TARTALOMJEGYZÉK

„Mikor fogunk már összefogni?” Előszó helyett.....	7
I. ÁLTALÁNOS HELYZETKÉP.....	12
1. A nemzetiségek demográfiai jellemzői.....	14
1.1. Kitekintés: nemzetiségek Belső-Ukrajnában.....	14
1.2. Az elmúlt tizenkét év nyertesei.....	16
1.3 Az elmúlt tizenkét év vesztesei.....	16
1.4 A lakosság csökkenésének főbb okai.....	17
2. Nemzetiségek és etnikai csoportok Kárpátalján.....	19
2.1. Kárpátalja nemzetiösszetétele.....	19
2.2.. Statisztikai összkép.....	20
2.3. A tömbökben élő főbb nemzeti és etnikai csoportok.....	21
2.4. Kárpátalja lakosságának felekezeti megoszlása.....	22
2.5. A többségi nemzet felbukkanása Kárpátalján.....	24
2.5.1. Ukránok.....	25
3. Őshonos nemzetiségek.....	30
3.1. Az anyanemzetükkel természetes kapcsolatban álló őshonos nemzetiségek.....	30
3.1.1. Magyarok.....	31
3.1.2. Románok.....	63
3.1.3. Szlovákok.....	69
3.1.4. Németek.....	75
3.1.5. Zsidók.....	84
3.1.6. Lengyelek.....	90
3.1.7. Csehek.....	94
3.2. Anyanemzet nélküli őshonos nemzetiségek.....	98
3.2.1. Cigányok /Romák.....	99
3.2.2. Ruszinok.....	111
4. 1945 után betelepült szórvány-nemzetiségek.....	115
4.1 Oroszok.....	115
4.2 Azeriek.....	119
4.3. Beloruszok (Fehéroroszok).....	119
4.4. Bolgárok.....	120
4.5 Görögök.....	121
4.6 Moldovánok.....	121
4.7 Örmények.....	121
4.8 Egyéb nemzetiségek.....	122
5. Migránsok.....	122
6. A hatályos törvények által biztosított nemzeti jogok a gyakorlatban.....	124
6.1. Az etnikai –nyelvi állapot és a nemzetiségek kulturális – felvilágosító problémáinak megoldása.....	127

II. DEMOGRÁFIAI MELLÉKLETEK.....	139
1. A lakosság számának megoszlása a megyében az 1989. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva.....	139
2. Kárpátalja nemzetiségeinek megoszlása településtípusonként és a járásokban.....	140
3. Kárpátalja lakossága anyanyelv szerinti megoszlása.....	142
4. Kárpátalja lakosságának megoszlása településtípusonként.....	142
5. Kárpátalja lakosságának nemek szerinti megoszlása településtípusonként.....	143
6. Kárpátalja magyarság demográfiai adatai, a magyarlakta településeken, különös tekintettel a 10%-ot elérő és ott élő magyarság lélekszámára.....	144
7. Az ukrainai magyarság statisztikai adatai a 2001. évi népszámlálás tükrében.....	148
III. NEMZETISÉGI KÉRDÉSEK SZABÁLYOZÁSA UKRAJNÁBAN.....	149
IV. A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG PROBLÉMATÉRKÉPE.....	153
1. Jegyzőkönyv A Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar – Ukrán Vegyes Bizottság XIV. üléséről.....	153
2. Javaslatok (ajánlások) az ukrán-magyar kisebbségi vegyes bizottság XV. ülésének jegyzőkönyvéhez.....	160
3. Vázlatos problémajegyzék a mérvadó magyar szervezetek által kiadott közlemények alapján a teljesség igénye nélkül.....	165
4. Mit kívánunk a kárpátaljai magyarság nevében 2011. március 15-én?.....	169
V. VÁLOGATÁS AZ ÉRDEKVÉDELMI SZERVEZETEK KÖZLEMÉNYEIBŐL.....	172
1. Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség.....	172
2. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség.....	182
3. Egyéb szervezetek közleményei.....	190
VI. ADATBÁZIS, CÍMJEGYZÉK.....	198
1. Ukrainai és kárpátaljai magyar szervezetek, intézmények.....	198
2. Kárpátaljai nemzeti közösségek szervezetei, intézményei.....	204
Felhasznált források, irodalom.....	215

„Mikor fogunk már összefogni?”

Előszó helyett

Mi, a Kárpátok ölelte térben élő közép-európaiak, az elmúlt évezredben gyakran változó országhatárok közé szorultunk. Történelmünk viszontagságai

közepette megtapasztaltuk az összetartozás és a közös munka örömét, de a megosztottság és a viszály keserveit is. A XX. század végén e térségen hét állam osztozott, közülük Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia már az Európai Unió tagja, s önazonosságuk megtartásával megkezdtek a köztük lévő határok felszámolását.

Miközben térségünk államai között általában folyamatosan javuló kapcsolatról beszélhetünk, nem tagadjuk, hogy időről-időre komoly feszültségek gerjednek közöttünk. A kölcsönös megértést nehezíti, hogy nem ismerjük egymás kultúráját, történelmét. A közeledés gátja az is, hogy több országban léteznek szélsőséges, a szomszéd népek elleni hangulatkeltéstől szavazatokat remélő pártok. Sikerük a múlt mély sebeiből fakad. A XXI. század mást kíván.

- Észrevéve, hogy nemzeti érdekeinket sokkal hatékonyabban tudjuk elérni, ha egymást segítjük, mintha egymás ellen fordulunk,
- tudva, hogy különösen az Európai Unión belül egymásra vagyunk utalva,
- megtapasztalva, hogy egy ilyen közeledést a pártok egy része határozottan ellenez,
- belátva, hogy a kormányok a jószomszédi kapcsolatok kialakításában csekély sikert értek el, felismertük, hogy a nemzeteink közötti, a XXI. században oly igen fontos kiengesztelődés megvalósítása elsősorban magánemberektől, civil szervezetektől illetve az egyházaktól várható.

E felismeréstől vezérelve ezennel egy Megbékélési Mozgalom létrehozását kezdeményezzük. E mozgalomhoz csatlakozhat bárki, aki

- tudja, hogy szülőföldje számára csak előnyös, ha a térséget mások is szeretik,
- nyitott más nemzetek értékeinek felismerésére és tiszteletére,
- elutasít minden gyűlölködést,
- kész a szomszéd népek történelmének, kultúrájának, esetenként nyelvének megismerésére.

A Megbékélési Mozgalom elsősorban magatartási forma és életmód, nem szervezet. Csatlakozni hozzá e nyilatkozat aláírásával lehet.

Mi, a Megbékélési Mozgalom hét országból származó kezdeményezői,

tudatában vagyunk a jövőendő nemzedékek iránti felelősségünknek, ezért az egymás iránti ellenségeskedés helyett a megbékélés útját választottuk. Ragaszkodunk anyanyelvünkhöz, történelmünkhöz, kultúránkhöz. Nem megszüntetni, hanem elfogadni akarjuk különbözőségeinket. Azt reméljük, hogy egyre többen felismerik: egymást támogatva megerősödünk, egymással tusakodva Európa peremére szorulunk.

Kelt Nagymegyeren, 2010. október 24-én.

A Megbékélés Chartája Kárpátalján 2011. március 26-án vált ismertté, amikor a beregszászi Európa-Magyar Házban sor került a magyar-ukrán-ruszin megbékélési konferencia megrendezésére. A nyilvános kerekasztal-fórum fő szervezője dr. Surján László európai parlamenti képviselő, társrendezője pedig a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) volt.

Az európai parlamenti képviselőtől származott az a gondolat és nemes elhatározás, hogy útjára indítsa a kárpát-medencei népek közötti megbékélést elősegítő mozgalom eszméjét, hogy hidakat építve az emberek között megtaláljuk az együttélés örömét. A Megbékélés Chartáját 2010 októberében fogalmazta meg. A mozgalomhoz bárki csatlakozhat, aki nyitott más nemzetek értékeinek felismerésére és tiszteletére, elutasít minden gyűlölködést, s úgy véli, szülőföldje számára csak előnyös, ha a térséget mások is szeretik és kész a szomszéd népek történelmének, kultúrájának, esetenként nyelvének megismerésére. A mozgalom valójában egyfajta magatartási forma, ami csak lelki azonosulást kér azoktól, akik csatlakoznak hozzá.

A felvidéki Nagymegyér és a vajdasági Szabadka után a beregszászi fórum volt a sorrendben a harmadik ilyen összejövetel. Az egybegyűlteket (többek között egyetemisták, főiskolai hallgatók, alkotó értelmiségiek és civilszervezetek képviselői) előtt *A Megbékélés Chartáját* három nyelven: ukránul, ruszinul és magyarul is felolvasták.

A Legyünk közösen nagyok! címmel megtartott tanácskozás bevezető előadásában dr. Surján László hangsúlyozta: a beregszászi fórummal annak résztvevői hitet tesznek a megbékélés mellett: „Egy olyan 20. századot hagyunk magunk mögött, amelyet bármelyik nemzetiség szemszögéből nézve is jobb lenne elfelejteni” – tette hozzá, megjegyezve, hogy nincs értelme felemlíteni a múlt fájdalmait, de van értelme a reménynek. „Ebben a tekintetben – folytatta – a nyugat-európai példákat kell szem előtt tartani, hiszen ott is legalább olyan súlyos ellentétek feszültek a nemzetek között, mint amilyenek jelenleg Közép-Európában vannak. Érdemes megnézni, hogyan sikerült a franciákat és a németeket, az olaszokat és az osztrákokat értelmes együttműködésre rávenni –

mutatott rá a képviselő. – *Az Európai Unió ezért jött létre, hogy ne legyen több háború, hiszen az alapító atyák is azt fogalmazták meg, hogy több háború ne induljon ki német földről.*”

Zárógondolatként a képviselő kiemelte: ha Nyugat-Európában sikerült elérni a megbékülést, akkor Közép-Európában is sikerülnie kell, hiszen az ellentétek ebben a régióban sem nagyobbak, mint a kontinens nyugati felén voltak, ráadásul a Kárpát-medence népei sok évszázadon át békésen éltek egymás mellett.

A magyar és ruszin nép több mint ezer éves békés egymás mellett élését hangsúlyozta *Ludvig Filip*, a Kárpátaljai Ruszin Néptanács alelnöke, aki sajnálattal emlékeztetett minket arra, hogy Ukrajnában vannak olyan politikai erők, amelyek napjainkban is ellentéteket igyekeznek szítani a két nép között. A ruszin politikus elmondta: a ruszinok mindig közösen ünneplik a magyarokkal március 15-ét, mert az 1848-49-es magyar forradalomnak és szabadságharcnak köszönhető a ruszinság nemzeti öntudatra ébredése.

Olekszandr Pelin, az Ungvári Nemzeti Egyetem Társadalomtudományi Tanszékének szociológusa szintén fontosnak tartja az ukrán, a ruszin és a magyar nép megbékélését. Szerinte a vitás kérdések kibeszélésébe, megoldásába be kell vonni a független, nemzetközi tekintélynek örvendő mediátorokat, az Európai Unió jeles szakembereit is.

E sorok írója egyebek mellett felhívta a jelenlévők figyelmét a Vereckei-hágón felépített honfoglalási emlékmű, a munkácsi turulos emlékoszlop és más, úgynevezett „ukrán nemzeti öntudatot sértő” emlékmű kapcsán kialakult nyilatkozat-háborúra, amelynek mesterséges gerjesztői a radikális szerepben fellépő ukrán nacionalisták, akik szeparatizmussal vádolják a kárpátaljai magyarságot, a ruszinokat és más nemzetiségeket. A vereckei emlékmű az ő olvasatukban kizárólag a magyar imperializmus, a magyar revíziós törekvések megtestesítője. Egyértelműsíteniünk kell, hogy a gyűlöletkeltő pártokat, mozgalmakat, a történelemhamisítókat az ukrán hatóságokkal együttműködve, ukrán-magyar-ruszin értelmiségi összefogással ki kell szorítani a közéletből.

Vári Fábrián László József Attila-díjas költő hozzászólásában párbeszédet sürgetett az ukrán és magyar értelmiség között a történelmi sérelmek tisztázása és a két nép megbékélésének elősegítése érdekében. Szerinte a dialógusnak megvannak az alapjai, hiszen Kárpátalján vannak olyan alkotó személyiségek, akik munkásságuk révén kapcsolódási pontokat jelentenek az ukrán többség és a magyar kisebbség között.

Zubánics László történész, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) elnöke az ukrán parlament elé terjesztett ukrán nyelvtörvény-tervezetre hívta fel a figyelmet, amely garantálná a regionális nyelvek státusát mindazon

nemzetiségek számára, amelyek létszáma egy adott térségen belül eléri a 10 százalékot. Ugyanakkor sajnálatos, hogy az Ukrajna által megtett ajánlást egyes politikai erők a Velencei Bizottság bevonásával ezt a küszöböt 15 százalékra akarják felemelni. Az ukrán-magyar megbékélés követendő példájaként mutatta be a két nyelven is megjelent *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra* című nagymonográfiát.

Matl Péter szobrász sajnálattal közölte, hogy a Vereckei-hágón felállított emlékmű elsődleges értelmezését, szimbolikáját, üzenetét a radikális ukrán csoportosulások teljesen félremagyarázzák, pedig végleges kialakításához a magyaron kívül ukrán és ruszin népi motívumokat is felhasznált.

Kovács Elemér beregszászi újságíró az idegenforgalom fejlesztésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Rámutatott arra, hogy mind a kárpátaljai ukrán, mind az országos ukrainai médiában általában nagyon pozitív tudósítások jelennek meg a magyarországi és a kárpátaljai magyar turisztikai rendezvények, fesztiválok kapcsán.

dr. Surján László európai parlamenti képviselő tanulságosnak, gondolatébresztőnek és folytatásra méltónak minősítette a kerekasztal-fórumot. A képviselő kifejtette: bízik abban, hogy összefogva, embertől emberig, Kárpátalján is sikerrel indult el a megbékélési mozgalom, amelynek stafétája Kolozsvárra kerül, onnét tovább visszük a Kárpát-medence valamennyi országába, hogy kerekasztalhoz üljenek a megbékélés hívei, az értelmiség különböző nemzetiségű bölcsei, gondolkodói, az írótársadalom, az egyház és a közélet neves képviselői. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a régióból már több százan írták alá a chartát, jelezve: egyetértenek annak tartalmával. Aki támogatja a mozgalom szellemét és szeretné aláírni a chartát, megteheti a világhálón, a ***www.chartaxxi.eu*** oldalon, ahol nyomon is lehet követni annak kibontakozását.

Végezetül hadd idézzem dr. Surján László értékelő szavait: „*Am, ha az eddigi Charta XXI aláírók nemcsak egyszeri aktusnak tekintették a megbékélés mozgalom támogatását, hanem életformájukká válik a szomszédokkal való barátság építése, akkor ez a próbálkozás valóban előre viszi térségünket a boldogulás útján*”.

Ennek a mozgalomnak szellemében állítottam össze jelen könyvemet, hogy a XXI. századból visszatekintve, a jelenlegi helyzettel szembesülve korképet adjak a Kárpátalján élő nemzetiségekről, „életrajzokról”, múltjuk és jelenük megpróbáltatásairól, kihívásairól, nyelvüket, kultúrájukat elszántan védő civil mozgalmairól, érdekérvényesítő törekvéseikről, akikkel közösen küzdünk azért, hogy mindannyiunk szeretett szülőföldje ebben a században a béke, a megbékélés szígeitévé váljon a későbbi generációk számára is. Ebben

nyilvánul meg a környező országok mindenkori kormányainak az egymást segítő felelőssége is, amely nemet mond a gyűlöletkeltésre, a széthúzás helyett az összefogásnak biztosít prioritást, és az európai erkölcsi, emberjogi normákat, a kesztény értékrendet és a másságot is tiszteletben tartva, felvállalva viszonyul a többségi nemzet az országában élő nemzetiségekhez, etnikai csoportokhoz is. Úgy érzem, Ady Endre *Magyar jakobinus dal*című versének eme gondolatsora közel száz év elteltével is elgondolkodtató, hiszen nagy aktualitással bír:

*Mikor fogunk már összefogni?
Mikor mondunk már egy nagyot,
Mi, elnyomottak, összetörtek,
Magyarok és nem-magyarok?*

Ungvár, 2011. május 15.

D. Gy.

I. ÁLTALÁNOS HELYZETKÉP

Kárpátalja¹ önálló politikai története lényegében az első világháborút követően, 1918 végén kezdődött. A négy vármegyét – Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros – alkotó terület korábban a történelmi Magyarország szerves része volt. A fenti négy közigazgatási egységben az 1910-es népszámlálás adatai szerint 848 428 lakos élt: ebből 356 067 rutén, 267 091 magyar, 94 273 román, 93 047 német, 37 950 szlovák nemzetiségű. Az adatok azonban nem adnak pontos képet, mert a 128 791 főt kitevő zsidóságot, az úgynevezett kazárokat a magyarok, illetve a németek közé sorolták. Az itt élő népek sorsát erősen befolyásoló események gyakorlatilag 1919 tavaszán gyorsultak fel, amikor tovább folytatódtak a politikai és történelmi változások. Csak a XX. században 17 különféle impériumváltást, belső berendezkedést, fordulópontot, katonai megszállást ért meg Kárpátalja lakossága.

1918. nov. 15-ig. Osztrák-Magyar Monarchia;

1918. nov. 16. – 1918. dec. 20. Magyar Köztársaság;

1918. dec. 21. – 1919. márc. 21. Ruszka Krajna;

1918. nov. 9. – 1919. márc. 21. Körösmezői Hucul Köztársaság;

1919. márc. 21. – 1919. ápr. 19. Magyar Tanácsköztársaság;

1919. ápr. 10. – 1920. jún. vége. Román megszállás;

1919. jan. 12. – 1920. jún. 4. Csehszlovák megszállás;

1920. jún. 4. – 1938. okt. 7. Csehszlovák Köztársaság;

1938. okt. 26. – 1939. márc. 15. Cseh-Szlovák-Kárpát-országi Föderatív Köztársaság;

1939. márc. 15. Néhány óra önálló Kárpát-Ukrán Köztársaság;

1939. márc. 15. – 1944. márc. 21. Magyar Királyság;

1944. márc. 21. – 1944. okt. 23. A hitleristák által megszállt Magyarország és a nyilasok kora;

1944. okt. 24. – 1944. nov. 25. Csehszlovák Köztársaság;

¹ Az első világháború után mesterséges határokkal kialakított új közjogi, geopolitikai egységet sokféleképpen nevezték: Kárpátalja, Ruszka Krajna, Ruszinszko, Podkarpatska Rus, **Podkarpattyja**, Kárpátoroszország, Ruténföld, Kárpát-Ukrajna. Mai hivatalos neve Kárpátontúli Terület – Kijevből nézve! –, ukránul Zakarpatszka oblaszty. A magyar Kárpátalja elnevezés nem a csehszlovák időkben elterjedt Podkarpattyja tükörfordítása, mint sokan – tévesen – gondolják, hanem a Szerednye-Munkács-Nagyszőlös vonal alatti síkvidéket nevezték így a XIX. századtól. Az 1920. évi impériumváltás után ez a fogalom a Verhovinára, Máramaros Csehszlovákiához csatolt részére és a Tiszahátra is kiterjedt.

1944. nov. 26. – 1945. jún. 29. Kárpátontúli Ukrajna;

1945. jún. 29. – 1991. aug. 23. Szovjetunió, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátaljai megyéje;

1991. aug. 23-tól. Ukrajna.

Kárpátalja 1919–2009 közötti történelmével, egyes korszakaival, politikai életével, kultúrájával, demográfiájával stb. számos könyv, tanulmánygyűjtemény, periodikákban megjelent dolgozat foglalkozik. A kiadott munkák közül figyelemre méltó teljesítménynek számít az MTA Regionális Kutatások Központjának nemrég megvalósított kezdeményezése (szerkesztő Baranyi Béla, az MTA doktora; a 18 fős szerzőgárdából 14-en a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárai)². Emellett az eddigi legnagyobb kétnyelvű (magyar, ukrán) monográfia 2010 végén jelent meg, amelynek megszületésében többek között szerepet vállalt a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete (Fedinec Csilla főszerkesztésével), az Ungvári Nemzeti Egyetem Politikai Regionalizmus Kutatóintézete (Vehes Mikola főszerkesztésével) és a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány. Munkájukat a Szülőföld Alap támogatta. A könyvnek összesen 26, többek között budapesti, kijevei, ungvári és beregszászi szerzője van. A szakszerűen megírt monográfia éles szakmai vitákat váltott ki az ukrán és magyar történészek körében.³

Mindezek ismeretében az „alaposan kikutatott” korszakok újratárgyalásától ezúttal eltekintek (*hiszen számos egyéni, ill. szerzőtársakkal közösen írt publikáció fellelhető ebből a tárgykörből*). Inkább sajátos megközelítésben, a magyar, ukrán, orosz, román, német, szlovák, roma, lengyel, ruszin és más forrásmunkákra, hivatalos állami adatbázisokra támaszkodva mutatom be elsősorban Kárpátalja ősi és később betelepült nemzetiségeit, kiemelve a magyarok jelenlegi társadalom-politikai helyzetének bemutatását. Valamennyi vidékünkön élő nemzetrésszel sokan foglalkoztak már, ennek kétségtelenül gazdag szakirodalma van (*külön-külön magyarul és ukránul, más nyelveken is*). Az eddigi publikációk ismeretében azonban ilyen jellegű, adatolt összefoglaló munka magyarul eddig még nem került kiadásra.

² Kárpátalja. Kárpát-medence Régiói 11. Szerkesztette: Baranyi Béla. A monográfia az MTA Regionális Kutatások Központja és a Dialóg Campus Kiadó sorozata. Pécs Budapest, 2009. 541 p.

³ Kárpátalja 1919–2009 kultúra, politika, történelem. Főszerkesztő: Fedinec Csilla, Vehes Mikola. Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. Budapest, 2010. 640 p. A monográfia ukrán nyelvű változata is megjelent Ungváron (Uzshorod, Poligrafcentr „Líra”, 2010. 716 old).

1. A NEMZETISÉGEK DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI⁴

A Szovjetunió felbomlása, Ukrajna 1991. augusztus 24-i állami függetlenségének kikiáltása után sem változott Kárpátalja közjogi státusa, jelenleg az ország egyik megyéje.

A „kis Svájcnak” is becézett Kárpátalja megye területe jelenleg 13 közigazgatási egységre – *járásra, 5 megyei jogú városra (Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász, Csap)* oszlik. A területen 5 város, 20 városi jellegű (mezőváros, nagyközség) település, illetve 579 község és kistelepülés található, amely 295 községi tanácshoz (önkormányzathoz) tartozik. A megye központja *Ungvár* (Uzshorod).

1.1. Kitekintés: nemzetiségek Belső-Ukrajnában⁵

Ukrajna összlakossága a legutóbbi, 2001. december 5-i népszámlálás adatai szerint 48 millió 457 ezer főt tett ki. Az ország egészét tekintve jelentős népsűrűségről beszélhetünk – 80 fő/négyzetkilométer. A népsűrűség északnyugaton és az ország déli részén (60 fő/négyzetkilométer) a legalacsonyabb. Különösen alacsony ez a mutató Csernyigov megyében (39 fő/négyzetkilométer). A legsűrűbben lakottak a keleti iparvidékek, ahol ez a mutató meghaladta a 90 főt, a Donyecki megyében pedig elérte a 183 főt.

Ukrajnában az 1989-es népszámlálás során 51 millió 452 ezer személyt vettek nyilvántartásba. 2001 decemberére közel hárommillióval csökkent az időközben függetlenné vált ország lakossága (*a hivatalos statisztikai adatok szerint ekkor Ukrajna 25 megyéjében, a Krími Autonóm Köztársaságban, Kijev és Szevasztopol városában 48 millió 457 ezer ember élt.*)

Az Ukrán Demográfiai és Szociális Kutatások Intézetének közleménye szerint a gazdasági válság miatt 2011 helyett 2012-ben tartják az országos népszámlálást.

⁴Forrás: Dupka György. **Demográfiai jellemzők, társadalmi mutatók, tendenciák** (Sokszorosított előadás szövege). - 2003. január 24. Ungvár. Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja. Nemzetközi konferencia a MÉKK és a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - Anyanyelvi Konferencia közös szervezésében: A fórum témája: *Ukrajna nemzetiségeinek és Kárpátalja magyarságának statisztikája a legutóbbi népszámlálás tükrében, etnikai arányváltozások és a magyar kultúra életterének beszűkülése a határon túli magyarok vonatkozásában Schengen előtt – Schengen után.*

⁵Dupka György, Zubánics László. Belső-Ukrajna a népszámlálás tükrében. - http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=28&book_id=303

Ukrajna nemzetiségi összetétele⁶
Össznépesség: 48.457.000 fő (-2.995.000) (2001)
51.452.000 (1989)
41.869.000 (1959)

Etnikai összetétel	Mennyiség (ezer főben)	1959	1989	Százalékban
ukrán	37.541,700 (+122.700)	32.158.000	37.419.000	77,8
orosz	8.384.100 (-2.971.900)	7.091.000	11.356.000	17,3
belorusz (fehérorosz)	275,800 (-164.200)	291.000	440.000	0,6
moldován	258,600 (-66.400)	242.000	325.000	0,5
krími tatár	248,200 (+201 393)	000.000	46.807	0,5
bolgár	204,600 (-29.400)	219.000	234.000	0,4
magyar	156,600 (-6 400)	149.000	163.000	0,3
román	151,000 (+ 16 000)	101.000	135.000	0,3
lengyel	144,100 (-74 900)	363.000	219.000	0,3
zsidó	103,600 (-382 400)	839.000	486.000	0,2
örmény	99,900 (+45.700)	00.000	54.200	0,2
görög	91,500 (-7.500)	104 000	99.000	0,2
tatár	73,300 (+++)	000.000	000.000	0,2
cigány	47,600 (-317)	000.000;	47.917	0,1
azerbajdzsán	45,200 (+8.239)	00.000	36.961	0,1
grúz	34,200 (+10.660)	00.000	23.540	0,1
német	33,300 (-4549)	00.000	37.849	0,1
gagauz	31,900 (-67)	00.000	31.967	0,1
egyéb	177,100 (-398900)	312.000	576.000	0,4

⁶ Itt és a továbbiakban, ahol nincs rá egyéb utalás, az 1959- 2001. évi népszámlálás adatai vannak felhasználva.

1.2. Az elmúlt 12 év nyertesei:

- az ukránok, hiszen míg 1989-ben az egykori szovjet tagköztársaságban csak 37 millió 419 személy vallotta magát ukrán nemzetiségűnek, addig rá tizenkét esztendővel – ha minimális arányban is, de növekedett az ukrán nemzetiségűek száma –, ez a mutató 37 millió 419 ezer főt tett ki. Ez mellékesen azt is jelenti, hogy míg 1989-ben az ország névadó nemzete az összlakosság csupán 73 százalékát adta, addig napjainkban már a 78 százalékát adja.

- a románok, a cigányok, a krimi tatárok esetében jelentős számbeli gyarapodás tapasztalható.

- nagy számban jelentek meg Ukrajna területén, s vették fel az ukrán állampolgárságot a különböző kaukázusi népek képviselői: azeriekből például 45 200-at, örményekből (akik a Krim-félszigeten és a Fekete-tenger partvidékén, akárcsak a bolgárok és gagauzok, őslakosoknak számítanak, de a második világháború idején a krimi tatárokhoz hasonlóan őket is kitelepítették) 99 900 személyt, míg grúzokból 34 200 főt számláltak össze a biztosok.

1.3. Az elmúlt 12 év vesztesei:

- az orosz nép; 1989-ben még 11 millió 356 ember vallotta magát e nemzetiséghez tartozónak, 2001-ben viszont már csak 8 millió 384-en, azaz a csökkenés eléri a hárommillió főt.

- a zsidók, akik 1989-ben még 486 ezren voltak, mára viszont csupán 103 ezer 600-an maradtak.

- a lengyelek; a korábbi 219 ezerrel szemben mostanra 144 ezer 100-an élnek Ukrajnában.

- a beloruszok 440 ezerrel szemben csupán 278 ezer 800-an vannak.

- a bolgárok, akik 234 ezerről 204 ezer 600-ra csökkentek.

- a magyarok; míg 1989-ben a Szovjet-Ukrajnában 163 ezer személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, addig 2001 decemberében 156 ezer 600-an, ami a független Ukrajnában élő népek létszámát illetően a hetedik helyet jelenti. Azaz a csökkenés mindössze 6 ezer 400 főt tesz ki. Ezen belül Kárpátalján az 1989-es 155 ezer 711 fővel szemben tizenkét év múlva 151 500 főt vettek lajstromba, azaz 4211 fővel csökkent a magyarság száma. Kárpátalján a magyarság tartja az előkelő második helyet, s az összlakosság 12,1 százalékát teszi ki. Az Ukrajnában (összesen) élő magyarok lélekszáma 1989 és 2001 között: $164,2 - 155,7 = 8,5$ ezer fővel, azaz 5 %-kal csökkent. A Kárpátalján kívül élő magyarok lélekszáma 1989 és 2001 között: $(164,2 - 155,7) - (156,6 - 151,5) = 3,4$ ezer fővel, azaz 40 %-kal csökkent.

1.4. A lakosság csökkenésének főbb okai

Az elmúlt húsz évben hatmillióval csökkent Ukrajna lakossága. Egy nemrég készült tanulmány szerint ennek főbb okai az alkoholban, a cigarettában, a kábítószer-fogyasztásban és az abortuszokban keresendők. Az egy főre számított alkoholfogyasztás meghaladja az évi 10–15 litert (a norma 8 liter alatt van). A férfiakon kívül egyre többen italoznak a nők és fiatalkorúak közül is. A hivatalos adatok szerint tavaly az ukránok harminchat százaléka dohányzott, míg szomszédainknál ez a mutató huszonnyolc százalék. A jövőt jelentő harminc év alattiak körében négyszer annyi a füstimádó, mint az idősebb korosztályban. A cigarettázás átlagosan hét-tizennégy évvel rövidíti meg a dohányosok életét. A következmények ismertek: agyvérzés, infarktus, torok-, tüdő- és gyomorrák, hasnyálmirigy-gyulladás. A nikotin impotenciát, vetélést, meddőséget okozhat.

Az ENSZ tavalyi felmérése szerint az ukrán nép az egyik legnagyobb kábítószer-fogyasztó az európai régióban. A többség növényi eredetű opiátok révén esik mámorba. Idehaza mákból és kenderből készítenek bódító szereket. Az országon halad át azonban a keletről nyugatra tartó kábítószer-szállítmányok jelentős része is, így nem jelent nagyobb problémát a heroin, a kokain vagy az ecstasy beszerzése sem. Nem véletlen, hogy a nagy átrakodóállomásokon – Herszonban, Odesszában és Iljicsjevskben – él a legtöbb bódult ember. Itt található a legtöbb HÍV/AIDS-fertőzött, TBC-és és hepatitiszes is, amely megbetegedések elmaradhatatlan kísérői a kábítószereseknek. Hivatalosan százezer kábítószer-élvezőt tartanak nyilván, ám valós számuk ennél jóval többre tehető. Hetven százaléuk huszonöt évnél fiatalabb! Még egy döbbenetes tény: Európát tekintve Ukrajnában a legmagasabb a kábítószer-élvező nők száma...

Ezek után már nem meglepő, hogy rengeteg gyerek jön a világra veleszületett rendellenességekkel. Ha egyáltalán megkapja ezt az esélyt, ugyanis a függetlenség éve alatt az országban harmincmillió abortuszt hajtottak végre. Hivatalosan. Sokan a nőket teszik felelőssé a lassú elnéptelenedésért, akik többnyire rossz szociális helyzetükre, a biztos megélhetés, a lakás, a pénz hiányára hivatkoznak. Sokaknak nem telik fogamzásgátlókra sem, inkább vállalják a szervezetre és a pszichére egyaránt káros terhesség-megszakítást. Megrázóak az adatok, amelyek mérföldekre választanak el bennünket a civilizált országoktól: míg náluk ezer nőre évente öt, nálunk tizenhat és fél abortusz jut.

Fogyó gyarapodó nemzetiségek 1910-2001 között. (saját szerkesztés)

Nemzetiség	1910	1921	1930	1941	1946	1959	1970	1979	1989	2001
	Százalékarány									
Ukránok	-	-	-	-	527 032	686 464	808 131	898 606	976 749	1 010 100
	-	-	-	-	68 %	74,6 %	76,5 %	77,8 %	78,4 %	80,5 %
	335 327*	372 884*	446 916*	502 329*	-	-	-	-	-	10 100
Ruszinok	56,16%	61,47%	63,02%	58,92%	-	-	-	-	-	0,81%
	262 555	102 144	109 472	245 286	134 558	126 247 (149 000)*	151 949 (166 000)*	158 446 (171 000)*	155 711 (163 000)*	151 500 (156 600) *
	43,97%	16,84%	15,09%	28,77%	17,809%	13,72 (16,19) %	14,38 (15,71) %	13,71 (14,80) %	12,50 (13,09) %	12,08 (12,48) %
Magyarok	14 132	10 810	12 641	15 587	12 400	18 346	23 454	27 200	29 485	32 152
	2,37%	1,78%	1,78%	1,83 %	1,64%	1,99%	2,22%	2,35%	2,37%	2,56%
	-	-	-	-	12 176	29 599	35 189	41 713	49 458	30 933
Oroszok	-	-	-	-	1,61%	3,22%	3,33%	3,61%	3,97%	2,47%
	7 728	10 298	13 242	6 838	13 404	12 299	9 573	8 245	7 329	5 695
	1,29 %	1,69%	1,83 %	0,80 %	1,77%	1,34%	0,91%	0,71%	0,59%	0,45%
Szlovákok	63 653 (12 914)	10 460 (10 674)*	13 249 (12 713)*	13 244	2 398	3 504	4 230	3 746	3 478	3 582
	10,66 %	1,72%	1,83%	1,55%	0,32%	0,38%	0,40%	0,32%	0,28%	0,29%
	63 653	80 059	91 255	78 272	6 998	12 169	10 856	3 848	2 639	565
Zsidók	10,66%	13,39%	12,58%	9,18%	0,93%	1,32%	1,03%	0,33%	0,21%	0,05%
	590	298	159	-	-	-	-	-	690	518
	0,10%	0,05%	0,02%	-	-	-	-	-	0,06%	0,04%
Lengyelek	201	9 477	20 719	6 838	1105	964	721	600	516	320
	0,03%	1,56%	2,86%	0,80%	0,15%	0,10%	0,07%	0,05%	0,04%	0,03%
	-	444	1 357	-	625	4 970	5 902	5 586	12 131	14 004
Csehek	-	0,073%	0,19%	-	0,08%	0,54%	0,56%	0,48%	0,97%	1,12%
	597 062	606 568	725 357	852 546	755 900	920 173	1 056 799	1 155 759	1 245 618	1 254 614
	Kárpátalja össztlakossága									

2. Nemzetiségek és etnikai csoportok Kárpátalján⁷

Ukrajna megyéi közül Kárpátalján él a legtöbb nemzetiség, a négy EU-tagállammal határos vidék (Lenyegyelország, Szlovákia, Magyarország, Románia) a huszonegyedik század elején ismét a népvándorlás keresztútjává vált, a jobb élet reményében az embercsempészek közreműködésével ázsiai migránsok százai ostromolják a zöldhatárt. Akiket közülük a határőrök elfognak, azok az itt, illetve a Kárpátokon túli megyékben kialakított menekülttáborokba kerülnek, egyesek ukrán állampolgárságért kilincselve telepednek le, nem akarnak visszatérni szülőföldjükre. Ezt támasztják alá a 2001. évi ukrainai népszámlálás nyilvánosságra hozott adatai is, amelyek szerint több mint száz nemzetiség és etnikai népcsoport képviselője lakja be a vidéket (1989-ben 70 nemzetiség képviselőit mutatták ki), közülük csak 8 etnikai csoport aránya haladta meg az össznépességen belül a 0,1 %-ot. Az itteni soknemzetiségűség esetében három csoportról beszélhetünk: *őslakosok* (ruszin, magyar, román, cigány, szlovák, német, zsidó, cseh), 1945 után letelepedett *szórvány-nemzetiségek* (orosz, lengyel, belorusz, örmény) és *migránsok* (ázsiai és keleti országokból érkezett gazdasági menekültek).

2.1 Kárpátalja nemzetiségi összetétele⁸

Össznépesség: 1.254.614 (2001) (+8.982)
 1.245.618 (1989)
 1.155.759 (1979)

Etnikai összetétel	Mennyiség (ezer főben)	1979	1989	Százalékban
ukrán	1.010.127 (+33.351)	898.606	976.749	80,5
magyar	151.516 (-4211)	158.446	155.711	12,1
román	32.152 (+3.136)	27155	29.485	2,6
orosz	30.933 (-18.456)	41.713	49.458	2,5
cigány	14.004 (+1869)	5.586	12.131	1,1
ruszín	10 100			****
szlovák	5.695 (-1729)	18.245	7.329	0,5
német	3.582 (+22)	3.746	3.478	0,3
belorusz, fehérorosz	1540		2.521	0,1

⁷ Lásd bővebben: Molnár József, Molnár D. István: Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász, 2005, 120. l. Elektronikus változata: meteor.geo.klte.hu/hu/doc/publ_molnarj.pdf

⁸ Itt és a továbbiakban, ahol nincs egyéb utalás rá, az 1979- 2001. évi népszámlálás adatai

zsidó	565 (-2274)	3.848	2.639	0,05
lengyel	518		690	0,04
moldován	516		953	0,04
örmény	490		439	0,04
cseh	320		516	0,03
bolgár	279		290	0,03
azerbajdzsán	231		577	0,02
görög	100		121	0,0
egyéb	600			0,4

A lakosság 80,5 %-át ukránok, ruszinok teszik ki. Gyarapodó létszámuk átlépte a bűvös egymilliós küszöböt, de nőtt a románok és a németek száma is. Az erdélyi és felvidéki létszámcsökkenés ismeretében kisebb csodának nevezhető a kárpátaljai magyarság négyezres apadása. A magyarok mellett jelentősen csökkentek azok, akik oroszoknak, szlováknak, zsidónak vallották magukat. Egy új nép is feltűnt 2001 decemberében Kárpátalján: 10,1 ezer személy élt a törvény adta lehetőséggel és vallotta magát ruszin nemzetiségűnek.

2.2. Statisztikai összkép

Kárpátalját demográfiai szempontból stabil régióként tartják számon. Ezt igazolják a megyei statisztikai hivatal honlapján és a sajtóban nyilvánosságra hozott adatok is. 2010-ben a természetes népszaporulat terén országos viszonylatban az első helyre került: háromezer-háromszázötvennégygel többen születtek, mint ahányan távoztak az élők sorából.

A legfiatalabb korfája is ennek a megyének van, ahol hatszáznegyvenhétezer-négyszáz hölgy él, ami a lakosság 52,1 százaléka. Kétszáznegyvenkétezer-kétszázuknak a városokban, négyszázöttezer-kétszázuknak falvainkban telnek mindennapjaik. A szebbik nem képviselőinek ötven százaléka reprodukív korú (15–49 éves). Tavaly tizennyolcezer-háromszázegy csecsemő jött a világra, közülük hatezer-hétszázkettyő városainkban. Hétezer-hétszázötven első ízben váltak édesanyává, ez a szülő nők negyvenkét százaléka. A családok ötödében három vagy annál több gyermeket nevelnek. Az újszülöttek felének huszonöt évnél fiatalabb az édesanyja, minden negyediké a húszat sem éri el. Kiskorúak is születtek: százharmincöt apróságnak tizenkét–tizenöt éves tini adott életet. Minden ötödik gyermek házasságon kívül jött a világra.⁹ Az év során nyolcezer-négyszázkilencvenhat házasságot kötöttek, ez 4,3 százalékkal kevesebb a 2009-es adatoknál.

⁹A roma lakosság körében, különösen a leányanyák etnobizniszt csinálnak a gyerekvállalást elősegítő kormány-támogatásból (1 gyerek után 10 000, 2 gyerek után 20 000, 3 gyerek után 50 000 Hrvvnyv támogatást kapnak). Időközben emelkedett a támogatás aránya.

Napjainkban a statisztikai összkép megnyugtató. Kárpátalján véget ér a demográfiai mélyhullám: egyes népesség fogyása mellett gyarapodó nemzetiségek kerülnek a statisztikai élvonalba. Kárpátalja sem kivétel a népesség fogyása alól. Vidékünkön fél év alatt mintegy 1500 fővel lett kevesebb a lakosok száma. Folyamatosan nő a születések száma. Például 2005-től 7 299 újszülöttet anyakönyveztek, 2006-ban 7 621-et. A halálestek száma is csökkenő tendenciát mutat, a 2005-ben jegyzett évi 8 743 halálessel szemben 2006-ban 8 338-an távoztak az élők soraiból. S bár csökkent az elhalálozások száma, még mindig meghaladja a születéseket. Igaz, megyénkben mintegy a felére esett vissza a természetes népszaporulat fogyásának üteme. Egy éve még 1 444 volt a különbség a születések és a halálozások között, az utóbbi javára. Ez a mutató mára 717-re módosult. A halálokok tekintetében továbbra is az érrendszeri megbetegedések vezetnek, ami az elhunytak 55,1 százaléka számára bizonyult végzetesnek. Második helyen a daganatos megbetegedések állnak 10,7 százalékkal. Érdekes, hogy a balesetben, öngyilkosság, illetve emberölés következtében életüket veszítettek száma felülmúlja az emésztőszervi betegségekben elhunytakét.

2.3. A tömbökben élő főbb nemzeti és etnikai csoportok¹⁰

A) Megyei jogú városok¹¹

Ungvár: 115 568 lakosából 89 942 (77,8 %) ukrán/ruszin, 11106 (9,6 %) orosz, 7972 (6,9 %) magyar, 2523 (2,2 %) szlovák, 1705 (1,5 %) roma, 232 (0,2 %) zsidó.

Munkács: 81 637 lakosából 62 935 (77,1 %) ukrán/ruszin, 7326 (9,0 %) orosz, 6975 (8,5 %) magyar, 1592 (1,9 %) német, 1130 (1,4 %) roma, 352 (0,4 %) belorusz/fehérorosz, 157 (0,2 %) zsidó.

Beregszász: 26 554 lakosából 10 321 (38,9 %) ukrán/ruszin, 12 785 (48,1 %) magyar, 1 695 (6,4 %) roma, 1445 (5,4 %) orosz.

Huszt: 31 824 lakosából 28 446 (89,3 %) ukrán/ruszin, 1 726 (5,4 %) magyar, 1 165 (3,7 %) orosz, 122 (0,4 %) roma.

B) Közigazgatási járások

Beregszászi járás: 54 062 lakosából 10 185 (18,8 %) ukrán/ruszin, 41 163 (76,1 %) magyar, 2 211 (4,1 %) roma, 361 (0,7 %) orosz.

¹⁰ Itt és a továbbiakban, ahol nincs egyéb utalás rá, a 2001. évi népszámlálás adatai vannak felhasználva.

¹¹ Csap - az ötödik város a 2001. évi népszámlálás után kapta meg a megyei alárendeltség rangját.

Nagybereznai járás: 28 211 lakosából 27 182 (96,3 %) ukrán/ruszin, 452 (1,6 %) roma.

Nagyszőlősi járás: 117 957 lakosából 84 263 (71,4 %) ukrán/ruszin, 30 874 (26,2 %) magyar, 1 425 (1,2 %) orosz, 920 (0,8 %) roma.

Volóci járás: 25 474 lakosából 25 182 (98,8 %) ukrán/ruszin, 165 (0,6 %) orosz.

Ilosvai járás: 100 905 lakosából 99 498 (98,6 %) ukrán/ruszin, 642 (0,6 %) orosz, 263 (0,3 %) szlovák, 167 (0,2 %), roma, 114 (0,1 %) magyar.

Ökörmezői járás: 49 890 lakosából 49 453 (99,1 %) ukrán/ruszin, 245 (0,5 %) orosz, 118 (0,2 %), roma.

Munkácsi járás: 101 443 lakosából 85 163 (84,0 %) ukrán/ruszin, 12 871 (12,7 %) magyar, 1414 (1,3 %) roma, 846 (0,8 %) német, 721 (0,7 %) orosz, 215 (0,2 %) szlovák.

Perecsenyi járás: 32 026 lakosából 30 857 (96,3 %) ukrán/ruszin, 430 (1,3 %) orosz, 306 (1,0 %) szlovák, 138 (0,4 %) roma.

Rahói járás: 90 945 lakosából 76 184 (83,8 %) ukrán/ruszin, 10 514 (11,6 %) román, 2 929 (3,2 %) magyar, 774 (0,8 %) orosz.

Szolyvai járás: 54 869 lakosából 51 868 (94,5 %) ukrán/ruszin, 848 (1,5 %) orosz, 800 (1,4 %) roma, 383 (0,7 %) magyar, 366 (0,7 %) német, 354 (0,6 %) szlovák.

Técsői járás: 171 850 lakosából 142 978 (83,2 %) ukrán/ruszin, 21 298 (12,4 %) román, 4 991 (2,9 %) magyar, 1 799 (1,0 %) orosz, 286 (0,2 %) német.

Ungvári járás: 74 399 lakosából 43 489 (58,4 %) ukrán/ruszin, 24 822 (33,4 %) magyar, 3 022 (4,1 %) roma, 1 485 (2,0 %) orosz, 1 191 (1,6 %) szlovák.

Hushti járás: 96 146 lakosából 92 146 (95,0 %) ukrán/ruszin, 3 785 (3,9 %) magyar, 846 (0,9 %) orosz.

2.4. Kárpátalja lakosságának felekezeti megoszlása

A „*templom és az iskola*” valamennyi nemzetiség esetében nyelvet, hitet megtartó intézmény. Jelenleg a megyében 23 konfesszió keretén belül 1 181 vallási közösség működik. Ezeket 1100 pap szolgálja ki, 80 református közösségben vasárnapi iskola jellegű egyházi tanfolyam működik, ezen kívül egy missziós iskola és négy bennlakásos jellegű szakosított líceum.

A felekezeti megoszlás dinamikája 1921-2001 között¹²

Kárpátalja lakosságának felekezeti megoszlása, hovatartozása¹³	1921 606568 lakosból	1930 72557 lakosból	1941 852 546 lakosból	2001 1 254 614 lakosból
Görög katolikus (<i>jelentős számban: ruszin, ukrán, magyar, román</i>)	323749	359167 (49,5%)	432223 (50,6%)	220 000
Izraelita, zsidó	93023	102542 (14,1%)	101854 (11,9%)	2000 (500)
Református és evangélikus (<i>jelentős számban: magyar, ukrán, ruszin, cigány</i>)	64703	72425 (10,2%)	107735 (12,7%)	77 000 (80 000)
Pravoszláv (<i>jelentős számban: ukrán, ruszin, orosz, román, magyar, cigány</i>)	60599	112034 (15,4%)	123144 (14,5%)	700 000
Római katolikus (<i>jelentős számban: magyar, szlovák, német, ukrán, cigány</i>)	55019	69262 (9,5%)	79753 (9,4%)	40 000 (70 000)
Egyéb újprotestáns egyházak (baptisták, Jehova Tanúi, Adventisták): a hívek között a megye valamennyi nemzetiségének képviselője megtalálható	-	-	-	50 000
Egyéb egyházak, szekták	-	-	5741 (0,9%)	107650-142429
ateisták	-	-	-	6624-8280 (4-5%)
Felekezet nélküliek	-	-	-	16561-49684 (10-30%)

¹² Saját szerkesztés a népszámlálási adatok alapján¹³ Az ukránok kárpátaljai felbukkanását, politikai mozgalmait stb. itt csupán vázlatosan tárgyaljuk, ennek a tárgykörnek is könyvtárnyi irodalma van.

Általános iskolák, középiskolák, liceumok, gimnáziumok és az ott tanulók Kárpátalján a 2010. évi állapot szerint.

Nº	A tanítás nyelve	Iskolák száma	Tanulók száma
1	Ukrán	558	125 278
2	Orosz	2	632
3.	Magyar	66	10 815
4.	Román	12	2 649
5.	Ukrán és magyar	31	8 892
	ezen belül ukrán	-	4 581
	ezen belül magyar	-	4 311
6.	Ukrán és orosz	4	1 874
	ezen belül orosz	-	760
	ezen belül ukrán	-	1 114
7.	Ukrán, orosz és román	1	835
	ezen belül román	-	425
	ezen belül orosz	-	15
	ezen belül ukrán	-	395
8.	Ukrán és román	1	223
	ezen belül román	-	213
	ezen belül ukrán	-	10
9.	Ukrán és szlovák	1	223
	ezen belül ukrán	-	110
	ezen belül szlovák	-	113
Összesen:		676	151 421

2.5. A többségi nemzet felbukkanása Kárpátalján

A történelmi Magyarország négy vármegyényi területén (Bereg, Ung, Ugocsa, Máramaros) a mindenkori Magyar Királyság, az Erdélyi Fejedelemség, az Osztrák-Magyar Monarchia századokon át az itt élő ruténokat, ruszinokat nevezte meg többségi népcsoportnak. Az első világháború után a Trianon szülte Podkarpatszka Ruszban a csehszlovákiai hatóság a ruszinokat szinte „társnemzetként” kezelte. 1938–1944 között a visszacsatolt Kárpátalján a Magyar Királyság újfent a ruszinokat ismerte el többségi nemzetnek. A

Kárpátalját „bekebelező”, illetve Csehszlovákiától „elcsaló” Szovjetunió nemzetiségi politikájának alakítói, különösen a sztálini korszakban ezt a folyamatot megszakították és a nemzetközi joggyakorlatot, az ilyenkor szokásos népszavazást is mellőzték, a ruszinokat önkényesen, megkérdésük nélkül máról-holnapra „átkeresztelték” kárpátaljai ukránoknak. A kommunista korszakban elindított folyamat a rendszerváltás után kissé más színezetet kapott. A független Ukrajnában engedélyezték a ruszin szervezetek hivatalos bejegyzését, azóta minden ruszin formáció nemzetközi hátszéllel emeli fel hangját és napirenden tartja saját nemzetiségének országos szintű rehabilitálását, követelve a ruszin nép korábban szerzett jogainak visszaállítását. 2010-ben a megyei tanácsnak köszönhetően ez a rehabilitáció már megtörtént, viszont országos szinten az egymással szövethető nacionalista-nemzeti politikai erők akadályozzák elismertetésüket. Míg ez a harc el nem dől, marad a felemás helyzet: a ruszin-ukrán identitástudat. Közülük sokan a lakhelyükön, a családban ősiek nyelvén beszélnek, a városi, hatósági, hivatalos közegekben ukránul kommunikálnak. Ez a magatartásforma majdnem minden kárpátaljai őslakóra, nemzetiségre jellemző, hiszen valamennyien a magunk módján bilingvisek vagyunk.

2.5.1. UKRÁNOK¹⁴

Az 1910-es osztrák-magyar, az 1921-es és 1930-as csehszlovák, végül az 1941-es magyar népszámlálási biztosoknak kiosztott kérdőívben nem tüntettek fel olyan rovatot, amelyben az ukránt külön nemzetiségként jelölték volna meg. Csak a ruthén, ruszin nemzetiséget megjelölő rovatban szerepelt pótlólag az ukrán, illetve az orosz megnevezés. Ezekből a táblázatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a négy vármegyényi Kárpátaljának „ukrán őslakossága” nem volt. A XX. század tízes éveiben, különösen a Kárpátok keleti és nyugati részén népkavargást, menekülést, vándorlást előidéző első világháború, majd a bolsevikok 1917-es forradalma után a Kárpátok felé előrenyomuló Vörös Hadsereg egységei, később a lengyel hadsereg nyugat-ukrajnai vonulásai elől menekülő galíciai zsidók, ukránok és oroszok fokozatosan jelentek meg a mostani Kárpátalja területén, miután a bolsevikok Lenin parancsára vérbe fojtották a Petljura hetman által deklarált „önálló ukrán köztársaságot”. A vörös terror által kiszorított ukrán szabadságharcosok között akadtak olyan agitátorok, akik az „ukrán önálló államiság gondolatának” híveiként „a kárpátukrán” mozgalom kibontakozásán fáradoztak. „Ténylegesen a kárpátaljai ukránizmusnak sem

¹⁴ Az ukránok kárpátaljai felbukkanását, politikai mozgalmait stb. itt csupán vázlatosan tárgyaljuk, ennek a tárgykörnek is könyvtárnyi irodalma van.

politikai, sem szellemi előzményei nincsenek, mert ilyenek még az engedékeny magyar valláspolitikai mellett sem szivárogtak le Kárpátaljára. A görögkeleti egyházi propaganda pedig kimondottan nagyorosz jellegű volt. Ezért megállapítható, hogy a huszti tanács az 1918. év őszén hozott emlékezetes ukrán határozata előtt semmilyen ukrán irányzat és szellemi csoport nem működött Kárpátalja földjén.”¹⁵ Az amerikai ukránság is fenntartások nélkül támogatta az 1918. október 19-ei lembergi nagygyűlés határozatát, hogy Kárpátalját a nyugat-ukrán területekhez kell kapcsolni. A későbbiek folyamán pedig Augustin Volosin (1874–1945) államteremtő kísérletét kísérték rendkívüli figyelemmel. Beígért támogatásuk 1939-ben tettekben is megnyilvánult. Az amerikai és kanadai ukránok a Vöröskereszt útján 400 000 darab ruhát küldtek és 5 000 000 dollár kölcsönt biztosítottak Volosin Kárpátukrajnájának. Ugyanebben az időszakban az észak-amerikai kárpátorosz unió a világ ruszinságához intézett emlékiratában, 1938. december elején kijelentette, hogy Volosin kinevezését a világ ruszinsága nem ismeri el, „titkoznak, hogy a kárpátaljai területet ukrán célokra felhasználják”¹⁶. Nem támogatták a „Potjomkin-állam” létrehozatalát, rámutattak a „kárpátaljai kísérlet gyökértelenségére”. Nagy felháborodást váltott ki az 1939 februárjában közzé tett statisztika, amit a prágai állami statisztikai hivatal nyomán a helyi ukrán sajtó tett közzé, mert ez a közlemény példátlan meghamisítása volt a területi erőviszonyoknak, nemzetiségi arányszámoknak, amely szerint Ruszinföldön csak ukránok élnek, a ruszinok felszívódtak. Az 1939 februárjában közzétett táblázatban¹⁷ a nemzetiségi megoszlás Karpatszka Ukrajna területén így fest az ukránok szerint:

Nemzetiség	Összlakosság	Százalékarány
ukrán	413.481	75,9
zsidó	65.828	12,1
magyar	25.894	4,8
cseh és szlovák	17.945	3,2
német	8.715	1,6
román	13.268	2,44

Nyilvánvalóvá vált az is, hogy „Volosin és kis tábora olyan Kárpát-Ukrajnáról álmodik, amely mint föderatív vagy független állam meg tudna

¹⁵ Kemény Gábor: Verhovina feltámad. A ruszin sors könyve. Mefhosz Könyvkiadó, Budapest, 1939., 239. o.

¹⁶ Ugyanott, 206. o.

¹⁷ Ugyanott, 211. o. A szerző erre a forrásra utal: Ukrainen Bureau, London, 1938.dec.24.

állni az európai politika sodrában. A volt kárpátukrán miniszterelnök tehát nem fogadja el teljes mértékben Konovalec¹⁸ nagyukrán szemléletét, hanem ezt a kárpátaljai ruszinságon belül képzei el, annak ellenére, hogy pártja a négy parlamenti választáson egy alkalommal sem kap nyolcezer szavazatnál többet. A volosini kárpátukrán állameszme ezért volt életképtelen már születése pillanatában...” A „*II. Ukrajnáról*”, Volosin „*kárpátaljai ukrán gondolatáról, államkísérletéről*”, a „*nagy ukrán álmok hajszolóiáról*” kegyetlen véleményt mond Kemény Gábor, amikor kijelenti, hogy „*A III. Ukrajnának nem itt és nem így kellett kísérleteznie, hanem az ukrán szabadság atyjának, Peľjurának politikai végrendelete értelmében a vörös elnyomás alatt szenvedő ukrán területeken, ahol bizton hisszük mi is, hogy kisarjad egyszer az ukrán szabadság virága*”.¹⁹ Az idő a jövőbe látó történészt igazolta.

A ruszinofil magyarbarát parlamenti képviselők, pártvezérek, köztük az Iván Kurtyák (1888–1933), majd a Bródy András (1895–1946) által vezetett Autonóm Földműves Szövetség pártelnökeinek meglátása szerint a cseh korszakban a ruszin öntudat szabad kibontakozását, autonómiai törekvéseinek megvalósítását két erő is fékezte, a Kárpátalját Moszkva felől ellepő „kommunizmus második hulláma” és a Prága által támogatott „mesterséges kárpátaljai ukránizmus”. Mindkét kártyát saját érdekei szerint Eduárd Benes cseh nemzeti szocialista pártja keverte, azzal a leplezetlen politikai szándékkal, hogy a „kárpátaljai vörös front hidat fog képezni” egy esetleges „cseh-orosz korridor” kialakításához, amely a későbbiekben garantálná Csehszlovákia területi egységének megőrzését, ennek érdekében készen állt Kárpátalját Sztálinéknak felajánlani. Korábban, az 1919. február 5-ei párizsi békekonferencián a Tízek Tanácsa előtt elhangzott külügyminiszeri beszédében még a „csehszlovák-délszláv korridor” létrehozását szorgalmazta. Kárpátalja hovatartozásával kapcsolatosan „*Ravasz taktikai huzással azt is megpendítette, hogy ezek a területek elvileg akár Lengyelországhoz vagy Ukrajnához is odacsatolhatók volnának, de mivel egyik állam sem tart rájuk igényt, az egyedüli lehetséges megoldás a Csehszlovákiához való csatolás. Egytől azonban mindenképpen őrizkedni kell: a rutén népet (és nem ukrán népet!) semmiképpen nem szabad otthagyni a magyar faj hallatlan elnyomásának áldozatául*”.²⁰ A benesi kocka el volt vetve, az eddigi kutatások anyagai egyértelművé tették, hogy az „összefüggő szláv

¹⁸ Konovalec ezredes az ukrán mozgalom kimagasló alakja, aki az „egységes és oszthatatlan Ukrajna” függetlenségéért küzdött, 1938-ban Rotterdamban ismeretlen merénylet áldozata lett. Lásd. u.o. a 200–211. o.

¹⁹ Ugyanott, 215. o.

²⁰ Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945), Írók Szakszervezete, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 34. o.

etnikumból” Kárpátalja Magyarországhoz vissza nem kerülhet, ezt a kódolt üzenetet felfogták a nagy ukrán állam függetlenségének kivívását felvállaló patrióták és a „kommunizmus európai terjeszkedését” elősegítő NKVD kárpátaljai ügynökei is. A Benes által korábban megálmodott „csehszlovák-szovjet korridor” létrehozása a második világháború befejeztével megvalósult és Kárpátalja, mint felajánlott „benesi-ajándék” a Szovjetunióhoz került, amelynek technikai részleteit (főleg a magyarok és németek etnikai tisztogatása) Moszkva utasítása alapján a kárpátaljai születésű ukrainofil kommunista vezér, az NKVD ügynöke, Ivan Turjanica (1901–1955) hajtotta végre.²¹ Kegyetlenül leszámolt a ruszofilek vezéreivel, köztük Bródy András parlamenti képviselővel, aki a Podkarpatszka Rusz első elnöke volt. A népszerű ruszin vezér társaival együtt a vádlottak padjára került és a „népi ítélőszék” döntése alapján kivégezték. Az ukrán nemzeti mozgalom, az ukrainofilek elfogott vezetőit is likvidáltatta, köztük támogatta Augustyin Volosin, volt parlamenti képviselőt, a Karpatszka Ukrajina elnökének letartóztatását, akit a moszkvai NKVD leförtövi börtönében halálra kínoztak. Benes sem tudta és nem akarta megmenteni Volosint, mert érdekeit már Moszkvához kötötte, pedig Volosin azért nem menekült tovább, nem csatlakozott Szkoropadszkij hetman mozgalmához és maradt Prágában, hogy meggyőzze Beneséket arról, Karpatszka Ukrajna autonóm formációként Csehszlovákia kötelékében maradjon.

1945-től a betelepült kommunista-ukránok folytatták Kárpátalja ruszinságának ukránosítását. A helyi lakosok életviteléhez és szokásaihoz nem kívántak alkalmazkodni, hanem agresszív kommunista ideológiával igyekeztek a pártfeladatok alapján a szovjet életmódra formálni Kárpátalja politikai, gazdasági, etnikai és kulturális beállítottságát. Döntő szerepet játszottak abban, hogy „likvidálták a ruszinságot mint önálló nemzetiséget és a ruszin lakosságot ukránná nyilvánították. Ez a minden logikát és emberiséget nélkülöző politikai magatartás”²² a rendszerváltást követően, mindmáig tart.

1946-tól a lakosság 75–80 százalékát kitevő ruszinokat ukránokká nyilvánították. Az állami szervek közreműködésével személyi nyilvántartásukban ukrán nemzetiségűeknek neveztették őket. Felszámolták a görög katolikus egyházat és megmérgezték Romzsa Tódor püspököt, az egyházi vagyont elkobozták, az elvett

²¹ Kárpátalja hovatarozásával kapcsolatosan az 1918-1946-os években született eredeti levéltári forrás-anyagokat tartalmaz a nemrég megjelent két dokumentumgyűjtemény: Тернистий шлях до України. Збірник архівних документів і матеріалів. Закарпаття в європейській політиці 1918 – 1919, 1938-1939, 1944- 1946 рр. ХХ століття. Упорядкування Довганич О.Д., Корсун О.М., Ужгород. БАТ «Видавництво Закарпаття» - 2007. 749 old. A másik: Карпатська Україна. Документи і матеріали, хроніка подій, персоналії. Упорядники: Довганич О.Д., Корсун О.М., Пагіря О.М. Ужгород 2009. 753.o.

²² Dr. Szabó László. Kárpátaljai demográfiai adatok, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., 28.

templomokban 70 százalékban az ortodox vallás jelent meg, az áttérést megtagadó papokat Szibériába hurcolták, akiknek egy része a különböző láge-rekben pusztult el.

Az 1946-1989 között kiadott szovjet statisztikai kiadványok Kárpátaljára vonatkozó táblázataiban a ruszinok helyett csak ukránok szerepelnek.

Év	Összlakosság	Ukránok száma ²³	Százalékarány
1946	755900	527032	68
1959	920 173	686464	74,6
1970	1 056 799	808131	76,5
1979	1 155 759	898606	77,8
1989	1 245 618	976749	78,4
2001	1 254 614	1 010 100	80,5

Az összes ukrán száma Ukrajnában (2001)	48 457 000	37 541 700	77,8
--	-------------------	-------------------	-------------

Az ukrán etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.²⁴

Közigazgatási egység	Összlakosság	Ukránok száma	Százalékarány
Técsői j.	171 850	142 951	83,2
Ilosvai j.	100 905	99 498	98,6
Husztai j.	96 960	92 146	95,0
Ungvár	115 568	89 942	77,8
Munkácsi j.	101 443	85 168	84,0
Nagyszőlősi j.	117 957	84 263	71,4
Rahói j.	90 945	76 184	83,8
Munkács	81 637	62 965	77,1
Szolyvai j.	54 869	51 868	94,5
Ökörmezői j.	49 890	49 453	99,1
Ungvári j.	74 399	43 489	58,4
Perecsenyi j.	32 026	30 857	96,3
Huszt	31 864	28 446	89,3
Nagybereznai j.	28 211	27 182	96,3
Volóci j.	25474	25 182	98,8
Beregszászi j.	54 062	10 185	18,8

²³Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

²⁴Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

Beregszász	26 554	10 321	38,9
Összesen:	1 254 614	1 010 100	80,51

Az ukránok száma 2001-ben 1 010 100 (80,5 %), 1989-ben 976 479 fő (78,4 %), tizenkét év alatt a növekedés 103,4 %-ot tesz ki. Jelenlegi számuk tehát nyolcvan százalék fölött van. Hogy mennyi közülük a ruszin és mennyi a valódi ukrán, erre pontos választ adni nem lehet az „objektív népszámlálás híján”. Elhangzottak a helyi konferenciákon, a sajtóban és más fórumokon olyan adatok, becslések, melyek szerint az 1946-tól betelepült ukránok száma 350 000 – 400 000 között van. Az is érdekes, hogy közülük sokan „kárpátaljinak” (zakarpatyecnek) vallják magukat, ezáltal burkolt elkülönülésüket jelzik a Kárpátokon túli ukránoktól, ez rejtett ruszin identitástudatot is takar. Egyet értek dr. Szabó László felvetésével, hogy a több évtizedes megpróbáltatások folytán ez „mai létünk legnagyobb kérdése”²⁵.

3. ŐSHONOS NEMZETISÉGEK KÁRPÁTALJÁN

Az anyanemzetükkel természetes kapcsolatban álló őshonos nemzetiségek közé sorolják a magyar, szlovák, cseh, román, német, zsidó, lengyel nemzetiségeket, akiknek képviselői Ukrajna állampolgárai, akiket születésük, családi, baráti kapcsolataik Ukrajnához kötnek, gazdasági és általános érdekeik azonosak az ukrán nép érdekével. Ugyanakkor nyelvük, kultúrájuk, szokásaik, esetleg rokonságuk egy szomszédos vagy egy távolabbi nemzethez is kapcsolja őket. Az anyaországgal való állandó és sokrétű kapcsolatokra, valamint az onnan érkező szakmai és anyagi támogatásokra is szükségük van annak érdekében, hogy az anyanemzet nyelvének és kultúrájának fejlődésével azonos irányban haladhassanak. Kárpátaljai nemzetközösségként pedig a kettős kötődés elve alapján anyaországuk szerves részének, a határokon átívelő kulturális nemzetük egészének érezzék magukat.

3.1 Az anyanemzetükkel természetes kapcsolatban álló őshonos nemzetiségek

Kárpátalja vonatkozásában az államközi kulturális egyezmények, kormányközi vegyes bizottságok keretében a legeredményesebb nemzetiségi kapcsolatok Magyarországgal, Szlovákiával és kisebb mértékben Romániával alakultak ki. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban felsoroljuk azokat a

²⁵ Dr. Szabó László. Kárpátaljai demográfiai adatok, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., 31.

fontosabb feladatokat, amelyek állandó napirendi kérdésként szerepelnek a kormányközi vegyes bizottságok jegyzőkönyveiben:

- nemzetiségi pedagógusok, közművelődési és egyéb szakemberek ösztöndíjas képzése, részképzése, továbbképzése;
- tankönyvek, segédkönyvek és egyéb oktatási segédeszközök, dokumentumok készítésében való együttműködés;
- a főiskolákon a nemzetiségi pedagógusképzés színvonalának emelésére lektorok, előadók alkalmazása;
- nemzetiségi iskolák (pedagógusok és tanulók) kapcsolatfelvétele;
- nemzetiségi népművészeti csoportok vezetőinek szakmai, nyelvi képzése, továbbképzése;
- nemzetiségi, népművészeti csoportok cserekapcsolatainak, színházak, zenei együttesek stb. vendégfellépéseinek megszervezése;
- szakemberek fogadása, illetve cseréje a nemzeti lakosság folklórájának gyűjtésére, feldolgozására, népművészeti csoportok munkájának segítésére;
- könyvek ajándékozása, cseréje, könyvtári kapcsolatok kiépítése a nemzetiségi szükségletek kielégítése érdekében.

3.1.1 MAGYAROK²⁶

A magyarlakta terület nyelvhatára. Az Ungvári járásban a szlovák–ukrán határ mentén elterülő Botfalva és Ungtarnóc vonala adja meg a magyarlakta terület nyelvhatárát. A nyelvzóna a továbbiakban Baranya, Korláthelmec, Unghosszúmező, Császlóc falvakat érinti. A Munkácsi járáshoz tartozó Csongor és Barkaszo falvakat érinti a nyelvhatár. Munkács közelében fekszik egy jelentős magyar nyelvsziget, Beregrákos. A nyelvterület korábbi peremközsége az elmúlt századokban is vegyes lakosságú Izsnyéte. Mintegy nyelvszigetet képez Izsnyéte fölött Munkács. Izsnyétét elhagyva a nyelvvonala Dercent és Fornost érinti, mindkettő magyar település. Fornostól a nyelvhatár délre kanyarodik. A Beregszászi járásban Beregújfalut,

²⁶ A fejezet elkészítéséhez az eddigi publikációim anyagait is felhasználtam: **Sorsközlés.** *A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén.* Ungvár-Budapest, Kárpáti Kiadó. 1990., 128. p. (Társ-szerző: Horváth Sándor, Móricz Kálmán.), **Ez hát a hon...** *Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991.* Előszó Balla Gyula. Budapest - Szeged, Mandátum Kiadó, Univerzum Kiadó. 1991., 300 p. (Társ-szerző: Botlik József.) **Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján.** Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. 1993., 359 p., (Társ-szerző: Botlik József.) **Kárpátalja magyarsága.** *Honismereti kézikönyv.* Függelék: térképek, a magyar szervezetek adatbázisa, címtára, hatósági dokumentumok stb., A borító fotóját /a Vereckei-hágón emelt Matl Péter csonkaemlékműve/ Kovács Sándor készítette. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - Anyanyelvi Konferencia -, Budapest, 2000., 158. p. Sorozat: Nyelv és Lélek könyvek. **Autonómia-törekvések Kárpátalján.** Függelék: I. Eseménykrónika, tények, adatok a kárpátaljai autonómia-törekvésekről (1918-2003), II. Dokumentumok (autonómia-törvénytervezetek, beadványok, hatósági rendeletek, nyilatkozatok). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004., 23 p.

Salánkot, a Nagyszőlősi járásban pedig Feketepatakot és Tiszaújhelyet érjük el. Közöttük Kovászó ruszin nyelvsziget. Az utóbbi két falun túl – ruszin falvak gyűrűjében terülnek el a már magyar többségüket mindinkább elvesztő községek: Mátyfalva, Karácsfalva, Fancsika, Tisasásvár. A fölöttük fekvő Nagyszőlős is ma már nyelvszigetnek számít. Így jutunk el a nyelvhatár legszélsőbb pontjához, Tiszaújlakhoz. Tiszaújlakkal átellenben „Túl a Tiszán” villa alakban, illetve láncolatban húzódnak a magyar falvak: Tiszabökény, Tiszapéterfalva, Nagypalád, Fertőszalmás, Forgolány, Batár, Nevetlenfalu, Öregakli, Aklihegy, Szőlősgyula. Valamennyi az ukrán–magyar, illetve az ukrán–román határszögben található. Szőlősgyulán túl az egykori magyar és vegyes lakosú községek 1946-tól mindinkább ukrán többségűvé váltak, így Feketeardó, Tekeháza, Gödényháza és Királyháza. Ezen nyelvhatár fölött, a Tisza felső folyásának völgyében kisebb-nagyobb magyar szórványok, nyelvszigetek követik egymást Nagyszőlőstől Kőrösmezőig: Huszt, Visk, Técső, Aknaszlatina és Rahó.²⁷

A magyarság száma 1910–2001 között²⁸

Év	Összlakosság	Magyarok száma	Százalékarány
1910	597 062	262 555	43,97
1921	606 568	102 144	16,84
1930	725 357	109 472	15,09
1941	852 546	245 286	28,77
1946	755 900	134 558	17,80
1959	920 173	126 247 (149 000)*	13,72 (16,19)
1970	1 056 799	151 949 (166 000)*	14,38 (15,71)
1979	1 155 759	158 446 (171 000)*	13,71 (14,80)
1989	1 245 618	155 711 (163 000)*	12,50 (13,09)
2001	1 254 614	151 500 (156 600)	12,08 (12,48)

A magyarok száma Ukrajnában (2001)	48 457 000	156 600	0,32
---	-------------------	----------------	-------------

²⁷ Dupka György: *A magyarság számának, összetételének és települési területeinek változása Kárpátalján*. – In: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910–1990). Az 1992. szeptember 2–5. között Budapesten megrendezett Nemzetiségi Statisztikai Konferencia előadásai. Szerk. Kovácsics József. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1994. 164–174. p.

²⁸ Saját szerkesztés a 1910–2001. évi népszámlálási adatok alapján.

Néesség. 1941–1946 között 110 728 fős csökkenés, 1946–1959 között 8311 fős csökkenés tapasztalható. A 18 év alatt 110 728 fővel lett kevesebb a kárpátaljai magyarság. Ennyibe került a második világháború és a „kollektív bűnösség elvét” alkalmazó különféle megtorlás: több hullámban végbement kivándorlás, az 1944-1953 közötti sztálini etnikai tisztogatás, a kommunista diktatúra asszimilációs politikája, a szülőföld politikai, gazdasági, vallási okokból történő elhagyása.²⁹

*A magyar etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*³⁰

Közigazgatási egység	Összlakosság	Magyarok száma	Százalékarány
Beregszászi j.	54 062	41 163	76,14
Nagyszőlősi j.	117 957	30 874	26,17
Ungvári j.	74 399	24 822	33,36
Munkácsi j.	101 443	12 871	12,69
Beregszász	26 554	12 785	48,15
Ungvár	115 568	7 972	6,90
Munkács	81 637	6 975	8,54
Técsői j.	171 850	4 991	2,90
Husztai j.	96 960	3769	3,88
Rahói j.	90 945	2 929	3,22
Huszt	31 864	1 726	5,42
Szolyvai j.	54 869	383	0,70

²⁹ Lásd bővebben: **Élő történelem. Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből. 1944-1992.** Dupka György közreadásában. (Dokumentumgyűjtemény). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1992., 120. p., **Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékönyv a sztálinizmus áldozatairól (1944–1946).** Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993., 328. p., **„Sötét napok jöttek...” Konceptiós perek magyar elítélteji. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944-1957.** Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993., 160. p. Dupka György: **A „malenykij robot” dokumentumokban.** (Társszerző: Alekszej Korszun.) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997., 163. p., Dupka György: **Kárpátaljai magyar GULAG-lexikon. Lefejezett értelmiség 1942-1957.** Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1999., 116. p., Dupka György: **’56 és Kárpátalja.** Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2006., 144. p., Dupka György: **„Népünk temetője: Szolyva” Kárpát-medencei magyarság kegyhelye. A szolyvai gyűjtőtábor történetéből 1944-1945.** Tanulmány. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, 2009., 53. p.

Ilosvai j.	100 905	114	0,11
Perecsenyi j.	32 026	78	0,24
Volóci j.	25 474	25	0,10
Nagybereznai j.	28 211	15	0,05
Ökörmezői j.	49 890	8	0,02
Összesen:	1 254 614	151 500	12,07

2001-ben Kárpátalján 151,5 ezer magyar élt, ami az ukrainai magyarság (156,6 ezer fő) 96,8 %-ot tette ki. A Kárpátokon túli magyarság nagyobb városokban él szórványként, és túlnyomórészt kárpátaljai gyökerű. Az utolsó két népszámlálás között a kárpátaljai magyarság lélekszáma 4,2 ezerrel (2,7 %-kal) csökkent, a megye összlakosságán belüli aránya pedig 12,5 %-ról 12,1 %-ra módosult.

A természetes szaporulat az elmúlt bő évtizedben a kárpátaljai magyarság körében huzamosan negatív előjelű volt. Ennek átlagos becsült értéke évi -3 %, ez önmagában közel félezres évi fogyást, vagyis a két összeírás között kb. 5 ezer fős csökkenést kellett, hogy eredményezzen. Egyértelmű volt a kivándorlási többlet is a bevándorlással szemben. A múlt század 90-es éveitől kezdve közel 5 ezer kárpátaljai magyar települt át végleg az anyaországba. Más források az áttelepültek számát 25-30 ezerben adják, de ez túlzónak látszik, inkább az ideiglenesen, munkavállalási és tanulmányi céllal Magyarországon tartózkodók száma lehet ennyi.

Összességében tehát, még ha a jelentős asszimilációs veszteséggel nem is számoltunk, a magyarság számának kb. 10 ezerrel való csökkenése volt prognosztizálható. Elmondható, hogy a *Kárpát-medencében a kárpátaljai magyar nemzetközösség korfája a legfiatalabb*, a magyarság számának szinten tartásához egyébként több tényező is hozzájárult: az ukránok-ruszinok, szlovákok, németek és főleg a cigányok közül többen újra magyarként lettek számba véve. A kedvezménytörvény megszületésével „érdemes” lett magyarnak lenni, ennek következtében a bizonytalan vagy kettős (olykor hármas identitású: magyar, szlovák, ukrán-ruszin) etnikai identitású népesség nagyobb részben vallotta magát magyarnak. Megjegyzendő az is, hogy a Nagyszőlősi járásban és Munkács városban regisztrált 10 %-ot meghaladó magyarság gyarapodása részben az ottani magasabb természetes szaporulatnak, részben a korábban nyomás hatására magukat ukránnak vallók visszatérésének, részben a magyar anyanyelvű cigányság magyar nemzetiségüként való számbavételének köszönhető.

*A magyar civil társadalom.*³¹ A politikai érdekképviselőt megjelenítésének külön fejezetet szenteltünk. A magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító és a magyarságintézmények érdekeit védő magyar civilszervezetek száma régióként hol csökkenő, hol növekedő tendenciát mutat.³² Megjegyzendő: az ukrainai magyar civilszervezetek, intézmények is négyes tagoltságúak: KMKSZ közeli szervezetek, UMDSZ közeli szervezetek, független civilszervezetek, intézmények, valamint államilag fenntartott magyar intézmények. Évente országos és megyei szinten alig 100, helyi szinten közel kétszáz különböző szintű kulturális rendezvényt szerveznek. Kárpátaljára is jellemző, hogy az itteni magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz hasonlóan egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú. Sajnos a civilszervezetek támogatottsága nem teszi lehetővé nagyobb számú rendezvény lebonyolítását. A kulturális és művészeti élet lehetőségeit korlátok közé szorítják a súlyos ukrán gazdasági nehézségek. A csőd szélén álló vállalkozók nem tudják szponzorálni a magyar kultúrát, a köröket, egyesületeket sem, illetve azok, csak könyörödományokhoz jutnak.

Ezek közül a legjelentősebbek:

Országos szinten bejegyzett magyar szervezetek: *Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ).*

Kárpátaljai megyei szinten bejegyzett magyar társadalmi-politikai érdekvédelmi szervezetek: *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ); Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (KMSZF).*

A fontosabb szakmai és egyéb érdekvédelmi szervezetek: *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK); Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ); Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KáMCSSZ), Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT).*

A magyar iskolák és tanulók érdekvédelmi szervezeteként jött létre a KMPSZ kezdeményezésére a *Kárpátaljai Magyar Szülők Szövetsége*, az UMDSZ kezdeményezésére a *Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szülői és Pedagógus Tanács (KAMOT)*, a *KAMOT Jótékonyági Alapítvány*, a *Kárpátaljai Magyar Iskolaigazgatók Fóruma.*

³¹ A határon túli magyar kulturális intézményrendszer kutatási adatbázisába 185 kárpátaljai magyar intézmény adatfelvétele került, amely megtekinthető az ENKI honlapján: www.mtaki.hu is.

³² *Ukrainai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára.* Szerkesztette és összeállt.: Dupka György. - In. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006. 84. p., *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára. Munkaanyag.* Szerkesztette és összeállt.: Dupka György, Fuchs Andrea. - In. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007. 69. p.

Regionális szinten ugyancsak fiatal alkotó értelmiségieket tömörít többek között az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség Ifjúsági Szövetsége (UMDSZ ISZ)*, a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ)*, a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szövetsége (KMKSZ ISZ)*, a *Gordiusz – Kárpátaljai Magyar Ifjúsági Demokrata Szövetség* stb.

Megyei szinten bejegyzett szakmai szervezetként fejt ki tevékenységet a *Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága*, a *Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége*, a *Kárpátalja Magyar Könyvtárosok Egyesülete*, a *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága* stb.

A hágón túli, belső ukrajnai magyar diaszpóra egyesületei: *Lvovi (Lembergi) Magyarok Kulturális Szövetsége*, *Magyarok Kijevi Egyesülete*, *Ivano-Frankovszki Balaton Magyar Kulturális Szövetség*, *Krimi Magyarok Petőfi Sándor Társasága*.

Fontosabb gazdasági civil szervezetek: *Felső-Tisza-Vidéki Vállalkozók Clubja (Técső)*, *Kárpátaljai Magyar Agrárvállalkozók Jótékonyági Alapítványa (Beregszász) (2003)*; *Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ (Ungvár) (1998)*; *Négyhatár Vállalkozók Szövetsége (Beregszász) (1996)*; *Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség. (Visk) (1995)*, *Teradei Mezőgazdasági Szaktanácsadó (Beregszász) Irodája (2002)*, *Széchenyi Alapítvány (2001)*, *Ukrán-Magyar Területfejlesztési Iroda (Ungvár) (2004)*, *Ukrán-Magyar Jogtanácsadó Központ (2006)*.

Távlati célként minden magyar szervezet programjában szerepel az autonómia különböző formáinak megteremtése. Ennek a célnak a megvalósítását a különböző szervezetek eltérő módon képzelik el.³³

A magyar kulturális és szakmai szervezetek érdekvédelmi tevékenysége jelenleg döntően a magyarság identitástudatának és kultúrájának megőrzésére, az anyanyelvű oktatás fejlesztésére, a magyar nyelvű oktatási rendszer megtartására, továbbfejlesztésére és egy önálló magyar tankerület létrehozására irányul.

2007 végén felállították az ukrán vizsgaközpontokat, akadályozzák a teszt-kérdések ukránról magyarra való fordítását, amely a magyar tanulóifjúságot hátrányos helyzetbe hozza. A legnagyobb problémát a kétnyelvű oktatás bevezetése okozza majd. Ha ez bekövetkezik, megszűnnek a magyar iskolák,

³³ Dupka György: **Autonómia-törekvések Kárpátalján**. Függelék: I. Eseménykrónika, tények, adatok a kárpátaljai autonómia-törekvésekről (1918-2003), II. Dokumentumok (autonómia-törvény-tervezetek, beadványok, hatósági rendeletek, nyilatkozatok). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004., 231. p. - Sorozat: *Kárpátaljai Magyar Könyvek*, 121. köt.

felgyorsul az asszimiláció. Ezeknek a problémáknak a megoldásáért sokat tesz és tett az UMDSZ, aláírási akciókat szervez, beadványokkal fordul az ukrán államhatalmi szervek vezetőihez stb. Élesen elítéli az ukrainai nemzetiségi iskolák ukránosítását célzó miniszteri rendeletet. Mindent megtesz a magyar kormányzattal együtt a soron következő ukrán-magyar tárgyalásokon a nagy nehezen kivívott önálló magyar iskolarendszer megmaradása érdekében. Felhívjuk a magyar parlamenti pártok képviselőit, e pártok európai parlamenti képviselőit, hogy fejezzék ki ők is tiltakozásukat a kárpátaljai magyar kisebbség anyanyelvi oktatását hátrányosan érintő ukrán rendelettel kapcsolatosan. Valójában az érettségiző magyar fiatalok számára ezzel beszűkül a felsőoktatásba történő bekerülés lehetősége, a szülők ukrán iskolába íratják át gyermekeiket, hosszú távon ez a folyamat a magyar iskolák elsorvadásához és a magyar diplomás értelmiség számának csökkentéséhez vezethet.

Általános problémának tekinthető, hogy a politikai bizonytalanság, a gyakori jogszabály-módosítások miatt áttekinthetetlenek a jogérvényesítés intézményes keretei, hiányos a jogi kompetenciák kijelölése. Az érvényes törvények, rendeletek a kisebbségek vonatkozásában megengedő jellegűek ugyan, ám ezek végrehajtása némely esetben helyi szinten elakad.

A kárpátaljai magyarság ugyanakkor sérelmezi, hogy Ukrajnában eddig sem anyagilag, sem erkölcsileg nem kárpótolták azokat a személyeket, akiket etnikai alapon hurcoltak el a sztálinizmus idején.

2005. április 15-én Kijevben az UMDSZ kezdeményezésére ukrán-magyar történész vegyes bizottság alakult, amely a jövőben a két nemzet, a két ország történelmének közös eseményeit vizsgálja. A bizottság társelnöke Fodor István akadémikus, történész, régész (Magyarország) és Vidnyánszky István történészprofesszor (Ukrajna) lett. 2006-ban a vegyes bizottság az 1956-os forradalom kérdéseivel foglalkozott.

Az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását, a Szülőföld Alapot 2011-től felváltó Bethlen Gábor Alapon keresztül.

A kárpátaljai magyarságot érzékenyen érintette Magyarország csatlakozása a schengeni határőrizeti rendszerhez. A vízumeljárással kapcsolatosan bevezetett jelentős könnyítések ellenére sem javult a helyzet. Továbbra sem gördülékeny az anyaországgal való akadálymentes kapcsolattartás.

A könnyített vízumeljáráshoz szükséges felelősségvállalási nyilatkozat 2008. augusztus elsejétől a két mérvadó magyar szervezet, az UMDSZ és

a KMKSZ elnöke aláírásával került kiadásra. A 2010-es kormányváltás után megvonták a felelősségvállalási nyilatkozat kiadási jogát az UMDSZ elnökétől, ezzel több mint 20 ezres tagságának megnehezítették a vízummegszerzést, az anyaországgal való kapcsolattartást. Sajtóközleményekből az is kiolvasható, hogy ezzel a kormányrendelettel „A” és „B” kategóriára osztották, illetve kettészakították az amúgy is több „sebből vérző” kárpátaljai magyarságot. Az előbbieket, a „hűséges magyarokat” hozzájuthatnak a KMKSZ által kiállított felelősségvállalási nyilatkozathoz, az utóbbiakat mostohán kezelik, nem részesülhetnek ilyen kedvezményben. Az összefogást közel sem szolgáló elkeseredés egyre nagyobb méretek ölt, mert sok száz kárpátaljai magyar nem juthat könnyített schengeni vízumhoz.

Művelődés, kultúra, tudomány. Beregszászon 1994 óta hivatásos színház működik Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház, most már *Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház* néven. A kiemelkedő szakmai színvonalon tevékenykedő társulat szüntelenül anyagi nehézségekkel küzd.

Kárpátalján a kultúra, a hagyományörzés (az eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes, a péterfalvai Kokas-banda stb.), a zenei élet (Magyar Melódiák kamaraegyüttes stb.), az irodalmi élet területén több magyar egyesület működik, illetve működött. Ide tartoznak a művelődési körök, a nyugdíjas klubok, az irodalmi körök. Számuk együttesen megközelíti a húszat. A kulturális és művészeti élet lehetőségeinek szűk korlátokat szabnak a gazdasági nehézségek. A veszteséges vagy nem működő vállalatok nem képesek szponzorként megjeleníteni a kultúra területén, s az állam sem tud támogatást nyújtani. A kárpátaljai magyar írók szakmai érdekvédelmi szervezete a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja, amelynek több mint 10 tagja van. Fóruma az *Együtt* című irodalmi művészeti kulturális folyóirat, amely negyedévente jelenik meg a MÉKK kiadásában (elektronikus változata a következő honlapon fellelhető: www.kmmi.org.ua)

Könyvkiadás. A '90-es évek elejéig Kárpátalján két állami intézmény, a Kárpáti Kiadó és a kijevei Ragyanszka Skola (Szovjet Iskola) Tankönyvkiadó Ungvári Magyar Tankönyvszerkesztősége jelentetett meg magyar nyelvű könyveket.

Az Ungvári Magyar Tankönyvszerkesztőség 1946-tól különböző tankönyvet és módszertani segédkönyvet jelentetett meg a magyar tannyelvű iskolák részére.

A '90-es évek közepén a csőd szélére került Kárpáti Kiadó gyakorlatilag felszámolta magyar részlegét.

Az első magánkiadók a '90-es évek elején alakultak meg. Elsőként a Galéria Kiadó jelentkezett a piacon, és 1992-től az 1996. évi megszűnéséig 30

szépirodalmi kötetet adott ki. Az ugyancsak 1992-ben alapított Intermix Kiadó 2011-ig több mint 200 szépirodalmi és tudományos jellegű könyvet jelentetett meg. Legnépszerűbb sorozata, a Kárpátaljai Magyar Könyvek (2011 májusáig 210 kötete jelent meg).

Az említetteken kívül még feltucatnyi kisebb kiadó ad ki évente egy-két magyar nyelvű könyvet. Jellemző azonban, hogy a határon túli magyar könyvkiadás számára évente kiírt pályázatok révén mindegyik magánkiadó teljes egészében a magyarországi támogatásból tartja fenn magát.

2008 őszén megnyitotta kapuit a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, amely az elmúlt esztendőben közel száz rendezvénnyel gazdagította a helyi kulturális palettát.

Oktatás. Az ukrainai és azon belül a magyar oktatási intézmények legtöbb gondja jelenleg pénzügyi természetű. Az utóbbi években télen az iskolákban rendre kényszerszünetet kellett tartani, mivel nem volt biztosított az épületek fűtése, világítása. A falusi iskolák a közművek hiánya miatt gyakran a legegyszerűbb higiéniai követelményeknek sem felelnek meg. Komoly gondok mutatkoztak a magyar iskolák tankönyvellátásában, s ez befolyásolja a magyar tanintézetek helyzetét is. Nem biztosítottak az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításának feltételei, hiányoznak az ukrán nyelvkönyvek, a magyar iskolák számára képzett ukrán nyelvtanárok, a kétnyelvű szótárak.

A magyar többségű falvakban az óvodák zöme magyar nyelvű. A '90-es évek kedvezőtlen gazdasági folyamatai következtében sok óvodát bezártak. Ez általános jelenség volt, így nem csak a magyar anyanyelvű óvodákra vonatkozott. Ehhez képest 2000-től a magyar nyelvű óvodák száma nőtt, és míg 2001-ben 57 óvodában volt magyar nyelvű oktatás, addig a tisztán magyar nyelvű óvodák száma Kárpátalján mára elérte a 64-et, továbbá 1 orosz–magyar és 9 ukrán–magyar nyelvű óvoda is működik a megye területén. Ukrán–magyar–orosz óvoda – az előző évek gyakorlatától eltérően – jelenleg nincs.

A kárpátaljai magyarság közoktatási helyzete Ukrajna függetlenné válása után sokat fejlődött. Azonban az utolsó évek visszafejlődési tendenciákat mutatnak. Sajnos nem sikerült megállítani a magyar iskolahálózat sorvadását. Míg korábban újabb magyar iskolák alakultak meg, addig napjainkban előfordul, hogy a kis lakosságú községekben az idei esztendőben nem indultak magyar osztályok (az ukrainai közoktatásban történt, nem igazán kisebbségbarát intézkedéseknek „köszönhetően” sok magyar szülő ukrán iskolába íratta be gyermekét).

Az iskolahálózatot ért támadások ellenére közel százra tehető azon iskolák száma, ahol magyar nyelven (vagy magyar nyelven is) tanítanak. A megyében

két állami magyar gimnázium (Beregszász, Ungvár), hat magyar líceum működik: négy református (Nagybereg, Nagydobrony, Péterfalva és Técső), egy római katolikus (Munkács) és egy görög katolikus (Karácsfalva).

Magyar tannyelvű szakiskolák Kárpátalján nem működnek; a megyében összességében 19 szakközépiskola van. Számos szakiskolában volna igény magyar osztályok indítására, ha sikerülne megteremteni ennek anyagi feltételeit, és biztosítani a magyar nyelven is oktatni tudó szakembergárdát.

Kárpátalján több felsőoktatási intézményben működik magyar nyelvű oktatás: az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán (Magyar Filológiai Tanszékből, Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszékből, Fizika és Matematika Tanszékből áll), az Ungvári Állami Egyetemen, a Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Főiskoláján, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, valamint a Kijevi Szlavisztikai Egyetem kárpátaljai kihelyezett tagozatában.

Az Ungvári Nemzeti Egyetemen 1963 óta folyik magyar nyelv- és irodalom szakos tanárok képzése a Magyar Filológiai Tanszéken. Eddig több mint ezer hallgató szerzett itt magyar nyelv- és irodalom szakos tanári oklevelet. Jelenleg több mint 130 nappali tagozatos hallgató folytatja itt tanulmányait. Az oktató munka mellett a tanszék tanárai 1966 óta tudományos kutatással is foglalkoznak. A magyar tanszék szoros kapcsolatokat ápol magyarországi és külföldi felsőoktatási intézményekkel, hungarológiai központokkal, tudományos és akadémiai intézményekkel. A tanszék bázisán jött létre 1988-ban az ungvári Hungarológiai Központ. Ennek égiszében tevékenykedik a mintegy száz kutatót tömörítő Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága. Az Ukrán Oktatás- és Tudományügyi Minisztérium Legfelső Minősítő Bizottsága 2000 áprilisában az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karán Tudományos Szaktanács működését engedélyezte kandidátusi értekezések megvédésére magyar nyelvből és irodalomból.

2005. április 13-án az UMDSZ képviselőjében Gajdos István elnök és Mikola Vehes az egyetem rektora együttműködési szerződést írt alá az UNE történelem karán létrehozandó magyar történelem és európai integrációs tanszék beindításáról. Így 2008. szeptember 25-én lehetőség nyílt az egyetem magyar tanszékeit összefogó UNE Humán- és Természettudományi Magyar Kar felavatására, amelynek kinevezett dékánja Dr. Lizanec Péter, a filológiai tudományok doktora, a Magyar Filológiai tanszék vezetője, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatója. Az egyetemi diploma tekintélyét mutatja az a tény is, hogy minden magyar nyelvű szakra négyszeres volt a túljelentkezés az államilag finanszírozott helyre.

Az 1914-ben alapított Munkácsi Tanítóképző 2003 óta főiskolaként működik. Jelenlegi hivatalos elnevezése: Munkácsi Állami Egyetem Humán-

pedagógiai Koledzse. Trianont követően hosszú ideig szünetelt a magyar nyelvű oktatás, de az 1950-es években újra indultak a magyar tannyelvű csoportok. A főiskolán jelenleg 1 000 diák tanul, közülük 150 magyar nemzetiségű, arányuk tehát meghaladja a 10 %-ot. A Munkácsi Humán-pedagógiai Főiskola Magyar Tagozata 2004-ben a Zrínyi Ilona Magyar Tagozat nevet vette fel. A magyar diákok három szak – óvodai, tanítói és zene-pedagógiai – közül választhatnak. A tantárgyak 80 %-át hallgatják magyarul. A végzősök a magyar oktatás mellett kiváló minősítéssel tesznek szert az ukrán nyelvtudásra is. A diplomával rendelkezők több mint 90 %-a Kárpátalja magyarlakta településein helyezkedik el tanárként vagy a közigazgatási szférában.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola alapítványi fenntartású kárpátaljai székhelyű, államilag elismert III. akkreditációs fokozatú ukrainai felsőoktatási intézmény. Elnöke: *dr. Orosz Ildikó*, aki egyben a KMPSZ elnöke is. A főiskola rektora: *dr. Soós Kálmán* történész, *dr. Cserniczkó István* nyelvész a rektorhelyettes. Alapítói a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, a Kárpátaljai Református Egyház és Beregszász város önkormányzata voltak. Önálló, hivatalosan bejegyzett, állami működési engedéllyel rendelkező felsőoktatási intézményként 1996 óta működik. 1996-tól Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (KMTF) néven folytatott tanárképzést különböző szakokon és szakpárokon. 2003-tól II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola néven struktúraváltással és profilját bővítve a tanárképzésen kívül eső szakterületeken is folynak nappali, levelező (másoddiplomás), kihelyezett és tanfolyami képzések.

A főiskola 1999-ben alapította a LIMES Társadalomkutató Intézetet, melyből 2001-ben létrejött az elsősorban történelmi, társadalomtudományi kutatásokra szakosodott Lehoczky Tivadar Intézet és a főként nyelvészeti kutatásokat folytató Hodinka Antal Intézet. A kutatóműhelyek elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Főiskolaért Alapítvány támogatásával működnek.

A főiskola „Diplom Baccalaureus” (BA, BSC), illetve „Diplom Specialist” minősítésű oklevél kiadására jogosult. Ez utóbbi egyetemi szintnek felel meg, ami azt jelenti, hogy az ilyen diplomával rendelkező végzősök doktori iskolákban, PhD-képzésben és aspirantúrában is folytathatják tanulmányaikat. Az intézmény munkáját a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma 2004-ben Bethlen Gábor-díjjal ismerte el.

A 2009/2010. tanévben a főiskola hallgatóinak száma 961 fő. Ebből nappali tagozatos hallgató 645 (67%), 316 fő (33%) pedig levelező tagozatos. Az intézményben a 2008/2009. tanév végéig 445 hallgató szerzett „Diplom

Specialist” minősítésű pedagógusi oklevelet, vagyis egyetemi szintű végzettséget igazoló diplomát. További 605-en „Baccalaureus” diplomát szereztek.

Az intézmény a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel együttműködve a kárpátaljai magyar nyelven oktató pedagógusok számára szervezett nyári továbbképzéseknek is otthont ad, illetve oktatói révén bekapcsolódik a tanfolyamok munkájába is.

A felsőoktatás célja nemcsak a tudás közvetítése, hanem az értelmiségi létre való nevelés is. Ennek jegyében váltak rendszeressé a főiskolán a kulturális programok. A Rákóczi-főiskola és a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház között létrejött megállapodás értelmében a hallgatók és az oktatók egy-egy színházi évad keretében ismerkedhetnek meg a színház repertoárjával, időnyenként négy-hat előadás keretében.

Rendszeresen, általában negyedévenként rendeznek tárlatokat, kiállításokat a főiskola kiállítótermeiben, ugyancsak szerveznek itt író-olvasó találkozókat, könyvbemutatókat, irodalmi esteket, vetélkedőket, kórustalálkozókat stb. is.

Beregszászon 1993 óta működik a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Fiókintézete, amely a magyar tannyelvű iskolák pedagógusainak módszertani továbbképzését végzi (nem önálló intézményként).

A legújabb felsőoktatási létesítmény Ungváron a Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézete. Ez a multifunkciós oktatási intézmény 2000-től működik a következő szakokkal és szakpárokkal: pénzügy, vámügy, nemzetközi kapcsolatok, kommunikáció, honismeret, történelem-angol, pszichológia-angol, cseh-angol, szlovák-angol, ukrán-angol, ukrán-angol. Ezekhez társult 2004 szeptemberében a régió nyelvi szükségleteire való tekintettel a magyar-angol szak. Az oktatás ez utóbbiban természetesen magyar nyelven folyik.

1990-től lehetővé vált a kárpátaljai fiatalok magyarországi továbbtanulása. Ekkor 11-en, egy évvel később 27-en, 1992-ben 53-an, 1993-ban 80-an, 1994-ben 84-en, 1995-ben pedig 88-an kezdték meg magyarországi egyetemi, főiskolai tanulmányaikat. Az 1995–96-os tanévben összesen 350 kárpátaljai diák tanult magyarországi felsőoktatási intézményekben. 1996-ban 66, 1997-ben 70, 1998-ban 78 kárpátaljai magyar diák fejezte be felsőfokú tanulmányait Magyarországon, de több mint 75 %-uk nem tért haza a diploma megszerzése után. Ukrajna oktatási minisztériuma bejelentette, hogy 2010-ben csupán szószeredet biztosítanak a nemzetiségi iskolák végzőseinek, a tesztek pedig teljes egészében ukrán nyelven íródnak majd. Ez a hír megnövelte a Magyarországon továbbtanulni szándékozók számát.

Média. Ukrajnában a nemzetiségek sajtókiadványai nem részesülnek semmilyen támogatásban. A 2009-től a kárpátaljai magyarság újra csak egy magyar nyelvű napilapszerű kiadvánnyal rendelkezik. (Időközben a Kárpátaljai Megyei Tanács és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség jelenlegi tulajdonában lévő Kárpáti Igaz Szó című lap megjelenítését felfüggesztették.) Az igazi Kárpáti Igaz Szó (főszerkesztője: Kőszeghy Elemér, 2011-ben a csütörtöki 8590, a szombati, keddi 7680 példányszámban jelenik meg:), amelyet országos (Ukrajna 14 megyéjéből vannak előfizetői) közéleti lapként jegyeznek, lapalapítói a Tisza FM Stúdió Kft. és a szerkesztőség kollektívája. A lap heti példányszáma 2008-ban 22 550, 2009-ben 24 660, 2010-ben 23 880, 2011-ben 23 840. 2009-től jelenik meg a laphoz kötődő, de önálló jogi bejegyzésű Élet-Jel c. havi közművelődési és a Vitamin+ c. ifjúsági magazin is. Megjelenésüket a Szülőföld Alap támogatta. A lap internetes változatának címe: <http://kiszo.hhrf.org>

A Kárpátalja Kft. kiadásában 2001-től jelenik meg a Kárpátalja, a KMKSZ közéleti és kulturális hetilapja (megbízott főszerkesztője Riskó György, példányszáma 2009-ben 15 500, 2010-ben 16 020, 2011-ben 16 280). A lap megjelenését a Szülőföld Alap támogatja. A lap internetes változatának címe: www.karpatjalap.net

Politikai szervezethez nem kötődő második legnagyobb példányszámú hetilap a Kárpátinfo (régebben Bereginfo) családi- és ifjúsági hetilap (lapalapító főszerkesztője: Szoboszlai István, felelős szerkesztője: Kovács Erzsébet, példányszáma 2008-ban 8750, 2009-ben 9280, 2010-ben 10 000, 2011-ben 10300). Melléklete a Naplopó c. szórakoztató magazin. A lap a Szülőföld Alap támogatásával jelenik meg. Hírportalja: <http://www.karpatinfo.net>

Három helyi járási lap magyar kiadásban is megjelenik néhány ezer példányszámban: a Beregi Hírlapot (főszerkesztője Zubánics László, magyarul 1910, ukrán nyelven 550 példányszámban jegyzik) magyar nyelven szerkesztik. Honlapja: www.bereghirlap.uz.ua

Az Ungvidéki Hírek (főszerkesztője Horváth Miklós. Összpéldányszám: 5100, ebből ukrán 3 150, magyar 1950.). Honlapja: www.vistiu.com

A Nagyszőlősi-vidéki Hírek (főszerkesztője Kiss Vaszil 4.000 példányban) az ukrán változat tükörfordítása. Mindhárom lap lapalapítói a helyi önkormányzatok, a végrehajtó hatalom és a szerkesztőség kollektívája. A Beregszászi Polgármesteri Hivatal 2000-től Beregszász címmel (megbízott főszerkesztője: Papis Mihajlo, példányszáma: 1 000) kétnyelvű kiadványt jelentet meg.

A Szülőföld Alap támogatásának köszönhetően sorra jelennek meg a kárpátaljai magyar szakmai szervezetek periodikái is. Az Irka (főszerkesztője P. Punykó Mária, példányszáma 5 100) a Kárpátaljai Pedagógusszövetség gyermek- és pedagóguslapja. A Közoktatás (főszerkesztője Marton Erzsébet, példányszáma 5.100) a KMPSZ Irka című lapjának melléklete. A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége kiadásában jelenik meg a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának szintén negyedéves folyóirata, az Együtt c. irodalmi, művészeti, kulturális kiadvány, havi alkalommal a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet hírlevele (a Kárpáti Magyar Krónika) Beregszászban, a Tiszaháti Hirmondó Tiszapéterfalván, amely egyben a térségi közösségfejlesztők havi lapja. Több településen indult hasonló közösség építő és egyházi havilap. Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség támogatásával 2003-ban Ukrainai Magyar Krónika címmel megyei terjesztésű magyar nyelvű hetilap jelentkezett (főszerkesztő: Bíró László), amely aktuális kárpátaljai, ukrainai és magyarországi híreket, kommentárokat tartalmaz. 2008-tól csak internetes változata olvasható: <http://www.kronika.bereg.net.ua>

Kárpátalján a Magyar Televízió adását az 1990-es évek végéig a hegyvidéki járások (Rahó) kivételével szinte mindenhol fogni lehetett. A Magyar Televízió 1-es műsorát sugárzó Tokaji 04-es csatornájú adó 1995. december 31-e után beszüntette működését. Különösen azoknak a kárpátaljaiaknak a számára okozott ez gondot, akiknek régi típusú vagy fekete–fehér televíziókészülékük volt. A műholdról sugárzott Duna Televízió adásai megfelelő vevőrendszer híján csak kevesek számára hozzáférhető.

A magyarországi lapokra gyakorlatilag nincs előfizetés, sőt sok magyar család számára a helyi lapok járatása is nehézséget okoz, ezért a síkvidéki járásokban, a Felső-Tiszavidéken a Rahói járáson kívül az anyaországi televízió és a rádió az egyetlen napi információforrások.

A kárpátaljai Tisza FM rádió magyar adásainak műsorideje évi 470 óra (Ungvár-Munkács: 103.0, Perecseny-Nagyberezna: 104.3, Huszt: 106,8, Ökörmező-Volóc: 106,6, Rahó: 102,2.) Magyar nyelvű műsora van csütörtökön: 15.30–16.00. Vasárnap: 15.30 -16.00.

A Tisza-1 TV magyar nyelvű adásideje évi 70 óra. Hétfő, kedd, csütörtök, péntek: 05.50–05.55 hírek, 17.00–17.05 hírek, Szerda 05.50–05.55 hírek, 10.30–11.30 Látóhatár, 16.10–16.55 Nézőpont, Szombaton 12.00–13.00 Látóhatár.

Adásaikat on-line is megtekinthetik a <http://tv-here.ru/1828-tisa-1.html> portálon (műholdas elérhetősége: SIRIUS-2,12671 MHz, horizontális poralizáció, 3300 gyorsaság, 3/4 korrekció). Az adásokat közép-európai idő szerint sugározzák.

Az Ukrán Rádió és Televízió Kárpátaljai Stúdiója Magyar Nyelvű Adások Főszerkesztősége szerződéses kapcsolatban áll a Magyar Televízióval és Rádióval, illetve műsorral jelentkeznek a Duna TV „Régiók” című közéleti magazinjában és más műsorokban.

Vallási megoszlás. A kárpátaljai magyarok a református, a római katolikus és a görög-katolikus egyházak keretein belül gyakorolják hitüket. Ezeknek az intézményeknek a becslése szerint Kárpátalján kb. 90–77 ezer református (magyar, ukrán, cigány), 65–40 ezer római katolikus (magyar, német, szlovák, ukrán, cigány) és 15 ezer görög katolikus vallású magyar, illetve cigány él.

A Kárpátalja gazdasági és kulturális életében évszázadokon át meghatározó szerepet játszó – többségében magyar ajkú – zsidóság főként a holocaust következtében mára lényegében eltűnt. Kárpátalján – hivatalos adatok szerint – napjainkra alig fél ezren maradtak.

Minden felekezet számára komoly gondot jelentett a korábbi évtizedekben a paphiány. Az utóbbi néhány évben azonban jelentős előrelépés történt ezen a téren, mivel korlátozott számban ugyan, de kárpátaljai magyar fiatalok is tanulhatnak magyarországi és erdélyi egyházi felsőoktatási intézményekben.

Ma Kárpátalján a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye kerületeiben mintegy harminc lelkész szolgál, s jelenleg több mint 15 római katolikus papnövendék tanul Magyarországon. A magyarországi római katolikus egyház szerzetesapok küldésével igyekszik segíteni a krónikus lelkészhiányon. 2002-ben II. János Pál pápa bullájával egyházmegyei rangra emelte az apostoli kormányzóságot, amelynek első megyéspüspökévé Majnek Antalt nevezte ki (2009-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki a magyarság szolgálatáért).

A nehéz gazdasági helyzetben a lelki szolgálat mellett a katolikus egyház kiterjedt és egyre pótolhatatlanabb karitatív tevékenységet fejt ki a kárpátaljai hívek körében, akik közül sokan fordulnak felé anyagi támogatást is remélve. Jelenleg csaknem minden római katolikusok által is lakott kárpátaljai településen működik karitatív csoport. A katolikus egyház a segélyszállítmányok elosztásának szervezése mellett hét ingyenes patikát működtet Nagyszőlős központtal, és ingyen konyhát tart fenn ugyancsak Nagyszőlősen, valamint Técsőn.

A katolikus egyház – látván, hogy minden rászoruló nem tud segíteni – a segélyezés hagyományos módszereit megtartva új utakat keres: megpróbál segíteni híveinek a gazdálkodásban és vállalkozásban. A római katolikus fiatalság nevelésére az egyház Munkácson katolikus liceumot hozott létre. Új hajtás címmel havi lapot ad ki magyar nyelven. A magyar hívek (32 ezer fő)

egyébként a megye népességének a 21%-ot teszi ki. A legnépesebb katolikus közössége Munkácsnak (4600 fő), Ungvárnak (3100 fő) és Nagyszőlősnak (2400 fő) van. A Felső-Tisza-vidéken az egyház a szórványmagyarságának ma a legerősebb lelki támasza. Külön misszió-program keretében a cigány közösségekkel is foglalkoznak.

A kárpátaljai magyarok 51 % -a a református felekezethez tartozik. A cigányok körében vannak még nagyobb számban reformátusok, ahol nagyobb táborok vannak (Nagydobrony, Szürte stb.), itt külön imaházat is építettek részükre. A legnagyobb gyülekezettel Nagydobrony (4200), Beregszász (3100), Visk (3100), Dercen (2700), Vári (2600) rendelkezik. A református egyházon belül 3 esperesi megyében mintegy száz gyülekezet működik (1988-ban számuk 81 volt). Az utóbbi időben 15 új parókia épült, és 4 református líceumban (Nagydobrony, Nagyberég, Tivadarfalu, Técső) folyik oktatás. Közel 80 lelkész tevékenykedik, több mint 50 diák tanul külföldön teológiát. A püspök: Zán Fábíán Sándor. Küldetés címmel havi lapot ad ki. Több parókia is jelentet meg egyházi kiadványt. Az egyház Sion néven rádióadást sugároz.

A református egyház is a nélkülöző hívek segítését tekinti egyik fő feladatának.

Agörögkatolikus egyház tevékenységét 1949-től betiltották, papjait üldözték, bebörtönözték, a gulágokra küldték, 1989-től történt meg rehabilitálásuk. A híveiket a görög keleti egyházakba kényszerítették. A görög katolikus egyháznak több mint 100 temploma van (1941-ben még 400 volt). Kárpátalján ugyanakkor hivatalosan 264 görög katolikus parókia van bejegyezve. 220 ezer fős közössége van, az ukránokon, ruszinokon kívül mintegy 15 ezer magyar és ugyanennyi román is görög katolikus. Nagyszámú görög katolikus közössége van Csepének (1800 fő), Salánknak (1500 fő), Jánosinak (1000 fő), összességében a magyar lakosság közel 10 százalékát teszi ki. Az egyház legégetőbb gondja egykor elkobzott ingatlanjainak visszaszerzése. Sok településen ugyanis tíz évvel a görög katolikus egyház működésének engedélyezését követően a hívek még mindig a szabad ég alatt vesznek részt a szertartásokon. A paphiány enyhítésére az ungvári szemináriumban és külföldön folyik a lekipásztorok képzése. A püspök: Milan Sasik. A magyar görög katolikus hívek vezetője Demkó Ferenc esperes, a beregszászi esperesi kerület vezetője. 1 magyar tannyelvű líceumban (Karácsfalva) folyik oktatás. Megmaradni címmel havi lapot adnak ki.

A kárpátaljai görög-katolikus egyház másik nagy gondja az, hogy a papság 30 százalékát kitevő nacionalista érzelmű ukrán papok szeretnék a közvetlen római fennhatóság alá tartozó munkácsi görög katolikus egyházmegyét a többmilliós galíciai (immár kijevei központú) görög katolikus főegyházmegyéhez csatolni. A papság 70 százaléka erről azonban hallani sem akar, annak ellenére

sem, hogy a Szentszék diplomatát is küldött az ügyben Ukrajnába, aki arra igyekezett rábeszélni a kárpátaljai papokat, hogy névleg ismerjék el a galíciai főegyházmegye fensőbbiségét, de továbbra is maradjanak római fennhatóság alatt. A kárpátaljai görög katolikus lelkészek még ezt az áthidaló megoldást is elvetették, mondván, hogy a munkácsi egyházkerület soknemzetiségű, s egy ilyen lépéssel elveszítenék a hívek nagy részének támogatását.

A pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház a híveinek száma 700 000-re tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy 200 fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járási Tiszabökényben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház–Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Jehova Tanúi, az adventista és más újprotestáns egyházhoz, szekta-csoportosuláshoz. Az ateisták és felekezetnélküli magyarok száma elenyésző, ha vannak is ilyenek, azok a városban élnek.

Gazdaság. Felismerve, hogy a szülőföldön maradásnak elengedhetetlen feltétele az egzisztenciális biztonság, a magyar szervezetek nagy figyelmet fordítanak a kárpátaljai gazdasági folyamatokban való részvételre, a privatizációból és a szovjet típusú gazdasági rendszer lebontásából, valamint a határ menti együttműködésből adódó lehetőségek kihasználására (vállalkozásfejlesztő központ létrehozása, gazdaszövetség alakítása, gazdaképzés).³⁴ A bizonytalan ukrajnai helyzet miatt azonban eddig a magyar szervezetek ezen a téren nem könyvelhettek el jelentős sikert. Különös fontossággal bírt az egykori kolhozrendszer felbomlását követően az Új Kézfogás Közalapítvány által támogatott földprivatizációs program (1998–2004), amely 14 ezer magyar gazdát juttatott földtulajdonhoz, s elindította a falusi gazdálkodó réteg kialakulását. Az ipari termelésben, a különböző szolgáltató intézményekben szűkösek a munkavállalási lehetőségek.

Kárpátalja meghatározó termelési formája a mezőgazdaság. A megye gazdasága – valamennyi ágát tekintve – alacsony hatásfokú, a műszaki színvonal és a szervezethez elmaradottsága jellemzi. A meglévő városi ipar tönkrement, leépült.

A magyar kisebbség 75 %-a kistelepülésen él, s az anyanyelvű képzési lehetőség hiányosságai miatt döntően alacsonyabb társadalmi presztízsű foglalkozást űz (alig van például magyar jogász), így nagymértékben ki van téve a munkanélküliség veszélyének. A külterjes szemestermények termesztése ráfizetéses. Ezért sokan belterjes gazdálkodással, zöldségtermesztéssel, állat-

³⁴A kárpátaljai magyarok lakta települések gazdaságfejlesztési koncepciója. Szerkesztette és összeállította: Dupka György. - In: Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár, 2005. 73. p. Tárolt változata: <http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1913435/karpataljai.pdf>

tenyésztéssel, szőlészettel és gyümölcsészettel foglalkoznak, több településen fellendülőben van a falusi zöld turizmus is. Több kis régiónak meg van a kitörési lehetősége (termálvíz hasznosítása, gyógyturizmus, ásványvíz előállítása stb.), csupán befektetőkre várnak.

A vidék magyar lakosságának jelentős része számára a túlélést a jelenlegi helyzetben a határ menti kereskedelem jelenti. Sokan vállalnak mezőgazdasági idénymunkát a szomszédos Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében. A magyar férfilakosság jelentős hányada az év nagy részében különböző magyarországi és belső ukrainai építkezéseken dolgozik.

MAGYAROK A HELYI ÖNKORMÁNYZATOKBAN ÉS A VÉGREHAJTÓ HATALOMBAN³⁵

1. Érdekmegjelenítés.

A kárpátaljai magyarság két politikai párttal rendelkezik.

Ukrajna Igazságügyi Minisztériuma 2005. február 17-i dátummal bejegyezte a „KMKSZ”- Ukrajnai Magyar Pártot, amelynek megalakítását a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) kezdeményezte.

2005. márciusi dátummal az igazságügyi minisztériumban bejegyezték az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) által kezdeményezett Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot (UMDP).

A két magyarságszervezet azért döntött a pártalapítás mellett, mert a módosított választási törvény kizárólag pártok számára teszi lehetővé a jelöltállítást.

A rendszerváltás utáni ukrán parlamentnek 3 magyar nemzetiségű független képviselője volt.

Az 1994-1998. évi ciklusban dr. Tóth Mihály, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke, a 1998–2002. évi parlamenti ciklusban Kovács Miklós, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke, 2002-2006. évi parlamenti ciklusban Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke képviselte a kárpátaljai magyarokat a kijevei törvényhozásban.

2006 óta nincs magyar nemzetiségű képviselő az ukrán parlamentben.

2. Képviselet a megyei önkormányzatban.

A 2006-tól érvénybe lépett pártlistás szavazás nem kedvezett az egymással szemben álló két magyar szervezetnek. Ahhoz, hogy magyar képviselő befutó

³⁵ A KHÖT kézikönyve 2011. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Gajdos István, Zubá-nics László. Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása, Ungvár-Beregszász, 2011.

helyet kapjon, hiányzott az összetartás. A magyar-magyar széthúzást az ukrán pártok kihasználták, a magyar választókat megosztották saját javukra.

A 2010. október 31-i önkormányzati választások sok dologban eltértek az előzőktől, mivel a mostani választási törvények alapján fele-fele arányban rögzítették a pártlistás és egyéni mandátumok számát.

A megyei tanács hivatalos honlapján közzétett választási bizottsági jegyzőkönyv adatai szerint a 2010. október 31-én lezajlott önkormányzati választásokon, Kárpátalján a 947 727 szavazópolgárból 521 733-an (55, 05 százalék) éltek alkotmányos jogaikkal és adták le szavazatukat.

A pártlistákra leadott szavazatok a következőképpen oszlottak meg:

Jedinij Centr (JEC) 125 956 szavazat (24, 14 %) – 20 mandátum;

Régiók Pártja (PR) 96 193 szavazat (18, 43 %) – 16 mandátum;

Batykivcsina 45 400 szavazat (8, 7 %) – 7 mandátum;

Front Zmin (FZ) 32 215 szavazat (6,17 %) – 5 mandátum;

Sziljna Ukrajina (SZU) 16 477 szavazat (3,15%) – 3 mandátum;

KMKSZ-UMP 20 456 szavazat (3,92 %) – 3 mandátum.

(Az UMDP az ukrán pártok által “elcsalt” mintegy ezer szavazat hiánya miatt kiszorult a pártlistából).

Az 54 egyéni választóközrzetben JEC 26, a PR 21, az UMDSZ-UMDP 4, a Batykivcsina 1, Sziljna Ukrajina (SZU) 1, Ukrán Szocialista Párt (SZPU) 1 mandátumot szerzett.

Ily módon az új összetételű megyei tanácsban a JEC 46, a PR 37, a Batykivcsina 8, az FZ 5, az UMDP 4, a Sziljna Ukrajina 4, a KMKSZ 3, valamint az SZPU 1 mandátummal rendelkezik.

A megyei tanácsi választások végeredményeként a VI. összehívású, 108 tagú Kárpátaljai Megyei Tanácsban, a 8 befutó párt közül a két mérvadó magyar párt csak hét képviselői helyhez jutott, amely összesen 35 810 szavazatot tesz ki. A gyenge szereplés azzal magyarázható, hogy sok magyar ukrán pártra szavazott.

Leszögezhetjük, hogy a KMKSZ-UMP pártlistás szavazatbegyűjtésben jobb teljesítményt nyújtott. Az UMDP jelöltjei viszont az egyéni körzetekben jeleskedtek, ami azt bizonyítja, hogy jó csapattal köztisztelőben álló, hiteles embereket, elismert közéleti személyiségeket vonultatott fel, akikre felnéznek saját közösségükben.

A pártlista és az egyéni eredmények révén például a beregszászi járásban az UMDP szerezte a legtöbb képviselői helyet a testületben. 2006-hoz viszonyítva az UMDP mostani eredményei jobbakként, mint a KMKSZ-UMP által nyújtott összteljesítmény, azt majd az alább közölt adatok is igazolják.

Az UMDSZ-UMDP listájára 15 354-en adták le szavazatukat. Ez a leadott szavazatok 2,94 százalékát tette ki, amely kevésnek bizonyult a háromszázalékos

alsó küszöb átlépéséhez. Megjegyzendő, hogy a hivatalos eredmények közzétételének reggelén még 3, 03 százalékon állt az UMDP listája, ám miután aznap **Viktor Baloga** miniszter lett, s ennek nyomán a Jedinij Centr és a Régiók Pártja nagykoalíció megalakításáról egyezett meg Kárpátalján, hirtelen elfogytak az UMDP szavazatai, ami végső soron a két együttműködő pártnak juttatott plusz két helyet.

Az UMDP párt jelöltjei az egyéni körzetekben viszont fölényes győzelmet arattak. A választók elismerését is igazoló mandátumhoz jutott a beregszászi megyei jogú város 2. sz. választókerületében **Kincs Gábor** (1960), a Beregszászi járás 17. sz. választókerületben **Péter Csaba** (1966), a 18. számúban **Medvigy István** (1951). A nagyszőlősi járási 23. választókerületben **Rezes Károly** (1964). *(2006-ban a képviselők száma 4 fő).*

A KMKSZ-UMP emblematisus jelöltjei közül az egyéni körzetekben senki nem jutott be a megyei tanácsba. Viszont a párt listáját a választók 20 456 szavazattal támogatták. A háromszázalékos küszöböt meghaladva **Kovács Miklós** (1967), **Brenzovics László** (1964), **Milován Sándor** (1941) pártlistán jutott mandátumhoz *(2006-ban a képviselők száma 5 fő)*.

A korábbi gyakorlathoz hasonlóan a jövőben is a megyei tanács elnöke és két alelnöke, a 12 bizottsági elnök, illetve a frakciók egy-egy képviselője alkotja a 22 tagú testületet, a KMKSZ kivételével mind a 7 politikai erő delegált tagokat az elnökségbe. Az utóbbi évtizedek gyakorlatához viszonyítva először fordult elő, hogy a megyei tanács egyik elnökhelyettesi tisztséget nem magyar képviselő tölti be. Ez a veszteség szintén a magyar-magyar széthúzás számlájára írható. Mindkét magyar párt képviselői egyben az állandó bizottságok tagjai is (az oktatási-, tudományos-, kulturális-, egyházi-, ifjúsági-, testnevelési és sport-, kisebbségi-, információs bizottságnak **Kovács Miklós**, **Medvigy István**, a költségvetési bizottságnak **Rezes Károly**, az ügyrendi és etikainak **Milován Sándor**), illetve kettőt magyar ajkú képviselő irányít (a vagyoni- és privatizációs bizottságot **Péter Csaba**, a költségvetésit **Brenzovics László**). Ők egyben a megyei tanács elnökségének is tagjai. **Kincs Gábor** a határ menti együttműködési bizottság titkára, aki az UMDP-frakció delegáltjaként szintén a megyei tanács elnökségének tagja lett.

A mostani helyhatósági választási eredményekből nemcsak a magyar pártok, hanem támogatóik, illetve a magyar pártoktól az ukrán pártok felé fordult magyar választók is levonhatják a maguk tanulságait. A választások mélyen kielemezett adatai, eredményei megmutatták, hogy a kárpátaljai magyarság sajnos pont megmaradása három lételemét cserélte aprópénzre. Mert összefogás, nemzeti öntudat és identitás nélkül nem biztosított fennmaradásunk. Ezek híján bizonytalan a jövőnk. A két magyarságszervezet együttműködve sokkal nagyobb eséllyel képviseltethette volna magát az önkormányzatokban,

ami elengedhetetlen lenne ahhoz, hogy jelentős politikai erőt képezzünk, s nagyobb lehetőségeink legyenek az érdekképviselést tekintve.

3. Képviselő a megyei jogú városok önkormányzataiban

1) **A megyei jogú városokban és járási önkormányzatokban** a két magyar pártnak összesen 82 képviselője van, míg 2006-ban a képviselők száma 115 fő volt (vagyis 33 képviselői helyet veszítettek az ukrán pártok javára).

Az UMDSZ-UMDP 49 mandátumhoz jutott (2006-ban a képviselők száma 44 fő volt). Az UMDP a legutóbbi önkormányzati választásokhoz viszonyítva 5-el több mandátumot szerzett (gyakorlatilag 8 főről is beszélhetünk, hiszen a Régiók pártlistáján hárman: Ungvár városból, a Munkácsi és a Rahói járásból is bejutottak. Történt mindez amellett, hogy a járási, városi képviselőtestületek létszáma jelentős mértékben csökkent; például a Beregszászi Járási Tanács képviselőinek száma 90-ről 62-re apadt.

A KMKSZ-UMP 33 képviselői helyet tudott szerezni. 2006-hoz viszonyítva 37 helyet veszített, mivel akkor képviselőinek száma 70 volt.

2) **A megyei jogú városokban:** a két pártnak összesen 19 képviselője van (2006-ban a képviselők száma 22 fő volt, azaz 3 fővel kevesebb az ukrán pártok javára). Köztük az **UMDP**-nek Beregszászban 10 (2006-ban a képviselők száma 6 fő volt), a **KMKSZ-UMP**-nek 9 képviselői hely jutott: Beregszászban 3, Csapon 3, Ungváron 2, Munkácson 1. (2006-ban a képviselők száma 16 fő volt). Huszton egyik magyar pártnak sem sikerült mandátumot szereznie; megjegyzendő, hogy a KMKSZ-UMP-nek 2006-ban 2 képviselője volt. Beregszászban jelentősen átrendeződött a mandátumok aránya az UMDP javára.

3) **Beregszász megyei jogú város** polgármesterévé ismételten **Gajdos Istvánt**, az UMDSZ elnökét választották meg, aki egyben a megyei tanács elnöke mellett működő önkormányzati ügyekkel foglalkozó koordinációs tanács tagja is. **Kincs Gábor** megyei képviselő is megőrizhette polgármester-helyettesi tisztségét. Ezzel egyidőben zajlott le a legmagyarabb város, Beregszász történelmi nevének visszaállításáról tartott referendum is, amelyen az igenek győztek, mégis a véleménynyilvánítást eredménytelennek nyilvánították, mivel a 10 062 szavazóból 4 688-an Beregszászra szavaztak, 4 358-an ellene. 1 016 volt az érvénytelen voksok száma. Márpedig akkor érvényes egy referendum, ha a szavazócédulát kézhez kapók legfeljebb fele támogatja az ügyet. Alig 300 szavazaton múlt a megfellebbezhetetlen győzelem.

Részben magyar családi gyökerekkel rendelkező és a magyar nyelvet is jól tudó polgármestere van ismét Munkácsnak **Lengyel Zoltán** személyében. Munkáját **Kincs Gergely** polgármester-helyettes segíti. Csapon a magyar származású **Burkus Árpád** lett ismételten a polgármester-helyettes. Ungváron **dr. Spenik Sándor** a városi végrehajtó bizottság tagja lett.

4. Képviselet a járási önkormányzatokban

A két párt a járási önkormányzatokba összesen 56 képviselőt juttatott be (2006-ban a képviselők száma 84 fő volt), 28 képviselői mandátum az ukrán pártokhoz került.

Az **UMDSZ-UMDP** 35 képviselői helyet szerzett, ebből 19-et a Beregszászi, 8-at a Nagyszőlősi, 5-öt az Ungvári, 3-at pedig a Munkácsi járásban (2006-ban a képviselők száma 35 fő volt).

A **KMKSZ-UMP**-nek 21 mandátum jutott, míg 2006-ban 49 mandátumot tudott szerezni, a mostani választás során a Beregszásziban 10-et, az Ungváriban 6-ot, a Nagyszőlősi járásban 5-öt, azaz 28 mandátum veszteséget könyvelhetett el szintén az ukrán pártok javára. A legnagyobb vereséget a Munkácsi járásban szenvedte el. Nem jutott mandátumhoz, míg 2006-ban itt 4 képviselővel rendelkezett.

Az UMDP a Beregszászi járásban rendelkezik a legnagyobb frakcióval. Ennek értelmében a Beregszászi Járási Tanács elnöke **Bihari András** (1953) lett. Az UMDSZ-től még pozícióba került **Braun Béla**, akit ismét járási alelnökké választották meg. **Medvigy István** megyei képviselő a Beregszászi Járási Állami Közigazgatás elnökének első helyettese, **Rezes Károly** megyei képviselő a Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatás elnöke lett.

A KMKSZ-UMP színeiben **Mackó István** járási képviselő az Ungvári Járási Tanács elnöki tanácsadó tisztséget látja el.

5. Képviselet a városi és települési képviselőtestületekben

A városi és települési képviselőtestületekben az UMDSZ-nek 523, a KMKSZ-nek 235 képviselője van.

1) Magyar képviselők számának növekedése tapasztalható a *járási központoknak is számító magyarlakta településeken*, így Nagyszőlősen és Técsőn 12 mandátumhoz jutott a két magyar párt. Míg 2006-ban képviselők száma csak 9 fő volt.

Az UMDP szembetűnő eredményeket ért el, a 12-ből 7 mandátumhoz jutott, azaz Nagyszőlősen 1-et, Técsőn 6 képviselői helyet szerzett (2006-ban csupán 3 képviselője volt a koronavárosban).

A KMKSZ-UMP-nek 5 mandátuma van, 2006-hoz viszonyítva egyet vesztett. Jelenleg Nagyszőlősen 2, Técsőn 3 mandátummal rendelkezik.

Jó hír az is, hogy Bocskai István személyében magyar származású polgármestere lett ismét Nagyszőlősnek. Técsőn pedig Mészáros Tibort ismét megerősítették polgármester-helyettesi tisztségében.

2) A 69 magyarlakta település közül 41-ben az UMDSZ által támogatott jelöltet választották meg polgármesterré az ott élők. KMKSZ szimpatizánsú vezetője csupán 9 falnak van.

Összefoglalva a fentieket kijelenthetjük, hogy a két magyar párt összefogásának hiánya miatt jelentősen visszaesett a magyar jelenlét az önkormányzatokban az ukrán pártok javára, akik kihasználták a magyarság megosztottságát.

6. Magyar ajkú képviselők az ukrán pártok listáin

A két magyar párt közül az UMDP egyes jelöltjei a magyar párttal szerződésben álló Régiók Pártja listáján a megyei jogú városi, járási önkormányzatokban jutott mandátumhoz: így lett **dr. Ljáh Erzsébet** az ungvári városi tanács, **Bíró Szvetlana** a munkácsi járási tanács, **Bláner Mihály** a rahói járási tanács tagja.

A két magyar párt megosztottságát kihasználva a magyarlakta településeken meglehetősen aktív ukrán pártok jelentek meg, listájukon vonzó anyagi támogatással magyar szavazatokat begyűjtő magyar ajkú képviselő -és, polgármester jelölteket is indítottak megyei, városi, járási és helyi szinten is. Mindenre elszánt aktivistáik érzékenyen megcsapolták a két párt szavazóbázisát. Mindez lemérhető az alábbi kimutatásokból is, amelyekből messzemenő következtetéseket lehet levonni.

7. Képviselet a MÁÉRT-en és KMKF-en.

A Magyar Állandó Értekezleten (MÁÉRT) a KMKSZ-t **Kovács Miklós** elnök és **Brenzovics László** alelnök, megyei képviselők, az UMDSZ-t **Gajdos István** elnök, Beregszász polgármestere és **Zubánics László** az UMDSZ Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanácsának elnöke képviselte.

Mindkét mérvadó magyar szervezet saját tagját delegálta a MÁÉRT szakbizottságaiba.

A KMKF szakbizottságaiban Kárpátalja magyarságát megyei képviselőként **Kovács Miklós** KMKSZ elnök és **Brenzovics László** alelnök, valamint **Kincs Gábor**, **Medvigy István** képviseli.

**A MEGYEI JOGÚ VÁROSI ÉS JÁRÁSI TANÁCSOK
NEVESÍTETT KÉPVISELŐI,
AKIK A KÉT MAGYAR PÁRT LISTÁIN JUTOTTAK BE**

UMDSZ-UMDP³⁶

Beregszászi Városi Tanács (10 fő): Babják Zoltán (1972), Gaál Géza (1966), Pfeifauf József (1951), Szajkó Tibor (1950), Veres Péter (1961), Galajda József (1959), Kromák András (1953), Papp István (1970), Tokár Ljudmilla (1963), Cseh Piroska (1955). *(2006-ban 5 képviselő).*

Beregszászi Járási Tanács (19 fő): Bajó János (1975), Bakancsos László (1954), Lengyel László (1972), Males János (1981), Szabó Árpád (1958), Tóth Miklós (1963), Bihari András (1953), Bíró Tibor (1960), Braun Béla (1953), Géczy Tihamér (1960), Horváth László (1966), Kuni Mihály (1957), Orosz Sándor (1961), Pécsi Éva (1962), Szegedi Erzsébet (1971), Fejes Tibor (1967), File Károly (1959), File Erzsébet (1964), Jakab Béla (1961) *(2006-ban 24 képviselőt tartottak számon³⁷).*

Ungvári Városi Tanács (1 fő): dr. Ljáh Erzsébet (1948), az Ungvári Városi UMDSZ elnöke a Régiók Pártja listáján jutott mandátumhoz. (2006-ban nem volt magyar párt részéről képviselő, a magyarság képviselését **dr. Ljáh Erzsébet** és **dr. Spenik Sándor** látták el más pártok színeiben).

Ungvári Városi Tanács végrehajtó bizottsága: dr. Spenik Sándor

Ungvári Járási Tanács (5 fő): Kőszeghy Mária (1965), Úr József (1966), Györke Viktor (1975), Malomka Sándor (1967), Ráti Éva (1962). *(2006-ban 5 képviselő volt).*

Munkácsi Járási Tanács: (3, (4) fő). Bíró Lajos (1963), Orosz Irén (1961), Sándor Zoltán (1956), Bíró Szvetlana (1970)³⁸.

³⁶ 2010-ben 49 megyei, megyei jogú városi és járási önkormányzati képviselő, 2006-ban 42 képviselő.

³⁷ A Beregszászi Járási Tanács 2006-ban 90, 2010-ben pedig 62 képviselői mandátummal bírt. 2006-ban a mandátumok pártlistás választás alapján kerültek kiosztásra, míg 2010-ben vegyes rendszer (listás és egyéni körzetek) alapján.

³⁸ A Régiók Pártja listáján jutott mandátumhoz.

Nagyszőlősi Járási Tanács (8 fő): Albók Ödön (1960), Simon József (1954), Maseka Volodimir (1960), Balázs Gyula (1971), Borbély Ida (1952), Hevesi József (1969), Dánics Éva (1968), Popovics László (1955). *(2006-ban 6 képviselő volt).*

Rahói Járási Tanács (1 fő): Bláner Mihály (1959).³⁹

JÁRÁSI JOGÚ VÁROSI TANÁCSOK KÉPVISELŐI

Nagyszőlősi Városi Tanács (1 fő): Fazekas József (1978).

Técsői Városi Tanács (6 fő): Kozár Sándor (1962), Szücs-Zoltán Árpád (1968), Bányász Irma (1953), Béres Lajos (1956), Lomakova Neonila (1954), Mészáros Györgyi (1966). *(2006-ban 3 képviselő volt).*

KMKSZ-UMP⁴⁰

Beregszászi Városi Tanács (3 fő): Bocskor László (1975), Horkay Sámuel (1947), Orosz Géza (1964). *(2006-ban 8 képviselő volt).*

Beregszászi Járási Tanács (10 fő⁴¹): Berki Károly (1954), Gerzánics Ilona (1958), Jakab Erzsébet (1965), Riskó György (1955), Sin Béla (1951), Juhász Katalin (1955), Vass Ottó (1966), Csengeri Jenő (1948), Sín József (1955). *(2006-ban 27 képviselő volt.)*

Ungvári Városi Tanács (2 fő): Kulin Zoltán, (1961), Tarics Zoltán (1946).

Ungvári Járási Tanács (6 fő): Kántor József (1965), Maczkó István (1958), Szallár Sándor (1962), Soós Kálmán (1962), Bátorfi József (1958), Bócán Róbert (1975). *(2006-ban 7 képviselő volt.)*

Csapi Városi Tanács (3 fő): Balog Oszkár (1974), Kovács Géza (1967), Papp István (1943) *(2006-ban 4 képviselő volt.)*

³⁹ A Régiók Pártja listáján jutott mandátumhoz.

⁴⁰ 2010-ben 32 megyei, megyei jogú városi és járási önkormányzati képviselő, 2006-ban 63 képviselő.

⁴¹ A 10. mandátum a mai napig nem került betöltésre.

Munkácsi Városi Tanács (1 fő): Gajdos Olga (1938). *(2006-ban 2 képviselő volt.)*

Nagyszőlősi Járási Tanács (5 fő): Barta József (1958), Illés István (1951), Király Kálmán (1962), Milován Jolán (1944), Dobsa Aranka (1960). *(2006-ban 11 képviselő volt.)*

JÁRÁSI JOGÚ VÁROSI TANÁCSOK KÉPVISELŐI

Nagyszőlősi Városi Tanács (2 fő): Kudron Zoltán (1962), Nagy Klára (1973). *(2006-ban 3 képviselő volt.)*

Técsői Városi Tanács (3 fő): Borbély József (1955), Gajdos Sándor (1970), Mészáros Tibor (1975). *(2006-ban 3 képviselő volt.)*

KÁRPÁTALJAI MEGYEI, MEGYEI JOGÚ VÁROSI, JÁRÁSI TANÁCSOK ÉS JÁRÁSI KÖZPONTOK KÉPVISELŐINEK SZÁMSZERŰ KIMUTATÁSA, AKIK A KÉT MAGYAR PÁRT LISTÁIN JUTOTTAK BE

	2006	2006	2006	2010	2010	2010
	KMKSZ - UMP	UMDSZ- UMDP	Összesen	KMKSZ - UMP	UMDSZ- UMDP	Összesen
Megyei képviselők, fő	5	4	9	3	4	7
Megyei jogú városok						
Beregszász	8	6	14	3	10	13
Ungvár	0	0	0	2	0	2
Csap	4	0	4	3	0	3
Munkács	2	0	2	1	0	1
Huszt	2	0	2	0	0	0
Összesen:	16	6	22	9	10	19
Járások						
Beregszászi	27	24	51	10	19	29
Nagyszőlősi	11	6	17	5	8	13
Ungvári	7	5	12	6	5	11

Munkácsi	4	0	4	0	3	3
Összesen:	49	35	84	21	35	56
Mindösszesen:	70	44	115	33	49	82
Járási központok						
Nagyszőlős	3	0	3	2	1	3
Técső	3	3	6	3	6	9
Összesen:	6	3	9	5	7	12

**KÁRPÁTALJA MEGYÉBEN,
A MAGYARLAKTA MEGYEI JOGÚ VÁROSOKBAN,
JÁRÁSI ÉS VÁROSI ÖNKORMÁNYZATOKBAN
A PÁRTOK RÉSZVÉTELEVEL LEBONYOLÍTOTT VÁLASZTÁSOK
EREDMÉNYEI 2010-BEN**

KIMUTATÁS PÁRTOK SZERINT

BEREGSZÁSZI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	12	33,33 %
2	UMDP Демократична партія угорців України	10	27,78 %
3	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	8	22,22 %
4	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	3	8,33 %
5	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Партія угорців України	3	8,33 %
Összesen:		36	100 %

BEREGSZÁSZI JÁRÁSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	UMDP Демократична партія угорців України	19	31,15 %

2	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	17	27,87 %
3	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	13	21,31 %
4	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Партія угорців України	9	14,75 %
5	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	2	3,28 %
6	Egős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	1	1,64 %
Összesen		61	100 %

NAGYSZÖLŐSI JÁRÁSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	24	37,50 %
2	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	14	21,88 %
3	UMDP Демократична партія угорців України	8	12,50 %
4	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Партія угорців України	5	7,81 %
5	Batykivesina (VO) Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”	3	4,69 %
6	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	3	4,69 %
7	Mi Ukrajnánk Політична партія “Наша Україна”	2	3,13 %
8	UDAR politikai párt Політична партія “УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи Віталія Кличка)”	2	3,13 %
9	Egős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	1	1,56 %
10	Ukrajnai Kommunista Pártja Комуністична партія України	1	1,56 %
11	Ukrajnai Szociál-Demokraták Pártja Українська соціал-демократична партія	1	1,56 %
Összesen		64	100 %

MUNKÁCSI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	32	76,19 %
2	Régiók Pártja (RP), Partija regioniv	4	9,52 %
3	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	2	4,76 %
4	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”	2	4,76 %
5	UDAR politikai párt Політична партія “УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка”	1	2,38 %
6	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt, “КМКС” Partija ugorciv Ukrajini	1	2,38 %
Összesen		42	100 %

UNGVÁRI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	18	30,00 %
2	Régiók Pártja (RP) Partija regioniv	15	25,00 %
3	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”	9	15,00 %
4	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	4	6,67 %
5	Erős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	3	5,00 %
6	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Partija ugorciv Ukrajini	2	3,33 %
7	„Az ökológiai megmentés pártja” Політична партія “Партія екологічного порятунку ЕКО+25%”	2	3,33 %
8	Néppárt Народна партія	2	3,33 %

9	UDAR politikai párt Політична партія “УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка”	2	3,33 %
10	Zöldek Politikai Pártja Політична партія “Зелені”	1	1,67 %
11	Ukrajna Ifjúsági Pártja Молодіжна партія України	1	1,67 %
12	Ukrajna párt “Українська партія”	1	1,67 %
Összesen		60	100 %

UNGVÁRI JÁRÁSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	22	33,33 %
2	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	20	30,30 %
3	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Партія угорців України	6	9,09 %
4	Batykivesina (VO) Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”	5	7,58 %
5	UMDP Демократична партія угорців України	5	7,58 %
6	Erős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	3	4,55 %
7	Néppárt Народна партія	2	3,03 %
8	Változások Frontja, “Політична партія “Фронт Змін”	2	3,03 %
9	Hazám politikai egyesülés Політичне об’єднання “Рідна Вітчизна”	1	1,52 %
Összesen		66	100 %

CSAPI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	18	62,07 %
2	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	4	13,79 %
3	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “КМКС” Партія угорців України	3	10,34 %
4	Újjászületés Párt Партія “ВІДРОДЖЕННЯ”	2	6,90 %
5	Ukrajna földműves Pártja Селянська партія України	1	3,45 %
6	Ukrajna Szocialisták Pártja Соціалістична партія України	1	3,45 %
	Összesen	29	100 %

MUNKÁCSI JÁRÁSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	56	71,80 %
2	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	13	16,66 %
3	Változások Frontja “Політична партія “Фронт Змін”	3	3,85 %
4	UMDSZ Демократична партія угорців України	3	3,85 %
5	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”	2	2,56 %
6	Egős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	1	1,28 %
	Összesen	78	100 %

KÁRPÁTALJAI MEGYEI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	46	42,60 %

2	Régiók Pártja (RP) Партія регіонів	37	34,26 %
3	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"	8	7,40 %
4	Változások Frontja, "Політична партія "Фронт Змін"	5	4,63 %
5	UMDP Демократична партія угорців України	4	3,70 %
6	Erdős Ukrajna Політична партія "Сильна Україна"	4	3,70 %
7	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt "КМКС" Партія угорців України"	3	2,78 %
8	Ukrajna Szocialista Pártja Соціалістична партія України	1	0,93 %
Összesen		108	100 %

NAGYSZÖLŐSI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Régiók Pártja Партія регіонів	20	52,63 %
2	Egységes Centrum (JC) Єдиний Центр	4	10,53 %
3	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"	3	7,89 %
4	Mi Ukrajnánk Pártja Політична партія "Наша Україна"	3	7,89 %
5	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt "КМКС" Партія угорців України"	2	5,26 %
6	Változások Frontja "Політична партія "Фронт Змін"	2	5,26 %
7	UMDSZ Демократична партія угорців України	1	2,63 %
8	UDAR Politikai Párt Політична партія "УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка"	1	2,63 %

9	Ukrajna Szociál-Demokrata Pártja Соціал-демократична партія України	1	2,63 %
10	Egős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	1	2,63 %
Összesen		38	100 %

TÉCSŐI VÁROSI TANÁCS

№	Pártok	Képviselők összesen	
		Fő	százalékban
1	Régiók Pártja (PR) Партія регіонів	6	20,00 %
2	Egős Ukrajna Політична партія “Сильна Україна”	6	20,00 %
3	UMDP Демократична партія угорців України	6	20,00 %
4	Batykivcsina (VO) Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”	5	16,67 %
5	KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt “KMKS” Партія угорців України	3	10,00 %
6	Változások Pártja “Політична партія “Фронт Змін”	2	6,67 %
7	Egységes Centrum (JC), Єдиний Центр	1	3,33 %
8	Néppárt - Народна партія	1	3,33 %
	Összesen	30	100 %

3.1.2 ROMÁNOK

Telepeselek, bevándorlók. A kárpátaljai román a harmadik legnagyobb tömbben élő nemzetközösség. Az őslakos román etnikum elődei a XIII. században települtek le pásztorokként a Felső-Tisza völgyébe, a mai Aknaszlatina, Técső és Rahó környéki falvakba.

Év	Összlakosság	románok száma	Százalékarány
1910	597 062	14 132	2,37
1921	606 568	10 810	1,78

1930	709 129	12 641	1,78
1941	852 546	15 587	1,83
1946	755 900	12 400	1,64
1959	920 173	18 346	1,99
1970	1 056 799	23 454	2,22
1979	1 155 759	27 200	2,35
1989	1 245 618	29 485	2,37
2001	1 254 614	32 152	2,56
Románok összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	151 000	0,31

Népesség. Tizenkét év alatt a növekedés 109,0.⁴² 1989–2001 között 2665 fő (9 %) gyarapodást értek el főleg a természetes szaporodás révén, a kivándorlás, az asszimiláció nem ritkította soraikat. A munkaképes férfilakosság nagy része a Belső-Ukrajnába is kirajzó idénymunkások között keresendő (akik az ősz betakarítás idején hazatérnek családjukhoz).

*A román etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*⁴³

Közigazgatási egység	Összlakosság	Románok száma	Százalékarány
Técsői j.	171 850	21 298	12,39
Rahói j.	90 945	10 514	11,56
Ungvár	115 568	88	0,08
Perecsenyi j.	32 026	87	0,27
Munkácsi j.	101 443	43	0,04
Munkács	81 637	31	0,04
Nagyszőlősi j.	117 957	22	0,02
Beregszász	26 554	16	0,06

⁴²Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 2. Видавництво ТОВ «ІВА», Ужгород, 2003. 7. old.

⁴³Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

Huszt i. j.	96 960	10	0,01
Huszt	31 864	9	0,03
Beregszászi j.	54 062	8	0,01
Ilosvai j.	100 905	8	0,01
Ungvári j.	74 399	6	0,01
Nagybereznai j.	28 211	5	0,02
Szolyvai j.	54 869	4	0,01
Ökörmezői j.	49 890	2	0,00
Volóci j.	25 474	1	0,00

1975-ben a románok 99,2%-ka egy-etnikumú településhez kötődött. Jelentős tömbben élnek a Técsői járásban, 13 románlakta településen – Aknaszlatina, Alsóapsa (Gyibrova), Szorospaták (Hlibokij Potyik), Topcsino, Podisor, Beszkeu, Korbunesti, Kisbouc, Nagybouc, valamint a rahói járás 4 községében – Tiszafejéregyháza (Bila Cerkva), Közép Apsa (Szerednye Vogyane), Plajuc és Dobrikdülő (Dobrikban), illetve szórványban élnek még egy tucatnyi más helységben.

Sajátos, zárt és gyarapodó közösségeket alkotnak. Még a bukovinai és moldáviai szakembereket is fenntartásokkal fogadták be. Középpapsának 1948 őszén 600 román lakosa volt, 1989-ben 6 163 főre növekedett. A település demográfiai „robbanása” 1935–1975 között mérhető, hiszen a lakosság 40 %-a ekkor született. Egy családban átlagosan 3 gyerek van. 1988-ban a családok 25,3 %-ban 3, és ettől is több gyerek született.⁴⁴ Hasonló dinamikus lakossági fejlődés jellemző Alsóapsára is, 1981-ben a nagycsaládosok száma 270 volt, tízen érdemelték ki a Hős Anya kitüntetést.⁴⁵

Anyanyelvi környezet. Az ukránokon, ruszinokon és a magyarokon kívül a románok is a Técsői és Rahói járás határában élnek, Aknaszlatinát szellemi-kulturális központjuknak tartják, ezen kívül közel 10 települést magába foglaló nyelvtérülettel rendelkeznek. A szovjethatalom első éveiben a románokat semmilyen megtorlás nem érte, értelmiségének több képviselőjét a szovjet népbizottságok munkáiba is bevonták. A 40-es évek végén a román gazdák erős ellenállást fejtettek ki az erőszakos kolhozosítással szemben. Gyibrován 1947

⁴⁴ Поточний архів Середньоводянської сільської Ради народних депутатів Рахівського району Закарпатської області. Діловодство за 1945-1988 роки., негосподарські книги № 1-8; Діловодство за 1988-89 рр., погосподарські книги 1-8.

⁴⁵ История городов и сел Украинской ССР. Закарпатская область. - К., 1982, - 844 с.

augusztusában a más vidékről „nyakukra ültetett” I. Csernicska kolhozelnököt megölték.⁴⁶ A kollektivizálástól elzárkózó 85 gazdát kuláklistára tették, a hangadókat elítélték, Szibériába küldték. Az szovjethatalom képviselői a román földművesek ellenállását adminisztratív eszközök bevetésével letörték, 1950-ben a kollektivizálást a románlakta településeken befejezték. A megfélemlített falusiak 80 százaléka formálisan a kolhoz tagja lett, 18 százaléka az erdészetenél talált munkát, ennél is kevesebben az aknaszlatinai sóbányászatnál helyezkedtek el. A férfilakosság egy része „papíron” kolhoztag volt ugyan, nyáridőben mégis elkerülték a kollektív gazdaságokat, Belső-Ukrajna, Oroszország építkezéseit keresték fel, és ide idénymunkákra jártak (s még ma is járnak). Már 1989-től évente közel 7 ezren vállaltak Kárpátalján kívül idénymunkát. A helyi pártszervezetek, ahol csak tudták, gátolták a munkaképes férfilakosság „oroszba-járását”, a brigádok tagjait a KGB, a szovjet titkosszolgálat operatív tisztjei is beidéztek kihallgatásra. Az anyaországgal való kapcsolattartást is szigorú pártörizetnek vetették alá. Szorgalmukat, kiváló köműves, asztalos és más építészeti kivitelezésben fontos mesterségbeli tudásukat megbecsülték, díjazták. A szabad mozgást választó román munkavállalókkal szemben eredménytelen küzdelmet folytattak a párt ideológiai frontharcosai. Az idénymunkások fokozatosan „módos, gazdag románokká” váltak. A megtakarított pénzeiből úgyszólván pazar, 10-20 szobás „kastélyokat” építettek. Jelenleg is ez a legnagyobb turisztikai látványossága a románlakta falvaknak.

Iskolázottság. A két világháború között csak az 1933–1935-ös időszakban 1777-en tanultak anyanyelvükön a közösségi és állami fenntartású iskolákban.

A buzgó etnikum-ellenes szovjetizálás számlájára írható, hogy a hagyományos folyamat 1945 után megszakadt. A Szovjetunió összeomlásáig kizárólag a cirill betűs moldáv nyelvű oktatást engedélyezték. 1970-ben a közel 30 ezres román etnikumra mindössze 2 középiskola jutott. 1989-ben az ezer főre számított felsőfokú és középfokú végzettség szintjén a többi nemzetiséghez viszonyítva teljesen alulreprezentált volt: 17 felsőfokú, 3 nem teljes felsőfokú, 38 szakközépiskolai, 208 középiskolai, 451 általános iskolai és 181 elemi iskolai végzettséggel rendelkezőt tartottak számon.⁴⁷ 1945 után hivatalosan „moldován”-okká nyilvánították őket, rájuk erőszakolták a cirill betűs írásmódot, iskoláikban, sajtójukban ez volt a hivatalos nyelvhasználat. A Szovjetunió széthullása után visszaállították román nemzetiségüket és újra használhatják a latin ábécét is.

⁴⁶ Історія міст і сіл УРСР. Закарпатська область. - К., 1969. - 834 с.

⁴⁷ Малець Олександр Омелянович. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр.. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗПШО, Ужгород, 2004.139. old.

A kommunista rezsim végnapjaiban, 1990 elején alakult érdekvédelmi szervezetüknek, a Kárpátaljai Románok Szociális-Kulturális Szövetségének sikerült elérnie, hogy az 1990–1991-es tanévtől a kárpátaljai román tannyelvű iskolákban anyanyelvükön tanulhassanak. A rendszerváltást követően, a független Ukrajnában a kárpátaljai magyarok után a román értelmiség is kiharcolta, megőrizte az államilag fenntartott anyanyelvi iskolarendszert. A 2009-2010-es évszakaszban a 12 preferált román tannyelvű iskolának 2649 tanulója volt, a megyében tanulók számarányához viszonyítva, román nyelven 2,3 %-uk tanult. A románlakta településeken 14 román tannyelvű iskola működik (ez 2,0 %-ot tesz ki a megye összes tanintézetéhez viszonyítva), ebből 1 román-ukrán-orosz (itt a 875 diákból 425-en román osztályban tanul) és 1 ukrán-román (223-ból 213-an szintén románul tanulja a tantárgyakat) vegyes tannyelvű oktatási intézmény, valamint 1 román tannyelvű liceum van. Fakultatív oktatásban 246-an részesülnek. A felsorolt intézményekben mindösszesen 3287 tanuló sajátítja el anyanyelvét. Ezen kívül 2 román tannyelvű óvodában 86 gyerekkel foglalkoznak.

Legközelebb az Ungvári Nemzeti Egyetem román tanszékén lehet román szakos tanári diplomát szerezni.⁴⁸ A román tannyelvű oktatási intézményekbe beiskolázottak aránya a húsz év folyamán alig változott, ugyan a tanulói létszám egyes iskolákban jelentősen csökkent, a többiben pedig emelkedett. Az összkép megnyugtató.

Közigazgatási egység	Általános iskola	középiskola	liceum
Técsői járás (14,0 %, az összes járási iskolák arányához viszonyítva)	6	3	1
Rahói járás (9,8 %, az összes járási iskolák arányához viszonyítva)	1	3	-
Összesen	7	6	1

Vallási megoszlás, hagyományörzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. A román közösség főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetei⁴⁹. Az 1994–2003 közötti hivatalosan bejegyzett és működő 6 román kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 4 megyei, 2 járási és

⁴⁸ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 50., 51-52., 55. old.

⁴⁹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. old.

városi státusú. (Lásd a román civilszervezetek jegyzékét a függelékben). 1994-ben hozták létre Aknaszlatinán a *Kárpátaljai Románok „Kosbuk” Szociális-kulturális Társaságát*, amely megyei státusú. Külön helyisége, sajtószerve nincs. Tagjainak száma 1500 fő. Tevékenységüket tagsági díjakból és adományokból finanszírozzák. A társulat fő feladata az ifjúság nevelése az anyanyelv, a vidék történelme iránti szeretetre, a népi hagyományok, szokások újjáélesztése, a román lakosság szociális védelme. Minden évben megrendezik a román művészet fesztiválját. A szervezet *Jurij Opris* elnök irányításával szorosan együttműködik az önkormányzati szervekkel, iskolákkal, vallási egyesületekkel a kulturális-felvilágosító és szociális problémák megoldásában.

A *Kárpátaljai Románok „Ioan Mihali de Apsa” Szociális-kulturális Társasága* 1999-ben alakult meg Aknaszlatinán. Szintén megyei státusú, külön helyisége, sajtószerve nincs. Tagjainak száma 1500 fő. A társaság fő célja a nemzeti kultúra megőrzésének és fejlesztésének elősegítése, a kárpátaljai románok kulturális-gazdasági és egyéb közös érdekeinek a védelme. Elnökük *Vaszil Jovgyij* alsóapsai orvos.

A kárpátaljai románok civilszervezetei közül a *Kárpátaljai Románok Dacia Szövetsége* (2001) ad ki román nyelvű megyei lapot *Apsa* címmel, amelynek *Ivan Botos* elnök a felelős kiadója. A román fiatalok problémáival a *Kárpátaljai Románok Eminescu M. Ifjúsági Szövetsége* (2003, elnöke: *Ivan Bokocs*) foglalkozik, amelynek alapító tagjai az ungvári városi szervezet, a técsői és a rahói ifjúsági szervezet. Tagjainak száma 75 fő. A nemrég alakult *„Bahta Luma” Kulturális-felvilágosító Társaság Rahói Járási Nők Szövetsége*, a *„Románe Gilja” Kulturális Egyesület Técsői Járási Szövetsége* a fentebb megnevezett civilszervezetekkel együtt végzik érdekvédelmi munkájukat, hozzájárulnak a kárpátaljai románok kulturális, szociális igényeinek kielégítéséhez.

1949-ben a románlakta településeken is betiltották a görög katolikus egyház működését. Azokat a papokat, akik nem álltak át a pravoszláv egyházba, koncepciós perek során elítélték, és rabszolgamunkára a Gulágok-ra küldték. A szovjethatalom idején a vallásüldözés állandóan napirenden szerepelt, ezért százak léptek be a különböző szektákba, a román hívők körében a Jehova Tanúi felekezet vert gyökeret, ennek folytán tucatnyi fiatal került a feketelistára, mert kibújtak a tényleges katonai szolgálat alól. 1989-ben rehabilitálták a görög katolikus egyházat, a hívek egy része visszatért, mások a megszokott ortodox hitnél maradtak. A görög katolikus és a pravoszláv hitfelekezetek képviselői és papjaik együttműködő kapcsolatban állnak romániai hitközösségekkel.

1991. március 3-án a szlatinai sóbánya klubtermében megrendezték az első Kárpátaljai Román Folklórfesztivált. A Martisor fesztiválon a Máramaros

megyei (Románia) együttesek és a bukaresti csoportok is felléptek.⁵⁰ Azóta évente, hagyományt teremtve tartják meg a népművészeti kiállításokat is, ahol a táncokon és énekeken kívül csodálatos kivarrások, gyapjú halinák és nadrágok, ún. harisnyák, bőrpapucskok, bocskorok, gazdag mintázatú terítők, abroszok tekinthetők meg.

Az utóbbi években az ukrán-román államközi kapcsolatok igencsak „elridegültek”. Ezt főleg a romániai szélső jobboldali és civil szervezetek nyilatkozatai nyomán különböző területi követelések, határkiigazítási román törekvések idézték elő. Mindez a határmenti együttműködést elősegítő megyei szintű kapcsolatokra is rányomta a bélyegét. Jelenleg a kárpátaljai románok úgynevezett 8 „határ-kapun”, illetve határátkelő (egyszerűsített, éjjel-nappal is működő autó átkelőhely, gyalogos határátkelőhely, vasúti és teherforgalmi átkelőhely stb.) közreműködésével tarthatják anyaországukkal a kulturális, gazdasági, rokoni kapcsolatokat. Ezek közül a legjelentősebb a Nevetelenfalu-Halmi határátkelőhely. A kijevei román nagykövetség, a csernovici főkonzulátus közvetítő szerepe nemcsak az államközi kapcsolatokban értékelődött fel, hanem a kárpátaljai románok napi életében is fontossá vált, akik sokrétű szálon kötődnek az anyaországhoz. A lokális, határmenti kulturális, gazdasági, önkormányzati, testvértelepülési, egyházi stb. kapcsolatok kibontakozóban vannak, melyeknek generálásában a román civilszervezetek vezető szerepet játszanak. A kárpátaljai románok közül is sokan rendelkeznek román világútlevéllel, kettős állampolgársággal, amit az ukrán hatalom, a titkosszolgálatok képviselői alkotmányellenes jelenségként értékelnek és regisztrálnak.

A román érdekvédelmi szervezetek szövetsége által nyilvánosságra hozott dokumentumokban a rahói, illetve a técsői járásban élő románok számára célul tűzte ki egy autonóm körzet megalakítását, Aknaszlatinán pedig román konzulátus megnyitását tartják fontosnak.

A román tannyelvű iskola, a görög katolikus egyház és a helyi román közösség egysége, valamennyi érdekvédelmi szervezete jelentősen hozzájárult a nemzetiségtudat megőrzéséhez.

3.1.3 SZLOVÁKOK

Telepesek, bevándorlók. A XVII. században már szlovák anyanyelvű reformátusokról tesznek említést. A szlovákok a XVIII. század első felében jelentek meg a mai Kárpátalján telepesekként a Rákóczitól és Bercsényitől elkobzott koronauradalmakban: Ungváron, Órdarmán. 1772-ben favágó-

⁵⁰ Dr. Árpai István: A tiszaháti nemzetiségek életéből. (Pillanatképek múltunkból). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993, 44. old.

családok érkeztek Máramaros és Ung megyébe. 1788-ban hat vasöntő-család került Nagybereznára, itt annyira elszaporodtak, hogy 1801-ben engedélyt kaptak saját templom építésére. Ungváron található az „egykori tirpákok, spisákok és lipťákok leszármazottai”⁵¹, akik a város egyik területén az úgynevezett Cservenyica (piros föld) területén laktak, de számos család telepedett le az egykori Bercsenyi, Lövölde, Csalogány, Petróci, valamint a Jenkei és Zahari úton is. Ilyen környezetben próbálták megtartani és továbbadni a szlovák hagyományokat. 1880-ban Ungváron 1684 (14,70 %), 1890-ben 1965 (16,70 %), 1900-ban 1223 (7,20 %), 1910-ben 1219 (7,10 %) fő élt. Ezek egy része néhány évtized múlva a magyart fogadta el mintegy közvetítő nyelvként.

Népesség. A szlovák etnikai folyamatok változása az elmúlt száz esztendőben⁵²: *A szlovák etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*

Év	Összlakosság	Szlovákok száma	Százalékarány
1910	597 062	7 728	1,29
1921	606 568	10298 szlovák 9477 cseh 19 775⁵³	1,69 1,57 3,26
1930	725 357	13 242 szlovák 20 719 cseh 33 961⁵⁴	1,83 2,85 4,68
1941	852 546	6 838	0,80
1946	755900	13404⁵⁵	1,77
1959	920 173	12 299	1,34
1970	1 056 799	9573	0,91
1979	1 155 759	8245	0,71

⁵¹ U.o., 50. old.

⁵² Saját szerkesztés a népszámlálási adatok alapján.

⁵³ Az 1921 februárjában lebonyolított első csehszlovák népszámlálás idején keletkezett az „egységes csehszlovák nemzet elmélete”, ennek szellemében a kérdezőbiztosok az összeírási íven közös rovatba sorolták a szlovákokat és a cseheket, majd külön-külön rovatban tüntették fel a cseh és szlovák nemzetiség számát. Lásd: Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945), Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 24. old.

⁵⁴ 1930-as népszámlálásnál hasonló eljárást alkalmaztak.

⁵⁵ Az 1946-os népszámlálásnál a csehek és szlovákok együtt számolva.

1989	1 245 618	7 329	0,59
2001	1 254 614	5 695	0,45

Szlovákok összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	6397	0,01%
---	-------------------	-------------	--------------

A táblázatból kiolvasható a gyarapodás-fogyás hullámzó görbéje, majd szakaszolt fogyása.

1919–1939 között számuk „összevont cseh-szlovák nemzetiségként” 28 936 fővel nőtt meg, amikor a terület Csehszlovákia része lett. Ekkor cseh és szlovák hivatalnokok százai jelentek meg a településeken, a légionárius telepéseket is „csehszlovák”-ként egybe számították. Amikor húsz év múltával ez az állapot megszűnt, számuk 27 162 fővel csökkent.

1938–1944 között a szlovák etnikumból többnyire az őslakosok része maradt itt, a többi visszatért eredeti lakhelyére: Csehországba és Szlovákiába. 1941-ben az újbóli magyar államban a szlovákok száma csak 6838 fő.

1959-ben azonban már 12 289. Ez a növekedés azzal magyarázható, hogy az „1944-es deportálásuktól menekülő” magyarok, németek (svábok) szlovák nemzetiségűnek adták ki magukat. Közel 6000 magyar és német csak így tudta elkerülni a „malenkij robot”-ot, a sztálini megtorlást, hogy a helyi szlovákok „együttérző szolidaritása” mellett szlováknak vallották magukat. Megjegyzendő, hogy 1944–1947 között 24 ezer szlovák, zsidó, magyar és ruszin személy optált, illetve a két állampolgárság közül a csehszlovák állampolgárságot választotta, mivel nem akart a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalján élni. A csehszlovák és a helyi hatóság a polgárok szabad választási jogát tiszteletben tartva, közreműködésükkel 1947 őszéig 3693 főt speciális személyszállító szerelvényeken szállítottak át Csehszlovákiába⁵⁶. Ivan Turjanica, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnöke csupán a görög katolikus családok áttelepülését akadályozta, mondván, hogy azok ukrán, ruszin nemzetiségűek, közülük is csak azok kaptak engedélyt az optáció gyakorlására, akik bizonyítottan a „megszállókkal” együttműködtek.

1959–1979 között 4044 fős fogyás regisztrálható, elindult a második kivándorlási hullám. A szlovák nemzetiség közül a jobb megélhetés reményében százak hagyták el Kárpátalját. 1989–2001 között 1634 fővel csökkent a számuk. Ebben az időszakban

⁵⁶Гайніш Й. Й. Словаки Закарпаття // Матеріали науково-практичної конференції „Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті”. - Ужгород, 1997. - С. 130-137.

közülük közel kétezren vallották anyanyelvüknek a magyart, s még többen az ukránt. Tizenkét év alatt számuk 77,7 %-ra, illetve majdnem negyedére apadt. A fogyást kiváltó okok itt is a kivándorlás, az alacsony gyerekszülések száma, asszimiláció. *Száz év távlatából mérve, 2025 fővel csökkent a szlovák etnikum lélekszáma, a fogytokozó népcsoportok sorába kerültek.*

Anyanyelvi környezet. A kárpátaljai szlovákok nem rendelkeznek összefüggő nyelvterülettel, hanem nyelvszigeteket alkotnak, illetve szórványban élnek az ukrán-szlovák határ mentén elterülő településeken, Ungváron, Szolyván, Munkácson, Nagybereznán kívül szórványban élnek az ungvári járási Neviceke, Antalóc, Hliboke, Szerednye falvakban, a perecsenyi járási Turja-Remetén, a szolyvai járási Rodnyikova Hután, az ilosvai járási Dolhán.

A szlovákok száma és aránya a városi és falusi népességen belül. Városi: 4029 (0,9 %). A 2001-es lélekszám az 1989-es százalékban: 63,9. Falusi népesség: 1666 0,2%. A 2001-es lélekszám az 1989-es százalékában: 162,1.

*A szlovák etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*⁵⁷

Közigazgatási egység	Összlakosság	Szlovákok száma	Százalékarány
Ungvár város	115 568	2 523	2,18
Ungvári j.	74 399	1 191	1,60
Szolyvai j.	54 869	354	0,65
Perecsenyi j.	32 026	306	0,96
Munkács	81 637	303	0,37
Nagybereznai j.	28 211	270	0,96
Ilosvai j.	100 905	263	0,26
Munkácsi j.	101 443	215	0,21
Beregszász	26 554	64	0,24
Nagyszőlősi j.	117 957	60	0,05
Huszt	31 864	45	0,14
Rahói j.	90 945	30	0,03
Volóci j.	25 474	25	0,10
Técsői j.	171 850	22	0,01
Huszt j.	96 960	10	0,01
Beregszászi j.	54 062	12	0,02
Ökörmezői j.	49 890	2	0,00
Összesen:	1 254 614	5 695	0,45

Iskolázottság. 1920-1938 között a szlovákok és csehek államilag jól szervezett iskolahálózattal rendelkeztek, a magyar és ruszin iskolák nagy részét

⁵⁷ Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

csehszlovakizálták. Még 1921-ben 17 tanintézetben, az 1937-1938-as évközi tanévben 188 iskolában oktatták a „csehszlovák”⁵⁸ nyelvet. Ezt az oktatási rendszert az újabb államfordulat után felszámolták. Szünetelt a szlovák nyelvű oktatás a szovjethatalom éveiben is.

A szlovákok nem anyanyelven megszerzett képzettségi szintje 1989-ben ezer főre számítva a következőképpen alakult: 88 felsőfokú, 12 nem teljes felsőfokú, 157 szakközép-fokú, 387 középfokú, 101 általános iskolai végzettségűt tartottak nyilván. Ezek a mutatók a román, a magyar és az ukrán felsőfokú végzettséggel rendelkezők tekintetében magasan felülreprezentáltak⁵⁹.

1990 nyarán alakult a Kárpátaljai Szlovákok Kultúregyesülete, melynek közreműködésével sikerült beindítani az elemi szintű iskolai szlovák nyelvoktatást. Az első osztályba az 1992–1993-as időszakban 12 (0,05 %), 1993–1994-ben 7 (0,03 %), 1994–1995-ben 8 (0,04 %) tanulót iskoláztak be, akik szlovákul tanultak. Az 1909–1910-es időszakban 4 osztályban 113 tanuló részesült ukrán és szlovák nyelvű oktatásban.

Az őrdarmai középiskolában 94 tanuló sajátítja el a szlovák nyelvet. A szerednyei középiskolában 19 tanuló tanulja fakultatíven a szlovák nyelvet. A linci középiskolában „Szlovenszka” nyelvűvelő kör működik. Összesen 582 diákot oktatnak szlovákul.⁶⁰

Napjainkban a „legszlovákabb” település és szlovák kulturális központ Ungvár, ahol 2004-től az ungvári 21 sz. szakosított ukrán és szlovák tannyelvű iskolában 223-an tanulnak az ukrán és angol mellett szlovákul is, az 5 képzett oktató Szlovákiából érkezett. Az utóbbi évtizedekben anyaországi támogatással intézmények sorát hozták létre. Például az egykori 4. számú orosz tannyelvű középiskola épületében 2011-től szlovák-ukrán tannyelvű iskolát indítottak be. Az Ungvári Nemzeti Egyetemen 1994-ben szlovák tanszék nyílt, ahol legalább 40 diák szlovák nyelv- és irodalomszakos diploma megszerzésére vállalkozott.

*Vallási megoszlás, hagyományőrzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetek*⁶¹. (Lásd a szlovák civilszervezetek jegyzékét a függelékben). Az 1993-2000 között hivatalosan

⁵⁸ Frantisek Stojan: Representacni sbornik veskerého skolství na Podkarpatské Rusi pri príležitosti 20 letého trvání CSR. 1918-1938. É.n., 4.o.

⁵⁹ Малець Олександр Омелянович. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, Ужгород, 2004. 139. old.

⁶⁰ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 50-53. old.

⁶¹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. old.

bejegyzett és működő 8 szlovák kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 4 megyei, 4 járási és városi státusú. Ezek közül a legjelentősebb a *“Matica Slovenska” Kárpátaljai Kulturális-felvilágosító Társasága*, 1993-ban alakult, területi státusú. A szervezet tagjainak száma 3000 fő. Elnökük: *Joszip Hajnis Joszipovics*, a Szlovákok Világkongresszusa Európai Tanácsának alelnöke, az Ukrán-Szlovák Kormányközi Vegyesbizottság tagja is. A *Kárpátaljai Szlovákok L. Stur Szövetsége* (1997, elnöke: Valeria Balanko) az őrdarmai Szlovák Kultúra Központját működteti. A szervezet tagjainak száma 1600 fő. A szervezetet adományokból finanszírozzák, a Szlovák Kultúra Központját pedig az állam tartja fenn. A társaság tevékeny munkát folytat a szlovák kultúra, a hagyományok és szokások ápolása terén. A végrehajtó szervek támogatásával 1991-ben ukrán-szlovák iskola nyílt, valamint fakultatív tanfolyamok azokban az iskolákban, ahol kompakt módon élnek szlovákok. A Szlovák Kultúra Központjában amatőr kultúregyüttesek működnek. A *Kárpátaljai Szlovák Nők „Dovira” Kultúr-felvilágosító Társasága* (1999, elnök Marina Dudás) Ungváron székel. Van nyomtatványa, a *Dovira* című folyóirat (két hónapban egyszer jelenik meg 1000 példányban) Bérlet irodát tart fenn. A szervezet tagjainak száma 157 fő. A szervezetet a tagsági díjakból és adományokból finanszírozzák. Aktív munkát folytat a szlovák kultúra, hagyományok és szokások megőrzése és fejlesztése terén. A *Szlovák Értelmiség Kárpátaljai Közössége* (2000, elnöke, Erneszt Horvat) szintén Ungváron található. A szervezet tagjainak száma 60 fő. A tagsági díjakból finanszírozzák. A társaság a terület szlovák közoktatási dolgozóinak a kezdeményezésére jött létre, hogy megoldják a közoktatás problémáit, annak fejlesztését. Ezen kívül feladatai közé tartozik a kultúra és a jószomszédi viszony fejlesztése, egészen vége a szlovákok érdekvédelme.

A járási és városi státusú szlovák civil formáció közül a legaktívabb az *Ungvári Szlovákok Társasága* (1996, elnökük Ivan Latko), amelynek nevéhez egyre több kulturális esemény lebonyolítása, kiadványsorozatok megjelentetése, emléktáblák, emlékjelek állítása stb. fűződik. Ugyancsak jelentős kulturális missziót folytat a város életében a *“Matica Slovenska” Ungvári Társasága* (1997, elnöke: Tiberij Jordán) és a *Szlovák Kezdeményezésű Ukrán-Szlovák Intézet*. (Elnöke: Pahomava Sz. I.). A járási státusú *„Krajani” Szlovákok Nagybereznai Közössége* szintén szlovák vasárnapi iskolát, művelődési kört működtet. A szlovákok száma Európában 5,6 millió főt tesz ki, ebből 4,5 millió

(1992) Szlovákia államalkotó nemzete. Ukrajnában egyébként 14 ezer szlovákot tart nyilván az országos statisztika. Leginkább a Kárpátalján élők őrizték meg anyanyelvi kultúrájukat, nemzeti hagyományait.

A kárpátaljai szlovákok túlnyomó többsége a római katolikus egyházhoz tartozik, a szlovákok lakta települések templomaiban szlovák nyelvű szentmiséket szlovák papok celebrálnak. A Szlovákiából érkezett apácák missziós munkát fejtenek ki a szlovákok körében. A kárpátaljai szlovákok között is vannak protestánsok és görögkatolikusok.

A rendszerváltás idején, 1992. szeptember 27-én az első Kárpátaljai Szlovák Folklórfesztivált az ungvárhoz közeli Ördarmán (szlovákul Jovra) rendezték meg. A valamikori magyar többségű Ördarma, már húsz éve a szlovák kultúra bástyája. Országszerte ismertté vált a Betyárok férfi-népi együttese, amely népi hangszereken mutatja be az énekeket, táncokat és szólásokat. A kárpátaljai szlovák civilszervezetek hagyományörző, kulturális felvilágosító tevékenységét, kiadványaik megjelentetését, diák csere-akciót, az oktatási programok megvalósítását a Határon Túli Szlovákok Pozsonyi Háza, a Matica Szlovenszka, Szlovákia kijevei nagykövetsége, ungvári szlovák főkonzulátusa is hatékonyan segíti. Tervezik a Szlovákiai Kulturális Központ létrehozását Ungváron.

3.1.4 NÉMETEK⁶²

Telepesek, bevándorlók. Az első német telepesek már a X. században megjelentek. Dokumentálható bevándorlásuk már a tatárjárás előtt elkezdődött, amikor II. Géza király (1141–1162) szászokat hozott a vidékre. Ők alapították Lampert- vagy Luprechtsszászát, a mai Beregszász városát. A másik jelentős szász hely ekkor Visk volt. A tatárjárás után IV. Béla (1235–1270) újra német hospeseket telepít Beregszászra és Munkácsra, jelentős kiváltságokkal. A középkori német etnikum részben az asszimiláció, részben a török hódoltság idején felmorzsolódik. Az újabb német/szász/sváb bevándorlás a XVIII. század második felében kezdődött a Schönborn-uradalom falvaiba, Munkács

⁶² Lásd bővebben: Павленко Г. В. Нове про депортацію німців Закарпаття в 1944- 1946рр. // Матеріали науково-практичної конференції „Державне регулювання міжетнічних відносини в Закарпатті”. - Ужгород, 1997.- С. 160-164., Мазурук О., Павленко Г, Ситник О. Документи ДАЗО як джерело до вивчення історії Закарпаття (1939-1959.) // Carpatica - Карпати́ка. - Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). – Ужгород, 1995.-С. 64-73., Куля Ф. Німецькі школи на Закарпатті: історія і сучасність // Carpatica - Карпати́ка. - Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). - Ужгород, 1995. - С. 47-55., Кли́нченко Т. Німецькі поселення в Мукачівському районі: реальність і перспективи // Carpatica -Карпати́ка. - Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). - Ужгород, 1995. - С. 74-81., Павленко Г. Німці на Закарпатті. -Ужгород, 1995. - 86с., Куля Ф. Німецькі школи на Закарпатті. - Ужгород, 1998. - 77 с.

környékére, az ugocsai Tiszahát településeire, valamint Máramarosba. Az utóbbi két megyéből az 1717-es krími tatár betöréskor teljes falvakat perzselték fel, gyermekeket, öregeket gyilkoltak le. A munkabíró férfiakat és nőket rabszíjra fűzve vitték magukkal és adták el őket a török rabszolgapiacokon. Például a mai nagyszőlősi járási Szászfaluban egyetlen német-svábot sem találunk. Ma ott betelepített ruszinok, ukránok élnek. Ezek a telepesek nemcsak Németországból és Ausztriából jöttek, hanem Csehországból és a közeli Galiciából is. Otthonra leltek például Ungváron is. Az 1865-ben megejtett kataszteri felmérés szerint 318 hold földterületen „a Minaj-utcai húsz „sváb” telepesnek a tulajdona volt, amelyet korábban a bécsi kincstári birtokból mértek ki számukra, akiket németesítési céllal a XVIII. század 80-as éveiben telepítettek a Rajna mellékéről Ungvárra.”⁶³ Keszler Vince ungvári mérnök (aki az ungvári svábok történetét dolgozta fel) 1992-ben közölt adatai szerint a korábbi lakhelyükről a „császár mandátumával” 40 telepes indult el Felvidékre, útközben 20-an az Eperjes melletti Sóváron (Szolevar) maradtak, 20-an pedig 1786. július 15-én érkeztek az Ung-parti városba, akik a szerződésben feltüntetett juttatásokból alig kaptak a földön kívül valamit. Ez a svábkutató birtokában lévő 16 oldalas panaszlevél másolatából derült ki, amit a császárnak küldtek el.⁶⁴ Fő foglalkozásuk a földművelés volt, de jó nevű kovácsok, szerszámosok, molnárok, kötélverők, kereskedők, iparosok kerültek ki soraikból, akik később céhekbe tömörültek, mindegyikük kétnyelvű volt, általában a letelepedett helyen használatos nyelvet vették fel. Azóta 225 éves denacionalizáción mentek keresztül és már nagyon kevesen (szinte senki sem) beszéli a német (sváb) nyelvet. Ungváron a következőképpen alakult számuk a hivatalos statisztikák tükrében: 1880: 870 (7,70 %), 1890: 1654 (14,00 %), 1900: 1071 (7,30 %), 1910: 1151 (6,80 %), 1920: 433 (%), 1930: 508 (1,90 %), 1938: 288 (1,20 %), 1941: 268 (0,7 %).⁶⁵ Az ezredforduló utáni generáció nyelvét nem, de római katolikus vallását megőrizte. A legtöbb sváb a szlovákkal asszimilálódott, illetve magyarnak is vallja magát. A második világháború után az NKVD operatív tisztjei az összesített kárpátaljai kimutatásban Ungváron 1944-ben csupán 9 németet⁶⁶ tüntettek fel. Hogy miért ennyit? A mintegy kétszáz ungvári német/sváb az elhurcolástól való félelem miatt nemzetiséget váltott, valamennyien

⁶³ Finciczky Mihály. Polgármesteri jelentések Ungvár közállapotáról (1907, 1909, 1912, F. M. 1890-től 1894-ig, majd 1904-től 1916-ig Ungvár polgármestere volt.) – 1912, 99-100. o.

⁶⁴ Dr. Árpai István: A tiszaháti nemzetiségek életéből. (Pillanatképek múltunkból). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993, 46-49. o.

⁶⁵ Szova-Gmitrov Péter: Ungvár múltja. A szerző saját kiadása, Ungvár, 1944., 78 o.

⁶⁶ Тернистий шлях до України. Збірник архівних документів і матеріалів. Закарпаття в європейській політиці 1918 – 1919, 1938-1939, 1944- 1946 рр. XX століття. Упорядкування Довганич О.Д., Корсун О.М., Ужгород. ВАТ «Видавництво Закарпаття» - 2007. 478.о.

szlováknak, ukránnak iratták be magukat. Más nemzetiség mögé bújva így menekültek meg a deportálástól a férfiak és a nők. Vállalták az asszimilációt. A 2001-es ungvári statisztikai kimutatásban már csak 163 fővel szerepelnek.

*A német népszaporulat dinamikájának változása az elmúlt száz esztendőben*⁶⁷

Év	Összlakosság	Németek száma ⁶⁸	Százalékarány
1910	597 062	63 653 ⁶⁹ (12 914) ⁷⁰ *	10,66
1921	606 568	10 460 (10 674)*	1,72
1930	725 357	13 249 (12 713)*	1,83
1941	852 546	13 244	1,55
1946	755 900	2 398	0,32
1959	920 173	3 504	0,38
1970	1 056 799	4 230	0,40
1979	1 155 759	3 746	0,32
1989	1 245 618	3 478	0,28
2001	1 254 614	3 582	0,29
Összes német Ukrajnában (2001)	48 457 000	33 300	0,07

Népesség. Az 1914-1920 közötti népességfogyás az első világháború számlájára írható. Az 1944-1950 közötti időszakban a sztálini korszakban kiagyalt és végrehajtott etnikai tisztogatás okozta szembetűnő fogyását. Az erőteljes német lakosságot ért etnocid, kitelepítés és egyéb szovjet pártintézkedés következtében a második világháború után 10869 lakos tűnt el Kárpátaljáról. Feltehetően egy része evakuált, elköltözött, illetve a német családok jelentős része szlovák, ukrán illetve ruszin nemzetiségűnek vallották magukat, hogy így egy másik nemzetiség mögé bújva, elkerüljék a sztálini megtorlásokat. Az ungvári németeken kívül így is jelentős részük a sztálini retorzió áldozata

⁶⁷ Saját szerkesztés a népszámlálási adatok alapján.

⁶⁸ Saját szerkesztés a népszámlálási adatok alapján.

⁶⁹ A németek száma a németeknek valló zsidókkal együtt.

⁷⁰ A csillaggal jelölt, eltérő adatok ebben a kiadványban szerepelnek: Малець Олександр Омелянвич. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр.. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, Ужгород, 2004.141. о.

lett. A négyszeres csökkenés oka, hogy a 4. ukrán front 1944. november 13-án keltezett N-0036 sz. parancsa és a városparancsnokok 1944. november 14-ei rendelete alapján a magyarokkal együtt a német férfiakat 18-tól 50 éves korig kényszermunka-táborokba hurcolták, s jelentős részük odahalt. 1944. december 13–14. között a szolyvai, nagyszőlősi, huszti, rahói és munkácsi körzetekben az NKVD katonái pótlólag 292 német férfit tartóztattak le és kísérték a szolyvai gyűjtőhelyre, majd a Sztarij Szambori hadifogolytáborba. 1944. december 22-én a 4. ukrán front rendelete és a Zakarpatszka Ukrajina Néptanácsának kiadott határozata nyomán jóvátételi munkára mobilizálták a német lakosság férfi tagjain kívül a német nőket is 18-tól 35 éves korig. 1944. december 27-én a körzeti néptanácsok is kiadtak hasonló határozatokat. Ebben az időben fegyveres felügyelet alatt több ezren végeztek rabszolgamunkát. 1945 januárjától a Szolyvai lágerből marhavagonokba vitték őket a Novogorlivkai 3. sz. vegyikohóművekbe.

1946. január 15-én az NKVD által kiadott N-1034. sz. rendelet értelmében 2 ezer kárpátaljai németet családotul erőszakkal telepítettek át a szibériai tyumenyi területre. A kitelepítettek listáján elsősorban a német-magyar megszállás idején kompromitálódott családokat, a Folskbund-szervezet tagjait, az SS-alakulatoknál szolgáltak családtagjait stb. találjuk.

Kizman Zoltán⁷¹, a Kárpátaljai Német Szövetség elnökének közlése szerint több mint 3 000 németet deportáltak Szibériába és Kazahföldre. Például Szinyákról 181, Schönbornból 133, Alsógrabovnicából 128, Dubiból 109, Dracsinóból 86, Németkucsováról 78 főt hurcoltak el. A tyumenyi terület Dubrovka, Poljanova, Lorba, Uszty-irtis, Berjozova, Lugova, Szamarova és más falvaiba telepítették be őket, ahol embertelen körülmények közepette dolgoztak (és pusztultak el sokan).

1949. november 28-án a Szovjetunió Legfelső Tanácsa határozatot fogadott el arról, hogy többek között „a német, kalmük, ingus, csecsen, finn, litván és más nemzetiségűek örökös száműzetésben kell, hogy részesüljenek, nem hagyhatják el lakhelyüket, a törvényszegőket 20 éves kényszermunkára ítélik el.

A Szovjetunió Legfelső Tanácsa 1955. december 13-án vonta vissza a németek örökös száműzetéséről szóló rendeletet, hazatérésüket mégis meggátolták. Azonban egyre többen engedély nélkül indultak haza, Kárpátaljára, korábbi lakhelyükre. Akik hazatértek, azok a szovjet rendőrség állandó zaklatásának voltak kitéve, különböző bírságokat szabtak ki rájuk, kényszeríteni akarták őket arra, hogy térjenek vissza a korábban kijelölt száműzetési helyükre. A hatósági intézkedéseknek ellenszegültek, lakhatási jogukat követelve, panaszos leveleket

⁷¹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 4., Ужгород, 2003. 18. old.

írtak a nemzetközi fórumok vezetőnek, a német nagykövetségnek. Végül a szülőföldre való visszatérési és letelepedési hivatalos engedélyt 1974-ben adták meg. A továbbiakban is társadalmi bizalmatlanság övezte őket. A náci bűnök miatt e népcsoportot, akár a magyarokat is, kollektív bűnösnek nyilvánították, a lefasisztázó és németellenes gyűlöletkeltést a kommunista sajtókiadványok is gerjesztették. A német lakta településeken az anyanyelvi oktatást felszámolták, a kötelező idegen nyelvű tanprogramban olasz, francia és angol nyelvű oktatás szerepelt, míg az ukránok, oroszok körében a németet, mint idegen nyelvi oktatást engedélyezték. A politikai elnyomás és megfélemlítés hatására a német nyelv nyilvános használata a hatóság vonalán is akadályoztatva volt. Németül csak a szűk családi körben mertek beszélni.

A német etnosz egy része megtört, feladta identitástudatát, a lelkiileg meggyötörtek saját nemzetiségük keresztjétől úgy szabadultak meg, különösen a fiatalok, hogy egyre többen a vegyesházasságot választották, asszimilálódtak, gyermekeiket már a családon belül sem tanították németül. Ma már egyesek német eredetű családi nevükkel jelzik, hogy ősök németek voltak.

A német etnosz nagyobbik része elszántan kiállt saját nemzetisége, a nyelvhasználat mellett. Tudatosan cselekedtek így, tisztában voltak azzal, hogy a társadalmi élet periferiájára, sok esetben hátrányos helyzetbe kerültek. A közéletben fontos tisztségeket nem tölthettek be, tehetséges gyermekeik is a pártideológusok, a KGB ügynökök fekete listáin szerepeltek. Az egyetemeken, főiskolákon tehetségük ellenére sem szerezhettek főiskolai végzettséget, mert a „fasiszta hódítók” cinkos-társak, leszármazottak bélyegét viselték. Ebben az időben a szovjetunióbeli, illetve a kárpátaljai németek is a túlélésre rendezkedtek be. Zárt etnikumban, családi és kisközösségekben éltek, egymást segítve oldották meg a hétköznapi problémáikat. A kárpátaljai német falvakra is a magas szintű endogámia, illetve a csoporton, nemzetiségen belüli házasság, életvitel volt a jellemző.

Az erősödő németellenes propaganda elérte hatását, egyre többen választották az emigrációt. Ennek okán a harmadik szembetűnő fogyásuk az 1970-1990 közötti évekre vonatkozik, amikor több százan Ausztriába, Kelet-Németországba telepedtek át. Jellemző példaként említhető Németmokra, ahol még 1944-ben 1075 német élt. Az 1971 decemberében végzett felmérés adatai szerint 406-an kivándoroltak a német Szövetségi Köztársaságba, 12-en az NFK-ban, 10-en Ausztriában, 3-an Magyarországon, 25-en az Egyesült Államokban, 5-en Kanadában, 2-en Ausztráliában, 124-en Kárpátalja más helységeiben telepedtek le. A községben 1944-1991 között 492-en haltak meg. Hasonló helyzet volt tapasztalható Oroszmokrán, ahol 1944-ben 588 németet regisztráltak, ebből helyben 1971-ig 280 fő halt meg, illetve lett eltemetve,

286-an az NSZK-ban, 141-en ismeretlen helyen tartózkodnak, illetve eltűntek lettek nyilvánítva, a kitoloncoltak közül 61-en Szibériában maradtak, 49-en más településre költöztek, 22-en az USA-ban, 7-en Ausztráliában, 1 ember Franciaországban lett végleges hazára. 1991-ben a felmérés idején Orosz Mokrán csak 6 német lakost találtak.⁷²

A felgyorsuló kivándorlással szemben fokozódó engedményeket tett az SZKP KB Központi Bizottsága, amely országos körlevelében liberálisabb hangnemet ütött meg a német nemzetiséggel szemben. Már nem gátolták a német ifjak továbbtanulási szándékát a felsőfokú tanintézetekben, német nemzetiségű kommunistákat léptettek be soraikba, vezető beosztásokat kaptak, a társadalmi-tömegpolitikai szervezetek rendezvényeibe is bevonták őket. A szovjet sajtóban számos cikk jelent meg az élenjáró német munkásokról, akik példamutató teljesítményekre is képesek. Ezek az „elkészett pártintézkedések” Kárpátalján sem tudták lelassítani az emigrációs folyamatot, mert 1979-1992 között mintegy ezer német hagyta el szűkebb páttriáját.

A Szovjetunió felbomlása, illetve Ukrajna függetlenné válása után az eddigi fogyást, gyarapodás váltja fel. Ekkor a németek száma 1989-ben 3 478 fő, ami 0,3%. A szovjet kutatók is tudatosították, hogy „ez a szám a történelmi félelmet tükrözi. A terület német lakosainak száma feltehetően 8-10 000”⁷³ fő. Tizenkét év alatt a növekedés 103,0 %, azaz 82 fővel gyarapodott a számuk.⁷⁴

*A német etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*⁷⁵

Közigazgatási egység	Összlakosság	Németek száma	Százalékarány
Munkács város	81 637	1 592	1,95
Munkácsi j.	101 443	846	0,83
Szolyvai j.	54 869	366	0,67
Técsői járás	171 850	286	0,17
Ungvár	115 568	176	0,15
Huszt	31 864	83	0,26
Ilosvai j.	100 905	47	0,05
Rahói j.	90 945	36	0,04
Nagyszőlősi j.	117 957	34	0,03

⁷² Малець Олександр Омелянович. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр.. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, Ужгород, 2004.145-146. old.

⁷³ S. Benedek András: A tettenérhető történelem. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 30. o.

⁷⁴ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 2. Видавництво ТОВ «ІВА», Ужгород, 2003. 7. o.

Ungvári j.	74 399	26	0,03
Volóci j.	25 474	22	0,09
Beregszász	26 554	16	0,06
Huszt j.	96 960	16	0,02
Perecsenyi j.	32 026	15	0,05
Beregszászi j.	54 062	13	0,02
Ökörmezői j.	49 890	6	0,01
Nagybereznai j.	28 211	2	0,01
Összesen:	1 254 614	3 582	0,28

Anyanyelvi környezet. Nyelvszigeteket alkotva és szórványban Munkácson 1592 (1, 9%), a Munkácsi járásban 846 (0, 8%), a Técsői járásban 286 (0, 2%), a Szolyvai járásban 366 (0, 7) német él. A települések közül szórványban élnek Póсахазán, Várpálánokán, valamint Kékesfüreden, Királymezőn, Técsőn, Németmokrán, Nove Szelo, Szinyák, Borogyivka, Kucsava, Velikij Koropec és Lalovo falvakban, a szolyvai, ilosvai és a rahói járás egyes falvaiban.

Az osztrák-magyar, a csehszlovák, a magyar impériumváltás minden esetben kedvező feltételeket biztosított a német anyanyelv, kultúra és hagyomány megtartására, fejlesztésére, mindez pozitívan befolyásolta a lakosság számszerű gyarapodását is.

Iskolázottság. A helyi lakosság érdekeit a csehek alatt az 1921. augusztus második felében Várpálánokán alakult Német Kulturális Szövetség (Deutsche Kulturverband (DKV) válalta fel, amely kezdeményezte a német nyelvű iskolaprogram megvalósítását is. Közreműködésüknek köszönhetően 1920-1938 között 24⁷⁶, korábban az 1935/36-os tanévben 26⁷⁷ német tannyelvű iskola, ezen kívül 8 német nyelvű párhuzamos osztály volt, ahol 2 157 tanuló részesült anyanyelvi oktatásban, köztük Ungváron 12, Munkácson 10, Huszton 2. Ezen kívül 6 tanintézetben fakultatív tanfolyamokat, vasárnapi iskolákat szerveztek Szolyván, Técsőn és Rahón. Munkácson nem teljes német tannyelvű középiskola (Bürgerschule) is működött, amelynek kollégiuma is volt. Az 1937-1938-as tanévben 52 tanuló volt elszállásolva, akik 18 németlakta településről érkeztek ide. 1932-ben öt német nyelvű óvoda nyílt. A németnyelvű kultúra

⁷⁵Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

⁷⁶Frantisek Stojan: Reprezentacní sborník veskerého skolství na Podkarpatské Rusi pri přiležitosti 20 letého trvání CSR. 1918-1938. É.n., 4.o.

⁷⁷Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 4., Ужгород, 2003. 17. о.

terjesztését szolgálta 29 könyvtár, 9 színjátszó kör, 17 zenekar stb. Tartalmas és nivós művelődési rendezvények színtere volt valamennyi németlakta település is. 1932-ben Munkácson Goethe halálának 100., 1935-ben Uszty-Csornán Schiller halálának 140. évfordulójára emlékeztek. Volt német nyelvű sajtójuk, több kárpátaljai németkolónia (Grabovo, Puznyakovo, Alsógrabivnica, Mokra) történelmét, az itteni közösségek néprajzi szokásait dolgozták fel és jelentették meg németül.

1938-1944 között a Magyarországi Németek Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn) tagozatataként folytatták művelődés-szervező tevékenységüket, támogatták, fejlesztették iskoláikat.

Ezt a folyamatot a kommunista diktatúra szakította meg. Csupán a gorbacsovi peresztrojka, a liberálisabb ideológia hozott változást a kárpátaljai németek számára is. A függetlenné vált Ukrajnában újra önmagára talált a német közösség.

Már évtizedek óta működik az Ungvári Nemzeti Egyetemen német tanszék, ahol a hallgatók német nyelv- és irodalomszakos, illetve német filológus diplomát szerezhetnek. A tanszék kutató tanárainak irányításával tudományos-kutató munkát fejtenek ki a kárpátaljai németek múltjával és jelenével kapcsolatosan.

Országos szinten 1989-ben 37.849, 2001-ben 33,300 (0, 1%) volt a németek száma.⁷⁸ Ezek szerint 4549 fős csökkenés ment végbe. Már nem a politikai elnyomás miatt, hanem a jobb megélhetés reményében választották új hazájuknak a jóléti államnak ismert Németországot és Ausztriát.

*Vallási megoszlás, hagyományőrzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetek*⁷⁹. (Lásd a német civilszervezetek jegyzékét a függelékben). Az 1993-2000 között hivatalosan bejegyzett és működő 11 német kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 2 megyei, 9 járási és városi státusú. Több mint húsz éves érdekvédelmi, művelődési tevékenységet tud felmutatni a munkácsi *Kárpátaljai Németek, „Wiedergeburt” (Újjászületés) Szövetsége* (1990, elnöke Kizman Zoltán). A szervezet tagjainak száma 1260 fő. Nemzetközi jutalmakból finanszírozzák. Tevékenyen foglalkozik a terület szórványban élő német lakossága szociális-gazdasági helyzetének problémáival, különböző anyagokat, programokat gyűjt, hogy a nemzetközi szervezetektől, különösen Németország vallási

⁷⁸ A kárpátaljai magyarlakta települések gazdasági fejlesztési koncepciója, tevékenységi programja, befektetési térképe 2007-2013. II. Összeállít: Dupka György, Fuchs Andrea. - In., Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár, 2007. 5. o.

⁷⁹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. o.

szervezeteitől jutalmakat kapjon. Tagja a Krailand falz – Ukrajna németországi szervezetének. Egyik legfőbb feladata újjáéleszteni az etnikai németek nyelvét és kultúráját, azok eredetiségét és szellemiségét. Minden évben megrendezik a német kultúra ünnepét. Németország és Ausztria különböző szervezeteinek jótékony, humanitárius segítsége révén a terület német nemzetiségű ifjainak és leányainak módja nyílik arra, hogy Németországban tökéletesítsék anyanyelvtudásukat. Tíz esztendővel később alakult az ugyancsak munkácsi *Kárpátaljai Németek „Nyimci Zakarpatye” Szervezete* (2000, elnöke: Valentina Fechtel). A szervezet tagjainak száma 1600 fő. Pénzügyi ellátása nincs. Tevékenységének fő célja: segít a német közösségnek, a szervezet tagjainak törvényes jogaik és érdekeik kielégítésében és védelmében, nemzeti kultúrájuk és hagyományaik megőrzésében és támogatásában, nemzeti öntudatuk formálásában, az anyanyelv tanulásában és elsajátításában.

Városi és járási státúsúak azok a német civilszervezetek, amelyek lokális szinten, egy vagy több németlakta településen eredményesen működnek. Ungváron jegyezték be és itt tevékenykedik az *„Ukrajna Kárpátaljai Német Falc” Szervezet*. Ide sorolható a Munkácsi járásban a beregszentmiklósi *„Csinagyijevói Németek Egyesületének” Társadalmi Szervezete*. (Elnöke: Oszovszka V.J), a schönborni *„Wiedergeburt-Schönborn” Német Független Társadalmi Szervezet* (elnöke: Kurc D.), a *„Schönborn” Német Információs-Oktatási Központ Munkácsi Járási Társadalmi Szervezete* (elnöke: Kudrja O.V), a pósházi *Német Kulturális Központ Munkácsi Járási Társadalmi Szervezete* (elnöke: Biszaga K. M.).

A Felső-Latorca-vidék falvaiban elsősorban élő németek szellemi-lelki gondozását vállalta fel Szolyván a *Német Közösség Szolyvai Járási Kulturális Szervezete* (elnöke: Canyko V.V.), együttműködnek a helyi magyarokkal, a Szolyvai Emlékparkbizottsággal, részt vesznek a sztalinizmus áldozatai tiszteletére rendezett koszorúzási ünnepségen is.

A Felső-Tisza-Vidéken a németlakta települések fölött a *Németek Uszty-Csornai Szervezete* (elnöke: Gorkavcsuk J.V.), az *Osztrákok Uszty-Csornai Járási Közössége* (elnöke: Dovzszenko M.Sz.), a *Bruszturszkai Németek Járási Közössége* (elnöke: Boriszenko M.F.) vállalt védnökséget, mindhárom szervezetet a Técsői járásban jegyezték be.

A kárpátaljai németek demográfiai viszonylatban is a gyarapodó nemzetek közé sorolhatók. A Munkács környéki német értelmiség képviselőinek kezdeményezésére 1989 őszétől több falu iskolájába bevezették a német nyelvoktatást. 2003-tól a Pósházán és Schönborn községben lévő óvodákban német nyelvű csoportokat szerveztek. Céljuk között szerepel német elemi iskolák, Munkácson német tannyelvű osztályok megnyitása is.

1990 nyarán Schönborn községben megrendezték az első kárpátaljai folklór és népművészeti fesztivált, azóta minden évben sor kerül ennek lebonyolítására. 1992. december 11-én megtartott konferencián a küldöttek névváltoztatásról is döntöttek, ezentúl az Ukrainai Németek „Wiedergeburt” Újjászületés Szövetségének Kárpátaljai tagozataként és jogilag bejegyzett megyei szervezeteként működik tovább. Már a 90-es évek elején konkretizálták Ausztriával és Németországgal a kulturális kapcsolatokat. A kárpátaljai németek érdekeit felvállaló programjaikat anyaországi segítséggel valósítják meg. Létrehozták Várpálánkán a Német Kulturális Központot. Több mint 3 ezer kötetes német nyelvű könyvtárral is rendelkeznek. Közreműködésükkel több település és utca kapta vissza német nevét, német identitást megerősítő akciókat bonyolítanak le. Részt vállaltak a római katolikus templomok felújításában, felépítésében, különösen olyan helyeken, ahol a szovjet időszakban megromgálták, illetve lerombolták azokat. A Kárpátalján maradt németek anyanyelvüket évtizedekig szinte csak a templomokban használhatták és használják mai is. Túlnyomó többségük római katolikus, jelenleg 8 németlakta településen német nyelvű szertartásokat tartanak Németországból is érkezett római katolikus volunter-papok közreműködésével.

Németország Kijevi Nagykövetsége együttműködő kapcsolatban áll a kárpátaljai német kulturális szervezetekkel, és gyakran vesz részt kárpátaljai rendezvényeiken is.

3.1.5 ZSIDÓK

Telepesek, bevándorlók. Kárpátalja életében évszázadokon át jelentős szerepet töltött be a zsidóság, amely már az Árpád-korban jelen volt a vidék kereskedelmi és közigazgatási központjaiban. II. Endre király 1233. évi berek-erdei oklevele korlátozta a zsidók és izmaeliták iménti helyeken való működését. Tömeges betelepülésük a Rákóczi-szabadságharc után kezdődött és a XX. század elejéig folyamatosná vált. Eddigre különösen Máramaros hegyvidéki területén (Rahó, Körösmező), valamint Kárpátalja városaiban és mezővárosaiban – Ungvár, Munkács, Beregszász, Tiszaújlak, Nagyszőlős, Huszt – éltek a legtöbben, Munkácson például már relatív többségben voltak.

Év	Összlakosság	Zsidók száma	Százalékarány
1910	597 062	<u>963656</u> * ⁸⁰	10,66
1921	597 731	80 059	13,39

⁸⁰ Az 1910. évi népszámláláskor a zsidókat a németekkel egybe írták.

1930	725 357	91 255	12,58
1941	852 546	78 272	9,18
1946	755 900	6 998	0,93
1959	920 173	12 169	1,32
1970	1 056 799	10 856	1,03
1979	1 155 759	3 848	0,33
1989	1 245 618	2 639	0,21
2001	1 254 614	565	0,05
Zsidóság összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	103 600	0,21

Népesség. Ezen a területen élt a történeti Magyarország legnagyobb zsidóközössége, akik a XIX. sz. végén a mai Galíciából, Bukovinából, illetve Nyugat-Ukrajnából vándoroltak ide, túlnyomó részük a zsidó ortodox vallási életvezetési szabályokat követte. Főleg a nagyobb városokban alkottak nagyobb közösségeket: Ungváron élt a legtöbb izraelita, 9576 fő, akik az összlakosság 27,16 %-át tették ki. Továbbá Nagybereznán (30,68 %), Alsóvereckén (24,73 %), Munkácson (42,68 %), Beregszászban (30,23 %), Nagyszőlősen (31,99 %), Huszton (26 %) és Aknaszlatinán (28,37 %)⁸¹.

1910-ben a zsidók nagyobb részét németként írták össze, közülük mintegy 36 000 vallotta magát magyarnak. 1921-ben a zsidó lakosság 87,30 %-át írták be zsidónak, illetve 7,73 százalékát magyar, 3,87 százalékát rutén, 0,75 százalékát csehszlovák, 0,30 százalékát pedig német nemzetiségüként tüntették fel. Tehát a magyar zsidók is bátran vallhatták magukat külön zsidó nemzetiségűeknek, ha akarták. Egyébként 6863 zsidó vallású magyarnak vallotta magát.

1930-ban a csehszlovák statisztika külön nemzetiségként tartotta őket számon. Zsidó nyelvnek tekintették a héber nyelven kívül az úgynevezett jiddis zsargont is. A 95 ezer főből 5870 fő tartotta magát magyar nemzetiségűnek.⁸²

Az 1938-39-ben visszacsatolt területen 100–110 ezer zsidó élt.⁸³ Az 1941-es magyar népszámlálás viszont 78 272 (9,2 %) magyar nemzetiségű zsidót írt össze. Az eltérés azzal magyarázható, hogy a „magyar aránynak”⁸⁴ akartak kedvezni, mivel a magyar statisztikák a lakosságot csak anyanyelv szerint regisztrálták, viszont a csehszlovák népszámlálásnál a kérdezőbiztosok nemzetiségi alapon vezették a nyilvántartást. A zsidók számarányát tekintve

megbízhatóbb valóságot tükröznek a lakosság vallás szerinti megoszlásának ebben az időben rögzített adatai, mert ebben az esetben az „izraelita” hitet gyakorló zsidók száma 101 854 (11,9%). A vallási-nemzetiségi összetételek realitását figyelmen kívül hagyva a „Heszed Spira” Kárpátaljai Alapítvány által jegyzett ungvári ismertetőben Szabina Viron a deportálás előtti zsidók számát 140 000 (!) főre teszi, ez minden fellelhető statisztikai kimutatáshoz viszonyítva is 30 ezerrel több főt jelent, amit túlzásnak is tekinthetünk. A túlélők számát ő is 7 ezer főben határozza meg.⁸⁴

1941. június végén a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) javaslatára a minisztertanácsi ülésen először született döntés arról, hogy a „nem honos vagy honosságuktól megfosztott zsidó állampolgárokat” Magyarország területéről ki kell telepíteni, úgymond a rendezetlen állampolgárságú zsidóság „hatósági támogatással új életet kezd Galícia földjén”. 1941. augusztus 22-én a deportálások során, mintegy 17 ezer zsidó galíciai kitelepítésére került sor, akik közül 13 ezret Kárpátaljáról, 4 ezret pedig Magyarország más településeiről gyűjtöttek össze. A Magyarországról kitelepített zsidók többségét valószínűleg Kamenyec-Podolszknál augusztus 27-28-án a német kivégző osztagok legépfegyverezték. Az eddig publikált és elemzett dokumentumok szerint⁸⁵ a Kamenyec-Podolszknál kivégzettek száma 23 600 fő volt. Közülük körülbelül 12-15 ezer volt magyarországi zsidó, a többiek helybeliek voltak.

Miután Magyarországot megszállták a hitlerista németek, többek között a kárpátaljai zsidóknak sem kegyelmeztek, a galád népirtás végrehajtásában a magyar szélsőjobboldal is részt vett. A kárpátaljai zsidóság 1944. évi deportálása április 20-án kezdődött és június 7-én ért véget. „Az ukrán történészek levéltári forráson alapuló kutatásai szerint a területen 1944 tavaszán 12 gettó volt, 112500 zsidót vittek koncentrációs táborokba, közülük 104 177-en pusztultak el.”⁸⁶ A háborút követően a holokausztot 8323-an éltek túl. Felháborító, hogy egyes baloldali elhivatottságú és szociál-nemzetelvű, túlbúzó ukrán történész, politikus a szovjethatalom éveiben, sőt a független Ukrajnában is megfogalmazott dolgozataikban, elhangzott felszólalásaikban a „magyar fasiszták uralmának” zsidó áldozatait „ukrán áldozatként” tartják nyilván, ezzel szándékosan elferdítik a tényeket, és ezzel a szláv lakosság körében gyűlöletkeltő idulatoakat, egészségtelen hangulatot gerjesztenek a kárpátaljai magyarsággal

⁸⁴ Szabina Miron: Uzsgorod. A zsidó történelem emlékhelyei ukránul. Ungvár, M-Stúdió, 2001., 20. o.

⁸⁵ Tóth Gábor: „Az eltávolítás haladéktalanul végrehajtandó”. Deportálások Kárpátalján a második világháború idején. KMMI-Füzetek V., 2009, 7-16. o.

⁸⁶ Fedinec Csilla. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Galánta-Dunaszerdahely, Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002, 418-419.o.

szemben. Példa erre az a beszámoló, amely a „Kárpátalja Szovjet-Ukrajnával való újraegyesülésének 45. évfordulója” alkalmából rendezett ünnepi gyűlésen hangzott el Ungváron. A többi között az ünnepi szónok megállapította: „Sötét korszak volt a vidék számára a magyar fasiszták hatéves uralma. Több mint 183 ezer embert vetettek börtönökbe és koncentrációs táborokba, mintegy 115 ezer embert elpusztítottak...” A feltupírozottan idézett adattal kapcsolatosan egy szó sem utal arra, hogy az „elpusztítottak túlnyomó többsége zsidó volt”. Lusztig Károly jogosan teszi fel a kérdést, hogy ez a téma „még mindig tabunak számít?”⁸⁷

Az ukrán történészek sokáig azokról a zsidó, ukrán, ruszin, és magyar fiatalok további életsorsáról sem közöltek tényfeltáró dolgozatokat, akik 1939-1941-ben illegálisan lépték át a szovjet határt a Kárpátokban, az elsők között estek megtorlások áldozataivá szovjet földön. Velük szemben a határsértőkre vonatkozó szovjet törvényt alkalmazták és három év munkatáborra ítélték őket: az „áttelepültek száma megközelíti az 5 ezret, így került a „sztálini-berijai táborokba több ezer kárpátaljai”. M. G. Gericus huszti háborús veterán így emlékezett vissza a történetekre: a Komi ASZSZK-ban raboskodott. „Háromezer ember három műszakban dolgozott éjjel-nappal. Reggeltől másnap reggelig 5-6-an meghaltak. A halottakat túl a zónán csak rádobták a hóra. A kemény munka és a végelgyengülés miatt örökre a pecsorai és a többi tábor fülkjében nyugszanak.”⁸⁸

Az életben maradottak közül közel 7 ezren tértek vissza szülőföldjükre a megpróbáltatások után, bár ismét külön nemzetiségként regisztrálták őket, sokan a megtizedelt magyar értelmiség helyébe álltak: magyar nyelvű lapokat adtak ki, könyveket fordítottak le magyarra, elindították a magyar nyelvű könyvkiadást, a kulturális életet stb., mindezt a kommunista ideológusok szigorúan ellenőrzött elvei alapján cselekedték. Aki hibázott, arra Sztálin börtöne várt.

Az 1945-1953 közti időszak a zsidóság esetében a sztálini antiszemitizmus jegyében zajlott le. A 40-es évek elején a fasiszta holokauszt elől nyugatra emigrált és a második világháború befejeztével Angliából és más országokból a Szovjetunióba, történetesen Kárpátaljára hazatérő zsidókat „általános idegengyűlölet” övezte, akiket „burzsoá ügynököknek” bélyegeztek, közülük többeket „a szovjetellens agitációért és propagandáért” tartóztattak le és koncepciós perek folytán ítélték el 10-20 évekre. A beregszászi Mermelstein Ernő egy vicc elmesélése miatt húsz évet kapott. A Jutkovics-családdal szemben

⁸⁷ Lusztig Károly előadása. A sztálinizmus kárpátaljai áldozatai. Nemzetközi konferencia. Beregszász, 1989. november 16. – Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Patent-Intermix, 1993, 220. o.

⁸⁸ Omeljan Dovhanics előadása. A sztálinizmus kárpátaljai áldozatai. Nemzetközi konferencia. Beregszász, 1989. november 16. – Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Patent-Intermix, 1993, 222-223. o.

is „kollektív büntetést” alkalmaztak, amiért Mária és Mór öccse tényleges katonai szolgálatot teljesített Kelet-Németországban, ahonnan megszökött. Ennek a családnak a zsidók tömeges elpusztítása idején sikerült elrejtőznie. A hitleri táborokat a család tagjai elkerülték, a sztálini táborokat azonban nem.

Azt sem hallgathatjuk el, hogy az 1944-es magyar és német etnikai tisztogatást elrendelő 00036-os számú szovjet katonai hadvezetőség rendelete értelmében, a magyarlakta településekről a német haláltábor túlélő és hazatérő magyar zsidókat is begyűjtötték.

1952 végén – 1953 elején antiszemita hisztériát gerjesztettek a Szovjetunióban, így Kárpátalján is, aminek következtében több orvost tartóztattak le, hurcoltak meg. A szovjet titkosszolgálat több vádiratában az a kitétel szerepelt, hogy „szándékosan félrekezelték, ténylegesen meggyilkolták a szovjet állam több jeles vezetőjét, képviselőjét... Ha Sztálin közben meg nem hal, a Gulag szigetcsoport rabjainak száma a szovjet zsidók révén legalább két millióval gyarapodott volna”⁸⁹.

A Brezsnyev-korszak ideológiai-politikai sajtókiadványaiban szintén kimutatható a hol nyílt, hol burkolt antiszemita propaganda, amely felgyorsította Kárpátalján is a zsidók kitelepülési szándékát.

1989-ben már csak 2600 zsidó élt Kárpátalján, az utóbbiak közül 298-an magyar anyanyelvűnek vallották magukat. Többszörös fogyatkozásuk oka elsősorban az Izraelbe, kisebb mértékben Amerikába, a nyugat-európai országokba és Magyarországra történő folyamatos kivándorlás, amely az ötvenes években kezdődött meg repatriálással, családgyejesítéssel.

*A zsidó etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*⁹⁰

Közigazgatási egység	Összlakosság	Zsidók száma	Százalékarány
2001	1 254 614	565	0,05
Ungvár	115 568	232	0, 2
Munkács	81637	157	0, 2%

Tizenkét év alatt számuk 61,1 %-ra apadt. Gyakorlatilag szétszórtnak élnak az egész területen, de legtöbben Munkácson, Ungváron, Beregszászban, Nagyszőlősen és Huszton.

⁸⁹ Ú.o., 220. old.

⁹⁰ Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

A zsidó civilszervezetek becsült adatai szerint mintegy 3 ezer zsidó származású, de ukrán, illetve orosz és magyar nemzetiségű zsidót tartanak nyilván, akik részt vesznek közösségi rendezvényeiken. Nagy többségük Belső-Ukrajnából költözött ide, kettős (orosz-zsidó, ukrán-zsidó, illetve hármás identitástudatúak (magyar-orosz-zsidó, magyar-ukrán-zsidó).

*Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetei*⁹¹. (Lásd a zsidó civilszervezetek címjegyzékét a függelékben). Az 1993-2001 között hivatalosan bejegyzett és működő 4 zsidó kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 2 megyei, 2 járási és városi státusú. Az ungvári székhelyű *Kárpátaljai Zsidó Kulturális-felvilágosító Egyesület* (1991, elnöke: Naum Repkin ismert festőművész) főleg a szláv nyelven beszélő zsidóságot jeleníti meg soraiban. A szervezet tagjainak száma 500 fő. A szociális, kulturális tevékenységüket támogatja Ukrajna Zsidó Alapítványa, a Lembergi Solom Alapítvány, a Sinberg Alapítvány, a Béke Jótékonsági Alapítvány. Létrehozásának pillanatától a szervezet szoros kapcsolatot tart fenn a zsidó lakossággal, erkölcsi támogatást nyújt, kulturális és jótékonsági programokat szervez, de a költséghiány miatt nem foglalkozik szociális-gazdasági jellegű problémákkal. Tevékenységének legfőbb területe a kultúra, az oktatás, a háború éveiben ártatlanul meggyilkolt zsidók emlékének ápolása, a kevésbé ellátottak jótékony szolgálata. Ugyancsak ehhez a szervezethez kötődik az Ungváron bejegyzett „Heszed Spira” Kárpátaljai Alapítvány, amely sokrétű segélyprogramokat valósít meg nemcsak az ungvári, hanem a kárpátaljai segélyre szoruló zsidók körében is. Az alapítványnak saját székháza és több intézménye van.

A magyar kultúrához kötődő ungvári, munkácsi, beregszászi, huszti és aknaszlatinai zsidók érdekeinek képviselését vállalta fel a *Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete* (2001, elnök: Huber Béla). A szervezet tagjainak száma 130 fő. Ifjúsági tagozata is van, 20 fős a tagsága. Működését tagsági díjakból és önkéntes adományokból finanszírozzák. Propagálja a zsidó kultúrát, hagyományokat és szokásokat, elősegíti azok fejlődését a magyar anyanyelvű zsidók körében.

Az utóbbi időben a Felső-Tisza-vidéken a huszti zsidóközösséget is az aktivitás és a megújulás jellemzi. Két járási státusú civilszervezetük is van: a *Kárpátaljai „Menora” Zsidó Kulturális Egyesület Huszti Járási Tagozata* (elnöke: Lazarovics O. L.), és a *„Solom” Zsidó Kulturális Egyesület Huszti*

⁹¹ Віділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. old.

Járási Szervezete (elnöke: Jankelovics J. Sz.), amelyek sokrétű érdekvédelmi munkát fejtenek ki a szórványban élő zsidók körében.

A kárpátaljai zsidó civil szervezetek és alapítványok az erősen megfogyatkozott népcsoport szociális-kulturális érdekeit képviselik és jelenítik meg. Az ukrainai zsidók kulturális központjának továbbra is Kijev tekinthető. Izrael kijevi nagykövetsége és kültestületének képviselői aktívan támogatják az ukrainai zsidókat, azok vallási és kulturális tevékenységeit, közreműködnek az izraeli állampolgárság, izraeli világlátlevél megszerzésében és az izraelbe történő kitelepülőkhöz is segítséget nyújtanak. Egyre gyarapodik az ukrán-izraeli kettős állampolgárok száma is. Izraeli és amerikai támogatással gondozzák a településeken megmaradt zsidó temetőket, sírkerteket, emlékhelyeket.

Több vasárnapi iskolát tartanak fenn, ahol a zsidó ifjúság őseik nyelvét, kultúráját sajátítja el. Múltjukat, kultúrájukat érintő emléktáblákat helyeznek el, védnökséget vállalnak a kiüresedett zsinagógák, imaházak, emlékművek felett. A radvanci zsidó temető mellett található az 1914-1915-ös világháborús emlékmű, az elhunytak névsorában zsidó származású honvédek, tisztek is vannak. A külföldről ideérkezett rabbikkal közreműködnek az ungvári, munkácsi és a huszti zsidó felekezetek megerősítésében, a vallási és kulturális élet szervezésében, a hagyományok megtartásában, a kiemelkező személyiségek hagyatékainak megőrzésében, a szellemi kincsek megosztásában (Glück Gábor (1912–1983) Mihail Roszkin ungvári festőművész, Váradi-Sternberg János történész, Iván Olbracht (1882–1956) Kárpátaljához és Ungvárhoz is kötődő zsidó származású cseh író stb). Zarándokhellyé vált az ungvári zsidótemető, ahol Slomo Gancfrid csodálatos emlékű rabbi nyugszik, itt állították fel a 14 ezer ungvári deportált emlékművét is, akiket auschwitzi haláltáborba hurcoltak.

3.1.6 LENGYELEK

Telepések, bevándorlók. A századok folyamán a magyar-lengyel sajátos, többrétegű történelmi kapcsolatoknak köszönhetően az első hullámban lengyel családok is megtelepedtek vidékünkön. Például a Rákócziak munkácsi, gróf Bercsényi Miklós ungvári várudvarában is szolgáltak lengyelek, többen családjukkal is itt éltek. II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi tábornok Seniawska lengyel hercegnő közreműködésével, egyebek mellett Brezán várában készítette elő a szabadságharcot, és az itt toborzott lengyel és kozák katonákból álló szabads csapatokkal 1703. június 29-én lépték át a Vereckei-hágót⁹². A későbbi lengyel migrációt nagyban előidézte az a történelmi esemény is, amikor a XVIII. század végén az Osztrák-Magyar Monarchiához csatolták a volt

⁹² Thaly Kálmán: A székesi gr. Bercsényi-család, I-III, Budapest, 1885-1892. - II. 520. o.

Lengyel Királyság dél-lengyelországi (Alsó-Szilézia, Kis-Lengyelország, lengyel Kárpátalja, Opolskie, Szilézia stb.) részét. Így több család telepedett le a Bereg, Ung és Ugocsa megyei falvakban, bekapcsolódtak a helyi katolikus közösségekbe, teljesen asszimilálódtak, csupán a mai családnevek jelzik, hogy magyarrá, ruszinná lett családok ősei (Berezovszki, Kancsászki, Zselicki, Dupka stb.) egykor lengyelek voltak.

A második, igen elhúzódo lengyel migrációs hullám a XIX. század derekától a XX. század elejéig, az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig tartott. 1910-ben, a később Kárpátaljának nevezett területen 590 (0, 10 %)⁹³ lengyel élt szórványban. Amikor a terület Csehszlovákia része lett, az 1921-ben és 1930-ban mért statisztikai adatok az 1910-es mutatóhoz viszonyítva szembetűnő csökkenést jeleznek, esetenként az összesítőkből az egyéb anyanyelvűek közé sorolják őket. A fogyás oka az alacsony születésszám, az asszimiláció, másrészt a függetlenné vált Lengyelországba történő kitelepülés, ezzel a lehetőséggel elsősorban a rendezetlen állampolgárságú lengyelek éltek.

A harmadik migrációs hullám 1939-ben következett be. Ekkor Ungváron már lengyel konzulátus is működött, sőt még ebben az évben kirendeltséget nyitott Nagyszőlősen. Az is ismeretes, hogy az 1939. március 17-én a magyar honvédség által helyreállított lengyel-magyar határ tette lehetővé, hogy Lengyelország 1939. szeptember 1-jei hitleri megtámadása után 140 ezer lengyel emigráns menedékjogot kapjon Magyarországtól.⁹⁴ A korabeli lapok, így a Kárpáti Magyar Hírlap tudósítása szerint az 1939. szeptember 18-ai napon *„A lengyelországi események következtében éjszaka megkezdődött a lengyel lakosságnak Magyarországra való szivárgása az uzsoki vasútvonalon. Az Uzsokra, Volócra, Kőrösmezőre menekültek között több diplomata, külügyminisztériumi főtisztviselő is volt. Több vonatot feltartóztattak a Kőrösmező alatti román határt védő szovjet katonák. A magyar kormány hozzájárult a menekülő lengyel polgári lakosság befogadásához”*. A lengyel menekültek ellátásának koordinálásával Ungváron Perényi Zsigmond kárpátaljai kormányzói biztos is foglalkozott. Az akkori ungvári magyar, ruszin társadalmi egyesületek vezetői is aktívan hozzájárultak a lengyel menekültek ellátásához. A város vezetése a lengyel konzulátussal karöltve gondoskodott elhelyezésükről, élelmezésükről és továbbszállításukról.⁹⁵ A lengyel menekültek

⁹³ Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945), Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 24. o.

⁹⁴ Lásd: Magyar események - Lengyelország magyarul (Budapest Főváros XVII. kerületi lengyel kisebbségi Önkormányzat honlapja. - www.leki17.hu/polakia/1939_1945/1939_...

⁹⁵ Fedinec Csilla. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Fórum intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta – Dunaszerdahely, 2002. 344.o. Forrás: Fórum Kisebbségkutató Intézet (www.foruminst.sk)

közül sokan maradtak Ungváron és Munkácson is. A továbbiakban is főleg a városi lakosság körében képviseltetik magukat nagyobb arányban. Ez a helyzet napjainkban sem változott.

Népesség. A rendszerváltás előtt Ukrajna belső területén 1930-ban 2 295 000 (5, 5 %), 1959-ben 363 000 (0, 9 %), 1989-ben 219 000 (0, 4 %), 2001-ben 144 100 (0, 3 %) lengyelt írtak össze.⁹⁶ 1930-1950 között Sztálin parancsára az ukrainai lengyelek körében is etnikai tisztogatást hajtottak végre. A lengyel értelmiség nagy része a Gulág táboraiiban pusztult el.

A szovjet birodalom összeomlása után, különösen az eltelt 12 év alatt az ukrainai lengyel nemzetiség esetében 74 900 fős csökkenés ment végbe. A rendszerváltás utáni esztendőkből ezrek települtek át Lengyelországba.

Kárpátalján a lengyelek száma⁹⁷ 1989-ben 690 fő, ami 0,06 %. Ebből nő 415, férfi 275. A városokban 600-an, falvakban 90-en élnek. Ungvárnak 141 lengyel nemzetiségű lakosa volt. 2001-ben 518 fő, ami 0, 04 %. Tizenkét év alatt számuk 75, 1%-ra apadt, azaz 172 fős csökkenést regisztráltak. Jelentős számban élnek Ungváron (1989: 0, 2%, 2001: 0, 2%) kívül Munkácson (1989: 0, 2%, 2001: 0, 1 %) is. Ezekben a városokban 1989-hez viszonyítva 2001-ben rögzített számuk: Ungváron 84,1 %, Munkácson 78 százalékot tett ki.⁹⁸

Év	Összlakosság	Lengyelek száma	Százalékarány
1910	597 062	590	0,10
1921	606 568	298	0,05
1930	725 357	159	0,02
1941	852 546		0,00
1959	920 173		0,00
1970	1 056 799		0,00
1979	1 155 759		0,00
1989	1 245 618	690	0,06
2001	1 254 614	518	0,04
Összes lengyel Ukrajnában (2001)	48 457 000	144 100	0,30

⁹⁶ Saját szerkesztés az ukrainai statisztikai hivatal adatai alapján (2003).

⁹⁷ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 2. Видавництво ТОВ «ІВА», Ужгород, 2003. 7. o.

⁹⁸ U.o. 8. o.

Anyanyelvi környezet. Az ukránjai lengyelek kulturális központjának továbbra is Lvov (Lemberg) tekinthető. A Lengyel Köztársaság kijevi nagykövetsége és Lvovi főkonzulátusa aktívan támogatja az ukránjai lengyel nemzetiségek érdekeit képviselő szervezetek kulturális tevékenységét, közreműködik az anyaországi kapcsolatok kibontakozásában.

Hasonló támogatásban részesül az 1995-ben alakult Kárpátaljai Lengyel Kulturális Egyesület⁹⁹ is, amely megyei státusú, sajtószerve nincs. Az eddig egyetlen lengyel civilszervezetet Ungvár, Kassai utca 7. szám alatt jegyezték be. Külön helyisége nincs. A szervezet tagjainak száma 45 fő. A tagsági díjából finanszírozzák. A társulat kulturális rendezvényeket szervez, szoros kapcsolatot tart fenn a lengyelországi Spilnota Polska társadalmi szervezettel, erkölcsi támogatásban részesíti a terület lengyel lakosságát, de költséghiány miatt szociális-gazdasági kérdésekkel nem foglalkozik. Tevékenységük¹⁰⁰ egyik aspektusának a társulat tagjai Kárpátalja lengyel lakossága nemzeti öntudatának felélesztését, nyelvük, kultúrájuk, vallásuk, hagyományaik és szokásaik felújítását és fejlesztését tartják. Kulturális-felvilágosító és módszertani, ökológiai rendezvényeket tartanak. Ilyen például a Kolo lekarske orvosi szekció tevékenysége, a kárpátaljai lengyel családok lengyelországi üdültetésének a megszervezése, ifjak és leányok taníttatása tekintélyes lengyelországi főiskolákon, az ünnep széles körű méltatása A. Mickievics ismert lengyel költő születésének 200. évfordulója alkalmából.

Vallási megoszlás, hagyományörzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. A kárpátaljai lengyel közösségnek egy ungvári kulturális, hagyományörző szervezete van.¹⁰¹ (Lásd a lengyel civilszervezet címjegyzékét a függelékben). Ez pedig a *Kárpátaljai (Gnevi Volosevics) Lengyel Kulturális Egyesület*, amely megyei státusú. Elnöke Vakarova Galina Volodimirovna orvos. Kiemelt feladataik között szerepel: a vasárnapi iskola működtetése, vallási és kulturális hagyományörzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés elsősorban az anyaországgal, továbbá a megyei nemzetiségi és országos lengyel szervezetekkel.

A kárpátaljai lengyelek római katolikusok, inkább a szlovák nyelvű szentmiséket látogatják. A szolyvai római katolikus plébánia vezetője lengyel pap, aki ukrán nyelven is miséz. De érkeznek ide lengyel nővérek is, akik szociális-lelki segélyszolgáltatásban is közreműködnek. 1999-ben Ungváron

⁹⁹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20. Видавництво «Ліра», Ужгород, 2010. 64. о.

¹⁰⁰ Anna Teresa Górzynska: Ukrainsskie doswiadczenia i refleksje. Spożrzenia polskiego nauczyciela. Centrum Szkolenia i Organizacji Systemów Jakosci, Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kosciuszki. Kraków, 2007.

¹⁰¹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. о.

lengyel vasárnapi iskolát nyitottak, ahol a fiatalok elsajátíthatják a lengyel nyelvet és irodalmat, valamint a lengyel népismeretet. Évente több kulturális rendezvényt bonyolítanak le. Kulturális programmal méltatják a lengyelség Világnapját (május 4.). Április első hetében emlékeznek a sztálini megtorlás lengyel áldozataira, legutóbb Andzej Vajda Katiny című filmjét mutatták be. Évente november 11-én Lengyelország Függetlenségének Napja alkalmából a Lengyel Kultúra Napját az ungvári Bábszínházban tartják meg. Az ünnepi beszédek elhangzása után a koncert-programban fellépnek a lengyel vasárnapi iskola tanulói, vendégszereplésre hívják meg a szomszédos Vajdaság hagyományörző együtteseit. Legutóbb Sanok város ukrán népi együttese lépett fel, amelynek Marian Jar a művészeti vezetője. A csoport ukrán és lengyel népdalokat, népi táncokat adott elő.

A lengyel szervezet munka-kapcsolatban áll az ukrainai lengyel nagykövetséggel, a lembergi főkonzulátussal, az országos anyaszervezetükkel, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal Nemzetiségi Osztályával, a megyei szintű nemzetiségi civil szervezetek képviselőivel, aktívan részt vesz Kárpátalja nemzeti kisebbségei társadalmi egyesületei elnökeinek évközi értekezletein, kerekasztal-megbeszélésein, rendezvényein, amelyek a Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Közponjában kerülnek lebonyolításra.

3.1.7 CSEHEK

Telepések, bevándorlók. A cseh nemzetiség fenntartásokkal sorolható a kárpátaljai őslakosok közé, mivel többségük a trianoni békediktátum után települt be Kárpátaljára. Számuk főleg akkor ugrott meg, amikor a vidék 1918 után Csehszlovákia része lett, és számuk akkor csökkent, amikor 20 év elmúltával ez az állapot megszűnt az 1938-1939-es újabb impériumváltás következtében.

Év	Összlakosság	Csehek száma	Százalékarány
1910	597 062	201	0,03
1921	606 568	1119 775* ¹⁰²	3,26
		10 298 (szlovák)	1,7 0
		9 477 (cseh)	1,56
1930	725 357	33 961**	4,69
		13 242 (szlovák)	1,83
		20 719 (cseh)	2,86

¹⁰² A cseheket és szlovákokat a hivatalos 1921., 1930. csehszlovák és az 1946-os szovjet statisztikákban egybeírták.

1938	173 233	16 466	9,51
1941	852 546	6 838	0,80
1944	750 000	13404***	1,79
		1105 (cseh)	0,15
1959	920 173	964	0,10
1970	1 056 799	721	0,07
1979	1 155 759	600	0,05
1989	1 245 618	516	0,04
2001	1 254 614	320	0,03

Népesség. A táblázatból is kiolvasható, hogy az 1910. évi népszámlálás idején az 597 062 lakosból csupán 201 cseh anyanyelvűt tartottak nyilván.¹⁰³ Ez volt az indulási szám. Az első csehszlovák népszámlást 1920. december 1. – 1921. március 31. között tartották meg. Kárpátalja 597 731 rendezett állampolgárságú lakosából 19 775 „csehszlovák”, ebből 8477 volt cseh. A Csehszlovák Állami Statisztikai Hivatal 1933-ban tette közzé az 1930. december 1-jén megejtett népszámlálás eredményeit.¹⁰⁴ A hivatalos adatok szerint Kárpátalja 709 129 rendezett állampolgárságú lakosából 33 961 volt „csehszlovák”, ebből 20 719 cseh.¹⁰⁵ Feltűnően jelentős volt a „csehszlovák” elem térhódítása a városokban. Ezzel kapcsolatosan: „1931. január 29. Kurtyák Iván kárpátaljai képviselő interpellációt nyújtott be a kormányhoz a népszámlálással kapcsolatosan, melyben kifejtette, hogy akárcsak az 1921-es népszámlálás alkalmával, most is tömegesen írták be a ruszinokat csehszlovákként...”¹⁰⁶ Bizonyára a szlovák és cseh számlálóbiztosok Beneš egyik korábbi kijelentését tartották szem előtt, miszerint a párizsi békekonferencián 1919. február 5-én megtartott beszédében többek között „A kárpátaljai ruténekkel kapcsolatban (...) azt állította, hogy nyelvük csupán a szlovák nyelv dialektusa”¹⁰⁷

Ezekben az években Ungváron több ezer cseh hivatalnok telepedett le. Már 1920-ban 20601 lakosból 5064 (24,40%) cseh-szlovák nemzetiségűt mutatott

¹⁰³ Kovács Alajos: Magyarország népességi statisztikája 1910-ben. Budapest, 1920. lásd még: Československá statistika. Svazek 9. Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921.I. Praha 1924,75.o.

¹⁰⁴ Zprávy Štátního úřadu statistického Republiky Československej, továbbiakban Zprávy, 1933.195. sz., 1535. o.

¹⁰⁵ Zprávy Štátního úřadu statistického Republiky Československé, 1933.170. sz. 1341.o.

¹⁰⁶ Fedinec Csilla. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Fórum intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó Galánta – Dunaszerdahely, 2002. 189.o.

¹⁰⁷ Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945), Írók Szakszervezete, Széplalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 33. o.

ki a hivatalos statisztika. 1930-ban 26 675 lakosból 4572 (17,50 %) volt cseh nemzetiségű. A szlovákokat is beleszámolva, hivatalosan 30,10 százaléknyi „csehszlovák” nemzetiségű lakost mutattak ki. Az 1935. évben az ungvári városi könyvtár kimutatásai alapján a könyvtárból 1166 „csehszlovák” nyelvű könyvet kölcsönöztek ki.¹⁰⁸

Az 1938. november 2-i bécsi döntés értelmében Ungvár, Beregszász, Munkács ismét Magyarország részévé vált, ezen a területen a 173 233 lakosból 16 466 „csehszlovák” élt.¹⁰⁹ Az 1941. január 31-ei népszámlálási adatok szerint Kárpátalján 852 546 lakosból 6838 (0,8%) volt cseh.¹¹⁰ Ez a zuhanás azzal magyarázható, hogy a rendszerváltást követően az 1918 után beözönlő cseh és szlovák hivatalnok- és közalkalmazotti réteg nagy része elköltözött ezekről a területekről. Az 1919-1938 között létrehozott telepese falvak és – kolóniák cseh és szlovák lakói többségükben elhagyták birtokaikat, s visszaköltöztek eredeti lakóhelyeikre. Például az 1939. január 23-ai adatok szerint „mintegy 12 000 cseh és ukrán tisztviselő hagyta el Ungvárt”. A város lakossága ekkor Gerénnyel és Radvánccal együtt 22 687 főt tett ki.¹¹¹

A második világháborút követően, amikor Kárpátalja kivált Csehszlovákia kötelékéből és a Szovjetunióhoz került, 1945-1946 között a csehek tömegesen hagyták el a településeket. Jelentősen csökkent a cseh lakosság száma, 90 év elteltével megközelítette az 1910. évi népszámláláskor rögzített adatokat.

A csehek száma 1989-ben még 516 fő, ami 0,04%. Ebből nő 277, férfi 239. Többségük, 460-an városlakók, 146-an ungváriak. Falvakban 56 főt tartanak nyilván. Az ezredfordulóig sokan Csehországba települtek át.

A 2001-es népszámlálás Kárpátalján már csak 320 főt tart nyilván, ami 0,03%-ot tesz ki. Tizenkét év alatt számuk 62,0 %-ra apadt. Jelentős számban élnek Ungváron, Munkácson, Szolyván.

Vallási megoszlás, hagyományörzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. (Lásd a cseh civilszervezetek címjegyzékét a függelékben). A kárpátaljai élő cseh nemzetiség értelmiségi körei szintén Ungvárt tartják központjuknak, ahol kulturális, hagyományörző szervezeteik városi státussal rendelkeznek, illetve itt vannak bejegyezve.¹¹² A helyi sajtóban is nyomon követhető művelődés-

¹⁰⁸ Csomár Zoltán: Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. Budapest, 1939, 48-52., 86. old.

¹⁰⁹ Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945), Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 117. o.

¹¹⁰ Fedinec Csilla. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Fórum intézet Lilium Aurum Könyvkiadó Galánta – Dunaszerdahely, 2002. 368.o.

¹¹¹ Ugyanott: 311. o.

¹¹² Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. o.

szervező tevékenységet folytat az *Ungvári Jan Amos Komensky Cseh Kulturális Szövetség* (1995, elnöke: *Olga Bukszar*), amelynek közel 50 aktív tagja van. A *Tamás Masaryk Ungvári Klub* (1995) nevéhez is egy sor kultúr-akció kötődik. Az Ungvári Klub elnöke Ivan Latko (1957), aki a Kárpátaljai Múemlékvédelmi Társaság alkalmazottja. Mint „közösségi mindenest”, szerepet vállalt az Egán Ede Alapítvány munkájában, továbbá az Ungvári Szlovákok Közösségét is ő vezeti.

Kulturális-ismeretterjesztő tevékenységüket segíti a Cseh Köztársaság Kijevi nagykövetsége és lemergeri főkonzulátusa, valamint a Kijevi Cseh Intézet. Programjukba bevonják a Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári fiókjintézete cseh-angol tagozatának tanárait, diákjait is.

Az ezredforduló után az ungvári Jan Amos Komensky Cseh Kulturális Szövetség és a Masaryk Klub több emléketes rendezvényt bonyolított le. Legjelentősebb akciójuk Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) személyéhez fűződik. Az ismert cseh filozófus, politikus, Csehszlovákia egyik alapítója és elnöke emléket méltóképpen örökítették meg. Kezdeményezésükre 2002. március 28-án Ungváron nemcsak a Masaryk park névadó ünnepségét tartották meg, hanem felavatták a Masaryk-mellszobrot is, amely Jozef Vajce cseh szobrász alkotása. Avatóbeszédet tartott Petr Pitgard, a cseh parlamenti felsőház, a szenátus elnöke, Jozef Vrabec, a Cseh Köztársaság ukrainai nagykövete. 2007 decemberében az 1415-ben máglyahalált halt Jan Hus, azaz Husz János, a kései középkor legnagyobb, európai hatású teológusa, a cseh nemzeti kultúra egyik megteremtője életével, tevékenységével kapcsolatosan emlékkiállítás rendeztek. 2009 januárjában az ungvári Filharmónia nagytermében a cseh klasszikus zene megteremtőinek - Dvorzsak, Smetana, Bogul, Kubicska – művei hangzottak el a prágai Marin kvartet előadásában. 2010. december 6-án a megyei közigazgatási hivatal előcsarnokában Masaryk 160. születésnapja alkalmából kiállítás rendeztek, amelyet Davida Pavlit, a Cseh Köztársaság lemergeri főkonzulja nyitott meg. 2011 márciusában a szolyvai városi tanács határozatával erősítette meg, hogy ezentúl a Szolyvai 1. sz. Középipskola vegye fel a Masaryk nevet, amelyet a 20-30-as években a tanintézmény már viselt. Továbbá emlékesteket tartottak Ivan Olbracht cseh író és vidékünk kapcsolatról.

Fontosabb kiadványok: Ivan Latko szerkesztésében megjelent a – T. G. Masaryk a Podkarpatská Rus – T. G. Masaryk ta Zakarpattjá című gyűjtemény Red.: Ivan Latko. Užhorod, 2000. (Masaryk és Kárpátalja). Az ungvári Jan Amos Komensky Cseh Kulturális Szövetség és a Masaryk Klub gondozásában minden évben megjelentetik a Nás kalendár című cseh-ruszin naptárt. A mintegy százhusz oldalas kiadvány főszerkesztője Ivan Latko, az említett klub elnöke. Ebben a kiadványban a kárpátaljai csehek mai társadalmi-kulturális életét is

bemutatják. Ismeretterjesztő anyagokat közölnek a jeles írókról, művészekről stb. A kétnyelvű kalendáriumot statisztikai táblázatok és gazdag fotóillusztrációk színesítik.

A két cseh szervezet nevéhez kötődik 2009-ben a *Lidove umeni Podkarpatske Rus* (Podkarpatská Rus népi mesterségei) című gyűjtemény újrad kiadása ezer példányban. Az első kiadás még 1925-ben Prágában jelent meg 300 példányban. Elismerést váltott ki 2002-ben a *Csehszlovákiai nyomok a Podkarpatske Ruszban* című képeslapgyűjtemény újrad kiadása és bemutatása az ungvári Prága szállóban.

3.2. ANYANEMZET NÉLKÜLI ŐSHONOS NEMZETISÉGEK

Kárpátalján az anyanemzet nélküli őslakosokhoz a romák/cigányok és a ruszinok tartoznak. Mindkét etnikumra jellemző, hogy szétszórtan élnek Európában. A romák/cigányok csoportjai úgyszólván Európa valamennyi országában jelen vannak, a nehezen megtúrt „nemzetiségek” sorsát élik. A nyers, képzetlen fizikai erőt képviselő munkanélküliek száma, alkalmazása minden országban gondot okoz. Valamennyien alulműveltek, sok közöttük az írástudatlan. Mindenütt gyarapodó nemzetiségként jegyzi őket. Szűk értelmiségi rétege csak most van kialakulóban. Vezető szerepet töltenek be a cigányszervezetek létrehozásában, működtetésében. Aktív érdek-, és jogérvényesítő, romákat megsegítő munkát fejtenek ki a nemzetközi szervezetekben is. Közöttük nagyon sok az elismert zenész, festőművész, színész, pedagógus. Az európai országok Magyarország kezdeményezését támogatva valamennyien beszálltak a romaprogram kidolgozásába és megvalósításába.

Ukrajnán kívül Európa valamennyi országában, sőt az amerikai országokban is önálló, megbecsült nemtségként ismerik el a ruszinokat. Részt vesznek a kisebbségi önkormányzatok, az értelmiségi képzés munkájában. Ététkeremő a közművelődési, művészeti tevékenységük is. Anyanyelvi hitelüket is egyre inkább megszilárdítják. A kárpátaljai ruszin szervezetek képviselőket delegáltak a nemzetközi ruszin testületekbe, ahol a jogérvényesülés eszközeivel, más országbeli ruszin formációkkal közösen küzdenek azért, hogy Ukrajna elismerje, rehabilitálja nemzetiségüket.

3.2.1 CIGÁNYOK/ROMÁK¹¹³

A) *Demográfiai, társadalmi mutatók, lakterületük, nyelvhasználatuk.* Lehoczky Tivadar történész levéltári anyagokkal igazolta, hogy a mester- és zenész cigányok már a XV. században feltűntek Kárpátalja nagyobb településein. A roma közösséget érintő első írásos okmány gróf Homonnai Drugeth György, Ung megye főispánja nevéhez fűződik, aki 1661. december 7-én az ungvári várban az elhunyt Marton vajdát felváltó György vajdának kiváltságos levelet nyújtott át, amelyben kitért a vajda által felügyelt cigánytábor életvitelének szabályozására is¹¹⁴. Ugyancsak a XVII. századból való Bethlen Ágnes, máramarosi földesúr birtokleíró levele, amelyben 17 település romacsaládjait sorolja fel, egyebek mellett Huszt, Iza, Técső, Visk és más településeket, ahol általában 2-4 családot írtak össze. A listán 72 roma név olvasható, köztük férfiak és gyerekek nevei. A felnőttek főleg kovácsmesterséget űztek, de voltak köztük megbecsült fazekasok, fémművesek, bányászok és uradalmi cselédek. Ezekben az iratokban a cigányzenészekről is említést tesznek: úgy Huszton, mint Máramarosszigeten citerások éltek, köztük a legismertebbek Csóri Miska, Botos János, Poper Zsigmond.

1686-ban Zrínyi Ilona birtok-nyilvántartásában 53 cigányt jegyeztek fel, amelyek között vándorcigányok is voltak. A Rákóczi-család által fenntartott munkácsi vár katonai zenekarában főleg cigányzenészek játszottak, 1699-ben 36 cigányzenész kapott havi járandóságot. A számos cigány elitmuzsikus, akik különböző hangszereken játszottak, gróf Bercsényi Miklós ungvári várban is szolgáltak. Nagy hírnévre tett szert Czinka Panna cigányprímás, zenész, zeneszerző, aki Rodostóba is elkísérte Rákóczit.

Mária Terézia korában, különösen 1768-tól végleges letelepedésre kötelezték a vándorcigányokat. 1772-től a romafiukat erővel besorozták katonának, illetve inasnak adták magyar mesterekhez. II. József tovább szűkítette a romák jogait, megfosztották őket a cigány-nemzetiségtől és újmagyaroknak nevezték őket. Ezt igazolja az is, hogy az 1857, 1870, 1900 és 1910-es években a népszámlálási rubrikákban mint nemzetiségek már nem szerepelnek.

Az impériumváltás után a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt Kárpátalján az 1927-es népszámlás szerint 33 településen élnek. Ungváron két tábor alakul

¹¹³ A vidék cigánykérdésével az elsők között Lehoczky Tivadar foglalkozott, lásd: A munkácsi cigányok. – Etnographia, Budapest, 2005, XVI. k. 189 l. Малець Олександр Омелянович. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр.. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, Ужгород, 2004.154-158. о.

¹¹⁴ Свєнїя Навроцька: Історія та культура ромів. Методичний посібник для вчителів Видавництво Олександри Гаркуші, Ужгород, 2004, 157-169.

ki, az egyik Radváncon, a másik a Bercsényi úti Sahta-negyedben. Egyik részük zenészként tengette az életét, a másik részük fizikai munkát végzett. A cigányság jobbra magyarul érintkezett, értelmiségéhez a magyar kultúra állt közelebb. A korabeli sajtókiadványok szereplői között találjuk a cigányokat is.¹¹⁵ 1921. március 24-én megrendezték a cigányprímások és cigányzenekarok találkozóját. Az 1925. augusztus 30-i beregszászi kisgazdapárti népünnepélyen megválasztották „Ruszenszko cigánykirályát”, azaz a cigányprímás-verseny győztesét. 1926 augusztusában Ungváron beindult a cigányiskola építése, amelyet december 1-én ünnepélyesen fel is avattak, a támogatók között volt a Vöröskereszt is. 1929. július 22-én Bilek Ferenc rendőrfőnök Munkácson cigány labdarugócsapatot szervezett. 1930 júliusában a munkácsi rendőrség javaslatára a város képviselőtestülete elhatározta, hogy a „cigánytáborok” élére „cigányvajdát” (cigányszároztát), állítanak, akik felügyelni fognak a cigánytáborokra, összeköttetést képeznek majd a cigányok és a hatóságok között. A tisztséget betöltő személyek fizetést kapnak a várostól. Az 1930 decemberében megejtett népszámlálás eredményei alapján Kárpátalja 709 129 rendezett állampolgárságú lakosából 1357 volt cigány¹¹⁶. 1932. február 21-én a munkácsi rendőrbiztosság kezdeményezésére akció indult Munkácson cigányiskola felállítása érdekében. 1934. január 29-én meghalt Csüri László cimbalmos, „munkácsi cigányzenészek kiválósága”. 1942. augusztus 3-i számában írta Beregszászról a Kárpátalja, hogy „a 20 ezer lakosú városban legalább 750 cigány él”. 1942. augusztus 5-én Munkács város képviselőtestületének közgyűlése úgy határozott, hogy „jogerőssé vált határozat alapján a cigányokat megfelelő helyre kitelepíti”. (Nem történt meg a végrehajtás.) 1942 decemberében a hivatalos jelentés szerint a kárpátaljai népiskolai tankötelesek száma 116 401, ebből 237 volt cigány.

Kárpátalján nem volt cigánymegtorlás, a sztálini korszakban mostohán bántak a cigány lakosággal.

A Szovjetunió 15 köztársaságában lefolytatott országos népszámlálás adatai szerint 1979-ben 175 300, 1989-ben 160 000 cigányt számoltak össze, a tíz év alatt számuk 15 ezer fővel (8,7%) csökkent. Kárpátalján másként alakult a cigánylakosság dinamikája. 1959 és 1970 között 932 fővel gyarapodtak, amely a tizenegy év alatt 119%-os növekedésnek felel meg. Az 1970-1979 közötti évjáratokban visszaesés tapasztalható, számuk 16 fővel csökkent. Az 1979-1989-es években létszámuk megkétszereződött, 6417 fő növekedést regisztráltak. Mindezt a romák körében beindított egészségügyi

¹¹⁵ Lásd: Fedinec Csilla. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944.* 471. o.

¹¹⁶ Popély Gyula: *Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945)*, Írók Szakszervezete, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 105. o.

program befolyásolta pozitívan, melynek köszönhetően erősen visszaesett az elhalálozások száma a természetes születések javára. A hivatalos országos népszámlálás után a kárpátaljai szociológusok egy csoportja 1989. április 15-től a cigánylakta településeken portabejárásos adatfelméréseket végzett, a kérdőívek összesítésénél a végeredmény 20 004 fő lett, ez 7701 lélekszámmal több, mint amit az 1989-es hivatalos országos népszámlálási adatok tükröztek. Ezt a hatalmas különbséget azzal magyarázták, hogy a korábban magyarnak, szlováknak beírt cigányok, ezúttal romaként jelentek meg a kérdőíveken¹¹⁷.

A rendszerváltás előtt 1989-ben 12 131 cigányt írtak össze Kárpátalján. Az utóbbiak többsége – 7 973 fő – a statisztika szerint magyar anyanyelvű és magyar nemzettudattal rendelkezik. „Kivételt jelentenek az ungvári – a József főherceg által létrehozott telepen élő -, a szőlősvégardai és a máramarosi „oláh” cigányok.”¹¹⁸

A cigányok (romák) száma 2001-ben 14 004 fő, ami -1,1 %. 1989-ben 12 131 fő, ami 1,0 %. Tizenkét év alatt a növekedés 115,4 %.

Anyanyelve ugyanaz, mint nemzetisége. Anyanyelv szerinti cigány: 1979-ben 777, 1989-ben 2491. Cigány magyar 1979-ben 3890, 1989-ben 7973, cigány ukrán 1979-ben 843, 1989-ben 1487, cigány orosz 1979-ben 42, 1989-ben 119 fő.

Második nyelv szerint: oroszul 3440-en, ukránul, ruszinul, 1265-en beszélnek. Nem tud második nyelvet 7412 fő.

1989-ben a 12 131 lélekszámú cigány lakosságból 7551-en városban (nő 3941, férfi 3610), 4580-an falvakban (nő 2333, férfi 2247) éltek.

A cigányok száma, százalékaránya a megye lakosságán belül az 1930-2001 közötti népszámlálás adatai alapján.

Év	Összlakosság	Cigányok száma	Százalékarány
1921	606 568	444	***
1930	725 375	1 357 (1442)	0,19
1941	852 546	***	***
1946	755 900	444	0,06
1959	920 173	4 970	0,54
1970	1 056 799	5 902	0,56
1979	1 155 759	5 586	0,48
1989	1 245 618	12 131	0,97

¹¹⁷Смець Г.С., Дяченко Б.І. Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА Циганське населення Закарпаття Видавництво «Карпати» Ужгород, 1993, 154. о.

¹¹⁸S. Benedek András. A tettenérhető történelem. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest 1993, 31-32. о.

2001	1 254 614	14 004	1,12
Összes cigány Ukrajnában (2001)	48 457 000	47 600	0,10

*A cigány etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*¹¹⁹

Közigazgatási egység	Összlakosság	Cigányok száma	Százalékarány
Ungvári j.	74 399	3 022	4,06
Beregszászi j.	54 062	2 211	4,09
Ungvár	115 568	1 705	1,48
Beregszász	26 554	1 695	6,38
Munkácsi j.	101 443	1314	1,30
Munkács	81 637	1 130	1,38
Nagyszőlősi j.	117 957	920	0,78
Szolyvai j.	54 869	800	1,46
Nagybereznai j.	28 211	452	1,60
Ilosvai j.	100 905	167	0,17
Rahói j.	90 945	163	0,20
Perecsenyi j.	32 026	138	0,43
Huszt	31 864	122	0,38
Ökörmezői j.	49 890	118	0,24
Técsői j.	171 850	45	0,03
Huszt j.	96 960	1	0,00
Volóci j.	25 474	1	0,00
Összesen:	1 254 614	14 004	1,16

Statistikailag nem mutattak ki cigány lakosokat a Volóci, Rahói, Técsői és a Huszti járásokban.

Kárpátalján 30 ezer főre becsülik a cigányok számát, de egyes vélemények 50 ezer fős lélekszámra utalnak. Braun László, Csernicskó István és Molnár László kutatók által „becsült 32 ezres kárpátaljai cigányság körében 14 ezerre tehető a magyar anyanyelvűek száma (14%). A cigányok által is lakott 110

¹¹⁹ Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

település közül 48 olyan van, ahol a romák többsége magyar anyanyelvű.¹²⁰ Meglehetősen egyenlőtlen elosztású tömbökben, kolóniákban, táborokban élnek, köztük is Ungváron, Beregszászban, Szolyván, Királyházán, Munkácson, Tiszaújlakon, Szőlősvégardóban. Az itt lakók kétharmada a településen belül elkülönülő telepen, illetve a jómódúak lakótelepeken, kommunális családi házakban élnek. Másik részük a településtől elkülönülő területen, valóságos cigánykörnyezetben vegetál. A kistelepüléseken lakók aránya csökkenő tendenciát mutat, ennek oka a belső asszimiláció és migráció.

A létszámnövekedést beárnyékolja a magas halálozási arány, ez a jóval fiatalabb és a jóval idősebb korösszetételre is vonatkozik. Az egészségtelen körülmények között élők körében tombol a tüdőbaj és más ragályos, életeket kioltó betegség, amelynek megfékezése, kezelése hatósági feladat. Ám azok képviselői a súlyos gazdasági helyzetre hivatkozva, nem részesítik őket folyamatosan betegségmegelőző profilaktikában, kellő gyógykezelésben, gyógyszerellátásban sem.

Becslések szerint Belső-Ukrajnában mintegy 100 000 cigány él. A cigányság kisebb-nagyobb közösségei a volt Szovjetunió szinte valamennyi utódállamában megtalálhatók. Jelentős létszámú csoportok Szentpéterváron, Moszkvában és más nagyobb városokban élnek (az utóbbi városban közkedvelt romaszínházuk is van). A 38 európai ország között van Ukrajna is, ahol jelentős a cigány lakosság létszáma.

Amint a fenti demográfiai adatokból látható, a cigányság térhódítása a szaporulat révén töretlen vonalban való emelkedést mutat.

Az állami hatóságok, a civilszervezetek szintjén egyre többen foglalkoznak a cigányok helyzetével, teszik ezt sorsuk jobbra fordításának szándékával, a sajtó vonalán is kihangsúlyozzák felzárkóztatásuk, társadalomba való integrációjuk fontosságát.¹²¹ Az évszázadok során úgy alakult, hogy a romacsaládok a falvak, városok határában telepedtek le. Sokáig nehéz volt elképzelni, hogy beköltözzenek a többség által lakott negyedekbe, utcákba. Sőt van, ahol ma is ellenállásba ütközik, tiltakozást vált ki effajta szándékuk. A háborgók úgy vélik, ha a helyi romatelepről betelepül valaki, utána jöhetnek a többiek is. Egyszerű a kifogás: a cigányok rendetlenek, csálnak, lusták stb. Az előítéletet az is kiváltja, hogy a táborokban sok a nehezen kezelhető egyén, akikkel csak probléma van, akik a velük együtt élő népek rovására mindenféle törvénytelenséget művelnek.

¹²⁰ Braun László, Csernicskó István és Molnár József: Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. PoliPrint kft. Ungvár, 2010., 44. o. Elektronikus változata: www.kmf.uz.ua/.../Braun_Csernicsko_Molnar_Magyar_anyanyelvu_ciganyok.pdf

¹²¹ Анастасия Рингис: Большая часть украинских ромов живёт в Закарпатье, в 130 таборах. - Фокыс <http://ua-reporter.com/novosti/95217>

Több példát is hozhatunk fel arra, hogy egyes településeken még ma is eltérően viszonyulnak a cigányokhoz. Van, ahol körükből kiűzik, nem fogadják be a roma családokat, illetve a falu szélén megtűrik őket, de akadályozzák beköltözésüket, de olyan településekre is oda lehet figyelni, ahol a roma-magyar-ukrán/ruszin együttélés pozitív tapasztalatai előre mutatóak. Zs. S. polgármester közlése szerint, a munkácsi járási Szernyén¹²² T. K. és falubelije között azért támadt konfliktus, mert a család tulajdonában lévő régi ingatlant romáknak, nevezetesen az L. Gy. dolgos és rendes családnak akarta eladni. A kedélyek végül is megnyugodtak. Hiszen az ukrán hatályos törvény T. K. oldalán áll, valóban senkinek nincs köze ahhoz, ki vásárolja meg a tulajdonukat.

Sz. L. barkaszoí vállalkozó: a szomszédos Barkaszon¹²³ már senki nem csodálkozik azon, ha cigány család költözik a faluba. Egyre többen felismerik azt, hogy a romák között is vannak rendes emberek. Persze itt is létezik előítélet, amire közülük néhányan még rá is erősítenek különcködő viselkedésükkel. Barkaszon ma már az újszülöttek kétharmada roma, ha így folytatódik, rövidesen ők képezik a lakosság többségét.

M. Gy. közlése szerint néhány éve Dercenben¹²⁴ is akadt némi probléma abból, hogy egy roma család vásárolt házat a faluban, ahol addig egyetlen cigány sem élt. A házat egy züllött magyar család lakta, melynek egyes tagjai jelenleg is börtönben ülnék. Nem örült a falu a roma családnak, pedig lehet, hogy jobbak, mint az előző lakók. Mégis ide költöztek, rendbe szedték a portát, nyílászárókat cseréltek, de nem tudtak beilleszkedni a közösségbe. Most már ők bocsátották áruba a házat.

T. Zs. ungvári járási Bátfaí vállalkozó: Soha nem éltek romák az ungvári járási Bátfán¹²⁵. Két éve azonban betelepült egy család... Azóta a família alaposan kibővült. A kis falu lakosai aggódnak... Elvben egy, azonban valójában három család költözött a kis házba. Elzárkóznak, fura dolgokkal foglalkoznak. Senki nem gyanúsítja őket, de ideköltözésüket követően rejtélyes módon eltűnt a temető kerítése...

K. Sz. P. polgármester: Nagygejőcön¹²⁶ nincs gond a romák beilleszkedésével. Több család költözött oda az elmúlt években. Takaros házakat építettek, a gyerekek többsége iskolába jár, a fiatalok pedig az Ungvár környéki gyárakban dolgoznak.

T. L., Tiszaágtelek polgármestere: Tiszaágtelekre¹²⁷ nem jellemző a romák betelepülése. A korábbi években két-három család élt a lehetőséggel. A faluszele

¹²² Balogh Csaba. Cigány út: van, csak járhatatlan... - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

¹²³ - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

¹²⁴ - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

¹²⁵ - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

¹²⁶ - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

¹²⁷ - Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

telepen mintegy kétszázan lagnak. Nem mondom, hogy nincs velük probléma, de aki házat, telket szeretne venni a faluban, természetesen megteheti. A Latorca és a Tisza közé ékelődött hétszáz lelkes településen holland segítséggel próbálnak jobb életkörülményeket teremteni a romatelepiek számára. A tervek szerint az év végéig elkészül a felzárkóztatást elősegítő közösségi ház, ahol két klubterem, tisztálkodóhely, konyha kap majd helyet. Tiszaágteleken a legtöbb cigánygyerek rendszeresen látogatja az iskolát, igaz nagy esők idején kénytelenek otthon maradni, mert járhatatlanná válik a táborból a faluba vezető út. Ez mintegy fokjelzője a kárpátaljai cigányság társadalomba való integrálódási folyamatának. Valami elindult a jó irányba, de sok még a leküzdendő, visszatartó erő, a belső és a külső ellenállás...

Kárpátalja több településén azért maradhatott meg a magyar nyelvű oktatás, mert az ott élő romák magyar iskolába írták gyerekeiket. 2011 elején a roma közösségeket is meglátogató Balogh Zoltán államtitkár szerint be kellene kapcsolni a nemzetstratégiába a magyar ajkú cigányokat is.¹²⁸ A Kárpátalján élő romák többsége egyébként hátrányos helyzetű. Sok a nagycsaládos és a munkanélküli. A romák folyamatosan kapnak segélyszállítmányokat a nyugati országokból, illetve az egyházaktól. Civil szervezetek több felzárkóztatási programot szerveztek nekik. Mindez kevésnek bizonyult. A Kárpátalján élő 30 ezer roma többsége magyarnak vallja magát.

A kárpátaljai romungrókon (magyarul beszélő cigányrétegződés) kívül jelentős számban két- és háromnyelvűségben élnek tradicionálisan beások, lovári és oláh cigányok, akik egymás közt ugyan romani nyelven kommunikálnak, de a más népekkel való kapcsolattartás érdekében beszélnek magyarul, ukránul, oroszul, ruszinul és szlovákul is. A romani nyelv terjedését a cigány kulturális szervezetek programjai is elősegítik.

Közöttük nem egyértelmű a cigány nemzetiséget vállalók aránya. Számukra is megmagyarázhatatlan szokásjoggá vált, hogy a magyarul lakta településeken többnyire magyarnak vallják magukat, mivel más nyelvet nem beszélnek. Az ukrán/ruszin településeken pedig nemzetiségileg azonosulnak az ott élőkkel. Az effajta más nemzetiség mögé bújó „cigány-magyar, cigány-ukrán/ruszin” integrálódás ahhoz vezethet, hogy továbbra sem akarják nyíltan felvállalni cigányöntudatukat, nemzetiségüket. Ez a magatartás máris köztes állapotot idézett elő, mivel az adott többségi nemzetiség még nem fogadta be őket, viszont már az asszimiláltak nem tartják magukat cigány nemzetiségűnek, nem beszélnek ősi nyelvüket, a roma szervezetek által rendezett közösségi rendezvényeken nem vesznek részt. Előfordult már az is, hogy a népszámlálás idején a kérdező

¹²⁸ Hogyan lehet bevonni a kárpátaljai magyar ajkú romákat a nemzetstratégiába? -MTI, 2011. március 12. szombat, 09:28

biztosokra bízták, döntsék el, milyen nemzetiségű egy integrált cigánycsalád. Ezért van olyan nagy eltérés a népszámlálási és a becslő adatok között.

A hagyományörző, nagy számban városokban, településeken együtt élő cigány közösségek többnyire vállalják nemzetiségi hovatartozásukat.

*Iskolázottság. Vallási megoszlás, hagyományörzés, érdekvédelem, kapcsolatépítés. Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetek.*¹²⁹ A kárpátaljai cigányok általában az adott település lakosságának vallását vették fel és gyakorolják. Több mint fele református, egynegyede római katolikus vallású. Mindkét püspöki hivatal a népes táborokkal bíró településeken cigánytemplomokat építtetett részükre. De bőven vannak közöttük görög katolikusok is. Az ukrán/ruszin többségű településeken a pravoszláv egyház tagjai. Különböző szektáknak is állandó tagjai. A legutóbbi időkben pedig Munkácson, Ungváron és másutt új hitre tértek, prófétáik a cigányok köréből kerülnek ki.

A magyar kisebbség után a legtöbb civilszervezete a cigány közösségnek van. Az 1993-2004 között hivatalosan bejegyzett és működő 41 roma/cigány kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 17 megyei, 24 járási és városi státusú. Vezető és mérvadó megyei civilképződménynek számít a *Kárpátalja „Ekgipe” (Egység) Roma Társadalmi Szervezetek Szövetsége* (1998, elnöke *Ádám Aladár*). Helyiségük van a Romani Jag Kultúrközpont bázisán. A szervezet tagjainak száma 11000 fő és 7 szervezet:

- A Romani Jag területi társaság (Ádám A.)
- Az Ung-roman területi társaság (Horváth T.)
- A Rom Szom területi társaság (Pap A.)
- A Roma beregszászi szervezet (Horváth O.)
- A Nevipe munkácsi szervezet (Virág J.)
- A Romano Csacsipe tiszaujlaki szervezet (Pinzes V.)
- A Terne csaja po nevo drom területi szervezet (Szavko M.)
- A Pralipe roma jótékonyági szervezet (Bucsko E.)

Tevékenységüket a tagsági díjakból, adományokból és nemzetközi juttatásokból finanszírozzák. Koordinálja a munkát, és segítséget nyújt minden roma szervezetnek, a szövetség tagjainak. Ádám Aladár elnökük, az európai romamozgalom ismert alakja, egyik tisztségviselője. Helyettese Navrocka Jevgenyija Mikolajivna, a Romani Jag c. roma lap főszerkesztője. Az elmúlt évek

¹²⁹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. о.

során tucatnyi szociológiai felmérést végeztek a kárpátaljai cigányok körében, amelyek alapján összeállították a kárpátaljai megyei romaprogramot. Több könyvet írtak a cigányságról. Tanprogramot készítettek a cigányiskolásoknak. Megírták a kárpátaljai cigányok történetét.¹³⁰ Úgyancsak ők irányítják a szintén Ungváron székelő *Kárpátaljai "Romani Jag" Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesületet* (1993). *Romani Jag* címmel hetilapot jelentetnek meg ukrán-magyar-roma nyelven. Példányszáma 5 ezer. Saját helyiségük van. A szervezet tagjainak száma 750 fő. Nemzetközi alapítványok, szponzorok segítik, különösen az Újjászületés Alapítvány és a romák jogainak európai központja. A szervezet aktívan foglalkozik a kárpátaljai romák jogi védelmével. A szervezet bázisán kulturális központ létesült, melynek keretében jogi tanácsadói központ működik, jótékonyági étkezdét nyitottak, megszervezték Ukrajna első roma cigányóvodáját. A Romák Jogai európai központja részvételével egy sor szemináriumot, illetve nemzetközi konferenciát szerveztek „A romák jogvédelme: a törvény és védelmük gyakorlata a nemzetközi és bírósági intézményekben” címmel. A szervezet törődik a cigányok szociális helyzetével, a cigány nyelv, kultúra, szokások újjáélesztésével. A társaság az alábbi irányokban tevékenykedik:

- kulturális-propagandista irány: a roma tehetségek felfedezése és támogatása, a roma kultúra vívmányainak propagandája és népszerűsítése, a tartalmas pihenés megszervezése;

- szociális-gazdasági irány: segítség a cigányoknak és a kárvallottaknak, a humanitárius segítség megszervezése;

- oktatási irány: gondoskodás az óvodáskorú gyerekekről, a leginkább tehetséges fiatal romák felkészítése az általános iskolák felsőbb osztályaiban, a középfokú szakiskolákban és a főiskolákon való tanulásra;

- jogvédelmi irány: konzultációs jogi tanácsadás a roma lakosságnak.

Ádám Aladár a húsz év alatt a fiatal cigány értelmiség gyarapításában és megerősítésében is közreműködött. Lánya, Ádám Lilia a *Kárpátaljai Roma Nők "Terne csaja po nevo drom" (A fiatal asszonyok új úton) Kulturális-felvilágosító Egyesülete* (1999) elnöke. A formáció a Romani Jag Kultúrközpont bázisán tevékenykedik. Tagjainak száma 20 fő. A tagsági díjából és alapítványokból finanszírozzák. Tevékenységének fő célja: a roma nők szociális, gazdasági, oktatási, intellektuális jogainak védelme, valamint gondoskodás a szociális-pszichológiai, a kulturális fejlődésről és a létfeltételek javításáról.

¹³⁰ Lásd bővebben: Адам А., Навроцька Є. Проблеми інтеграції ромів в українське суспільство // Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення (Матеріали наук.-практ. конф., 19-20 січ. 2001 р.) / Під заг. ред. П.В. Токаря. - Ужгород, 2001., Адам А., Зейкан Ю., Навроцька Є. Білий камінь з чорної катівні: голокост ромів Закарпаття (Українською та ромською мовами). - Ужгород: „Видавництво Олександри Гаркуші”, 2006.

A másik nagy mérvadó ungvári romacsoportosulás a *Kárpátaljai Cigányok „Roma” Szövetsége* (1993) nevéhez kötődik. Az ungvári közélet színes egyéniségei közé tartozik a szervezet elnöke, *Ádám József*, aki egyben az Ungvári Városi Tanács képviselője. Sajtószerve nincs. Külön helyiséget bérelnék. Tagjainak száma 3000 fő. A tagsági díjakból finanszírozzák. Aktívan foglalkozik a romák szociális-gazdasági problémáinak megoldásával, érdekeik védelmével a hatósági szerveknél. A társulat fő erőfeszítését a szociális védelemre, a jótékonyági tevékenységre és arra irányítja, hogy fokozódjék az írástudás, a roma lakosság kulturális színvonala óvodák és elemi iskolák szervezésével, hozzáférhető programokkal és oktatási módszerekkel; a hagyományos szakmák felújítására, az ifjúság bevonására a kulturális-felújító folyamatokba. Továbbá elősegítése annak, hogy az ifjakat és leányokat felvegyék a középfokú szakiskolákba és a főiskolákra, munkahelyeken helyezték el őket, folklórünnepeket rendezzenek, részt vegyenek a regionális és nemzetközi fesztiválokon. 1998-ban a társulat Ungváron roma nemzetiségi iskolát nyitott, amelyben a gyermekek roma nyelvet és irodalmat, ukrán nyelvet, ukrán törvényeket, zenét tanulnak, ismerkednek a roma mesterségekkel. A Napfényes Radvánka érdemes folklóregyüttes, amelynek vezetője Ádám Szvitlana, részt vett a művészeti fesztiválokon nemcsak Ukrajnában, hanem Magyarországon, Lengyelországban, Spanyolországban, Macedóniában is. Ehhez a csoportosuláshoz tartozik a *Kárpátaljai Romák „Pralipe” (Testvériség) Kongresszusa* (2000) is, amelynek elnöke szintén Ádám József. Az általa vezetett cigányok roma társulata 6 szervezetből való:

- A kárpátaljai cigányok roma társulata
- A magyar romák Ung-romen nevű érdekvédelmi-kulturális társulata
- Kárpátalja Lautari zenei kulturális társasága
- Kárpátalja Rom-szom cigányainak kulturális társasága
- Az Amaro Drom kárpátaljai területi társasága
- A romák Romani Zor nevű kárpátaljai területi társasága.

Pénzügyi ellátása a tagsági díjakból történik. Koordinálja a kongresszus roma tagszervezeteinek tevékenységét abban, hogy képviseljék és védjék szociális és gazdasági jogait, Kárpátalja roma állampolgárainak nemzeti-kulturális, szellemi, közoktatási és egyéb érdekeit.

A különböző programokat fellvállaló ungvári szervezetek közé sorolható a *Kárpátaljai Cigányok „Amaro Drom” Egyesülete* (1995, elnöke Pap Omelján). Főleg a sport fejlesztésével foglalkozik, kis futball-, röplabda- és kosárlabdapályát létesítettek, amelyeken érdekes mérkőzéseket, versenyeket bonyolítanak le. A társulat tevékenységének fő jelszava: élet az utcák nélkül, dohányzás, iszákoskodás és kábítószerek nélkül. A *Kárpátaljai Romák „Romani zor”*

(*Roma erő*) Egyesülete (1995, elnöke Pliszov Valerij) tagjainak száma 1200 fő. Nem finanszírozzák. Kulturális tevékenységet gyakorlatilag nem folytat. A *Kárpátaljai Romani „Cserheny” (Roma csillag) Ifjúsági Klub* (2000, elnöke Horváth Mirosláv) tagjainak száma 30 fő. A tagsági díjából finanszírozzák. A szervezet fő célja olyan tevékenységet folytatni, amely a törvényes szociális, gazdasági, alkotó és egyéb közös érdekek érvényesítésére és védelmére, valamint a terület roma fiataljai testnevelési-sportmunkájának és szociális-kulturális fejlődésének a szervezésére, sport-tömegrendezvények lebonyolítására irányul. A *Kárpátaljai Cigányok „Rom Szom” Kulturális Egyesülete* (1997, elnöke Pap Aladár) tagjainak száma 1000 fő. Külön helyisége nincs. Nemzetközi alapítványok finanszírozzák. 2000 februárjától havi információs közlőnyt jelentetnek meg *Rom Szom* címmel 500 példányban. Tevékenysége arra irányul, hogy emeljék a cigány lakosság, többek között Ungvár cigányai oktatási és kulturális színvonalát. Az általa létrehozott első ukrainai cigány gyermek folklóregyüttes már nemzetközi fesztivál nyertese is lett, a koreográfia területén pedig a legnagyobb kitüntetést kapta. A Társulat keretében jogi központ működik, amely védi a kárpátaljai romák jogait, most roma gyermekstúdiót létesítenek és Ukrajna első roma gyermekszínházát. A *Kárpátaljai Cigányok „Lautari” Zenei Kulturális Egyesülete* (1998, elnöke Pap Vilmos) tagjainak száma 70 fő. A tagsági díjából finanszírozzák. A társaságot a Pap-kvartet népszerű jazzzenekar vezetőjének, az ismert zenésznek, virtuóz szakszofonistának és klarinétosnak a kezdeményezésére hozták létre. Tevékenységük fő céljának a zenekultúra, többek között a roma zenekultúra további fejlesztését és népszerűsítését, zenei fesztiválok, teatralizált zenei színdarabok megrendezését, a roma gyerekek zenei nevelését tartják. 1998-ban Ungváron sikeresen megrendezték az első összukrajnai Pap-dzsessz-fest-98-at, 2000-ben pedig már a harmadik összukrajnai és a második nemzetközi fesztivált. Aktív munkát folytatnak azért, hogy a területen megnyissák a nemzetiségi cigány zenei-drámai színházat és hangstúdiót.

Az úgynevezett „újmagyarok”, illetve „ungroromák” elveit is felvállaló formációsnak nevezhető a *Kárpátaljai Magyar Romák „Ung-romen” Kulturális-érdekvédelmi Egyesülete* (1999, elnöke Horváth Tibor), tagjainak száma 1000 fő. A tagsági díjából és szponzorok révén finanszírozzák. Elősegíti a területen élő magyar romák kulturális védelmét, szociális, gazdasági, oktatási és egyéb jogaik védelmét.

A kárpátaljai romákat is támogató nemzetközi alapítványoknak tudható be, hogy gombamódra elszaporodtak a nemzetközi „pályázati pénzekre vadászó” cigány szervezetek, amelyek különböző szakterületeken vállalnak be „romákat megsegítő” programokat, illetve kapcsolódnak azokba társpályázóként is. Az

ezeredforduló után megyei státusú szervezetként lett bejegyezve a *Kárpátaljai Romák „Romani Csgib” (Roma nyelv) Egyesülete* (Ungvár, 2003, elnöke: Bucsko Borisz) 750 tagsági fővel. A *Kárpátaljai Lovári Romák Kulturális-felvilágosító Egyesülete* (1999, elnöke: Ivan Adam) 100 fővel. A *Kárpátaljai Romák „Romani baht” (Cigány boldogság) Ifjúsági Szervezete* (2000 elnöke: Pap Náci). A *Kárpátaljai Romák „Bahtalo drom” (Boldogság útja) Egyesülete* (2003, elnöke: Pap Zoltán), A *Kárpátaljai Roma Értelmiségiek „Nejve roma” (Új romák) Társadalmi Egyesülete*, amelynek elnöke: Pap Vilmos.

A sok ungvári roma szervezet között fűrcsamód csak egy a beregvidéki ukránok-ruszinok lakta Alsóremetéhez köthető formációnak van megyei státus joga: ez pedig a *Kárpátaljai „Új élet” Falusi Romák Egyesülete*, elnöke: *Selma Mihajlo Vaszilovics*.

A járási, városi státusú szervezetek „területi leosztásában” is az ungvári bejegyzésűek vezetnek. Ilyen a *Romák „Bahtalo drom” (Boldogság útja) Egyesülete* (2002, elnöke: Pap Zoltán), a „*Rajikane Roma*” *Roma Értelmiségi Közösség Ungvári Városi Egyesülete* (2003, elnöke: Pap Aladár), a „*Terne po nejvo drom*” *Ifjúsági Társadalmi Szervezet* (2002, elnöke: Pap O. N.), az „*Ame Roma*” *Városi Társadalmi Szervezet* (Elnöke: Ádám V. J.), a „*Romani Dolja*” *Társadalmi Szervezet* (Elnöke: Ádám V. J.).

A legtöbb vidéki romaszervezet Beregszászban, illetve környékén alakult. Ezek tagsága csak magyarul beszél: a *Beregvidéki Romák „Romani Bah” Társadalmi Egyesülete* (elnöke: *Lakatos K.K.*), a *Beregszászi Járási Romák „Romano-Drom” Kulturális-Felvilágosító Érdekvédelmi Egyesülete* (elnöke: *Rác O.V.*), *Kárpátaljai Romaszervezetek Asszociációjának „Liberta” Magyar Romák Érdekvédelmi Szervezete* (elnöke: *Horváth Kálmán J.*) *Beregvidéki Romák „Rom-Drom” Egyesülete* (elnöke: *Illés M.M.*), *Cigánynők „Roma kultúra” Egyesülete* (elnöke: *Balog E. A.*), a *Kárpátaljai Magyar Romák „Csorgo Romale” Kulturális Érdekvédelmi Szervezete* (elnöke: *Lányi O.I.*).

Ugocsában hármat jegyeztek be, ebből kettőt az ukránok/ruszinok lakta Nagykomjáton a *Nagyszőlősi Járási Romák „Romano-Drom” Kulturális-Felvilágosító Egyesülete* (elnöke: *Gyuri L. L.*), *Nagyszőlősi Járási „Bahtali Romni” Egyesülete* (elnöke: *Bumba O.V.*), és egyet a magyarlakta Tiszaújlakon a *Nagyszőlősi Járási „Romák Európai Központja” Társadalmi Egyesülete* (elnöke: *Pincési V.O.*).

A Huszti járásban, a magyarlakta Visken kettőt, „*Amaro Drom*” *Huszti Járási Társadalmi Szervezete* (elnöke: *Váradí O.J.*), a „*Romale*” *Huszti Járási Társadalmi Szervezete* (elnöke: *Makula G.K.*), a jelentősen ukrán többségű Huszton pedig egyet jegyeztek be: „*ROMA*” „*Roma közösség*” *Huszti Járási Társadalmi Szervezete* (elnöke: *Váradí J. K.*).

Az Ungvári járásban a megyei jogú Csap városban a *“Romano Trajo” (Roma Élet) „Roma Közösség” Ungvári Járási Szervezete* (elnöke: Szalka E.R.), Szerednyén pedig a *Romák “Romani Csgib” (Orosz Nyelv) Ungvári Járási Szervezetét* (elnöke: Berezsinszkij L. I.) vették nyilvántartásba.

Egy-egy szervezet került bejegyzésre a munkácsi járási Csinagyijevón (Beregszentmiklós), a *Munkácsi Járási Romák „Romano-Amalipe” Kulturális-Felvilágosító Érdekvédelmi Egyesülete* (elnöke: Lakatos K.K.), Nagybereznán: a *Kárpátaljai “Romani Jag” Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesület Nagybereznai Járási Szervezete* (elnöke: Tirpák M. M.), Perecsenyben: a *Kárpátaljai “Romani Jag” Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesület Perecsenyi Járási Szervezete* (elnöke: Tirpák I. M.), Rahón: a Rahói Járási Cigányok Közössége (elnöke: Kovács V. J.), az ilosvai járási Bagarevicán: *Irsavai Romák „Baro Rom” Egyesülete* (elnöke: Lakatos K.K.).

3.2.2 RUSZINOK¹³¹

Telepesek, bevándorlók. Kárpátalja legjelentősebb őslakó-nemzetisége a ruszin (Ukrajnában a ruszin nemzetiség a mai napig hivatalosan nincs elismertetve, a 2001-es népszámlálás szerint számuk meghaladja a 10 ezer főt.).

Mintegy 600 ezer lehet a ruszinok száma az 1991. december 1-jei népszavazás Kárpátalja „különleges státusú önkormányzatát”-ra leadott 78 %-os igenlő voksok, illetve a ruszin szövetség adatai alapján. Bonyolítja a helyzetet a görög katolikus és a pravoszláv vallás különbsége is. A ruszin népcsoport alaprétege minden bizonnyal az a csekély szláv népesség, melyet a honfoglaló magyarság Kárpátalján talált. Ezek a nyugati szláv fehérhorvátok, az ungi és borzsavai földvárakhoz, a tiszaujlaki révhez tartozó, őrséget ellátó bolgárok, valamint a Balkántól a Kárpátok ívéen át Morvaországig vándorló vlach pásztorokból leszakadó népesség tagjai voltak. A ruszin etnikum kialakulásában döntő szerepe volt a görög katolikus egyháznak, amely a mai Kárpátalján lényegesen nagyobb területen – tizenhárom északkeleti vármegyében Sároستól Máramarosig – jött létre az 1646-ban kötött ungvári unióval, vagyis a római katolikus és a pravoszláv egyház egyesülésével. 1703 és 1711 között a ruszinok aktívan részt vettek a munkácsi domínium ura, II. Rákóczi Ferenc

¹³¹ Lásd bővebben: Botlik József-Dupka György: Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-199E Mandátum-Universum, Budapest-Szeged, 1991., Botlik József: Hármass keresztt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az Ungvári Uniótól napjainkig (1646-1997). Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1994., Botlik József-Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., Botlik József: Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX-XX. századi történetéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2000.

szabadságharcában a Habsburgok ellen, amelyért a fejedelemtől a „gens fidelissima”, a leghűségesebb nép címet kapták.

Népesség. Az 1773. évi helyiségnévtár, az ún. Lexicon locorum szerint az imént említett tizenhárom vármegye összesen 742 településén dominált a ruszin (rutén) nyelv, amelyet ekkor mintegy 290 ezren beszéltek. A népcsoport már ebben az időben, a XVIII. században etnikai túlsúlyra jutott Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék – lényegében a mai Kárpátalja – hegyvidéki területein. Az utóbbi részeken 1880-ban 276 ezer, 1910-ben 356 ezer, 1930-ban 450 ezer fő lakott. Az ezt követő újabb, immár szovjet népszámlálás – mint már említettük – csak ukránokat vett számításba Kárpátalján.

Év	Összlakosság	Ruszinok száma	Százalékarány
1910	597 062	335 327* ¹³²	56,16
1921	606568	372 884* ¹³³	61,47
1930	709 129	446 916*	63,02
1941	852 546	502 329*	58,92
1946	755900	527 032 ¹³⁴	69,72
1959	920 173	-	-
1970	1 056 799	-	-
1979	1 155 759	-	-
1989	1 245 618	-	-
2001	1 254 614	10 100 ¹³⁵	0,81
Összes ruszin Ukrajnában (2001)		48 457 000	

Anyanyelvi környezet. A kárpát-ukránok, illetve a ruszinok négy sajátos etnikai csoportot alkotnak: *bojkok* – Volóci és Ökörmezői járás, a *lemkik* – Nagybereznai járás, a *huculok* – Rahói járás, a *dolisnyákok* – alföldi és hegyaljai járasok.

Az elmúlt századokban a ruszinoknak, ruténeknek, rusznyákoknak, kisorosoknak, magyaroroszoknak nevezett népcsoport politikai újjászerveződése a

¹³²Az 1910. évi népszámlálási kérdőíven „ruténként” jegyzik a ruszinokat.

¹³³Az első 1921-es csehszlovák népszámlálási rovatban a ruszin mellett „nagyorosz, ukrán, kárpátorosz” az 1930-asban pedig „ruszin/ukrán”, az 1941-es magyar népszámlálásnál „ruszin, ukrán, orosz” nemzetiségi megnevezés is előfordul.

¹³⁴1946-tól, különösen az 1949-ben történt görög katolikus egyház tevékenységének hatósági beszüntetése után, és azóta a ruszinokat hivatalosan csakis ukránként tüntetik fel.

¹³⁵A szovjethatlom és az azt követő rendszerváltás óta hatósági szinten először adtak lehetőséget a ruszinoknak arra, hogy a kérdezőbiztosok ruszin nemzetiségűnek és anyanyelvűnek vallókat felveg-

Szovjetunió végnapjaiban, 1990 februárjában kezdődött, amikor Ungváron megalakult a Kárpáti Ruszinok Társasága. Azóta az ukrán és ruszin irányzat képviselői között éles vita alakult ki, mert az előbbi nem ismeri el a ruszinokat önálló nemzetiségként, s nyelvüket az ukrán nyelv egyik dialektusának tartja. A tartui egyetem professzora, Alexander Dulicsenko mutatta ki monográfiájában, hogy a ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, hanem önálló képződmény. Hangtanilag a szlovákhhoz (nyugati szláv), szótanilag a keleti szlávhoz (a galíciai nyugatorosz) és mondattanilag a déli szlávhoz (horvát, szerb) hasonló. A ruszin társaság (újabbán szövetség) fő célja a népcsoport önállóságának, nyelvének elismertetése, amelyet azonban minden eszközzel akadályoznak Ukrajna hatóságai. Ezért 1993. május 15-én a szövetség Munkácson tartott konferenciáján Ivan Turjanica ungvári egyetemi tanár vezetésével megalakították a Kárpátaljai Köztársaság (Podkarpatszka Rusz) ideiglenes árnyékkormányát, amelynek fő célja az volt, hogy elvezesse Kárpátalját az önállósághoz.

A ruszin szervezetek végül elérték, hogy a Kárpátaljai Megyei Tanács elismerte a ruszin nemzetiséget.

*A hivatalosan etnikai csoportnak nevezett ruszinok jelentősebb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetei. Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetei.*¹³⁶ Az 1993-2004 között hivatalosan bejegyzett és működő 21 ruszin kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezethez 12 megyei, 9 járási és városi státusú. A ruszin nép autonómiai törekvéseinek, nyelvpolitikai és kulturális jogokat követelő legfőbb szószólója a *Kárpátaljai Ruszinok Narodna Rada (Néptanács) Területi Társadalmi Szervezete* (1997). Területi státusú. Elnöke: Zsupan Jevgen Jevgenovics, a megyei tanács képviselője, aki a munkácsi kórház egyik szaktekitélyű gyermekorvosa is. A Néptanácsban belül nyílt érdekvédelmi tevékenységet fejt ki a Munkácson székelő *Kárpáti Ruszinok Társasága* (1997) is, amelynek 2500 regisztrált tagja van. Finanszírozása a tagsági díjakból történik. A munkácsi ruszinok politikai törekvéseiért következetesen küzd az „*Obcseszto Karpatszkih Ruszinov*” *Kárpátaljai Szervezete* (1997), aktív tagjainak száma 580 fő. A ruszin érdekérvényesítést tűzte zászlajára a radikális követeléseiről is ismert munkácsi székhelyű „*Podkarpatszkih Ruszinok Községének*” *Kárpátaljai Szervezete* (1997, elnöke *Lecovics Ladiszláv Vasziljovics*.) Aktivistái lapot alapítottak *Podkarpatszka Rusz – nas Kraj* címmel, amely pénzügyi nehézségek miatt rendszertelenül kerül kiadásra. Saját helyisége van (azt a munkácsi városi

¹³⁶ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. о.

végrehajtó bizottság adta át tulajdonába). Tagjainak száma 3000 fő. Pénzügyi ellátása a tagdíjakból és jótékonyági adományokból történik.

A nyíltan politizáló ruszin érdekvédelmi szervezetek közzé sorolható a „Krajove Tovarisztvo Podkarpatszkij Ruszinov” Kárpátaljai Szervezete (2003, elnöke: *Babinec Mikola Mikolajevics*), amely 120 fő alapítóval indult el a küzdelem útján. Élesen hallatja hangját Nagyszőlősen a „*Rusinszka Rogyina*” Kárpátaljai Társadalmi Szervezete (elnöke: Lengyel Vaszil Vaszilovics), Huszton a „*Narodna Rada Podkarpatszkaji Ruszi*” Kárpátaljai Társadalmi Szervezete (elnöke: Sztaroszta Mikola Jevgenyevics).

A ruszin szervezetek legradikálisabb szárnyához sorolják a „*Pidkarpato-rusinszke tovarisztvo imenyi Kirila i Mefogyija*” Kárpátaljai Szervezetet (1994) és a „*Szojm Pidkarpatszkij Ruszinyiv*” asszociáció megyei szervezetet. Mindkét szervezet közel félezer alapítótaggal indult a képzeletbeli „ruszin barikádra”. Mindkét megyei státusú ungvári formációnak elnöke és szellemi vezére *Dmitro Szidor* ortodox pápa, az ungvári Kirila i Mefogyija téren felépített görögkeleti székesegyház paróchusa, akit az ugyancsak radikális szélsőjobboldali ukrán csoportosulások és pártok „moszkvai ügynöknek”, „Kárpátalja elszakítására törekvő szeparatistának”, hazaárulónak stb. címkézték meg. Jelenleg is bírósági perben áll, megvádolták, hogy úgymond alkotmányellenes, törvénybeütköző tevékenységet fejtett ki. Sokan ezt a koncepciós eljárást felülről megrendelt politikai kirakatpernek minősítik, melyet a ruszin vezetők megfélemlítésére használnak fel.

A politizáló szervezeteken kívül, tevékenyen működnek a ruszin kulturológiai, tudományos-ismeretterjesztői, művelődés-szervezői programokat felvállaló és végrehajtó egyesületek is. Szellemi értékteremtő munkát fejt ki az ungvári bejegyzésű *Ruszin Tudományos-Felvilágosító Társaság* (1997, elnöke: *Krivszki Iván Jurijovics*, amely *Rusznackij szvit* címmel tudományos-népszerű hírnapot és cikkgyűjteményeket jelentetett meg. Saját helyisége nincs. A szervezet tagjainak száma 100, köztük kutatók, a ruszin történelem, etnogenezis, nyelv, irodalom, hagyományok népszerűsítői is megtalálhatók. Pénzügyi ellátása nincs. Ide sorolható még a *Kárpátaljai Tudományos-Kulturológiai Duhnovics Társaság* (2004). A ruszin közművelődést terjesztő társaság tagjainak száma 500 fő. Elnöke: *Almási Mihajlo Ivanovics* ruszin néprajzkutató és helytörténész. Szellemi értékek gyarapításával foglalkozik a *Kárpátaljai Ruszin Írók Szövetsége* (2003), amelynek 29 tagja van. Vezetőjük *Grad Mihajlo Ivanovics* alkotó.

Megyeszerte egyre több járási és városi státusú ruszin szervezet kerül bejegyzésre. Ezek részben az ismert megyei szervezetek valamelyikének helyi tagozata, illetve önálló formációk.

A Felső-Borzsa-Völgyében élő ruszinok érdekeit jeleníti meg az Ilosván bejegyzett „*Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov*” Irsavai Járási Szervezete (elnöke Balega F. M.), az „*Obcseszto Ruszinov Irsavcsini*” (Ilosvai Ruszinok Közössége) Irsavai Járási Szervezete (elnöke: Elnöke Halász M. P.). A Latorca-völgyi ruszinok hozták létre munkácsi bejegyzéssel az „*Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov*” Munkácsi Járási Szervezetét, amelynek Andrejko B.I., az elnöke.

A Felső-Tisza-Vidéken a „ruszin ébresztést” tűzte ki célul Nagyszőlön az „*Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov*” Nagyszőlősi Járási Szervezete (elnöke Dovhej D. V.), Huszton az *Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov Huszti Járási Egyesülete* (elnöke: Váradi J. K.), Técsőn az „*Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov*” Técső Járási Szervezete, (elnöke Grád M.I.).

Az Ung-vidéken is szervezetekbe tömörültek a ruszinok. Perecsenyben kapott járási jogú státust az *Obcseszto Pidkarpatszkih Ruszinov Perecsenyi Járási Egyesülete* (elnöke: Ivanyik V. I.). Az ukrán nacionalizmus fellegvárának számító Ungváron erősíti a ruszinok sorait, ellenállását és népszolgálatát a 20 alapítótaggal indult *Ruszin Nők Ungvári Szövetsége* (2001, elnöke: Jarcsics Maria Mihajlivna), a 30 taggal kezdeményezett „*Obcseszto Podkarpatszkih Ruszinov*” *Ungvári Városi Szövetsége* (2003, elnöke: Dumnic Jurij Andrijovics), a legendás híró ungvári *Duhnovics Társaság*, amelynek elnöke Ludvig Filip történész. A rendszerváltás óta Duhnovics-szobrot állítottak fel Ungváron és Munkácson. Az utóbbi városban Cirill és Metód szobra is felavatásra került.

4. 1945 UTÁN BETELEPÜLT SZÓRVÁNY-NEMZETISÉGEK

4.1 OROSZOK

Telepesek, bevándorlók. Az immár őslakosnak számító nemzetiségek mellett Kárpátalján már az 1920-as évek elején letelepedtek az ún. „fehéremigráns” oroszok.

E népesség száma különösen 1945 után, a szovjet megszállással erőteljesen növekedett. A hivatalos ideológia szerint kezdetben „a burzsoá eszmékkel megfertőzött” helyi kommunisták felváltására jöttek a birodalom különböző részéből orosz aparátcsikok, valamint a párt szempontjából megbízható szakemberek, felsőfokú oktatók, a gazdaság szocialista átalakítására, a vidék iparosítására s kolhozosítására. Az oroszosítást szolgálta a Kárpátalján állomásozó nagyszámú katonaság, mivel elsősorban a nyugdíjazott tisztek, de a közlegények is itt maradtak.

Év	Összlakosság	Oroszok száma	Százalékarány
1946	755 900	12 176	1,61
1959	920 173	29 599	3,22
1970	1 056 799	35 189	3,33
1979	1 155 759	41 713	3,61
1989	1 245 618	49 458	3,97
2001	1 254 614	30 933	2,47
Összes orosz Ukrajnában (2001)	48 457 000	8 384 100	17,30

1959-ben már 29 ezer, 1970-ben 35 ezer, 1989-ben 49 500 orosz élt Kárpátalján, elsősorban a városokban. Kultúrájuk megőrzésére ún. Orosz Házakba szerveződnek, de nem zárkóznak el a helyi céloktól, így nagy részük támogatja a Kárpátalja „különleges státusa” megteremtését célzó autonómia-törekvéseket. Az orosz napjainkban a terület harmadik legnépesebb nemzetisége. Egyébként Ukrajnában – az 1989-es népszámlálás szerint – az 51 milliós összlakosságból 11,3 millió embert (22 %) regisztráltak orosznak, rajtuk kívül 10 millió ukrán nemzetiségű orosz anyanyelvűnek vallotta magát, elsősorban az ország keleti felében.

*Az orosz etnikum száma és aránya Kárpátalja közigazgatási egységeiben, 2001.*¹³⁷

Közigazgatási terület	Összlakosság	Oroszok száma	Százalékarány
Ungvár	115 568	11 106	9,61
Munkács	81 637	7 326	8,97
Técsői j.	171 850	1 799	1,05
Ungvári j.	74 399	1 485	2,00
Beregszász	26 554	1 445	5,44
Huszt	31 864	1 165	3,66
Nagyszőlősi j.	117 957	1 425	1,21
Szolyvai j.	54 869	848	1,55
Hushti j.	96 960	846	0,87
Rahói j.	90 945	174	0,19

¹³⁷ Saját szerkesztés a 2001. évi népszámlálási adatok alapján.

Munkácsi j.	101 443	721	0,71
Ilosvai j.	100 905	642	0,64
Perecsenyi j.	32 026	430	1,34
Beregszászi j.	54 062	361	0,67
Ökörmezői j.	49 890	245	0,49
Nagybereznai j.	28 211	210	0,74
Volóci	25 474	165	0,65
Összesen:	1 254 614	30 993	2,47

Az oroszok száma 2001-ben 30 993 fő, ami 2,5%. 1989-ben 49 458 fő, ami 4%. Tizenkét év alatt számuk 62,7 %-ra apadt. Jelentős tömbben élnek Ungváron, Munkácson, Szolyván, Csapon.

*Főbb kulturális, szociális, gazdasági érdekvédelmi szervezetei.*¹³⁸ Az 1993-2004 között hivatalosan bejegyzett és működő 12 orosz kulturális, felvilágosító tevékenységet folytató civil szervezetből 6 megyei, 6 járási és városi státusú.

Nem sokkal a Szovjetunió összeomlása után, az orosz érdekszféra beszűkülése ment végbe Ukrajnában és Kárpátalján is. Ez elsősorban az orosz tannyelvű iskolákat, az oktatást, az orosz nyelv használatát érintette érzékenyen. Mivel Ungvárnak volt a legnagyobb orosz közössége, itt vált szükségessé az orosz érdekvédelmi szervezetek életre hívása, amely az orosz-ellenes kulturális, nyelvpolitikai intézkedéseket próbálta kivédeni az ukránosítással szemben. Az orosz kulturális értékeket a leghitelesebben közvetítő, első civil-formációként 1992-ben 1500 alapítóval jött létre az *Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális szervezete* (1992). Területi státusú. Sajtószerve nincs. Külön helyiséggel nem rendelkezik. Rendezvényeiket jótékonyági adományokból finanszírozzák. Mostani elnöke: *Romanova Tatyjana Danyilovna*, aki festőművészként vált ismertté. 1999-ben ugyancsak Ungváron került bejegyzésre az „*Ukrajna orosz mozgalma*” *Összukrán Társadalmi Szervezet Kárpátaljai Kirendeltsége*, amely szintén területi státusú. Sajtószerve nincs. Külön helyisége nincs. A szervezet tagjainak száma 150. A tagsági díjakból finanszírozzák. Ivanov Volodimir Arhipovics elnökletével a fő figyelmet a kulturális és felvilágosító munkára összpontosítják. Hasonló tevékenységet fejt ki az „oroszbarát” ruszinokkal is együttműködő a *Kárpátaljai „Rusz” Orosz Kulturális szervezete* mérnökként ismert Szaltikov Volodimir Mikolajevics irányításával. A részben az oroszországi oroszoktól való elkülönülés eszméjét próbálta megtestesíteni

¹³⁸ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. о.

a Kárpátaljai „Kijivszka Rusz” Orosz Kulturális Központ” Kárpátaljai Szervezete az „ukránbarát” politikát előnyben részesítő Hecko Jurij Jurijovics elnök vezetésével.

Az orosz érdekeket nyíltan felvállaló és radikálisan politizáló szervezetként jegyzik Ungváron az 50 fővel megalapított *Kárpátalja Orosz Közössége Szláv Gyülekezetet* (1995, elnöke: Krivcov Alekszandr Petrovics). A tagsági díjakból finanszírozott szervezet gyakorlatilag semmilyen kulturális tevékenységet nem folytat.

A megyében tevékenykedő regionális köröket, egyesületeket fogta össze a *Kárpátalja Orosz Szervezeteinek Asszociációja* (2001, elnöke: Jemsanov Alekszandr Viktorovics) ugyancsak ungvári központositással. Az orosz nemzeti kisebbség 3 társadalmi szervezetét egyesíti (500 fő): Az Orosz Ház Kárpátaljai Kulturális Szövetségét (Mahortova Sz. Sz.), Az Ukrajna Orosz Mozgalma társadalmi szervezet kárpátaljai kirendeltségét (Jemsanov O. V.), Nagyszőlös Orosz Közösségét (Gurov I.). Jótékony adományokból finanszírozzák programjaikat. A szövetség fő célja, hogy elősegítse Kárpátalján az orosz kultúra fejlődését és megőrzését, a vidék orosz lakossága érdekeinek a védelmét.

Különböző elveket valló orosz értelmiségi körök például Ungváron városi státusú egyesületeket jegyeztek be. Ilyen az „*Orosz Kultúra Ungvári Közössége*” *Társadalmi Szervezet* (elnöke: Szaltikov V. M.), az 1999-ben 200 taggal létrehozott *Orosz Kultúra Ungvári Egyesülete* (elnöke: Durnyev Olekszandr Ivanovics), ugyancsak 1999-ben 50 taggal megalakított az *Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális Szervezetének Ungvári Egyesülete* (elnöke: Progorájev Vladimir Olekszandrovics, helyettese az orosz hercegi családból származó Golicin Pjotr Olekszandrovics). Az orosz pravoszláv kultúreszmét terjesztő „*Cseszt, imenyi Szv. Georgija Pobedonoszcsa*” *Orosz Társadalmi Szervezet* (2003, elnöke: Kovalenko Oleg Mikolajevics).

Csupán két vidéki, illetve járási státusú szervezetet tartanak nyilván. Az egyik Nagyszőlösön *Kárpátaljai „Ruszkaja Obscsina” (Orosz Közösség) Nagyszőlösi Járási Szervezete* (enöke Gurov I. V.), a másik Beregszászban *Beregszászi Puskin Orosz Kulturális Egyesület* (elnöke: Razgulov V. M.) néven lett bejegyezve.

Megmagyarázhatatlannak tűnik, hogy Ungvár után, Munkácson él a második legnagyobb számú orosz közösség, ám egyetlen érdekvédelmi szervezet bejegyzését sem találtuk az illetékes megyei hivatalokban. Mint ismeretes, a Latorca-parti városban orosz nyelvű színház terjeszti a Puskin nevével fémjelzett orosz kultúrát.

4.2 AZERIEK

Az azeriek (mint itt szolgált és leszerelt katonák, szakemberek, kereskedők) a szovjet hatalom idején szivárogtak be Kárpátaljára. Szórványban telepedtek le Ungváron, Munkácson, ahol intézmény nélküli életüket élik. Számuk 2001-ben 231 fő, ami 0,02 %. 1989-ben 577 fő volt, ami 0,05 %. Tizenkét év alatt számuk 40,0 %-ra apadt. Ez azt is jelenti, hogy a rendszerváltás után több mint 300-an visszaköltöztek eredeti lakhelyükre, illetve a nagyobb diaszpórával rendelkező belső-ukrajnai városokba.

Év	Összlakosság	Azeriek száma	Százalékarány
1989	1 245 618	577	0,05
2001	1 254 614	231	0,02
Azeriek összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	45 200	0,09

Két érdekvédelmi szervezetük van Ungváron bejegyezve, egyik területi státusú, amely tíz évvel ezelőtt alakult meg, s amely az *Ukrajnai Azeriek Kongresszusának Kárpátaljai regionális szervezete* (2000) néven vált ismertté. Az 50 fős szervezetet Zakir Gejusev elnök és Kahramanov Zukfigar Muzofagogli elnökhelyettes vezeti. Nincs finanszírozva. Egyesíti az azerbajdzsán nemzetiség szórványban élő képviselőit, hogy közösen elősegítsék a kultúra fejlődését, a szellemi és társadalmi-politikai szükségletek kielégítését. Szintén ungvári, de városi státusú jogviszonnyal bír az *Azeriek „Hazar” Ungvári Városi Egyesülete*, amelyet még 1996-ban alakítottak meg mintegy félszáz taggal, valószínű, hogy az újrajegyzés folytán ebből teljesedett ki a fentebb említett megyei szervezet.

4.3 BELORUSZOK (FEHÉROROSZOK)

A beloruszok (fehéroroszok) a második világháború után, az oroszokkal egyidőben települtek át Kárpátaljára, elsősorban a kommunista párt „diszpécserék” káderpolitikájának köszöhetően. A megyébe vezényelt és a nagyobb városokba letelepített szovjet hadsereg egységeinél belorusz nemzetiségű katonák, tisztségviselők is szolgáltak, itt alapítottak családot, illetve a veteránok is itt maradtak, előszeretettel választották Kárpátalját új otthonuknak.

A rendszerváltás után mintegy ezren hagyták el Kárpátalját, főleg azok, akik a magasabb orosz nyugdíj mellett döntöttek. 2001- ben 1 540 fő, ami 0,1 %-ot, 1989-ben 2 521 fő, ami 0,2%-ot tesz ki. Tizenkét év alatt számuk 61,1 %-ra apadt.

Év	Összlakosság	Beloruszok száma	Százalékarány
1989	1 245 618	2 521	0,20
2001	1 254 614	1 540	0,12
Beloruszok összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	275 800	0,57

Jelentős számban élnek Munkácson, de inkább Ungváron koncentrázódtak, itt alakították ki szellemi központjukat. A *Kárpátaljai Beloruszok „Szjabri” Kulturális Szövetség* alakuló ülését 1999 szervezték meg. A területi státusú szervezet tagjainak száma 1500 fő. A tagsági díjából finanszírozzák kulturális akcióikat. A társaság fő célja a belorusz kultúra, a szellemi hagyaték megőrzése és védelme, az ifjúság a belorusz kultúra iránti tiszteletre nevelése, továbbá gondoskodás tagjai életfeltételeinek javításáról. Elnöke *Donyec Anatolij Adamovics*. Helyettese *Kubarszka Svetlana Kirilovna*.

4.4 BOLGÁROK

A bolgárok száma 2001- ben 279 fő, ami 0,02 %. 1989-ben 290 fő, ami 0,02 %. Tizenkét év alatt számuk 96,2 %-ra apadt. Jelentős számban élnek Ungváron, Munkácson.

Év	Összlakosság	Bolgárok száma	Százalékarány
1989	1 245 618	279	0,022
2001	1 254 614	290	0,023
Bolgárok összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	204 600	0,42

Kárpátalján bejegyzett érdekvédelmi szervezetük nincs.

4.5 GÖRÖGÖK

A görögök száma 2001-ben 100 fő alatt volt. Jelentős számban élnek Ungváron, Munkácson, Viskén.

Év	Összlakosság	Görögök száma	Százalékarány
1989	1 245 618	121	0,01
2001	1 254 614	100	0,01

Görögök összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	91 500	0,19
---	-------------------	---------------	-------------

Kárpátaljai Görögök „Ellada” Kulturális-felvilágosító Egyesülete.
Alapítási éve: 2004. Területi státusú. Sajtószerve nincs. Ungvár. Tagjainak száma: 60.

Elnöke: *Hajtul Anzsela Viktorivna.* 88000 Ungvár, Proszpekt Prijutszkij 10/12. Tel. (03122)-3-53-18.

4.6 MOLDOVÁNOK

A moldovánok száma 2001-ben 516 fő volt, ami -0,04%. 1989-ben 963 fő, ami 0,08%. Tizenkét év alatt számuk 75,1 %-ra apadt. Jelentős számban élnek Ungváron, Munkácson, a Felső-Tisza-vidéken. Egyre többen román nemzetiségűnek vallják magukat.

Év	Összlakosság	Moldovánok száma	Százalékarány
1989	1 245 618	963	0,08
2001	1 254 614	516	0,04

Moldovánok összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	258 600	0,53
--	-------------------	----------------	-------------

4.7 ÖRMÉNYEK

Az örmények száma 2001-ben 490 fő, ami 0,04%. 1989-ben 439 fő, ami 0,04%. Kb. tizenkét év alatt a növekedés 111,6 %-ot tesz ki. Jelentős számban élnek Ungváron, Munkácson.

Év	Összlakosság	Örmények száma	Százalékarány
1989	1 245 618	439	0,04
2001	1 254 614	490	0,04
Örmények összesen Ukrajnában (2001)	48 457 000	99 900	0,21

Érdekvédelmi szervezetük: *Kárpátaljai Örmények „Ararat” Kulturális Egyesülete* (1996). Jogi címe: 88000 Ungvár, Szvoboda tábornok utca 5/1, tel. (0312)-207-35.

Alapítási év: 1996. Területi státusú. Sajtószerve nincs. Külön helyisége nincs. Tagjainak száma 450, de ezek nem csupán az örmény nemzet képviselői, hanem ukránok, magyarok, zsidók, szlovákok, mindazok, akiknek közülük van az örmény kultúra értékeinek megőrzéséhez, a nemzeti hagyományok gazdagításához. A társaság tagja az Európai Örmény Kongresszusnak, melynek központja a svájci Zürichben van. Tagsági díjából finanszírozzák. Propagálja saját népének történelmét és kultúráját, az örmény-ukrán barátságot erősíti tudományos konferenciák, irodalmi és zenés estek szervezésével, művészkiállítások stb. rendezésével. A társulat dokumentális művészfilmeket készített „Magamra vállalom a fájdalmat” és „A kő imája” címmel, könyvet adott ki „Gyűjtsátok meg a gyertyákat” címmel, örmény vasárnapi iskolát is szerveztek.

Elnöke *Nyikogoszján Szergej Szenikerimovics*, 88000 Ungvár, Szvoboda tábornok utca 5/1. Tel. (0312)-2-17-35. Helyettese Orbeljánc Harnik Zavenovics. 88000 Ungvár, Panykevics utca 78, lakástel.: (0312)-3-66-01.

4. 8 EGYÉB NEMZETISÉGEK

2001-ben 0,4 % (olasz és más nemzetiségek közel 600 fő: Ungvár, Munkács, Huszt, Rahó). Kárpátalján az említett nemzetiségeken kívül összességében még néhány ezer körüli az itt élő grúzok, türkmének, kazahok, tatárok, észtek, lettek, litvánok stb. száma. Kárpátalját napjainkban a „béke szigeté”-nek tartják, ahol nincsenek etnikai konfliktusok.

5. MIGRÁNSOK

Korábban Kárpátalja az ország azon régiói sorába tartozott, ahová lényegesen többen települtek, mint ahányan más országot, megyét választottak

új lakhelyül. Mára ez a tendencia megfordult. 2006 első felében 1332 fő kért letelepedési engedélyt megyénkben. Ugyanakkor 2140 személy más vidékre költözött. Közülük 1729-en az ország más régióiba települtek át, 411-en pedig külföldön lettek új hazára.

A nehéz gazdasági kilátások a belső-ukrajnaiak mellett a kárpátaljaiak százait irányították külföldre. Többségük időszakos, szezonális munkavégzés céljából hagyta el szülőföldjét, nagy részük az illegális gazdaságba kapcsolódott be. A célországok rangsorában Csehország, Oroszország, Olaszország és Portugália áll.

Illegális migránsok. Az egykori szovjet „vasfüggönyt” is felszámoló rendszerváltás óta, amikor 1991-től önállóvá vált Ukrajna, különösen az EU-bővítés következtében „tranzit jellegű migrációról” is beszélhetünk, mivel a „legátérdektőbbnek” az orosz-ukrán és a belorusz-ukrán határt, folyami-tengeri úton pedig Odessza térségét, illetve tengeri kikötőit tekintik. Évről évre migránsok ezrei érkeznek Ukrajnába, illetve Kárpátaljára, azzal a reménnyel, hogy könnyen átjuthassanak az Európai Unió valamelyik tagországába. Felértékelődött a Szlovákiával, Magyarországgal és Romániával határos Kárpátalja, ezért „ugródeszskának” tekintik a területét.

A témával foglalkozó szakemberek¹³⁹ 8 illegális migráció útvonalat tartanak nyilván. Ezek a vietnámi-, pakisztáni-indiai-, Sri Lankai-bangladesi-, afganisztáni, kínai-, kurd-, üzbég és tadzsik-, valamint a csecsen folyosó. Megpróbálnak Ukrajnába belépni többnyire hamis papírokkal, turista vízummal. A nagytöbbségnél felmért migrációs okok két csoportba oszthatók: az egyikhez a gazdasági, szegénységi okok, munkanélküliség, jobb élet reménye, prostitúció sorolhatók, a másikba vallási, etnikai és más háborút kiváltó konfliktusok tartoznak. Az utóbbiak közül kerülnek ki az afganisztáni, üzbég, tadzsik és csecsen migránsok, akik a helyi konfliktusok hatására politikai menekülteként hagyták ott országukat, ők is Európa nyugati felére igyekeznek eljutni, abban reménykednek, hogy menekült státuszt kapnak. Az „euro-ázsiai embercsempészek” jól megszervezett hálózata három főbb migrációs tranzitterületről: Oroszországból, Törökországból és Ukrajnából indítják a migránsok illegális „tranzit-turizmusát”. A kijevei „közvetítő csoport” több ország irányába „osztja el” a keletről érkezetteket. Ezek a következő „zöldhatár-folyosók”: az ukrán-lengyelen Németország, az ukrán-szlovákon Csehország és Ausztria, az ukrán-magyar határon át Ausztria, Németország és Olaszország felé „biztosít” útvonalat. Az utóbbi időben egyre több Moldáviából Kárpátaljára beáramló migránst regisztrálnak. A leginkább érintett „kilépési pontnak”, mint már fentebb említettük, a magyar-szlovák-ukrán hármashatár térsége

¹³⁹ Lásd bővebben: Dobák Imre, PhD hallgató: Ukrajna biztonságföldrajzi szerepe az illegális migráció folyamatában. –<http://www.honvedelem.hu/files/9/8574/047-055.pdf>

tekinthető. A számukra legfontosabb célországok: Olaszország, Nagybritánia, Németország, Franciaország és Görögország. De beszivárognak az EU kevésbé gazdag tagországaiba is. Az illetékes ukrán szervek 2004-ben 25 539, 2005-ben már 32 726 személyt vettek őrizetbe, amely szám azonban vélhetően még így is jelentősen elmarad a tényleges illegális migránsok számától.¹⁴⁰ A munkácsi, illetve a csapi határőrség járőrei évente átlagban 2500-3500 illegális bevándorlót tartóztattak fel. A migránsok kárpátaljai őrizetbe vételéről rendszeresen hírt ad a helyi sajtó is.¹⁴¹ Az ukrán sajtó megszelleztette az „embercsempészetkérdéskörét” is. Az ungvári Tribuna¹⁴² c. lap oknyomozó újságírója, Pavlo Bileckij szerint havonta kétfélmillió USA-dollárt keres egy embercsempész csoport. Arról is ír, a legnagyobb bajt az jelenti, hogy korruptak azok az intézmények, amelyeknek feladata az embercsempészet elleni harc lenne. Nevüket elhallgató határőröket idéz, akik szerint csak azokat a „feketéket” fogják el a határon, akiknek nem sikerült „megbeszélniük a dolgot” a helyi embercsempészekkel. A határ menti falvak lakosai szerint megfelelő „ösztönzés” ellenében a határőröktől meg lehet tudni, mikor nem tartózkodik éppen őrzőjárat a határ adott szakaszán, mikor is érdemes átvinni az illegális migránsokat a túlsó oldalra. A közölt adatok szerint büntetlenül folyik a hatalmas pénzt hozó biznisz. Példaként hoz fel számos olyan esetet, amikor az ítélet-hozó bíróságra kerültek az embercsempészek, ám minimális büntetéssel megúszták a dolgot.

Tény, hogy az elmúlt évtizedben Ukrajna számos lépést tett az országot, különösen Kárpátalját érintő migráció „kezelése terén. A menekültek ideiglenes befogadására alkalmas központokat hoztak létre. Ezek a menekült táborok zsúfoltak, megalázó körülmények között tartják fogva őket, különböző betegségeket terjesztenek. Emiatt számolták fel a lakosság tiltakozására felháborodására a munkácsi környéki tábor. A migránsok ezekből a táborokból csak úgy szabadulhatnak, ha kérelmezik ukrainai letelepedésüket, vagy vállallják hazatoloncolásukat. Eddig többen vették fel az ukrán állampolgárságot, többen lettek Ukrajnában új hazára.

6. A hatályos törvények által biztosított nemzetiségi jogok a gyakorlatban

Manapság a nemzeti kisebbségek kompakt letelepedési helyein az érvényes törvényeknek megfelelően a hivatalos ukrán állami álláspont az, hogy többek

¹⁴⁰ U.o.

¹⁴¹ Forrás: Kárpátinfo hírportál 2006.08.09: Majd háromtucatnyi migráns a hét végén, 2006.08.09: Sátorbort vertek az erdőben az illegális bevándorlók. 2008.02.01: Magyar-ukrán határ: vonzó célpont az embercsempészeknek? 2009.10.14:Ukrán embercsempészt fogtak el Szabolcsban.

¹⁴² Tribuna, 2009.november 7. Embercsempészet.

között „Az ukrainai nemzeti kisebbségekről” szóló törvény szerint a Kárpátaljai területen gyakorlatilag biztosított a „nemzeti-kulturális autonómia”.

Először. A nemzeti kisebbségek szükségleteinek a kielégítése céljából létrehozták a közoktatási és kulturális-művészeti intézmények unikális hálózatát, amelyet összhangba hoztak a lakosság nemzetiségi összetételével.

A szükséges káderek képzése az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar, orosz, német, szlovák és román nyelvi tagozatán folyik. Külön magyar kara is van. Magyar tagozata van ugyancsak a Munkácsi Tanítóképzőnek és az Ungvári Közművelődési Szakiskolának. Szükség esetén nemzetiségi osztályokat nyitnak a műszaki szakiskolákban is. 1996-tól pedig Beregszászban magyar tannyelvű tanárképző főiskola nyílt, mai nevén II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.

A területi közoktatási és tudományos főosztályon, a városi és járási osztályokon, ahol iskolák működnek a nemzeti kisebbségek nyelvén, szakembereket alkalmaznak, akik beszélnek az adott nyelveket. A területen Koordinációs Központ irányítja a nemzeti kisebbségek nyelvén működő tanintézeteket.

Másodszor. Mindent megtesznek a nemzeti közösségek kulturális igényeinek a kielégítése, kulturális hagyományaik megőrzése és fejlesztése végett. A kisebbségek kompakt településein 98 kultúrház és klub működik, melyek keretében 520 műkedvelő együttes, illetve 123 könyvtár működik 4,5 milliós könyvkészlettel. Ezen kívül 20 zeneiskola nyílt. Ungváron ukrán, Munkácson orosz, Beregszászon magyar zenei-drámai színház, Ungváron Lautari néven roma színház működik.

Jó hagyománynak mondható, hogy évente sor kerül a magyar, orosz, román, ruszin, roma, német, örmény kultúra területi ünnepeinek és fesztiváljainak a megrendezésére, amelyek egyikét sem rendezik meg a szomszéd országok hivatalos delegációi és művészegyüttesei részvétele nélkül.

A kárpátaljai tv- és rádiótársulat már több ízben megrendezte a nemzeti kisebbségek népművészetének tv-fesztiválját.

Az utóbbi években a területen közel 100 emlékművet és emléktáblát állítottak a nemzeti közösségek ismert kulturális tényezői és fontosabb történelmi eseményei tiszteletére.

Harmadszor. Kivétel nélkül a terület minden nemzeti kisebbsége hozzájuthat a tömegtájékoztatási eszközökhöz. Tv-adásokat sugároznak magyar, román, szlovák, cigány, ruszin és német nyelven. Adásidejük több mint 45 százalékat képezi a területi tv- és rádióbizottság rendelkezésére bocsátott adásidőnek. A nemzeti kisebbségek nyelvén közel 50 újság, 4 folyóirat jelenik meg, több nemzeti-kulturális társulatnak van saját időszaki kiadványa.

Negyedszer. Minden nemzeti kisebbség számára kellő feltételeket teremtettek saját vallásuk gyakorlására.

Ötödször. Ukrajna érvényes törvényeinek megfelelően a nemzeti kisebbségek képviselőit azonos alapon választják meg a helyi önkormányzati és végrehajtó szervekbe.

És végül. A nemzeti kisebbségek, azok társadalmi szervezetei szabadon létesíthetnek és tarthatnak fenn kapcsolatot Ukrajna határain kívüli társaikkal, részt vehetnek nemzetközi nemhivatalos szervezetek tevékenységében.

A szociális-gazdasági fejlődés problémáinak a megoldásában, a nemzetiségi és etnikai viszonyok további harmonizálásában területünkön aktívan részt vesznek a nemzeti kisebbségek társadalmi szervezetei. Manapság csaknem 500 alapszervezetük működik, közel 100 nemzeti-kulturális társulat, amelyeknek területi státusa van, köztük magyar, roma, szlovák, orosz, ruszin, román, német, zsidó, lengyel, örmény, belorusz és azerbajdzsán.

1999 októberében Ungváron megnyílt a Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja, ahol minden társulatnak módjában áll, hogy bérleti díj nélkül gyűléseket, konferenciákat, kulturális tömegrendezvényeket tartsanak, vendégeket fogadjanak stb. A Központ keretében Koordinációs Tanács működik, melynek ülésein megtárgyalják a nemzeti kisebbségek aktuális problémáit, a tervezés kérdéseit és a különböző rendezvények lebonyolítását.

2010-ben megalakult a Kárpátaljai Nemzetiségek Ligája, amely az 1991-ben életre hívott Kárpátaljai Nemzetiségek Demokratikus Ligájátát jogelődjének tekinti. Ez a Liga kezdeményezte 1991-ben többek között a Kárpátalja autonóm (önkormányzati) státusával és a Beregszászi Magyar Nemzetiségi Körzet megalakulásával kapcsolatos, sikeresnek mondható népszavazás lebonyolítását. A kárpátaljai nemzetiségek érdekeit megjelenítő Liga alapítói:

Jevgenyij Zsupan, a Kárpátaljai Ruszinok Néptanácsának elnöke

Dupka György, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének elnöke

Horvát E., a Szlovák Értelmiség Kárpátaljai Közössége

Jovgyij Vaszil, a Kárpátaljai Románok „Ioan Mihali de Apsa” Szociális-kulturális Társaság elnöke

Fechtel Valentina, a Kárpátaljai Németek „Nyimci Zakarpatye” Szervezet elnöke

Naum Repkin, a Kárpátaljai Zsidó Kulturális-felvilágosító Egyesület elnöke

Huber Béla, a Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete

Tatyjana Romanova, az Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális Szervezet elnöke

Ádám Aladár, a Kárpátaljai „Ekgipe” (Egység) Roma Társadalmi Szervezetek Szövetségének elnöke

Lagyiszlav Lecovics, a Kárpátaljai Ruszinok Társaságának elnöke

Grad Mihajlo, a Ruszin írók Kárpátaljai Ruszin Írók Szövetsége

Mihajlo Almásij, a Kárpátaljai Tudományos-Kulturológiai Duhnovics Társaság elnöke

Kizman Zoltán, Kárpátaljai Németek „Wiedergeburt” (Újjászületés) Szövetsége

Olga Bukszar, Ungvári Jan Amos Komensky Cseh Kulturális Szövetség.

Ivan Latko Tamás Masaryk Ungvári Klub.

Járcsics Mária, Ruszin Nők Ungvári Szövetsége

2011. február 4-én a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal mellett létrejött a Kárpátaljai Társadalmi Szervezetek Tanácsa, amelynek munkájában 90 különböző formációjú regisztrált civilszervezet képviselője vesz részt a társadalmi béke megőrzése és a megyei érdekek egyeztetése céljából. Hasonló testületek alakultak a járási közigazgatási hivatalok mellett is.

Nemkívánatos jelenségek, problémák, új tendenciák.

Nem létezik kedvezményes módja a nemzeti-kulturális társaságok helyiségei bérlésének.

Kissé korlátozott a hozzájutás a regionális és az állami információs eszközökhöz.

Nem elégséges a nemzeti kisebbségek iskoláinak ellátottsága tankönyvekkel, szótárakkal, adattárakkal, tudományos-módszertani könyvekkel.

A nemzetiségi szervezetek és a szélsőséges, radikális ukrán formációk között, egyes alegységeiben túlzott politizálódás megy végbe.

Időközönként a közvéleményt meggondolatlan nyilatkozatok és cselekedetek (emlékműrongálás, kettős állampolgárság, ruszin kérdés, területföltő szeparatista vádak, területi autonómia) bolygatják fel a ruszin, a magyar mozgalom és az ukrán nemzeti-hazafias mozgalom egyes aktivistái részéről.

Egészben véve azonban, a gazdasági fejlődés problémái ellenére, a területen az etnopolitikai állapotok továbbra is stabilak és kiegyensúlyozottak.

6.1 Az etnikai-nyelvi állapot és a nemzetiségek kulturális-felvilágosító problémáinak megoldása¹⁴³

A terület óvodáinak kontingense és azok növendékeinek megoszlása (a nevelés nyelve szerint)

¹⁴³ A 2001-es népszámlálási adatok alapján a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Nemzetiségi Üggyelköző osztálya Jevcsák Judit akkori osztályvezető irányításával készítette el a felmérés anyagát és bocsátotta rendelkezésünkre.

Az óvodák száma: 500 db., azokban a gyerekek száma: 23 153 fő.

№	A nevelés nyelve	Az intézmények száma	Csoportok száma	Azokban a gyerekek száma
1	Ukrán	424	982	19 286
2	Orosz	1	4	81
3	Magyar	64	71	1 674
4	Ukrán-magyar közte ukrán magyar	9	39	796
		-	27	565
		-	12	231
5	Orosz-magyar közte orosz magyar	1	4	117
		-	2	63
		-	2	54
6	Ukrán-német közte ukrán német	1	6	143
		-	5	119
		-	1	24
Összesen:		500	1155	23 153

II. A terület általános iskoláinak kontingense (közte a líceumoké, gimnáziumoké) és tanulójának száma (a tanítás nyelve szerint)

Az általános iskolák száma: 738 db., azokban a tanulók száma: 228 765 fő

Köztük a tanítás nyelve szerint:

№	Tanítás nyelve	Iskolák száma	Tanulók száma
1	Ukrán	580	159 703
2	Orosz	3	1 562
3	Magyar	68	16 320
4	Román	11	3 543
5	Ukrán-magyar közte ukrán magyar	29	8 893
		-	4 340
		-	4 353
6	Orosz-magyar-ukrán közte ukrán orosz magyar	1	212
		-	34
		-	36
		-	142
7	Orosz-ukrán közte orosz ukrán	13	7 452
		-	1 355
		-	6 097

8	Román-orosz-ukrán közte román orosz ukrán	1	972
		-	637
		-	286
		-	49
9	Orosz-román közte orosz román	1	455
		-	16
		-	439
10	Ukrán-szlovák közte ukrán szlovák	1	975
		-	894
		-	81
11	Gimnázium közte ukrán magyar	8	3 677
		7	3 272
		1	405
12	Líceum (állami tulajdonforma) közte ukrán magyar	5	1 117
		3	831
		2	286
13	Líceum (privát tulajdonforma) magyar	4	331
Összesen:		738	228 765

III. A tanulók száma, akik a nemzetiség nyelvét mint tantárgyat tanulják:

№	Tanítás nyelve	Tanulók száma
1	Ukrán	28 506
2	Orosz	52 612
3	Magyar	1 156
4	Szlovák	207
Összesen:		82 481

IV. A tanulók száma, akik fakultatíve tanulják a nemzetiségek nyelvét:

№	Tanítás nyelve	Tanulók száma
1	Ukrán	431
2	Orosz	9 964
3	Magyar	1 568
4	Szlovák	347
5	Német	324
6	Román	10
Összesen:		12 644

V. A vasárnapi iskolák száma: 7

N _ö	Vasárnapi iskolák	Tanulók száma
A	Zsidó vasárnapi iskola	
	Ungvár	55
	Munkács	35
	Huszt	28
B	Lengyel vasárnapi iskola	
	Ungvár	80
C	Örmény vasárnapi iskola	
	Ungvár	35
D	Roma vasárnapi iskola	
	Ungvár	70
	Koncháza, ungvári járás	37
Összesen:		340

VI. A területen 16 I–IV. akkreditációjú tanintézet működik

N _ö	Akkreditációs szint	Az tanintézet neve	A diákok száma
1	I. szint	Munkácsi Tanítóképző	862
2		Ungvári Kereskedelmi Technikum	947
3		Kárpátaljai Faipari technikum	1007
4		Kárpátaljai Gépgyártási Technikum	235
5		Husztai Egészségügyi Szakiskola	709
6		Beregszászi Egészségügyi Szakiskola	564
7		Mizshirjai Egészségügyi Szakiskola	352
8		Ungvári Művelődési Szakiskola	254
9		Ungvári Állami Zenei Szakiskola	270
10		Munkácsi Állami Agrártechnikum	807
11		Munkácsi Kooperatív és Pénzügyi-Kereskedelmi Technikum	794
12	II. szint	Szolyvai Műszaki Kollégium	1171
13		Erdélyi Béla Ungvári Művészeti Kollégium	206

14	III. szint	Kárpátaljai Állami Egyetem (korábbi elnevezése Ungvári Állami Informatikai, Közgazdasági és Jogi Főiskola)	3733
15	III.-IV. szint	Munkácsi Állami Egyetem (korábbi elnevezése: Munkácsi Technológiai Főiskola)	2806
16	IV. szint	Ungvári Nemzeti Egyetem	9221
Összesen:			23 938

Megjegyzés: a területen a 16 I–IV. akkreditációjú tanintézet közül 13 I–II. akkreditációjú, amelyben 8178 diák tanul (ebből 6475-en nappali tagozaton), a III.-IV. szintű három intézetben 15760-an tanulnak (köztük 9220-an a nappali tagozaton és 6540-en a levelező tagozaton).

A terület négy I-IV. akkreditációs szintű tanintézményében vannak magyar nyelven tanuló csoportok:

№	Az tanintézet neve	A diákok száma
1	Ungvári Nemzeti Egyetem (magyar nyelv- és irodalom tanszék)	111
2	Munkácsi Tanítóképző	101
3	Beregszászi Egészségügyi Koledzs	-
4	Ungvári Közművelődési Szakiskola	48
5	Munkácsi Állami Agrártechnikum	53
Összesen:		313

A nem állami főiskolák közül az oktatás magyar nyelven folyik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, Beregszász (264 diák).

Az Ungvári Nemzeti Egyetemen, a román-germán filológiai fakultáson román nyelv- és irodalom tanszék működik. Jelenleg itt 25 diák tanul. Az egyetem filológiai fakultásán szlovák nyelv- és irodalomtanszék nyílt, ahol 50 diák tanul.

7. Regionális (területi) tömegtájékoztató eszközök és könyvkiadás

7. 1. Az adásidő kihasználása ukrán nyelven és a nemzetiségi kisebbségek nyelvén (órakban):

№	Nyelv	Egy évre		Egy negyedévre	
		TV-adások	Rádióadások	TV-adások	Rádióadások
1.	Ukrán	735,5	486,0	187,0	123,5
2.	Magyar	70,0	266,8	16,0	67,0
3.	Román	62,5	102,7	13,0	23,6
4.	Német	18,0	-	4,5	-
5.	Szlovák	24,5	20,0	5,0	5,0
Összesen:		910,5	875,5	225,5	219,1

A helyi tv- és rádiószervezetek által felhasznált adásidő:

№	Helyi tv- és rádiószervezetek	Egy hónapra	Egy évre
1.	Az ICT (ukr. nyelven)	20,0	240,0
2.	A 21. Csatorna (ukr. nyelven)	8,0	96,0
3.	Aljansz (ukr. nyelven)	5,0	60,0
4.	Kárpáti (ukr. nyelven)	12,0	144,0
5.	RTK Huszt	15,0	180,0

Rádióadások:

№	Rádióadás	Egy hónapra	Egy évre
1	Rádió-107 (Rádióadás összesen), ebből:	720,0	8640,0
	ukrán nyelven	504,0	6048,0
	orosz nyelven	187,0	2244,0
	magyar nyelven	29,0	348,0

7. 2. A helyi időszaki kiadványok száma és példányszáma azok nyelve szerint:

№	A megjelenés nyelve	Kiadvány féle	Példányszám
1	Ukrán	172	312 500
2	Orosz	9	10 500
3	Magyar	15	30 500
4	Szlovák	3	1 500
5	Román	2	2 500
6	Roma	2	2 000
Összesen:		203	359 500

7. 3. A kiadott könyvek összpéldányszáma nyelvek szerint:

№	A megjelenés nyelve	Cím, db.	Példányszám
1	Ukrán	79	284 500
2	Magyar-orszo	19	65 500
3	Orosz	9	84 200
4	Német	3	5 000
Összesen:		110	439 200

8. A nemzeti kisebbségek kulturális élete

№	A nemzeti kisebbségek kulturális intézményei	Mennyiség, db.
1	Az amatőr színházak, stúdió-színházak, színi csoportok száma a területen	452
2	Ezek közül a nemzeti kisebbségek amatőr színházainak, stúdió-színházainak, színi csoportjainak a száma – 88.	
3	Az amatőr kórusok száma a területen	115
4	Ezek közül a nemzeti kisebbségek amatőr kórusai – 18	
5	Az amatőr táncgyűttesek száma a területen	315
6	Ezek közül a nemzeti kisebbségek amatőr tánckollektívái – 137	
7	Az amatőr zenekarok száma a területen	241
8	Ezek közül a nemzeti kisebbségek amatőr zenekarainak száma a területen – 42	
9	A könyvtárak száma a területen	583
10	Ezek közül ötben van részlege a nemzeti kisebbségek irodalmának (az oroszok kivül).	
Összesen:		1706

№	Könyvtárak	Mennyiség, db.
1	Magyar	102
	a Beregszászi járásban - 36	
	a Nagyszőlősi járásban - 25	
	az Ungvári járásban - 22	
	a Munkácsi járásban - 7	
	a Rahói járásban - 5	
	Munkácson - 1	
	a Técsői járásban - 4	
	a Huszti járásban - 2	

2	Német	5
3	Szlovák	3
4	Román	8
Összesen:		118

Azon helységek neve, amelyekben külön részlegben tárolják a könyveket a nemzeti kisebbségek nyelvén (az orosz kivételével):

Ungvár – Kárpátaljai Megyei Tudományos Könyvtár – a külföldi irodalom részlegén található a magyar nyelvű könyvek részlege.

– a D. Vakarov nevét viselő Kárpátaljai Területi Gyermekkönyvtár – külön részlege van a magyar nyelvű könyveknek.

Munkács – a központosított városi könyvtárrendszer részeként szakosított fiókkönyvtár működik a magyar könyvekből.

Nagyszőlős – központi járási könyvtár – magyar könyvrészleg működik.

Beregszász – a központi járási könyvtár bázisul szolgál a megye magyar lakosságának a kiszolgálásában.

8. 1. A könyvek száma a könyvtárakban – 7 184 574 példány:

Nº	Könyvtárak állománya	példányszám	Százalékarány, %
a)	Ukrán nyelven	2 972 232	41, 4
b)	Más nyelveken	4 212 342	
	közte oroszul:	3 752 955	52,14
	magyarul:	427 696	6,0
	németül:	4 920	0,06
	szlovákul:	6 336	0,1
	románul:	12 501	0,3

8. 2. A nemzeti kisebbségek történelmi és kulturális emlékművei (köztük emléktáblái) a területen – 51

Ungvár

1. A ház, amelyben Gyöngyösi István született
2. A ház, amelyben Ijjász D. lakott és dolgozott
3. A ház, amelyben megszállt I. Olbracht
4. A hely, ahol Petőfi Sándor járt
5. I. Laudok sírja
6. Ijjász D. sírja

7. Petőfi Sándor emlékműve
8. Dayka Gábor költő mellszobra
9. Bercsényi Miklós emléktáblája

Munkács

1. A ház, amelyben H. Bato lakott
2. A ház, amelyben Sáfári László született
3. A ház, amelyben Lehoczky Tivadar lakott
4. Annak a háznak a helye, amelyben Munkácsy Mihály született
5. Lehoczky Tivadar sírja
6. H. Bato sírja
7. A ház, amelyben Virág J. lakott
8. Munkácsy Mihály emlékműve
9. II. Rákóczi Ferenc emlékműve

Beregszász

1. Az Oroszlán szálló épülete, amelyben megszállt Petőfi Sándor
2. Ahol Kazinczy Ferenc tartózkodott
3. A ház, amelyben Győri Dezső lakott és dolgozott
4. Itt járt Széchenyi István
5. Itt járt Esze Tamás
6. Illyés Gyula mellszobra
7. Petőfi Sándor emlékműve
8. Kossuth Lajos emlékműve

Beregszászi járás

1. Itt járt Petőfi Sándor
2. Itt járt Esze Tamás

Szölősi járás

1. Itt járt Esze Tamás
2. Emléktábla azon a helyen, ahol utoljára járt II. Rákóczi Ferenc (Mikes-forrás)
3. Ahol II. Rákóczi Ferenc járt

Nagyszőlős

1. A ház, amelyben Perényi Zsigmond lakott
2. Révész István festőművész sírja
3. Czabán Samu sírja
4. A zsidó gettó helye

5. Perényi Zsigmond mellszobra (a Habsburg-ellenes háború résztvevője)
6. Bartók Béla mellszobra

Szolyva

1. A sztálinizmus áldozatainak emlékparkja (emléktábla)

Técső

1. A ház, amelyben Hollósi Simon élt és dolgozott
2. Kossuth Lajos mellszobra

Husztói járás

1. Annak a háznak a helye, amelyben Lassu István született
2. II. Rákóczi Ferenc szálláshelye

Emlékművek, amelyek még nincsenek nyilvántartásba véve

1. Munkácsy Mihály emlékműve
2. Bethlen Gábor emlékműve
3. Hollósi Simon emlékműve.

8. 3. Állami múzeumok és társadalmi alapon működő múzeumok, amelyekben vannak kiállítások, termek és részlegek a nemzeti kisebbségek történelméről és szellemi hagyatékáról.

1. Állami múzeumok

1. Kárpátaljai Honismereti Múzeum

– A magyar forradalom és Kárpátalja – a kiállítást a forradalom 150. évfordulójának szentelték

2. Munkácsi Történelmi Múzeum

– Teremkiállítás szól II. Rákóczi Ferencről, a magyar nép nemzeti felszabadító harcának vezéről;

– Kiállítás szól Lehoczky Tivadar archeológus, etnográfus és közéleti személyiség életéről és alkotói munkájáról.

2. Társadalmi alapon működő múzeumok

– Zádor Dezső zeneszerzőnek és pedagógusnak, előadónak, az Ungvári Zeneművészeti Szakiskola első igazgatójának szentelt emlékmúzeum;

– Iván Olbrachtnak, az ismert csehszlovák írónak és közéleti személyiségnek szentelt múzeumterem a Kolocsvai Középiskolában;

– Munkácsy Mihály emlékmúzeum a Munkácsy nevét viselő művészeti iskolában. A múzeumot Munkácsy Mihály, az ismert magyar festőművész életének és alkotó munkásságának szentelték születésének 150. évfordulója alkalmából;

– Horvát Anna és Garanyi József ismert magyar művészek, Ukrajna Képzőművész Szövetsége tagjainak beregszászi képtára. A kiállítást a beregszászi járási állami közigazgatás épületének egyik termében nyitották meg.

– A társadalmi múzeumok komplexuma a szőlősi járási Péterfalva községben.

– Péterfalvai Képtár népi múzeum

– Péterfalvai Történelmi Múzeum

– Néprajzi múzeum a beregszászi járási Nagybereg magyar községben.

– Történelmi múzeum az ungvári járási Palágykomoróc községben.

– A Szlatinai Sóbánya történelmi múzeuma. A kiállítás egy-egy része a sóbányászokról – magyarokról, románokról, németekről, osztrákokról és más nemzetiségűekről szól.

– Kárpátalja nemzeti kisebbségeinek kulturális központja (1999 októberében nyitották meg).

– A német kultúra Palánok központja (Munkács)

– A szlovák kultúra központja (Sztorozsnica község, ungvári járás).

A területi, járási és városi tanácsok képviselőinek nemzetiségi összetétele

A területi tanács képviselőinek száma 85, közülük 73-an ukránok (85, 9%), 9-en magyarok (10, 6%), 2-en németek (2, 4 %), 1 orosz (1, 2%).

A városi tanácsok képviselői:

Ungvár: 41 képviselő, közülük 34 ukrán (85, 9%), 2 magyar (4, 9%), 2 orosz (4, 9%), 1 szlovák (2, 4%), 1 német (2, 4%), 1 cigány (2, 4%).

Munkács: 43 képviselő, közülük 42 ukrán (97, 7%), 1 magyar (2, 3%).

Beregszász: 30 képviselő, közülük 17 ukrán (56, 7%), 10 magyar (33, 3%), 2 orosz (6, 7%), 1 cigány (3, 3%).

Huszt: 30 képviselő, nemzetiség szerint ukránok.

A járási tanácsok képviselői:

Beregszászi járás: Összesen 90 képviselő, közülük 22 ukrán (24, 4%), 68 magyar (75, 6%).

Nagybereznai járás: összesen 57 képviselő, nemzetiségük szerint ukránok.

Szőlősi járás: összesen 90 képviselő, közülük 68 ukrán (75, 6%), 19 magyar (21, 1%), 1 orosz (1, 1%), 1 zsidó (1, 1%), 1 cigány (1, 1%).

Volóci járás: összesen 45 képviselő, nemzetiségük szerint ukránok.

Ilosvai járás: összesen 78 képviselő, nemzetiségük szerint ukránok.

Munkácsi járás: összesen 78 képviselő, közülük 71 ukrán (91 %), 6 magyar (7, 7%), 1 német (1, 3%).

Perecsenyi járás: összesen 45 képviselő, nemzetiségük szerint ukránok.

Rahói járás: összesen 63 képviselő, közülük 59-en ukránok (93, 7%), 4-en románok (6, 3%).

Szolyvai járás: összesen 42 képviselő, nemzetiségük szerint ukránok.

Técsői járás: összesen 81 képviselő, közülük 75-en ukránok (92, 6%), 6-an románok (7, 4%).

Husztai járás: összesen 78 képviselő, közülük 77-en ukránok (98, 7%), 1 magyar (1, 3%).

Ungvári járás: összesen 62 képviselő, közülük 44-en ukránok (71 %), 18-an magyarok (29 %).

A képviselők száma: a területi tanács – 85

a városokban – 144

a járásokban – 878

Összesen: 1107

Közülük ukránok	– 948	85, 64%
Magyarok	– 134	12, 11%
Oroszok	– 6	0, 54%
Németek	– 4	0, 36%
Cigányok	– 3	0, 27%
Románok	– 10	0, 9%
Szlovákok	1	0, 09%
Zsidók	1	0, 09%

II. DEMOGRÁFIAI MELLÉKLETEK¹⁴⁴

1. sz. táblázat. A lakosság számának megoszlása a megyében az 1989. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva :

	A lakosság számaránya, ezer főben		2001 év adatai százalékban 1989 évhez viszonyítva
	2001-ben	1989-ben	
A megyében	1258300	12523	100,5
Ungvár	117300 (+200)	117100	100,2
Beregszász	27200 (-3500)	30700	88,6
Munkács	82300 (-2200)	84500	97,4
Huszt	32400 (-1900)	34300	94,5
Beregszászi j.	53800 (-1200)	55000	97,8
Nagybereznai	28000 (-2800)	30800	90,9
Nagyszőlősi	117900 (+4900)	113000	104,3
Volóci	25300	27600	91,7
Ilosvai	100900 (+3700)	97200	103,8
Ökörmezői	50100 (-400)	50500	99,2
Munkácsi	101600 (-3900)	105500	96,3
Perecsenyi	31600 (-1000)	32600	97,5
Rahói	90800 (+4 600)	86200	105,3
Szolyvai	55500 (-800)	56300	98,6
Técsői	172400 (+7 400)	165000	104,5

¹⁴⁴ Megjegyzés: a hivatalos népszámlálási adatok alapján összeállította: *Dupka György*

Ungvári	74400 (+800)	73600	101,1
Huszt	96600 (+4 200)	92400	104,5

2. sz. táblázat. Kárpátalja nemzetiségeinek megoszlása településtípusonként és a járásokban:

Járás, illetve település, nemzetiség	Ezer fő	Százalék		1989-es évhez viszonyított 2001-es adatok százalékban
		2001	1989	
Ungvár	115,6	100,0	100,0	99,6
Ukrán	89,9	77,8	69,8	111,0
Magyar	8,0	6,9	7,9	86,9
Orosz	11,1	9,6	14,9	66,8
Cigány	1,7	1,5	1,7	85,6
Szlovák	2,5	2,2	3,3	66,2
Beregszász	26,6	100,0	100,0	89,3
Ukrán	10,3	38,9	36,2	95,8
Magyar	12,8	48,1	50,8	84,5
Orosz	1,5	5,4	7,5	65,1
Cigány	1,7	6,4	3,2	176,4
Munkács	81,6	100,0	100,0	98,0
Ukrán	63,0	77,1	70,2	107,7
Magyar	7,0	8,5	8,5	103,9
Orosz	7,3	9,0	14,9	58,9
Cigány	1,4	1,4	2,5	53,9
Német	1,6	1,9	1,0	195,3
Huszt	31,9	100,0	100,0	94,4
Ukrán	28,4	89,3	85,1	99,0
Magyar	1,7	5,4	5,2	98,1
Orosz	1,2	3,7	6,0	57,0
Cigány	0,1	0,4	0,4	96,1
Beregszászi	54,0	100,0	100,0	97,5
Ukrán	10,2	18,8	19,5	94,2
Magyar	41,2	76,1	75,6	98,4
Orosz	0,4	0,7	1,2	54,6
Cigány	2,2	4,1	3,2	126,8
Nagybereznai	28,2	100,0	100,0	92,5
Ukrán	27,2	96,3	95,8	93,1
Orosz	0,2	0,7	1,0	67,5

Cigány	0,5	1,6	1,9	77,7
Szlovák	0,3	1,0	0,7	122,2
Nagyszőlősi	118,0	100,0	100,0	104,8
Ukrán	84,3	71,4	71,5	104,6
Magyar	30,9	26,2	24,8	110,7
Orosz	1,4	1,2	2,1	60,0
Cigány	0,9	0,8	0,8	99,1
Volóci	25,5	100,0	100,0	94,1
Ukrán	25,2	98,8	97,8	94,8
Orosz	0,2	0,6	1,3	48,4
Ilosvai	100,9	100,0	100,0	103,9
Ukrán	99,3	98,6	98,1	104,4
Magyar	0,1	0,1	0,3	43,0
Orosz	0,6	0,6	1,0	69,4
Szlovák	0,3	0,3	0,3	100,8
Ökörmezői	49,9	100,0	100,0	99,2
Ukrán	49,5	99,1	98,6	99,7
Orosz	0,2	0,5	0,9	57,2
Munkácsi	101,4	100,0	100,0	96,8
Ukrán	85,2	84,0	83,3	97,5
Magyar	12,9	12,7	12,3	99,8
Orosz	0,7	0,7	1,0	67,3
Cigány	1,3	1,3	1,0	131,1
Szlovák	0,2	0,2	0,3	74,7
Német	0,9	0,8	1,7	48,5
Perecsenyi	32,0	100,0	100,0	97,6
Ukrán	30,9	96,3	95,5	98,5
Orosz	0,4	1,3	2,4	54,4
szlovák	0,3	1,0	0,9	108,9
Rahói	90,9	100,0	100,0	106,2
Ukrán	76,2	83,8	82,6	107,7
Magyar	2,9	3,2	4,1	83,4
Román	10,5	11,6	11,2	109,2
Orosz	0,8	0,8	1,4	65,0
Szolyvai	54,9	100,0	100,0	98,9
Ukrán	51,9	94,5	94,3	104,9
Magyar	0,4	0,7	0,8	88,5
Orosz	0,9	1,5	3,0	51,4
Szlovák	0,4	0,6	0,8	84,9
Técsői	171,9	100,0	100,0	104,2
Ukrán	143,0	83,2	81,9	105,7
Magyar	5,0	2,9	3,7	81,1
Román	21,3	12,4	11,7	110,4

Orosz	1,8	1,0	1,8	60,3
Német	0,3	0,2	0,3	67,6
Ungvári	74,4	100,0	100,0	101,5
Ukrán	43,5	58,4	56,3	105,5
Magyar	24,8	33,4	34,8	97,2
Orosz	1,5	2,0	3,1	64,7
Cigány	3,0	4,1	3,6	115,1
Szlovák	1,2	1,6	1,3	130,2
Huszt	96,9	100,0	100,0	104,6
Ukrán	92,1	95,0	94,6	110,8
Magyar	3,8	3,9	4,3	94,9
Orosz	0,8	0,9	1,2	77,2

3. sz. táblázat. Kárpátalja lakosságának anyanyelv szerinti megoszlása.

	Százalék			
	Anyanyelv szerint	ukrán	magyar	Más anyanyelv szerint
Ukrán	99,2	-	0,5	0,3
Magyar	97,1	2,6	0,3	0,0
Román	99,1	0,6	0,0	0,3
Orosz	91,6	8,1	-	0,3
Cigány	20,7	16,4	0,0	62,9
Szlovák	43,9	42,1	1,8	12,2
Német	50,0	38,9	5,6	5,5

4. sz. táblázat. Kárpátalja lakosságának megoszlása településtípusonként.

Járás, illetve település	Ezer fő		Százalék		1989-es adatok	
	városi	falusi	városi	falusi	városi	falusi
A megyében	466,0	792,3	37,0	63,0	41,1	58,9
Ungvár	117,3	-	100,0	-	100,0	-
Beregszász	26,7	0,5	98,2	1,8	98,2	1,8
Munkács	82,3	-	100,0	-	100,0	-
Huszt	29,1	3,3	89,8	10,2	91,2	8,8
Beregszászi	3,0	50,8	5,6	94,4	5,3	94,7
Nagybereznai	6,8	21,2	24,3	75,7	23,1	76,9
Nagyszőlősi	37,3	80,6	31,6	68,4	32,6	67,4
Volóci	6,3	19,0	24,9	75,1	39,5	60,5
Ilosvai	9,5	91,4	9,4	90,6	26,2	73,8
Ökörmezői	9,7	40,4	19,4	80,6	33,3	66,7

Munkácsi	11,2	90,4	11,0	89,0	11,3	88,7
Perecsenyi	7,1	24,7	22,3	77,7	33,1	66,9
Rahói	36,1	54,7	39,8	60,2	42,5	54,8
Szolyvai	17,2	38,3	31,0	69,0	39,0	61,0
Técsői	45,8	126,6	26,6	73,4	28,7	71,3
Ungvári	12,4	62,0	16,7	83,3	17,8	82,2
Huszt	8,2	88,4	8,5	91,5	8,7	91,3

5. sz. táblázat. Kárpátalja lakosságának nemek szerinti megoszlása településtípusonként:

Járás, illetve település	Ezer fő		Százalék		1989-es adatok	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
A megyében	605,5	652,8	48,1	51,9	48,2	51,8
Ungvár	55,0	62,3	46,9	53,1	47,2	52,8
Beregszász	12,8	14,4	47,1	52,9	46,7	53,3
Munkács	39,2	43,1	47,6	52,4	46,6	53,4
Huszt	15,3	17,1	47,2	52,8	48,1	51,9
Beregszász	25,5	28,3	47,4	52,6	47,6	52,4
Nagybereznai	13,4	14,6	47,9	52,1	48,4	51,6
Nagyszőlősi	56,9	61,0	48,3	51,7	48,4	51,6
Volóci	12,3	13,0	48,6	51,4	49,6	50,4
Ilosvai	48,7	52,2	48,3	51,7	48,4	51,6
Ökörmezői	24,7	25,4	49,3	50,7	48,5	51,5
Munkácsi	48,2	53,4	47,4	52,6	48,2	51,8
Perecsenyi	15,3	16,5	48,1	51,9	48,8	51,2
Rahói	43,9	46,9	48,3	51,7	47,8	52,2
Szolyvai	26,7	28,8	48,1	51,9	48,3	51,7
Técsői	84,9	87,5	49,2	50,8	49,4	50,6
Ungvári	35,6	38,8	47,8	52,2	48,6	51,4
Huszt	47,1	49,5	48,7	51,2	48,5	51,5

¹⁴⁵ A táblázatot Dupka György, Fuchs Andrea és Zubánics László készítette el a hivatalos statisztikai adatok alapján. A kárpátaljai magyar civilszervezetek támogatják az ukrán parlament elé terjesztett ukrán nyelvtörvény-tervezetet, amely garantálná a regionális nyelvek státusát mindazon nemzetiségek számára, akiknek a létszáma egy adott térségben belül eléri a 10 százalékot.

6. sz. táblázat. Kárpátalja magyarságának főbb demográfiai adatai a magyarok településeken, különös tekintettel a 10%-ot elérő és az ott élő magyarság lélekszámára.¹⁴⁵

S/ sz.	A település kódja	Település magyarul	Település ukránul	A település lélekszáma	Magyarok	Magyarok (%)
BEREGSZÁSZI JÁRÁS						
1	90201	Asztély	Астей	672	590	87,80
2	90253	Badaló	Бадалово	1730	1644	95,03
3	90233	Balazsér	Балажер	816	737	90,32
4	90212	Bátyú	Батьєве	3025	2058	68,03
5	90261	Bene	Бене	1400	1370	97,86
6	90234	Déda/Beregdéda	Дийда	2023	1780	87,99
7	90200	Beregszász	Берегове	26735	12779	47,80
8	90220	Som/Beregsom	Шом	1340	1313	97,99
9	90240	Beregújfalu	Берегуйфалу	2000	1520	76,00
10	90213	Bótrágy	Батрадь	2628	2444	93,00
11	90262	Csetfalva	Четфалва	750	742	98,93
12	90231	Csikósgorond	Чикош Горонда	80	22	27,50
13	90221	Papi/Csonkapapi	Попове	910	819	90,00
14	90231	Gát	Гать	3400	2890	85,00
15	90230	Gut (Kis, - Nagy,-)	Гут	1300	1270	97,69
16	90254	Halábor	Галабор	750	735	98,00
17	90222	Hetyen	Гетен	761	749	98,42
18	90243	Kígyós	Кідьош	920	600	65,22
19	90211	Kisbakos	Бакош	988	496	50,20
20	90232	Kisbégány	Мала Бігань	1300	1003	77,15
21	90214	Harangláb/ Kisharangláb	Горонглаб	774	632	81,65
22	90250	Macsola	Мочола	675	545	80,74
23	90233	Jánosi/ Makkosjánosi	Яноші	2026	1657	81,79
24	90251	Gecse/Mezőgecse	Геча	1035	1014	97,97
25	90223	Kaszony/ Mezőkaszony	Косонь	2338	2087	89,26
26	90255	Vári/Mezővári	Вари	3114	2552	81,95
27	90210	Nagybakos	Свобода	853	284	33,29

28	90253	Nagybakta	Велика Бакта	1170	292	24,96
29	90232	Nagybégány	Велика Бігань	3300	3168	96,00
30	90242	Nagybereg	Великі Береги	3000	2400	80,00
31	90256	Borzsova/ Nagyborzsova	Боржава	1457	1311	89,98
32	90260	Muzsaly/ Nagymuzsaly	Мужієве	2076	1714	82,56
33	90263	Kispapi/Papitanya	Мале Попове	210	204	97,14
34	90225	Rafajnaújfalu	Рафайнове	970	950	97,94
35	90263	Oroszi/Sárosoroszi	Оросієве	850	807	94,94
36	90250/1	Csoma/Tiszacsoma	Чома	937	927	98,93
37	90224	Zápszony	Запсонь	1810	1680	92,82
HUSZTI JÁRÁS						
38	90454	Visk	Вишкове	12000	5160	43,00
MUNKÁCSI JÁRÁS						
39	89654	Barkaszó	Баркасове	2233	1452	65,02
40	89620	Rákos/Beregrákos	Ракошино	3226	1493	46,28
41	89652	Csongor	Чомонин	2295	2180	94,99
42	89656	Dercen	Дерцен	2900	2871	99,00
43	89672	Fornos	Форнош	1487	1427	95,97
44	89657	Izсныéte	Жнятине	2240	1568	70,00
45	89620	Kajdanó	Кайданове	1225	180	14,69
46	89653	Szernye	Серне	2100	1827	87,00
NAGYSZŐLŐSI JÁRÁS						
47	90300	Nagyszőlős	Vinogradovo	25 760	3 663	14,10
48	90365/5	Akli (Öregakli)	Оклі	364	350	96,15
49	90365/4	Aklihegy	Оклігедь	610	597	97,87
50	90365/3	Újakli/Aklitanya	Нове Клинове	313	215	68,69
51	90365/2	Batár	Ботар	913	882	96,60
52	90361	Csepe	Чепа	1 943	1 110	57,13
53	90361	Csomafalva	Затисівка	528	70	13,26
54	90352	Fancsika	Фанчикове	2 037	770	37,80
55	90363	Feketeadó	Чорнотисів	2 230	715	32,06
56	90323	Feketepatak	Чорний Потік	1 073	999	93,10
57	90371	Fertőszalmás	Фертешолмаш	1 027	989	96,30
58	90356	Forgolány	Форголань	866	861	99,42

59	90344	Gödényháza	Гудя	594	241	40,57
60	90320	Karácsfalva	Карачин	389	336	86,38
61	90326	Mátyfalva	Матієве	1 069	715	66,88
62	90370	Nagypalád	Велика Паладь	1 823	1 773	97,26
63	90365/1	Nevetlenfalu	Неветленфолво	1 595	1 401	87,84
64	90326	Oroszvílgy	Руська Долина	440	48	10,91
65	90311	Salánk	Шаланки	3 112	2 738	87,98
66	90364	Gyula/Szölősgyula	Дюла	1 421	1 360	95,71
67	90322	Tekeháza	Текове	1 533	418	27,27
68	90355	Tiszaabökény, Farkasfalva	Тисобикень	2 191	2 144	97,85
69	90320	Keresztúr/ Tiszakeresztúr	Перехрестя	918	687	74,84
70	90354	Péterfalva/ Tiszapéterfalva, Tivadarfalva	Пийтерфолво	2 064	1 937	93,85
71	90350	Újhely/Tiszaújhely	Нове Село	1 856	1 252	67,46
72	90351	Újlak/Tiszaújlak	Вилок	3 419	2 772	81,08
73	90322	Verbóc	Вербовець	1 188	1 088	91,58
RAHÓI JÁRÁS						
74	90620	Gyertyánliget	Кобилецька Поляна	3 391	491	14,48
75	90630	Kőrösmező	Ясіня	8 006	809	10,10
TÉCSŐI JÁRÁS						
76	90500	Técső	Тячів	9786	2306	23,56
77	90575	Szlatina/ Aknaszlatina	Солотвино	9 276	2 193	23,64
UNGVÁRI JÁRÁS						
78	89430	Bátfa	Батфа	232	183	78,88
79	89420	Botfalva	Ботфалва	579	379	65,46
80	89500	Csap	Чоп	9 600	3 750	39,06
81	89435	Császlóc	Часлівці	735	515	70,07
82	89461	Cservona	Червоне	864	126	14,58
83	89461	Eszeny	Есень	1 675	1 607	95,94
84	89430	Gállocs	Галоч	498	372	74,70
85	89422	Homok/ Kincseshomok	Холмок	1 179	430	36,47
86	88024	Ketergény	Розівка	1 349	222	16,46
87	89435	Kincses/ Kincsestanya	Кінчеш	327	82	25,08

88	89464	Kisdobrony	Мала Добронь	1 863	1 728	92,75
89	89434	Kisgejóc	Малі Геївці	760	696	91,58
90	89432	Téglás/Kistéglás	Тийглаш	702	490	69,80
91	89431	Kisszelmenc	Малі Селменці	200	185	92,50
92	88023	Koncháza	Концове	1 278	409	32,00
93	89444	Helmec/ Korláthelmec	Холмець	945	472	49,95
94	88024	Minaj	Минай	3 088	402	13,02
95	89463	Nagydobrony	Велика Добронь	5 800	5 750	99,14
96	89434	Nagygejóc	Великі Геївці	1 057	824	77,96
97	89431	Palágykomoróc	Паладь Комарівці	1 080	920	85,19
98	89430	Palló	Палло	422	308	72,99
99	89433	Rát (Kis,- Nagy-)	Ратівці	1 500	1 455	97,00
100	89420	Sislóc	Шишлівці	338	203	60,06
101	89462	Szalóka	Соловка	820	803	97,93
102	89432	Szürte	Сюрте	1 950	1 365	70,00
103	89464	Tiszaágtelek	Тисаагтелек	697	683	97,99
104	89502	Tiszaásvány	Тисаашвань	1 131	1 108	97,97
105	89460	Salamon/ Tiszasalamon	Соломонове	1 400	1 050	75,00
106	89461	Tiszaújfalú	Тисауйфалу	277	251	90,61
107	89420	Tarnóc/Ungtarnóc	Тарнівці	854	354	41,45
Összesen:				244 764	138 995	--

A 10 százalék alatti települések, ahol jelentős magyarság-intézmények vannak

S/sz.	A település kódja	Település magyarul	Település ukránul	A település lélekszáma	Magyarok	Magyarok (%)
BEREGSZÁSZI JÁRÁS						
108	88000	Ungvár	Ужгород	117 317	7 972	6,80
109	89600	Munkács	Мукачево	82 346	6 975	8,47
110	90400	Huszt	Хуст	29 080	1 706	5,87
111	90600	Rahó	Рахів	15 241	1 037	6,80
112	90332	Királyháza (Nagyszőlősi járás)	Королево	8 147	510	6,26
Összesen:				252 131	18 200	-
MINDÖSSZESEN:				496 895	157 195	-

7. Táblázat. Az ukrajnai magyarság¹⁴⁶ statisztikai adatai a 2001. évi népszámlálás tükrében

№	Közigazgatás	Magyarság	Városi	Falusi	Anyanyelve:			
					Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb
1	Dnyipropetrovszk megye	593	368	225	282	182	122	5
2	Harkov megye	453	191	262	227	117	105	4
3	Donyeck megye	421	346	75	84	72	256	9
4	Lviv megye	384	338	46	241	112	29	0
5	Poltava megye	349	99	250	201	127	21	0
6	Kirovográdk megye	265	64	201	144	103	18	0
7	Kijev város	257	257	0	119	71	57	7
8	Lugansz megye	246	192	54	60	38	147	1
9	Zaporizsja megye	218	136	82	97	44	74	2
10	Herszon megye	212	67	145	95	85	30	1
11	Krími Autonóm Köztársaság	186	103	83	54	8	94	1
12	Odessza megye	176	129	46	75	32	65	2
13	Cserkasszi megye	164	59	105	98	45	8	12
14	Kijevi megye	139	68	71	75	44	12	8
15	Ivano-Frankivszk megye	124	95	29	87	35	2	0
16	Mikolajiv megye	120	52	68	50	46	23	0
17	Zsitormir megye	94	59	35	33	49	12	0
18	Szumi megye	93	43	50	48	40	5	0
19	Hmelnickij megye	91	61	30	40	41	10	0
20	Ternopol megye	85	48	37	56	27	1	1
21	Csernovic megye	80	59	21	42	15	12	0
22	Vinnica megye	77	44	33	39	33	5	0
23	Voliny megye	71	40	31	53	16	2	0
24	Rivnei megye	68	42	26	38	26	4	0
25	Csernyigov megye	61	37	24	32	22	7	0
26	Szevasztopol város	24	24	0	5	5	14	0
Összesen:		5 051	3 021	2 029	2 375	1 435	1 135	53
Kárpátalja megye		151 516	53 598	97 918	147 056	3 932	378	106
Mindösszesen:		156 567	56 619	99 947	149 431	5 367	1 513	159

¹⁴⁶ A táblázatot Dupka György és Zubánics László állította össze a népszámlálási adatok alapján.

III. NEMZETISÉGI KÉRDÉSEK SZABÁLYOZÁSA UKRAJNÁBAN¹⁴⁷

1991 novemberében a Legfelsőbb Tanács **nyilatkozatot** fogadott el a **nemzeti kisebbségekről**, amely minden népnek, nemzetiségi csoportnak szavatolja az egyenlő politikai, gazdasági, szociális és kulturális fejlődés, valamint az anyanyelv használatának jogát a társadalmi élet minden területén.

Az 1992 júniusában **elfogadott nemzeti kisebbségi törvény** biztosítja az anyanyelv használatát, az anyanyelvi oktatáshoz, a saját kulturális intézményrendszerhez és a nemzeti–kulturális autonómiához való jogot. A törvény lehetővé teszi a kisebbségi érdekvédelmi szervezetek működését, a nemzeti szimbólumok használatát, az anyanyelvi szabályoknak megfelelő névhasználatot, valamint a határokon átnyúló szabad kapcsolattartást az anyanemzettel. (A törvény nagyrészt megerősíti mindazokat az elveket, amelyeket az 1991-ben aláírt magyar–ukrán kisebbségvédelmi nyilatkozat megfogalmaz, de nem teszi lehetővé a kisebbségek számára területi autonómia létrehozását.)

Ukrajna elnökének kárpátaljai megbízottja 1992. december 17-én **rendeletet** adott ki az ukrán nyelvtörvény és a nemzeti kisebbségi törvény gyakorlati végrehajtásáról. Az okmány előírja: *ahol valamely nemzeti kisebbség alkotja a lakosság zömét, az ukrán államnyelv mellett az adott nemzetiség nyelvét is használják az állami és a társadalmi szerveknél, a vállalatoknál és intézményeknél.* E rendelet értelmében *lehetőség van a kétnyelvű feliratok használatára, s a nemzetiségek az állami mellett saját nemzeti jelképeiket is használhatják.*

Az 1996. június 28-án elfogadott ukrán **alkotmány** 10. cikkelye értelmében „Ukrajnában szavatolt a nemzeti kisebbségi nyelvek szabad fejlődése, használata és védelme”, 11. cikkelye pedig kimondja, hogy „az állam elősegíti (...) Ukrajna minden őslakos népe és nemzeti kisebbsége etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sajátosságainak fejlődését”. A nemzeti kisebbségek jogaival ezen kívül **még három törvény foglalkozik**: az 1989-ben elfogadott nyelvtörvény, az 1999-ben elfogadott oktatási törvény és az 1992-ben elfogadott egyesületi törvény.

2003 decemberében az Ukrán Legfelsőbb Tanács elfogadta a határon túli ukránokról rendelkező törvényt.

1991. május 31-én Magyarország és Ukrajna külügyminisztere **nyilatkozatot** írt alá a **nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról**. A nyilatkozathoz csatolt jegyzőkönyv 1. pontja alapján a felek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával foglalkozó **kormányközi vegyes bizottságot** hoztak létre, amelynek eddig tizennégy ülésére került sor. A vegyes bizottság – munkájában részt vesznek a két országban

¹⁴⁷ Vázlatos összeállítás a hatályos törvények, rendeletek alapján.

elő kisebbségek képviselői is – ajánlásokat fogalmaz meg a két ország kormányai számára a Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség számára nagy fontossággal bíró ügyek, így a nemzeti identitás megőrzése, az oktatás, a kultúra fejlesztése és a kisebbségi problémák megoldása érdekében.

Magyarország és Ukrajna kapcsolatait **alapszerződés** szabályozza, amelyet 1991 decemberében Kijevben írt alá a két fél, s amelyet az ukrán parlament 1992-ben, Magyarország pedig 1993-ban ratifikált. A dokumentum 17. cikkeyle rendelkezik a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának kölcsönös védelméről.

Ukrajna 1995-ben lett az Európa Tanács tagja. A szervezetbe való felvételekor vállalta a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálás céljával történő tanulmányozását, valamint ígéretet tett arra, hogy az ET-be való felvételétől számított egy éven belül aláírja és ratifikálja a Kisebbségvédelmi Keretegyezményt és kisebbségpolitikáját az ET Parlamenti Közgyűlésének 1201. sz. ajánlásában lefektetett elvek alapján folytatja. Az ukrán parlament 1999 decemberében ratifikálta a Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartáját, mégpedig a kárpátaljai magyarságra nézve kedvezőbb változatában, amely a nemzetiségek nyelvhasználati jogát 20 %-os arányhoz köti a településeken. Az Ukrán Legfelsőbb Tanács által a Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartájának ratifikációjáról újonnan elfogadott törvényből azonban teljesen kikerült a kisebbségi nyelvnek az állami adminisztrációban történő használata, minden téren szűkült a nemzetiségi nyelvhasználat biztosítására vállalt garanciák köre, továbbá kikerült a nemzetiségi intézményhálózat szűkítésének tilalma.

1991-ben az ukrán függetlenségről tartott népszavazással együtt Kárpátalján helyi népszavazást tartottak a terület különleges önkormányzatáról, illetve a beregszászi járásban a járás bázisán létrehozandó Magyar Autonóm Körzetről. Mindkét esetben a lakosság döntő többsége támogatta az elképzeléseket. Ugyanakkor a népszavazásokat követően Kárpátalja különleges önkormányzati státusáról, illetve a Beregszászi Magyar Nemzetiségi Körzetről kidolgozott törvénytervezetek mindmáig nem kerültek magasabb szinten elfogadásra.

Általános problémának tekinthető, hogy a politikai bizonytalanság, a gyakori jogszabály-módosítások miatt áttekinthetetlenek a jogérvényesítés intézményes keretei, hiányos a jogi kompetenciák kijelölése. Az érvényes törvények, rendeletek a kisebbségek vonatkozásában megengedő jellegűek ugyan, ám ezek végrehajtása némely esetben helyi szinten elakad.

A készülő nyelvtörvény kapcsán

Ukrajnában nagy vita bontakozhat ki a készülő nyelvtörvény kapcsán, miután Viktor Janukovics elnök kilátásba helyezte, hogy az új jogszabály elfogadásával rangjának megfelelő státust kap az orosz nyelv, s regionális rangra emelkedhet tucatnyi nemzetiségi nyelv, közte a magyar is.

Nem tétlenkedtek a nyelvreform ukrán nacionalista ellenzői sem, akik az ukrán nyelv funkciójának szűkítését tiltó törvényjavaslatot terjesztett be a kijevi parlamentnek. Egy vezető ellenzéki politikus pedig olyan törvénytervezettel rukkolt elő, amely moratóriumot rendelne el a nyelvvel kapcsolatos törvénykezésre, mert szerinte a nyelvtörvény elkapkodott módosítása felerősítené az Ukrajnán belüli széthúzást. Úgy véli, a nyelvtörvény módosításáról az ország lakosságának népszavazáson kellene dönten.

Az orosz második államnyelvi státusának bevezetéséről

Ukrajnában egyelőre nem időszerű az orosz második államnyelvi státusának bevezetése. Ennek egyik oka az, hogy ehhez nincs meg az alkotmány módosításához szükséges 300+1 szavazat. Másrészt a nyelvi kérdés, illetve az orosz nyelv státusa megosztó tényező a mai Ukrajnában. Az országban két, egymással ellentétes nyelvpolitikai jövőkép körvonalai rajzolódnak ki. Az egyik tábor mögött Juscenko és Timosenko hívei állnak, a másikat Janukovics követői alkotják. Mindkét politikai csoport mögött nagyjából azonos erőforrásokkal rendelkező szavazótábor áll. Az egyiknek a dominánsan ukrán nyelvű északon és nyugaton, illetve részben az ország középső régióiban (Kijev és környéke) van a szavazóbázisa, a másiknak a jellemzően orosz nyelvű délen és keleten.

A magát nemzetinek tekintő tábor szerint az ukrán nyelv az alakulóban lévő ukrán politikai nemzet legfontosabb szimbóluma, ezért mindazok, akik két államnyelv mellett érvelnek, vagy akik úgy vélik, hogy a kisebbségi nyelveknek hivatalos státust kell biztosítani, azok egyszersmind az új ukrán állameszme ellen s az állami integritással szemben foglalnak állást.

Az ellentétes tábor hívei úgy vélik, az oroszot mielőbb a második államnyelv státusába kell emelni, mert a narancsos erők uralma idején folytatott erőszakos ukránosítás veszélyezteti az oroszajkú lakosság nyelvi és nemzetiségi jogait, háttérbe szorítja az orosz nyelvet.

Az elemzők szerint a probléma érdemi megoldására csak akkor kerülhet sor, ha a két, nagyjából azonos erőket mozgósítani képes politikai tábor kompromisszumot keres és talál. Ez a kompromisszum az lehet, ha Ukrajnának egyetlen államnyelve marad: az ukrán, ám az orosz nyelv regionális hivatalos

nyelvi státust kap azokban a régiókban, ahol erre az orosz ajkú lakosság igényt tart. Ezzel kapcsolatosan szociológiai felmérések, törvény-tervezetek születtek, amelyekben többek között olyan ajánlások is olvashatók, miszerint azon közigazgatási egységeken belül, ahol egy adott nyelv anyanyelvi beszélői eléri a 10%-os arányt, biztosítani kellene a jogot ennek a nyelvnek a használatára az államnyelv mellett; ahol ez az arány 50% fölötti, kötelezővé kellene tenni a kisebbségi nyelv használatát a helyi államigazgatási szervek munkájában, s ehhez az államnak kell megteremtenie a szükséges feltételeket.

Kárpátalja számos településén és a Beregszászi járásban abszolút többséget alkotó magyarok számára ez a megoldás előrelépést jelenthet(ne).Egyelőre marad a hatályos nyelvtörvény, mely szerint azon közigazgatási egységeken belül, ahol egy adott nemzeti kisebbség képviselői 50%-nál nagyobb arányban élnek, a kisebbség nyelve az államnyelv mellett használható a hivatali ügyvitelben is.

IV. A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG PROBLÉMATÉRKÉPE

1. JEGYZŐKÖNYV A Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar - Ukrán Vegyes Bizottság XIV. üléséről

2008. szeptember 18-19-én Ungváron sor került a Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar - Ukrán Vegyes Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) XIV. ülésére.

A magyar küldöttséget Gémesi Ferenc, Magyarország Miniszterelnöki Hivatala kisebbség- és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkára (a Bizottság Magyar Tagozatának elnöke) vezette. Az ukrán delegációt Olekszandr Szahan Ukrajna Nemzetiségi és Vallásügyi Állami Bizottsága elnöke (a Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke) vezette.

A Bizottság Magyar és Ukrán Tagozata információt cserélt a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak biztosítására irányuló állami politikáról.

A Felek megállapodtak, hogy a két ország törvényeinek megfelelően a továbbiakban is erőfeszítéseket tesznek az ukrainai magyar kisebbséghez és a magyarországi ukrán kisebbséghez tartozó minden személy etnikai identitásának megőrzését szolgáló megfelelő feltételek megteremtése érdekében.

A Felek fontosnak tartják a két országban-élő nemzeti kisebbségek képviselőinek részvételét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében, ezért üdvözlrik az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség képviselőinek részvételét az ukrán hivatalos küldöttségben, valamint a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat képviselőinek részvételét a magyar hivatalos küldöttségben.

A Bizottság megállapította az Ukrajna és a Magyar Köztársaság állami, önkormányzati szervei, társadalmi szervezetei és egyéb intézményei közötti együttműködés további elmélyítésének szükségességét a kultúra és a nemzeti kisebbségek, oktatása terén.

A Felek tájékoztatták egymást a Bizottság XII-1. ülésének Jegyzőkönyvéből kifolyólag felmerült feladatok teljesítéséről, és megállapították, hogy a feladatok többsége teljesítésre került.

A Bizottság célszerűnek tartja, hogy a továbbiakban is szenteljenek figyelmet azoknak az ajánlásoknak, amelyek az előző ülésen kerültek megfogalmazásra, de nem vagy csak részben teljesültek.

Az Ukrainában élő magyar nemzeti kisebbség és a Magyarországon élő ukrán nemzeti kisebbség harmonikus fejlődése céljából a Bizottság az alábbi ajánlások áttekintését javasolja a két ország kormánynak;

I. Prioritást élvező ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű):

Fejlesztési kérdések

A KVB javasolja, hogy mindkét fél folyamatosan törekedjen a regionális együttműködésre vonatkozó közösen elfogadott dokumentumok ajánlásainak teljesítésére. Figyelemmel arra, hogy a kisebbségek szempontjából kiemelkedő jelentőségű a regionális együttműködés, a KVB felhívja a Felek figyelmét a következő kérdések megoldására;

- a. A KVB támogatja a két Kormánynak a határ menti: emberi kapcsolatok egyszerűbbé tételére vonatkozó szándékát, továbbá tekintettel Magyarország teljes jogú schengeni taggá válására, támogatja az EK-ukrán vízumkönnyítési megállapodás realizálása és az ukrán állampolgárokra vonatkozó vízumkiadási intézkedések optimalizálása érdekében rendszeres konzultációk folytatását.
- b. A KVB támogatja a közvetlen regionális, illetve egyéb szintű együttműködés kialakítását annak érdekében, hogy a Felek a közös fejlesztési forrásokat sikeresen tudják a szomszédos térségek modernizálására fordítani. A KVB javasolja továbbá a Feleknek, hogy a fejlesztések megvalósításához szükséges önerő biztosításának módjára közösen tegyenek javaslatot.
- c. A KVB-javasolja, hogy a Felek továbbra is támogassák a magyar-ukrán határ menti régiók fejlesztése érdekében a Magyarország és Ukrajna közötti személy- és áruforgalom feltételeinek javítását, továbbá a határátkelőhelyek fejlesztését.

Oktatási kérdések

1. A KVB az ukrainai magyar nyelvű oktatás megőrzése és fejlesztése vonatkozásában három kérdésben javasol intézkedéseket az ukrainai illetékeseknek:
 - a. A KVB felhívja az ukrán Felet, tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az ukrainai magyar közösség tagjai továbbra is anyanyelvükön tehessenek érettségi és felvételi vizsgát. Ezért a Bizottság: felkéri az ukrán Felet arra, hogy forduljon Ukrajna illetékes szerveihez a korábban érvényes gyakorlat fenntartása érdekében.
 - b. Az Ukrán Fél - az ukrainai magyar szakértők bevonásával - dolgozza ki az ukrán nyelvtanítás módszertanát és indítson felzárkóztatási programot az ukrainai magyar tannyelvű oktatási intézmények diákjai számára, továbbá biztosítsa a magyar tannyelvű iskolák számára a szükséges tankönyveket és szakképzett pedagógusokat.

A Magyar Fél felajánlja szakmai-módszertani segítségét az Ukrán Félnek a felzárkóztatási program kialakításához.

- c. A KVB szorgalmazza és segítse elő, hogy a két ország oktatási minisztériumi más, kisebbségekért felelős állami szervei és az érintett kisebbségek oktatási szakértői 2008 végéig közösen tekintsék át a magyarországi ukránság, illetve az ukrainai magyarság oktatási helyzetével kapcsolatos feladatokat és tegyenek javaslatokat azok megoldására.

2. A Felek segítsék elő a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola működését.

3. Az ukrán Fél segítse elő az olyan iskola előtti oktatási intézmények hálózatának bővítését, amelyekben az oktatási-nevelési folyamat magyar nyelven zajlik. Vizsgálja meg az ilyen iskola előtti oktatási intézmények megalapításának lehetőségét a huszti járási Visk és a nagyszőlősi járási Királyháza településeken, valamint Ungvár és Técső városában.

4. A KVB javasolja az ukrán Félnek, hogy vizsgálja meg magyar tannyelvű Mesterképző Akadémia- szakközépiskola létrehozását a Jánosi Liceum bázisán. A magyar Fél vizsgálja meg az említett liceum különálló épületszárnya építésének befejezéséhez szükséges finanszírozás biztosításának lehetőségét.

5. Az ukrán Fél a tantárgyi diákolimpiákon biztosítsa a feladatok minőségi és idejében történő fordítását magyar nyelvre.

6. A Felek továbbra is segítsék elő megfelelő feltételek biztosítását a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem, a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola, illetve a Szegedi Egyetem ukrán tanszékei számára.

7. A magyar Fél továbbra is biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán az olyan oktatási intézmények végzősei számára, amelyekben ukrán nyelvoktatás zajlik.

8. A magyar Fél adjon tájékoztatást az ukrainai közoktatási intézmények befejezését tanúsító bizonyítványok magyarországi elismerésének lehetőségéről, az esetleges konkrét problémák megjelölésével.

9. A magyar Fél dolgozza ki az UNE magyar karának, valamint a matematika tanszék könyvtárának a magyar tudományos kiadványok, időszaki kiadványok köteleespéldányaival történő rendszeres ellátásának mechanizmusát.

10. Az ukrán Fél biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar kara és az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség között létrejött Megállapodásnak megfelelően. Az ukrán Fél a magyar tannyelvű oktatási intézmények végzősei számára a továbbtanulás kedvező feltételeinek megteremtése céljából biztosítsa részükre az ukrán mint államnyelv elsajátításának megfelelő feltételeit (speciális tantervek, tankönyvek, pedagógusok).

11. A KVB felkéri az ukrán Felet, hogy az ukrainai nyelvtörvény kialakításakor vegye figyelembe a kárpátaljai magyar közösségnek a két-nyelvű iskolai dokumentációra vonatkozó igényét.

Egyéb kérdések

1. A Felek segítsék elő a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma és Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma közötti 2008-2010-es együttműködésről szóló munkaterv aláírási folyamatának befejezését.

2. Az ukrán Fél vizsgálja meg a Magyar Művelődési Központ (MMK) megalapításának lehetőségét Beregszász városban a szakképző liceum, helyén (volt. Bethlen-kastély), amelynek részét képezné a múzeum, illetve a járási és a városi könyvtár.

3. Az ukrán Fél segítse elő a közkönyvtárak működését azokon a helyeken, ahol a magyar nemzeti kisebbség tömbben él a Magyar Fél oldja meg a könyvtárak információs és szakmai fejlesztésével kapcsolatos problémákat.

4. A magyar Fél továbbra is nyújtson támogatást a magyarországi ukrán társadalmi szervezetek tevékenységéhez.

5. A magyar Fél segítse elő az olyan oktatási intézmények hálózatának bővítését, amelyekben ukrán nyelvoktatás zajlik. A Felek segítsék elő az ilyen jellegű magyarországi oktatási intézmények könyvtárainak rendszeres ellátását magyar és ukrán kiadványokkal

6. A magyar Fél biztosítsa a szükséges tankönyveket és segédeszközöket minden tantárgyból, beleértve az ukrán nyelvet és irodalmat is az olyan oktatási intézmények számára, amelyekben ukrán nyelvoktatás folyik (elsősorban a baktalórántházi Vay Ádám Gimnázium számára).

7. A Felek nyújtsanak jogi információs-módszertani segítséget a nemzeti-kulturális szervezetek tagsága, tudósok, pedagógusok, alkotók nemzetközi konferenciákon, szimpóziumokon, szemináriumokon, művészeti és a nemzetek közötti kapcsolatokkal összefüggő egyéb rendezvényeken történő részvétel céljából megvalósuló külföldi utazásainak szervezése során,

8. Az ukrán Fél biztosítson tudományos-módszertani segítséget és irodalmat Magyarország azon felsőfokú tanintézményeiben, ahol ukrán nyelv-és irodalomoktatás folyik.

9. A Felek a továbbiakban is segítsék elő a magyar nyelvű időszaki sajtó kiadásának, valamint rádió- és televízió-műsorok sugárzásának, anyagi támogatását Ukrajnában, és az ukrán nyelviekét a Magyar Köztársaságban.

10. A magyar Fél segítse elő a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület és magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat könyvtárainak rendszeres ellátását ukrán kiadványokkal.

11. Az ukrán Fél biztosítsa a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működtetését a megyei költségvetés terhére, és fejezze be az épület rekonstrukcióját.

12. A magyar Fél támogassa az UOÖ kezdeményezését emlékjel felállítására Budapesten az 1932- 1933-as ukrainai Nagy Éhínség 75. évfordulója alkalmából a Nagy Éhínség áldozatainak tiszteletére.

13. A KVB javasolja, hogy az ukrán Fél vizsgálja meg megfelelő helyiség biztosítását az Ukrainai Magyar Ház számára Kijevben.

II. Hosszú távú ajánlások (a felsorolás nem fontossági sorrendű):

Oktatási kérdések

- 1.. A Felek tegyenek intézkedéseket az ukrainai és magyarországi felsőoktatási intézmények közötti tudományos együttműködés aktivizálása és elmélyítése érdekében, mindenekelőtt a nemzeti kisebbségek anyanyelven történő oktatásához és az anyaországgal való kapcsolattartásához való jogának érvényesítése területén.
- 2.. Az ukrán Fél javítsa a kárpátaljai magyar tannyelvű közoktatási intézmények magyar nyelvű tankönyvekkel való ellátottságának színijét, beleértve az új módszertan szerint szerkesztett ukrán nyelv és irodalom tankönyveket valamint az informatikai eszközöket is.
- 3.. Az ukrán Fél segítse elő a szülők kezdeményezése alapján magyar és ukrán tannyelvű csoportok beindítását a magyarországi és a kárpátaljai szakképzési intézményekben.
- 4.. A Felek segítsék elő a Magyar Tannyelvű Humán-Természettudományi Kar működését az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán.
- 5.. Az ukrán Fél segítse elő ukrán nyelv és irodalom szakos tanárok képzését a magyar tannyelvű közoktatási intézmények számára az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán.
- 6.. A Felek segítsék elő a Hungarológiai Központ támogatását és vizsgálják meg a Központ kiadványai esetleges részleges finanszírozásának lehetőségét
- 7.. Az ukrán Fél a kárpátaljai magyar tannyelvű nem állami tulajdonú líceumok, működésének biztosítása céljából vizsgálja meg az említett líceumok támogatásának lehetőségét költségvetési források terhére.
- 8.. A KVB javasolja, hogy az Ukrán Fél tanulmányozza annak lehetőségét, hogy a Huszti I-II. fokozattal rendelkező iskolát átszervezzék I-III. fokozatává középiskolai érettségi megszerzése érdekében, továbbá biztosítsa, a Rahón (Rahiv) és a Rahaói járásbeli Kőrösmezőn (Jaszinya) és Szolyván I-III. fokozattal rendelkező iskola bázisán magyar osztályok és óvodák

létrehozását. Fejezze be az Ungvári 10. sz. magyar nyelvű középiskola, a szőlősi járási 2. sz. Újlaki középiskolák építkezését.

- Az ütemtervnek megfelelően fejezzék be az ungvári járási Kisdobronyi I-III. fokozattal rendelkező iskola, a munkácsi járási I-II. fokozatú Csöngön iskola, a Beregszászi Magyar Gimnázium építését, kezdjék el a beregszászi Kossuth Lajos Középiskola új épületszárnyának építését.
- 9.. A KVB javasolja a magyar félnek, hogy vizsgálja meg a háromszintű ukrán általános nyelvvizsga ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központ általi akkreditálásának lehetőségét, újraindításának feltételeit.

Egyéb kérdések

- 1.. A Felek továbbra is segítsék elő az ukrán és magyar kutatók zavartalan munkáját mindkét ország levéltári intézményeiben a hatályos jogszabályokkal összhangban.
- 2.. A Magyar Fél engedélyezze az alábbi témák zavartalan kutatását és a dokumentumokhoz való hozzáférést, sokszorosítást: Kárpátalja ,38-'39-es történetét és A. I. Volosin tevékenységét, az 1904-es, 1906-os, 1913-14-es máramarosi perek, az 1940-es kárpátaljai népszámlálás, az 1942-es Kovner-ügy és egyéb fontos, Kárpátalja történelmét érintő ügyek.
- 3.. Az ukrán Fél gyorsítsa fel az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatását és vizsgálja meg az ezen ingatlanok felújításához szükséges pénzügyi támogatás biztosításának lehetőségét az ukrainai jogszabályokkal összhangban;
- 4.. Az ukrán Fél tegyen intézkedéseket a Magyar Köztársaságban kiadott diplomák, oklevelek és a tudományos fokozat megszerzéséről szóló okiratok honosítási mechanizmusának egyszerűsítése érdekében.
- 5.. A Felek Ösztönözzék, a kiegészítő intézkedéseket a kárpátaljai és a magyarországi könyvtári intézmények közötti együttműködés fejlesztése érdekében, a könyvtári munka informatizálása, a kiadványcsere és a könyvtári dolgozók továbbképzése terén.
- 6.. A KVB javasolja a magyar Félnek, hogy segítse elő a Magyarországon készült ukrán nyelvű programok sugárzását.
- 7.. Az ukrán Fél a törvényeknek megfelelően segítse elő sugárzási engedély kiadását a szabad frekvenciák felhasználásával magyar nyelvű TV- és rádióadások sugárzásához (Beregszász, Nagyszőlős).
- 8.. Az ukrán Fél nyújtson támogatást a magyar nyelven megjelenő országos tömegtájékoztatási eszközöknek,
- 9.. Az ukrán Fél biztosítsa a magyarországi ukrán nemzeti kisebbség életének, a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat a Magyarországi Ukrán

Kulturális Egyesület és ezek helyi szervezetei tevékenységének bemutatását az ukrán médiában.

- 10.. A Felek segítsék elő a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola és az Ungvári Nemzeti Egyetem által előkészített magyar-ukrán és ukrán-magyar szótár kiadását.
- 11.. A magyar Fél felhívja a magyarországi szervek figyelmét arra, hogy egyeztessenek az UOÖ-vel az ukrainai személyiségek vagy ukrán történelmi események tiszteletére Magyarországon felállítandó emlékművek, emlékjelek, emléktáblák terveiről.
- 12.. A Felek segítsék elő különböző kulturális rendezvények szervezését Ukrajna és Magyarország jelentős történelmi eseményei alkalmából.
- 13.. A Felek segítsék elő a művészi kollektívák cseréjét fesztiválokon, versenyeken, koncerteken és egyéb művészeti rendezvényeken való részvétel céljából biztosítsanak megfelelő feltételeket azok kulturális-művészeti, programjainak bemutatásához.
- 14.. A Felek segítsék elő a képző- és iparművészek kétoldalú egyéni és közös kiállításainak, közös és csereműhelyeinek szervezését a már működő mechanizmusok keretei között.
15. A Felek biztosítanak támogatást a magyar kultúra évenkénti hagyományos ünnepének megszervezéséhez Kárpátalján.
- 16.. A Bizottság azzal a kéréssel fordul az ukrán Félhez, hogy tanulmányozzák a lehetőségét az ukrán választási törvény lehetséges módosításának, amely azon szavazócédulák nyomtatásával kapcsolatos, melyeket a tömbben élő magyar települések számára magyar nyelven készítenék el.

Záró rendelkezések

A Bizottság a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Minisztertanácsa elé terjeszti jelen Jegyzőkönyvet a benne foglalt rendelkezések megvalósításának biztosítása céljából

A Felek támogatnak és megtesznek minden szükséges lépést a jelen Jegyzőkönyvbe foglalt rendelkezések hatékony megvalósításának biztosítása érdekében. A Felek kölcsönösen tájékoztatják egymást a kitűzött feladatok teljesítéséről, és biztosítják az egyéb aktuális – információk rendszeres cseréjét.

A Felek megállapítják, hogy a Bizottság ülése szakmai és konstruktív légkörben zajlott.

A Felek megállapodtak, hogy a Bizottság következő ülését 2009-ben, a Magyar Köztársaságtól tartják. Az ülés helyszíne és időpontja diplomáciai csatornákon keresztül kerül pontosításra.

Készült Ungváron, 2008. szeptember 19-én két eredeti példányban magyar és ukrán- nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Gémesi Ferenc

Olekszandr Szahan

A Bizottság Magyar Tagozatának elnöke A Bizottság Ukrán Tagozatának elnöke

2. Javaslatok (ajánlások) az ukrán-magyar kisebbségi vegyes bizottság XV. ülésének jegyzőkönyvéhez¹⁴⁸

Oktatás

I. Mivel a kárpátaljai magyar iskolarendszer megőrzése és bővítése kiemelt fontossággal bír, javasoljuk, hogy a felek vitassák meg azokat az ukrán fél által az utóbbi időben foganatosított intézkedéseket, amelyek csorbítják az ukrainai magyar közösségnek az oktatással, valamint az anyanyelv, illetve a nemzeti jelképek használatával kapcsolatos jogait. Az érettségi/felvételi tesztrendszer megítélésünk szerint több szempontból is hátrányosan érinti a nemzetiségi iskolák, így a magyar tannyelvű iskolák végzőseit, diszkriminatív helyzetbe hozza őket az ukrán iskolák tanulóihoz viszonyítva, mert:

1. A nem ukrán tannyelvű iskola tanulójának tudásszintje ukrán nyelvből és irodalomból objektíve nem lehet ugyanolyan, mint az ukrán tannyelvű iskola tanulójaé, hiszen a magyar tannyelvű iskolák tantervei nem egyeznek az ukrán tannyelvű oktatási intézményekével, mivel nem is egyezhetnek. Ugyanis az államnyelv ismeretét tekintve a tanulók különböző szintről indulnak: az egyikük ukrán anyanyelvű és ukrán nyelvi közegben él, a magyar gyerekek viszont csak hatéves korukban találkoznak igazán az ukrán nyelvvel. Tehát ha ugyanazon kritériumok szerint vizsgáztatják őket, az alapjaiban sérti az esélyegyenlőség elvét.

2. A szaktantárgyakból készített ukrán nyelvű tesztfeladatok sok esetben megoldhatatlan feladat elé állítják a nem ukrán tannyelvű iskolák tanulóit, hiszen magát a kérdést sem értik meg.

II. A fentiekből kiindulva javasoljuk:

A szaktantárgyakból állandó jelleggel anyanyelvükön (az iskola oktatási nyelvén) tehessék le a felvételi vizsgákat.

Az ukrán nyelv és irodalom vizsgával kapcsolatosan kétféle megoldásban lehet gondolkodni:

¹⁴⁸ A Kárpátalja Megyei Állami Közigazgatási Hivatal Nemzetiségi Üggyelleg Foglalkozó Osztálya felkérésére a javaslatokat a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet nevében Dupka György, Fuchs Andrea és Zubánics László dolgozta ki. A tervezetet 2011 májusában eljuttatták a magyarországi és ukrán illetékes hatóságokhoz is.

– a felvételi vizsgákat a kisebbségi iskolák végzősei iskolájuk oktatási nyelvéből és annak irodalmából teszik, de a felsőfokú diploma megadásának kritériuma az ukrán nyelv és irodalom vizsga letétele lenne;

– a kisebbségi iskolák végzősei, az általuk tanult ukrán nyelv és irodalom program alapján összeállított tesztkérdésekből vizsgáznának.

Megjegyeznénk: a folyó év tapasztalata egyértelműen bizonyította, hogy a tesztkérdések magyar nyelvre való fordítása, e tesztek alapján való vizsgáztatás és a vizsgaeredmények értékelése technikailag és szervezetenként megoldható, nem jelentenek nagyobb plusz terhet a rendszer számára a fordítás díja, az utaztatás és a szálloda költségei.

III. Ami A nemzetiségi kisebbségek nyelvén oktató általános oktatási intézményekben az ukrán nyelv elsajátítása javításának 2008-2011 évi ágazati programját illeti (amelyet az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium 2008 május 25-én kelt 461. sz. rendeletével hagyott jóvá), álláspontunk szerint ez jó célt tűzött ki: az ukrán nyelv nemzetiségi iskolákban történő oktatásának javítását. Elfogadhatatlannak viszont számunkra az ehhez választott eszközök és módszerek, azaz maga a végrehajtási mechanizmus. Ennek végrehajtása ugyanis, véleményünk szerint, a magyar iskolarendszer felszámolását eredményezi.

Javaslataink a következők:

Ne legyen az a cél, hogy a kisebbségi iskolák tanulói ugyanolyan szintű és mennyiségű tudásra tegyenek szert ukrán nyelvből és irodalomból, mint az ukrán tannyelvű iskolák végzősei.

Először össze kell állítani a hatékony ukrán nyelv- és irodalom-oktatás programját. Meg kell teremteni e program végrehajtásának feltételeit – akár az ukrán nyelv oktatására szánt óraszám növelése árán is –, és e program eredményének függvényében (az ukrán nyelvtudás szintjének megfelelően) lehet esetleg valamilyen tantárgy (például Ukrajna történelme, Ukrajna földrajza) ukrán nyelvű oktatásáról beszélni, és kizárólag a középiskolai osztályok szintjén.

Javasoljuk, hogy a kötelező ukrán nyelv és irodalom vizsga pontszámait a magyar középiskolák végzősei számára ne 124, hanem 110 pontban rögzítsék.

Ami a Nemzeti Kisebbségek Jogainak Biztosításával Foglalkozó Magyar–Ukrán Vegyes Bizottság legutóbb megtartott ülésének prioritást élvező ajánlásait illeti:

nincs előrelépés a magyar nyelvű érettségi és felvételi vizsgaközpontok kárpátaljai létrehozásának ügyében, amelyek hozzájárulnának a magyar tannyelvű kárpátaljai középiskolákban végző diákok esélyegyenlőségének biztosításához;

javasolni kellene az Ukrán Félnek, hogy az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) és az Ukrajnai Magyarok Demokrata Szövetsége (UMDSZ) közötti

szerződés értelmében az idei évhez hasonlóan a továbbiakban is biztosítson államilag finanszírozott hallgatói helyeket az UNÉ-n. Javasoljuk továbbá, a Magyar Fél vesse fel, hogy az Ukrán Fél az állami megrendelés keretében az eddigiek mellett biztosítson pótlólagos helyeket az Ungvári Nemzeti Egyetem Jogi Karán a magyar iskolák végzősei számára a jogászok képzéséhez: a nappali tagozaton legalább 3, a levelezőn pedig legalább 5 fő részére,

javasolni kellene, hogy a felek támogassák a Beregszászi Gimnázium felépítését.

javasolni kellene az Ukrán Félnek, hogy tegyen további lépéseket a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák tankönyvekkel való ellátásának javítását és informatikai fejlesztését, megfelelően képzett pedagógusok biztosítását, továbbá az új módszertan szerint szerkesztett ukrán nyelv és irodalom tankönyvek kiadását célozva.

Kultúra

A Magyar Fél vesse fel a nemzeti jelképek használatának visszaszorításával kapcsolatos ukrán lépések ügyét. Az utóbbi időben ugyanis a magyarlakta települések önkormányzatait támadások érik, hogy milyen alapon van kitérve a középületekre az állami mellett a magyar nemzeti lobogó is.

Sajnálattal kell viszont megállapítani, hogy nincs előrelépés a kijevi Ukrajnai Magyar Ház ügyében. Az Ukrán Félnek lépéseket kellene tenni annak érdekében, hogy megvalósuljanak a vegyes bizottság ezzel kapcsolatos ajánlásai.

Az Ukrán Félnek további lépéseket kellene tennie a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház működtetésének támogatását, a színház épülete rekonstrukciójának befejezését célozva.

A Magyar Fél támogatja a magyarlakta településeken működő közkönyvtárak technikai eszközökkel való ellátását; jó volna, ha az Ukrán Fél párhuzamosan elegendő pénzt utalna ki ezek épületeinek felújítására.

Javasolni kellene az Ukrán Félnek, hogy tegyen pótlólagos lépéseket az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásának felgyorsítása érdekében, biztosítson pénzügyi támogatást ezen ingatlanok felújításához.

Közösen járuljanak hozzá a magyar kulturális emlékhelyek felújításához, valamint az egyházi líceumok fenntartásához.

Javasolni kellene mindkét Félnek, hogy a két országban ukránul, illetve magyarul megjelenő, a másik országban érdeklődésre számot tartó szépirodalmat vámmentesen lehessen behozni, illetve kivinni.

A Magyar Fél vesse fel a vereckei emlékmű körül kialakítandó emlékpark létesítésének és védelmének szükségességét, mivel az ukrán állam részéről addig nem élvez védelmet az emlékmű, mivel nincs nyilvántartásba véve. Kerüljön közös ukrán-magyar műemlékvédelem alá minden, a magyar történelmi és kulturális örökséghez tartozó épület, szobor, emlékmű.

Stratégiai fontosságú program: az ukrán–magyar történész bizottság fórumát évente meg kell tartani Kijevben, illetve Budapesten. Anyagi támogatását biztosítani kell.

A Magyar Fél vesse fel a műemlékké nyilvánított munkácsi vár felújításával, állagának megőrzésével kapcsolatos örökségvédelmi program közös kidolgozását, a közép-európai népek múzeumának létrehozását.

Kérjük az ukrán hatóságtól, hogy ismerjék el a kettős állampolgárságot! A kölcsönös bizalom alapján adjanak kettős állampolgárságot a határon túli ukránok ezreinek is.

A Magyar Fél vesse fel az új ukrainai nyelvtörvény elfogadásának szükségességét, külön kihangsúlyozva a regionális nyelvek szerepét (10 százalékos kisebbségi jelenlétben megszabva azok alkalmazását a különböző közigazgatásokban).

Biztosítani kell a magyar ajkú diákok számára az anyanyelvű felvételizést, és enyhítsék számukra a kötelező ukrán nyelvvizsga feltételeit is, a magyar nyelv és irodalom is legyen az emelt szintű érettségi tárgya.

Az 1991. évi referendum alapján biztosítsák a kulturális autonómiát Kárpátalja valamennyi nemzetiségének.

A közigazgatási reform után is maradjon meg Kárpátalja önállósága, azt ne csatolják egyetlen más közigazgatási egységhez.

A 2012. évi parlamenti választások során biztosítsák egy magyar választókerület kialakítását, a Magyar Fél hasson oda a kárpátaljai magyar egység megteremtésére.

A mindenkor magyar kormány ne tegyen támogatási kivételezést a kárpátaljai magyar szervezetek között. A minden magyar felelős minden magyarért elv érvényesüljön!

Határ menti kapcsolatok

I. Támogatjuk a határ menti régiók fejlesztésének közös stratégiáját a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal, a Kárpátaljai Megyei Tanács, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés közös patronálásával.

Örömmel tapasztaltuk, hogy beindult a kishatárforgalom Magyarország és Ukrajna között, illetve azt, hogy megkezdődött a Beregszászt elkerülő autópálya építése. Fontos, hogy az Ukrán Fél tartsa az ütemtervet, illetve a magyar oldalon is lássanak munkához annak érdekében, hogy mihamarabb beinduljon a teljes értékű teherforgalom az Asztély (Luzsanka)–Beregsurány határátkelőn.

Kiemelt figyelmet kell fordítani Ukrajna és Magyarország határ menti térségeinek gazdasági felemelkedésére.

II. Javasolni kellene mindkét Félnek:

Az Asztély–Beregsurány határátkelő ukrán oldalon történő modernizálásának további támogatását.

A Beregszász melletti kerülőút megépítésének fontosságát, ezt követően a teherforgalom beindítását.

A Beregdéda–Beregdaróc–Barabás térségében átívelő V. nemzetközi autópálya közös megvalósítását.

A Nagypalád (Velika Palagy)–Nagyhódos közötti kishatárátkelő beindítását (gyalogos és autós közlekedés).

Támogatjuk a határon átnyúló vasúti infrastruktúrafejlesztést az Eperjeske–Bátyú vasúti szakaszon. Ez a vonal ugyan jelenleg is üzemel, kapacitása azonban nincs kihasználva, s csak széles nyomtávú teherforgalmat bonyolít; az ukrainai szakértők szerint alkalmassá lehetne tenni a vasúti mellett a személygépkocsival történő forgalom fogadására is.

Felhívjuk a Magyar Fél figyelmét, hogy megfontolandó lenne felvenni a vasúti közlekedésfejlesztés prioritásai közé a határon átnyúló magyarországi IC vonatrendszer kiszélesítését, ezzel a jelentősebb kárpátaljai magyarlakta települések Budapesttel való vasúti kapcsolata gyorsabbá tenné az utazást (Budapest–Csap–Ungvár, Budapest–Csap–Munkács, Budapest–Csap–Beregszász útvonalak).

A regionális turisztikai kapcsolatok fejlesztése szempontjából a megoldandó feladatok közé fel kell venni a kárpátaljai határ menti kisvasúthálózat ukrán–magyar közös működtetésének ügyét is: elsősorban gondolunk itt a veszélybe került Beregszászból induló Borzsa-völgyi Gazdasági Vasútra.

A határon átnyúló menetrend szerinti autóbusz-közlekedés fejlesztésére és beindítására is lenne igény a kárpátaljai magyarság részéről az alábbi vonalakon:

Debrecen–Nyíregyháza–Beregsurány–Beregszász–Munkács

Debrecen–Nyíregyháza–Záhony–Csap–Ungvár

Debrecen–Nyíregyháza–Fehérgyarmat–Tiszabecs–Nagyszőlős–Huszt.

III. Támogatjuk az EU által meghirdetett és támogatott határon átívelő térségfejlesztési közös programok indítását:

Új közúti határon átívelő Tisza-híd közös megépítését.

Csap–Salamon és Záhony határ menti térségben kialakítandó, határon átnyúló közös gazdasági övezet beindítását, a térség logisztikai központtá fejlesztését Záhonyban és Csapon.

3. Vázlatos problémajegyzék a mérvadó magyar szervezetek által kiadott közlemények alapján a teljesség igénye nélkül

A nemzetiségi joggyakorlás kapcsán

1. **Kárpátalján átvitt értelemben is emlékmű-háború folyik.** Föl kell hívni az ukrán hatalmi szervek figyelmét arra, hogy fékezzék meg a hatályos törvények alapján az ukrán nagypolitika egyes szélső-jobb erőinek, az **ukrán agresszív nacionalista csoportosulásoknak** kisebbség-ellenes megnyilvánulásait, akiknek kárpátaljai képviselői gátlástalanul nemzetiségi ellentétet szítanak önös érdekeik céljából. Példa erre a Vereckei honfoglalási emlékmű, az ungvári Petőfi szobor, a munkácsi 1848-as emlékoszlop többszöri meggyalázása. A mesterségesen gerjesztett magyarellenes sajtóhadjárat képviselői, szónokai megkérdőjelezik a magyar múlt emlékeit Kárpátalján, s Ukrajna és Magyarország között is ellentétet próbálnak szítani. Mindezzel kapcsolatosan a magyar hivatalos szerveknek még erélyesebben kell tiltakozniuk a nemzetközi fórumokon, mivel a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek beadványát az ukrán hivatalos szervek máig reagálás nélkül hagyták.

2. **A kollektív jogok megvonásának tekintjük azt is, hogy az** ukrán törvények nem biztosítják a **territoriális autonómiához** való jogot. A hatályban lévő törvény csak a nemzetiségek jogainak felsorolását tartalmazza, anélkül, hogy kitérne a „**nemzeti-kisebbségi autonómia**” fogalmára vagy annak lehetséges formáira. A kárpátaljai magyarság a nemzeti–kulturális önrendelkezés megvalósulásában látja további boldogulásának és szülőföldjén való megmaradásának lehetőségét. A területi, az egyéni és a kulturális autonómia hármasságának megvalósítását támogatjuk. A továbbiakban az anyaország mindenkori kormányától elvárjuk, hogy olyan ukrainai külpolitikát is folytasson, amely támogatja a kárpátaljai magyarság, illetve az ukrainai nemzetiségek autonómia-törekvéseit.

3. Az emberi jogok sárba tiprásának tartjuk azt is, hogy **a kettős állampolgárság intézményrendszerének bevezetését** az ukrán alkotmány és törvénytervezet is tiltja. Ettől függetlenül a kettős állampolgárság témaköre erősen jelen van az ukrainai oroszok, magyarok és más nemzetiségiek köztudatában. Az ukrainai magyarság is igényt tart a kettős állampolgárságra.

4. Az ukrán választási törvény nem teszi lehetővé, hogy többek között az ukrainai magyar nemzeti közösségnek alanyi jogon saját parlamenti képviselője legyen, illetve társadalmi szervezetei saját jelölteket indítsanak az ukrán parlamentbe. Fontos lenne a nemzeti kisebbségek garantált képviselőének intézményesítése Ukrajna Legfelsőbb Tanácsában.

5. Nagy problémát jelent, hogy a nemzetiségek képviselői kiszorulnak a helyi apparátusokból, számukhoz viszonyítva kevés a nemzetiségi köztisztviselő a megyei és járási önkormányzatokban, állami apparátusokban, ott is, ahol egyébként e nemzetiségek kompakt egységben élnek.

6. Nem támogatják anyagilag a nemzetiségi civil szervezetek kulturális programjait, intézményhálózatát.

7. Az Európába integrálódó Ukrajna jelenlegi kormánya és annak oktatási minisztere alkotmányellenesen viszonyul a nemzetiségek nyelvhasználati jogaihoz, törvényi szabályozásához és annak végrehajtásához. Kisebbségi jogtiprásnak nevezhető a kárpátaljai **magyar iskolarendszer leépítését** szolgáló vizsgaközpontok működtetése, amelyekben a magyar nyelven végzetek kizárólag ukrán nyelven tehetik le érettségi vizsgáikat, melynek eredményei egyben a felsőoktatási intézménybe való bejutásukat is jelenthetik. A kialakult helyzet egyértelműen diszkriminatív a magyar és más nem ukrán tannyelvű iskolák végzősei számára, nemcsak megnehezíti, hanem a gyakorlatban lehetetlenné teszi a felsőoktatásban való részvételüket. Ezáltal értelmetlenné téve a magyar tannyelvű középiskolákban való tanulást mindazok részére, akik Ukrajnában szeretnék végezni tanulmányaikat.

A helyzet megoldása a nemzetiségi iskolák végzőseinek saját tannyelvükön való vizsgáztatása lehetne, valamint az ukrán nyelv és irodalom vizsgakövetelményeinek és a magyar iskolák végzősei felkészültségi színvonalának arányossá tétele.

Az elmúlt két év tapasztalata, azt bizonyítja, hogy rengeteg magyar fiatal esett el emiatt a továbbtanulás lehetőségétől. Megindult a fiatalok kivándorlása az anyaország felé, akik az ottani tanintézményeit célozták meg. Az oktatási minisztérium által bevezetett szigorítások miatt, a magyar szülők százai ukrán tannyelvű iskolába íratják át, illetve járatják gyermekeiket. Már közel háromezerral csökkent a magyar iskolába járó tanulók száma. Vannak településeink, ahol nem indultak első osztályok.

A kárpátaljai mérvadó magyar szervezetek eddig nyilvánosságra hozott beadványai, állásfoglalásai és nyilatkozatai felszólít mindenkit, különösen a magyar kormány szerveket, a parlamenti pártok képviselőit, aki számára nem közömbös az ukrainai magyar közösség megmaradásának ügye, emelje fel szavát az ukrán hatóságok, illetve az ukrán oktatási minisztérium kisebbségellenes intézkedései és tervei ellen.

A kérdés megnyugtató rendezéséhez az kell, hogy az anyanyelven való érettségizés és felvételizés jogát megfelelő ukrainai törvényben garantálják.

¹⁴⁷ Vázlatos összeállítás a hatályos törvények, rendeletek alapján.

A magyar-magyar együttműködés lehetőségei a gazdaságfejlesztés területén

8. Az Európai Unióhoz nem csatlakozott országokban, így Ukrajnában, Szerbiában és Horvátországban élő magyar közösség gazdasági felemelkedésére kiemeltebb figyelmet kell fordítani és külön programban kell foglalkozni a gazdaságfejlesztés területén történő magyar-magyar együttműködés helyzetével és perspektívával.

9. Kárpátaljára irányuló *Szülőföldön való maradás „tőkeexport” programja* keretében csakis azokat a magyarországi befektetőket kell támogatni, akik Kárpátalján akarnak mezőgazdasággal, feldolgozással, szolgáltatással, stb. kapcsolatos céget alapítani, munkahelyet teremteni a magyar nemzeti közösség számára.

10. Megkell erősíteni a térségben működő vállalkozásfejlesztési központokat, hogy a határon túli magyarság körében beinduljon a tőke-hitelprogram, a kezdő vállalkozókat felkaroló program, valamint a kisvállalkozókat, földműveseket segítő mikro-hitel program.

11. Mivel a kárpátaljai magyarság döntő része (75 %) agrárterületen él, sok százan törpebirtokokkal rendelkeznek, amely térségre nem vonatkoztatható semmilyen uniós versenyszabály, ezért *a korszerű és minőségi mezőgazdasági termelés, állattenyésztés, szőlészet, borászat, az intenzív korai zöldség- és gyümölcs termesztés, feldolgozás, értékesítés, valamint erdő-, vad- és vízgazdálkodás, faluturizmus, termálfürdő szolgáltatás, stb. kapjon prioritást* az ipari befektetések támogatásával szemben.

12. Stratégiai célnak tartjuk, hogy az önkormányzatok területén körzeti-falugazdász irodák létesítését (felszerelése számítógépekkel, internetezési lehetőség biztosítása, az iroda munkatársainak magyarországi szakmai képzése stb.)

13. Kapjanak prioritást a közösségeket érintő programok. A volt állami gazdaságok földterületének privatizációjához való hozzájárulás. Háztáji földek privatizációjának beindítása. Az önkormányzati földhatárok térképe elkészítésének támogatása.

14. Javasoljuk a határon átnyúló gazdasági, önkormányzati, régiófejlesztési, környezetvédelmi projekteken kívül a falusi zöld turizmus mozgalmának és a falusi vendéglátók infrastruktúrájának támogatását, oktatási tanfolyamok szervezését.

Nagyléptékű infrastrukturális projektek áttekintése kacsán

15. Ne kerüljenek le a napirendről az Ukrajna irányába, Kárpátalján is áthaladó - gyorsforgalmi folyosók, utak várható átadásának hivatalos projektjei, többek között:

- Az M3-as Nyíregyháza - Beregdaróc-Beregszász határátkelő kiépítésének projektje,
- Az M34 Vásárosnamény-Záhony-Csap gyorsforgalmi út kiépítésnek terve, amely összekötést teremt az épülő M3 autópálya Záhony-Csap határátkelő között.
- Az M3 autópálya Vásárosnamény – országhatár (Beregdaróc) közötti szakasza.
- A 491 számú út Fehérgyarmat Tiszabecs közötti szakaszának korszerűsítése.
- Jó elképzelésnek tartjuk új Tisza híd építését Tizsakóród és Mezővári között.

16. Mindegyik útvonal a térség magyarságának kapcsolatában új kedvező lehetőségeket teremtenek. Az új határátkelők megnyitása megkönnyítené a forgalmat a most funkcionáló határátkelőkön és lecsökkentené a „Csap-Kijev” útvonalon.

- A tiszaháti magyar lakosság kérése, hogy támogatást nyerjen a Nagypalád-Nagyhódos közötti határátkelőhely mielőbbi megnyitásának ügye.
- A kiemelten megvalósításra javasolt projektek közé vegyék fel mint „Kétfunkciós vasúti és személyforgalmi határátkelőhely” létesítését: „Szalovka” (Szalóka): Bátorfő-Szalóka-Eperjeske, nemzetközi vasúti átkelőhely vonalon.
- A vasúti közlekedésfejlesztés prioritásai közé megfontolandó lenne felvenni a határon átnyúló magyarországi **IC vonat rendszer kiszélesítését**, ezzel a jelentősebb kárpátaljai magyar lakta települések (Beregszász – Budapest, Munkács-Budapest Ungvár- Budapest) Budapesttel való vasúti kapcsolata gyorsabbá tenné az utazást.
- Üdvözljük a magyar-román-ukrán közös vasúti infrastruktúra fejlesztési projekt megszületését, amely a Felső-Tiszavölgyi (Debrecen-Érmihályfalva-Szatmárnémeti-Királyháza-Huszt-Máramarossziget-Rahó-Csernovci) vasútvonal revitalizációja, ennek a tervnek a megvalósítása nagyban hozzájárul a hármashatár térség gazdasági és kulturális kapcsolatok szorosabbra fűzéséhez.

4. MIT KÍVÁNUNK A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG NEVÉBEN¹⁴⁹

Mire emlékezünk ma? Milyen örökséget viszünk tovább? Egy emberként tudunk-e azonosulni a történelmi múlt ama szent üzenetével, amelyet Petőfiék, Kossuthék és a márciusi ifjak a 12 pontban fogalmaztak meg? Ez a kiáltvány indította el a magyar nemzet megújulását, a magyar forradalom követeléseinek megvalósítását.

Kijelenthetjük, hogy mi, kárpátaljai magyarok, a 163 évvel ezelőtt kinyilvánított 12 pont szellemében élünk, töretlenül generációkon át, annak tudatában, hogy felmenőink egyenes derékkal állták a sors kegyetlen csapásait. A Trianon és a szovjet diktatúra okozta sebek sem tudták elnémitani Rákóczi-földjének közel 200 ezres magyarságát.

Itt a Petőfi téren immár 22 éve szabadon ünnepelünk, s ennek jogát senki nem kérdőjelezheti meg. Ezt a jogot a rendszerváltás után azzal is megerősítettük, hogy mi is nemet mondtunk a Szovjetunió visszaállítására, hogy mi is Ukrajna függetlenségére szavaztunk. Ezek után senkinek, még a radikális ukrán nacionalistáknak, pártjaiknak, szervezeteiknek sincs erkölcsi oka és joga szeparatizmussal, elszakadási törekvéssel, összeesküvés-elmélettel megvádolni a kárpátaljai magyarságot, a ruszinokat és más nemzetiségeket.

Ukrajnát az elsők között ismerte el Magyarország, ezek után még is hallani a politikai analfabéták kórusát, hogy az összmagyarság szimbóluma, a Vereckei-hágón felépített honfoglalási emlékmű csakis a magyar imperializmust, a magyar revíziós törekvést testesítheti meg. Ideje kimondani és naponta több nyelven hangoztatni, hogy a XX. század első felében, az egymást váltó világháborúk, politikai fordulatok, diktatórikus hatalmak folyamatosan tizedelték meg a kárpátaljai népcsoportokat is. Gondolok itt az áldozatokat szedő zsidó és ukrán üldözésre, továbbá a ruszin nemzet és a görög katolikus egyház sztálini felszámolására, vezetőiknek meghurcoltatására, sokuknak a kivégzésére és a Moszkvából, Kijevből elrendelt 1944-es etnikai tisztogatásra, amikor mintegy 40 ezer magyart és németet hurcoltak el a szolvyai haláltáborba, akik közül sok ezren jeltelen sírokban nyugszanak. A népirtók között orosz és helyi ukrán vezetők is voltak.

Apáink, nagyapáink, anyáink és nagyanyáink félelmetes időket éltek meg, amikor az emberiség legnagyobb szegényének nevezett fasizmus és a kommunizmus ártatlan millióknak oltotta ki az életét. Azóta Kárpátalján is minden nemzet összeállította a saját halottainak listáját. Ki-ki nyilvántartja a megtorlások fontosabb helyszíneit: a Rahó és Tiszaborkút között elterülő Dumen, más néven a Dömény-havasi Volosin-féle haláltábor, amely Kárpátalja első

¹⁴⁹ Részletek. Dupka György elhangzott beszéde, 2011. március 15-én, Ungváron a Petőfi téren.

koncentrációs tábora volt (itt a magyar és ruszin etnikum vezető értelmiségei, görög katolikus papok, ügyvédek stb. raboskodtak), az ukrán hazafiakat átnevelő nyíregyházi Varjúlapos-tábor, Kohner-kastély, munkácsi-várbörtön, a zsidókat megsemmisítő Auschwitz és más haláltábor, a magyar és németeket begyűjtő Szolvyai haláltábor, a Gulág lágerei stb. Az áldozatok emlékére az utóbbi félévszázadban létesült emlékparkok, emlékhelyek, emlékművek, szobrok, kopjafák létesültek. Ezeket, a kegyhelyeket kölcsönösen tiszteletben tartjuk, ahol szabadon imádkozhatunk az ártatlanul elhunytak lelki üdvéért.

Ideje kimondani azt is, hogy a soknemzetiségű Kárpátalján egyik nemzet fájdalma sem nagyítható fel a másik nemzet rovására, még a Huszt melletti Vörösmezőn elesett ukrán patrióták iránt érzett ukrán többségi nemzeti fájdalom sem írhatja felül a többi kárpátaljai nemzet fájdalmát. Ez a fájdalomérzet nem csaphat elvakult magyar-ellenes gyűlöletbe, mert nem a nemzetek közötti megbékélést szolgálja.

Azt üzenjük a gyűlöletkeltőknek, az újnáci ukrán csoportosulásoknak, hogy az ő szájukból hiteltelenné válik Ukrajnának az Európai Unióhoz történő csatlakozásának hirdetése, miközben a Nyugat-Ukrajnából belopakodó radikális nacionalizmust akarják Kárpátalja népeire ráerőszakolni, és példátlan kirohanást intéznek a kárpátaljai magyarság, az anyaország és az Európai Unió alapeszméi ellen!

EZEN A NAPON MÉGIS MIT KIVÁNHATUNK A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG NEVÉBEN?

1. El a kezekkel a Vereckei-hágón emelt emlékműtől. El a kezekkel minden más kárpátaljai őshonos és történelmi kisebbségek kulturális örökségétől!

2. Le a történelemferdítő – hamisító áltudósokkal, akik megkérdőjelezik a magyarok bejövételét a Vereckei-hágón, magát a magyar honfoglalást!

3. Felszólítjuk az ukrán állam vezetőségét, a jogvédő szerveket, hogy fékezzék meg, illetve tiltsák be a gyűlöletkeltő nacionalista (újnáci) szervezeteket, pártokat! Vonják felelősségre a szélsőséges nézeteket hirdető képviselőket, az emlékmű-gyalázókat. Ne engedjék meg, hogy a magyarok és más nemzetiségek közé éket verjenek. A hágón túli radikális nacionalistákat továbbra se engedjék Kárpátalján balhézni... Mi nem vagyunk gyökértelenek, itthon vagyunk, és itt akarunk élni békében az itteni nemzetiségekkel.

4. Felszólítjuk az Ukrajnába akkreditált európai tagállamok külügyi testületeit, konzuljait, hogy nyilváníttassák a gyűlöletkeltőket nem kívánatos személyekké az Európai Unió tagországaiban.

5. Kérjük az ukrán hatóságtól, hogy ismerjék el a kettős állampolgárságot! Emlékezzünk, a mostani államfő korábbi választási ígéretei között szerepelt a

kettős állampolgárság intézményének elismerése. A kölcsönös bizalom alapján adjanak kettős állampolgárságot a határon túli ukránok ezreinek is.

6. Kérjük az ukrán parlamentet, hogy haladéktalanul fogadják el az ukrán nyelvtörvény-tervezetet, és garantálják a 10 százalékos nyelvhasználati jogot a regionális tömbökben élő nemzetiségeknek, az ukrainai nyelveknek.

7. Biztosítsák a magyar ajkú diákok számára az anyanyelvű felvételizést, és enyhítsék számukra a kötelező ukrán nyelvvizsga feltételeit is!

8. Kérjük az 1991-es kettős népszavazás határozatának végrehajtását! Követeljük a kulturális önkormányzati autonómiát Kárpátalja valamennyi nemzetiségének, mert ez a megmaradás garanciája!

9. Nagyobb önállóságot, tartalmasabb jogköröket adjanak az önkormányzatoknak! Folytassák az egyházak ingatlanjainak visszaadását.

10. Őrizzük meg Kárpátalja adminisztratív önállóságát! Tegyük otthonosabbá szülőföldünket mindenki számára. Perspektívát a fiatalságnak!

11. A kárpátaljai magyarság a képviselő-választásokon és más érdekérvényesítő ügyben ne egymás ellen, hanem az összefogás jegyében, a helyi magyarságért küzdjön.

12. A mindenkori magyar kormány ne tegyen támogatási kivételezést a kárpátaljai magyar szervezetek között. A helyben maradást és az anyaországi kapcsolattartást elősegítő kormányprogramok esetében ne osszuk a helyi magyarokat A és B kategóriájú magyarokra. A „minden magyar felelős minden magyarért”-elv érvényesüljön!

Hiszünk Ukrajna EU-tagságában, hiszünk Kárpátalja és Magyarország határokon átívelő nemzetegyesítésében.

Adja Isten, hogy így legyen! A Szent Erő vezéreljen minket ezen az úton! Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

V. VÁLOGATÁS AZ ÉRDEKVÉDELMI SZERVEZETEK KÖZLEMÉNYEIBŐL

1. UKRAJNAI MAGYAR DEMOKRATA SZÖVETSÉG

Az UMSZ Országos Elnökségének

NYILATKOZATA

Ukrajna Oktatási Minisztériuma kisebbségellenes intézkedéseivel kapcsolatban

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöksége aggodalommal figyeli az ukrajnai oktatásban végbemenő legutóbbi fejleményeket. Különösen felháborítónak tartja az oktatási tárca vezetőjének 2008. május 26-án kelt 461. számú rendeletét. E dokumentum olyan kitételeket tartalmaz, amelyek nyíltan kisebbségellenesek, a kisebbségi, így a magyar oktatási rendszer elsorvadásához vezetnek, fenyegetve ezáltal közösségünk fennmaradását.

A „reformnak” álcázott intézkedések ellentétesek Ukrajna alaptörvényével, több hatályos jogszabállyal, az ország nemzetközi kötelezettségvállalásaival, illetve számos nemzetközi dokumentum előírásaival. Ezen intézkedések összeegyeztethetetlenek Ukrajna meghirdetett európai irányvonalával, aláássák az ország nemzetközi tekintélyét.

Az UMSZ az ügyben Ukrajna és Magyarország vezetőihez, nemzetközi szervezetekhez, testületekhez és fórumokhoz fordul, tiltakozó akciókat szervez, aláírásgyűjtést indít. Felkér minden, az ukrajnai magyar közösség megmaradásának ügye iránt elkötelezett honfitársunkat, érdekvédelmi és szakmai szervezetet, nyíltan csatlakozzon ezekhez az akciókhoz, ítélje el a magyarellenes, kisebbségellenes intézkedéseket!

Felszólítjuk a másik magyarságszervezet vezetését, vesse latba tekintélyét szövetségesük, a Nasa Ukrajna által delegált oktatási miniszternél a kisebbségellenes rendelet visszavonása érdekében.

Beregszász, 2008. június 5.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség politikai nyilatkozata

1. Az UMSZ megítélése szerint 2008-ban Ukrajnában gazdasági, politikai és szociális szempontból egyaránt kedvezőtlenül alakult a helyzet. Mindez az

ország valamennyi állampolgárának életére rányomta a bélyegét. A helyzetet csak súlyosbítja a világban eluralkodó általános recesszió.

2. Az UMDSZ sajnálattal tapasztalja, hogy az elmúlt időben számos olyan támadás érte közösségünket, amelyekre még a szovjet korszakban sem volt példa. A sort a márciusi magyarellenés kirohanások indították, majd ezután következett az oktatási minisztérium 461. sz. rendelete, amely alapjaiban kívánta aláásni a magyar nyelvű oktatási rendszer egészét. Szövetségünk minden hazai, anyaországi és nemzetközi fórumon felemelte szavát a magyar oktatási rendszer elsorvasztása ellen. A pozitív intézkedések elmaradása miatt az UMDSZ a kérdést jogi síkra tereli.

3. Az UMDSZ számára elfogadhatatlan, hogy a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek még ilyen, az egész közösségünket sújtó intézkedések elleni fellépésben sem tudnak tárgyalóasztalhoz ülni és együttműködni.

4. Az UMDSZ e helyzet közepette hatványozottan fontosnak tartja, hogy a magyar kormány intézkedések sorozatával igyekszik enyhíteni közösségünk gondjain. A Kárpátaljával szemben pozitív elbírálást alkalmazó Szülőföld Alap révén számos magyar intézmény jutott támogatáshoz.

5. Az UMDSZ üdvözli, hogy a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma döntésének köszönhetően közösségünk tagjai egyszerűbben és térítésmentesen juthatnak hozzá a felelősségvállalási nyilatkozathoz.

6. Ugyancsak fontosnak tartjuk, hogy a Miniszterelnöki Hivatal és a Szülőföld Alap hozzájárulásának köszönhetően életre kelt a magyar–magyar kapcsolattartási támogatás.

7. Sikeresen tevékenykedik és fontos kérdéseket tart napirendjén a Magyar Országgyűlés állandó intézményeként működő Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma.

8. A kárpátaljai magyarságot és az UMDSZ-t aggodalommal töltik el azok a kirohanások, melyeket ugyancsak kormányszintre emelve felvidéki honfitársaink és a Magyar Koalíció Pártja ellen intéznek, és mélységesen elítéljük ezeket a nemzetközi normákat felrúgó intézkedéseket. Közösségünk ugyanakkor elégedetten nyugtázta a Romániai Magyar Demokrata Szövetség sikerét a romániai parlamenti választásokon. Az erdélyi magyarság által

felmutatott összefogás szülte eredmény a világ magyarságát erősíti, s erőt ad nekünk, Ukrajnában élő magyaroknak is.

Beregszász . 2008. december 13.

Magyar összefogást sürgetett az UMDSZ

A kárpátaljai magyar szervezetek összefogását szorgalmazta XIX. közgyűlésén (V. kongresszusán) az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) szombaton Beregszászon.

Az eltelt egy év munkáját értékelő elnöki beszámolójában Gajdos István a kárpátaljai magyarság szempontjából kiemelkedő fontosságú eseményeknek nevezte a magyar kar szeptemberi megnyitását az Ungvári Nemzeti Egyetemen, a beregszászi magyar közösségi ház létrehozását, a vereckei honfoglalási emlékmű felavatását és a schengeni vízumhoz jutást megkönnyítő garancialevélrendszer bevezetését, amiért köszönetet mondott a magyar kormánynak és diplomáciának.

A kiszámíthatatlan ukrán belpolitikai helyzettel kapcsolatban az UMDSZ elnöke hangsúlyozta, hogy az idő jelenleg nem alkalmas a kárpátaljai magyarság érdekérvényesítését támogató kijevi politikai szövetségesek keresésére, ezért a magyar közösségnek ki kell várnia.

Helyi szinten szerinte más állapotok uralkodnak. A Kárpátalja megyei hatalom - s erre utal az utóbbi hónapok ruszin mozgolódása is - a kijevi kötelékek lazítására törekszik, ezért helyben a központiaknál életképesebb politikai szövetségek köttetnek.

Mint mondta, a kárpátaljai magyarságot és anyanyelvű oktatását ért ukrán nacionalista támadások arról tanúskodnak, hogy Ukrajnában nemzetállam kiépítése van folyamatban. Igaz ugyan - emelte ki -, hogy az ukrajnai kisebbségellenes intézkedések a sokmilliós oroszország ellen irányulnak, de azok, mintegy mellékesen, az anyanyelvű oktatás szétverésével, teljesen ellehetetleníthetik a kárpátaljai magyar közösséget.

Az UMDSZ minden fórumon fellépett a magyar oktatás ukránosítására irányuló törekvések ellen, de ez - mint fogalmazott - nem bizonyult elegendőnek. Ezért a magyar érdekvédelmi szervezetek erőfeszítéseinek egyesítésére van szükség a kárpátaljai magyarok anyanyelvű oktatáshoz való jogainak a visszaállítása érdekében.

Gajdos kulcsfontosságúnak nevezte regionális program, tanterv kidolgozását az ukrán nyelv oktatásának hatékonyabbá tételéhez a magyar iskolákban, hogy a szülők magyar iskolába adják gyermekeiket. A leghatékonyabb válasz az ukránosító törekvésekre a magyar iskolarendszer megszilárdítása kell, hogy legyen - mondta.

Tóth Mihály kisebbségi szakértő, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke felszólalásában rámutatott: minden erőfeszítés ellenére, beleértve a magyar kormányzat, diplomácia és államfő közbenjárását, "egy tapodtat sem sikerült előrelépni a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatás kérdésében".

Köszeghy Elemér, az UMDSZ politikai alelnöke a legutóbbi helyhatósági választások eredményeit elemezve kifejtette, hogy a kárpátaljai magyarság nem két-, hanem négypólusú. Már csak ezért is szükséges lenne szerinte az összefogásra a magyar választók megnyerése érdekében.

Ugyancsak a kárpátaljai magyar szervezetek összefogása mellett érvelt felszólalásában Bársony András kijevi magyar nagykövet és Törzsök Erika, a Miniszterelnöki Hivatal nemzetpolitikai ügyek főosztályának főigazgatója.

Beregszász, 2008.december 13.

Tiltakoztak a magyarságszervezetek

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség nyilatkozatban fejezte ki tiltakozását a Vereckei-hágón történt gyalázzattal kapcsolatban, kiemelve: a történetek sértőek a magyar közösség számára.

"Közeledik Kárpát-Ukrajna kikiáltásának 70. évfordulója. A kárpátaljai magyarság megérti azoknak a polgártársaknak az érzelmeit, akik e tisztavirágéletű formációban az ukrán nép függetlenségének és szabadságának jelképét látják. Megérti őket, hiszen a kárpátaljai magyarság, miként erről többször tanúságot tett, híve a demokráciának, a népek és nemzetek szabad önrendelkezési joga biztosításának.

Ezért döbbeneti meg közösségünket hatványozottan, hogy az évfordulót egyesek a méltóságos ünneplés helyett a nemzetiségek közötti feszültség szítására, a magyar közösség lejáratására és megsértésére használják fel. Legfrissebb példája ennek a többek mellett a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás elnökének és Ukrajna rendkívüli és meghatalmazott magyarországi

nagykövetének részvételével felállított vereckei honfoglalási emlékmű újabb meggyalázása.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség mélyen elítéli az ilyen és ehhez hasonló megnyilvánulásokat, azok végrehajtóit, felbújtóit és eszmei támogatóit. Szövetségünk felszólítja a helyi és országos állami vezetést, vonják felelősségre a társadalmi békét veszélyeztető egyéneket.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség a nyugalom megőrzésére szólít fel mindenkit, nemzetiségtől függetlenül arra kéri Kárpátalja lakosságát, hogy most sem és az elkövetkezendőkben sem engedjen az egyértelműen káros provokációknak” – áll a nyilatkozatban.

Az eset miatt felháborodását fejezte ki a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség is, felszólítva az ukrán hatóságokat, hogy vizsgálják ki a történeteket, és a törvények értelmében járjanak el a tettesekkel szemben.

2009. március 12.

Az UMDSZ elnökségének

NYILATKOZATA

Az anyanyelven történő oktatással és az iskolai nyelvhasználat kapcsolatban

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöksége sajnálattal állapítja meg, hogy a Timosenko-kormány, illetve annak oktatási minisztériuma tovább folytatja a kisebbségi nyelveknek az oktatás területéről való kiszorítását célzó tevékenységét. Ennek legújabb megnyilvánulásaként értékelhető, hogy a kormány kötelezővé tette az ukrán nyelv használatát az állami és önkormányzati tulajdonú tanintézményekben, illetve másodrendűvé változtatta az anyanyelven történő oktatást azzal, hogy csak az államnyelvet nevezte meg ezen iskolák tanítási nyelveként.

Az országos szövetség vezetésének meggyőződése szerint az újabb kisebbségellenes intézkedés sérti az emberi és kisebbségi jogokat, ellentétes a demokrácia alapelveivel, Ukrajna európai irányvonalával, nemzetközi kötelezettségvállalásaival, mi több, az ország Alkotmányával.

Az UMDSZ elnöksége határozottan tiltakozik a kormány rendelkezése ellen, követeli annak visszavonását. Amennyiben erre nem kerül sor, a nemzetközi szervezetekhez fordul az ügyben.

Az elnökség levélben fordul Viktor Juscenko államfőhöz, mint Ukrajna Alkotmányának garantálójához, hogy tegyen lépéseket az alkotmányosság helyreállítása érdekében.

Beregszász, 2009. október 8.

Az UMDSZ elítéli az ukrajnai magyar oktatás felszámolását célzó törekvéseket

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) szerdán aggasztónak és felháborítónak nevezte, hogy az ukrán oktatási minisztérium nem rendeli meg jövőre a magyar tannyelvű iskolák számára az anyanyelvű tankönyveket.

A szövetség Beregszászon közzétett nyilatkozata szerint, amelyet az MTI-hez is eljuttattak, nem megnyugtató az oktatási tárca utólagos magyarázkodása sem, mivel értelmetlen, nem tartalmaz konkrétumot és semmire nem kötelez.

Az UMDSZ megítélése szerint ez az újabb lépés ismételtén a kisebbségek oktatási rendszerének felszámolását célozza, része az utóbbi évek nemzetállamot építő, az országban élő társnemzeteket semmibe vevő ukrán állampolitikának. A kisebbségi oktatási rendszer felszámolását célul tűző törekvések egyaránt ellentmondanak az európai kisebbségi és emberjogi normáknak – áll a nyilatkozatban.

Az országos szövetség – mint a közlemény fogalmaz – elítéli az ilyen és ehhez hasonló törekvéseket, s azok megakadályozása érdekében minden törvényes eszközt igénybe vesz, felhasznál minden hazai és külföldi fórumot. Az UMDSZ úgy véli, ebben a kérdésben elengedhetetlen a szakma képviselői, illetve valamennyi ukrainai magyar és nem magyar kisebbségi érdekvédelmi szervezet közös és koordinált fellépése.

Beregszász, 2009.november 19.

Nyilatkozat

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöksége aggodalommal követi az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Karát ért sorozatos támadásokat. Értéketlennek tartja, hogy az egyetem egyes tanárai a magyar diákokkal, illetve saját rektorukkal harcolnak. Inkább örülniük kellene annak, hogy épül-szépül, bővül megyénk legpatinásabb felsőoktatási tanintézménye.

Az UMDSZ elnöksége felháborodva állapítja meg, hogy Volodimir Fenics docens és Roman Oficinszkij professzor sértődöttségét és karriervágyát kihasználva a magyar kar elleni lejárató hadjáratba kezdtek a nacionalista szervezetek.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöksége szilárdan kiáll az újonnan létrehozott magyar kar, az ott tanuló diákok, illetve az egyetem vezetése mellett, határozottan elutasít bármiféle, a nemzetek közötti ellentétek szítására, nemzetiségi konfliktusok gerjesztésére irányuló próbálkozást.

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnökségének NYILATKOZATA az anyanyelven történő tesztírás engedélyezésével kapcsolatban

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöksége örömmel állapítja meg, hogy hivatalos közlését követően hatályba lépett Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumának 238. sz., 2010. március 25-én kelt rendelkezése,

ami lehetővé teszi, hogy az országban működő magyar középiskolák végzősei anyanyelvükön írassák az érettségi/felvételi teszteket.

Az országos szövetség vezetésének meggyőződése szerint az előző kormány által meghozott, a magyar iskolák végzőseit sújtó, őket egyenlőtlen, hátrányos helyzetbe hozó intézkedés eltörlése az ukrainai magyarság utóbbi években aratott legnagyobb közös sikere. Az UMDSZ elnöksége ezúton mond köszönetet mindazoknak – határon innen és határon túl –, akik hozzájárultak ahhoz, hogy fiataljaink ismét egyenlő esélyekkel pályázzanak az egyetemi és főiskolai felvételi során.

Az UMDSZ elnöksége bízik benne, hogy a közösségünket érintő mostani, pozitív intézkedést követően Viktor Janukovics államfő a továbbiakban is következetesen valóra váltja az országos szövetséggel kötött megállapodásban szereplő vállalásait, ami hozzájárul az ország nemzetközi megítélésének javulásához, az ukrán-magyar jószomszédi kapcsolatok elmélyítéséhez.

Beregszász, 2010. március 31.

Az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács ülésének zárónyilatkozata

Az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács 2010. május 10-én megtartotta soros ülését.

A fórum küldöttei meghallgatták és elfogadták Gajdos István, az UMDSZ elnöke és Zubánics László UMNT-elnök tájékoztatóját az aktuális politikai helyzetről, illetve az elmúlt időszakban elvégzett munkáról.

Meghallgatva és megvitatva Gajdos István elnök tájékoztatóját a Nemzeti Tanács az alábbi határozatokat fogadta el:

1. Az UMNT örömmel fogadta, hogy a Magyar Köztársaságban a közelmúltban lezajlott demokratikus választások következtében a nemzeti érdekek mellett elkötelezett erők jutottak mandátumhoz.

2. Az UMNT akárcsak az elmúlt években, napjainkban is következetesen kiáll a kettős állampolgárság ügye mellett; üdvözlí a FIDESZ-KDNP képviselőcsoport, illetve a leendő kormány azon elképzeléseit, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése napirendjére az elsők között az állampolgársági törvény módosítását tűzi;

3. Az UMNT felajánlja partnerségét a Magyar Köztársaság leendő kormányának a határon túli, ezen belül az ukrainai magyarság érdekében végzendő tevékenységéhez;

4. Az UMNT felhatalmazza Gajdos Istvánt, az UMDSZ elnökét, hogy kezdeményezzen konzultációkat a Magyar Köztársaság leendő kormányával a magyar-magyar kapcsolattartás, a további együttműködés kérdéseiben.

5. Az UMNT megbízza az UMDSZ elnökségét, hogy az ukrainai magyarság érdekeinek védelme és megfelelő megjelenítése érdekében folytassa azokat a tárgyalásokat, amelyeket az ukrainai kormányzati szervekkel kezdeményezett az anyanyelvi oktatás feltételeinek biztosítására és javítására.

6. Az UMNT felhívással fordul Vitor Janukovics elnökhöz, hogy vonja vissza Ukrajna Elnöke 161/2010. számú „Az állami nyelvpolitikai koncepcióról” szóló rendelkezését, amely számos pontban sérti Ukrajna alkotmányát, törvényeit és nemzetközi kötelezettségvállalásait. A nyelvpolitikai koncepció több pontja olyan szeparatistáknak és „politikai spekulánsoknak” tekinti az ország nem ukrán anyanyelvű polgárait, akik fenyegetést jelentenek az állam szuverenitására és az ukrán nemzet fokozatos eltüntetésén munkálkodnak.

7. Az UMNT 2010. szeptember 17-re összehívta az UMDSZ tisztújító közgyűlését, módosításokat eszközölt egyes, a belső működést szabályozó dokumentumokban.

Beregyszász, 2010. május 10.

Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség elnökségének NYILATKOZATA

Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség huszonötezres tagsága óriási megdöbbenéssel és felháborodással fogadta, hogy egy újabb, minden alapot nélkülöző, a szervezetet lejárató sajtóhír jelent meg, amely szerint a magyar külügyminisztérium felfüggesztette a schengeni vízum igényléséhez szükséges garancialevelek kiadási jogát az UMDSZ esetében. A sajtóhír megdöbbentő, mert egy ilyen negatív megkülönböztetés a kárpátaljai magyarság közel felét érintené. De megdöbbentő azért is, mert egyrészt, a folyamatosan hangoztatott vádak minden alapot nélkülöznek, másrészt, ebben az ügyben a magyar kormány részéről semmilyen megkeresés nem érkezett országos szervezetünk címére.

A mostani sajtóhír szervesen illeszkedik abba a kampányba, amelynek legfőbb célja az UMDSZ teljes erkölcsi ellehetetlenítése főleg most, az ukrainai helyhatósági választások idején, ami mögött a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnökének a magyar kormányt zsaroló, hisztérikus kirohanásai állnak. Példaként hozható fel a Szülőföld Alap tavaszi döntése, amikor teljesen ignorálták az UMDSZ pályázatait, bizonyíték rá az is, hogy egy jótékonsági szervezettől elvették, s egy politikai szervezet, a KMKSZ kezére játszották át a magyar–magyar kapcsolattartási támogatás intézését. De példa erre egy másik korábbi sajtóhír is, amely szerint, úgymond, megvonták a magyarigazolványokhoz szükséges adatgyűjtés jogát az UMDSZ-től, miközben ez mind a mai napig nem következett be. Ugyancsak része a lejárató kampánynak, hogy magyar kormányhivatalnok Kárpátalján feketelistát készít az UMDSZ tagjairól és szimpatizánsairól.

Az UMDSZ vezetése teljes mértékben egyetért Semjén Zsolt miniszterelnök-helyetessel, miszerint nem lehet A és B típusú magyar. Sajnálattal kell azonban leszögeznünk, hogy az UMDSZ ellen folytatott, annak megsemmisítését célul tűző hadjárat szögesen ellentmond ennek az elvnek: úgy tűnik, hogy az anyaországnak „édes” és „mostoha” gyermekei vannak a határon túli magyarok körében, s ennek kinyilvánításával érdemben hozzájárul a külhoni magyar közösségek, esetünkben az egyre inkább fogyó kárpátaljai magyarság megosztásához.

Az UMDSZ tiltakozása jelül jogi síkon kíván elégtételt venni a lejárató cikkekkel kapcsolatban. Emellett október 13-ára, a szövetség választási kampánynyitójával párhuzamosan, tömegdemonstrációt hirdet. Amennyiben pedig folytatódik az UMDSZ elleni lejárató kampány, abban az esetben további tiltakozó megmozdulásokat helyezünk kilátásba a külképviseletek előtt, illetve a határátkelőkön.

Beregszász,

2010. október 9.

2. KÁRPÁTALJAI MAGYAR KULTURÁLIS SZÖVETSÉG

A KMKSZ 2009. március 9-ei elnökségi ülésének döntései:

1. A KMKSZ Elnöksége döntött, hogy nyilatkozatot tesz közzé a vereckei honfoglalási emlékmű megrongálásával kapcsolatban.

2. Az Elnökség elbírálta a Szülőföld Alap Kulturális, Egyházügyi és Média Kollégiuma, illetve Önkormányzati Együttműködési és Informatika Kollégiuma programjainak továbbpályáztatási keretére benyújtott pályázatokat.

Bemocsokolták a vereckei emlékművet

Súlyosan megrongálták a vereckei honfoglalási emlékművet; az esetről vasárnap este értesítették kirándulók az ungvári magyar főkonzulátust.

Az ismeretlen tettesek leverték az emlékmű két alsó tömbjének kőburkolatát, megbontották a sarkait. Ugyancsak megrongálták az emlékjel fekete gránitból készült, kocka alakú oltárkövét, amelynek letörték a sarkait és részben az éleite.

Az emlékmű északi oldalára a rongálók „Budapest, gyakorolj bűnbánatot Kárpát-Ukrajnáért!”, a nyugati oldalára pedig a „Dicsőség Ukrajnának!” feliratot mázolták fel kék-sárga ukrán nemzeti színekkel. Az emlékmű tömbjeire kék-sárga horogkereszteket pingáltak, az oltárköv keresztje mellé pedig az ukrán címert festették. Az emlékjel déli oldalára az „1939. III. 15.” feliratot, azaz Kárpát-Ukrajna magyar királyi honvédség általi elfoglalásának dátumát írták.

A területileg illetékes volóci járási rendőrség helyszínen tartózkodó nyomozócsoportjának vezetője az MTI-nek elmondta, hogy egyelőre nem tudták megállapítani, mikor történhetett az emlékműrongálás, és nyomokat sem sikerült rögzíteniük az éjszaka lehullott nagy mennyiségű hó miatt. Őket vasárnap késő este értesítették a történetekről – tette hozzá, kiemelve, hogy jegyzőkönyvet vettek fel, és bűnügyi eljárást indítanak az ügyben.

A múlt év márciusában befejezett emlékmű megrongálása egybeesik azzal a kárpátaljai rendezvénysorozattal, amely napok óta zajlik Kárpát-Ukrajna önálló államként történt kikiáltásának 70. évfordulója alkalmából.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) felháborodását fejezte ki amiatt, hogy „ukrán szélsőségesek újra bemocsokolták a vereckei honfoglalási emlékművet”. (Lásd a közlemény teljes szövegét keretes írásunkban!)

A magyar Külügyminisztérium megdöbbenőnek és felháborítóknak tartja a vereckei honfoglalási emlékmű megrongálását – közölte Szelestey Lajos külügyi szóvivő hétfőn. A külügyi szóvivő szerint az emlékműre festett feliratok és önkényuralmi jelképek olyan szélsőséges elkövetőket sejtetnek a háttérben, akik meg akarják zavarni a két nép közötti jó kapcsolatokat.

A Külügyminisztérium elvárja az ukrán hatóságoktól, hogy tegyenek meg mindent az elkövetők kézre kerítéséért és példás megbüntetéséért. A magyar fél szorgalmazza, hogy ukrán állami hozzájárulással haladéktalanul induljon meg az emlékmű helyreállítása. Egyben kéri, hogy az ukrán hatóságok tegyenek meg minden szükséges intézkedést azért, hogy a jövőben hasonló atrocitások ne fordulhassanak elő – tette hozzá Szelestey Lajos.

A szóvivő rámutatott, hogy a Külügyminisztérium államtitkára hétfőn hivatalába kérte Dmitro Tkacs budapesti ukrán nagykövetet is az ügyben.

Lapzártánkig sem a helyi hatóságok, sem az ukrán sajtó nem reagált a történetekre, sőt meg sem emlékeztek a rongálásról. (Kárpátalja/MTI)

Kárpátalja, 2009.03.13.

A KMKSZ nyilatkozata

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség húszesztendő fennállása alatt következetesen sikra szállt a kárpátaljai magyarság jogainak és érdekeinek védelmében. Ezt teszi jelenleg is, amikor a szélsőségesen nacionalista indulatok eluralkodásának egyre újabb és újabb példáival szembesülünk. A magyar emlékhelyek sorozatos meggyalázása azonban csak egy az intő jelek közül, amelyek azt mutatják, hogy az ukrán államnak következetes kisebbségvédelmi politikája nincs, sőt az oktatás területén már meglévő jogok folyamatos megnyirbálásával az ország magyar nemzetiségű lakosait a másodrendű állampolgárok szerepére kívánja kárhoztatni.

A KMKSZ ezért minden lehetséges fórumon fel kívánja emelni szavát a magyar oktatás és kultúra megőrzése, az európai kisebbségvédelmi normák maradéktalan érvényesítése, a nemzetközi és kétoldalú megállapodások következetes betartása érdekében.

A Szövetség a kárpátaljai magyarság megmaradásának feltételeként továbbra is az önálló oktatási rendszer, s végső soron a magyarság autonómiájának megteremtését jelöli meg.

Ungvár, 2009. április 3.

KMKSZ-ELNÖK: KÁRPÁTALJÁN NINCS TÖMEGES ÉRDEKLŐDÉS A KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁG IRÁNT

Kárpátalján nincs tömeges érdeklődés a magyar állampolgárság egyszerűsített eljárással történő felvétele iránt, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) így nem tervezi az igényléséhez kapcsolódó ügyintézés intézményes támogatását – jelentette ki szombaton Kovács Miklós, a KMKSZ elnöke a szervezet választmányi ülésén.

A Nagydobronyban (Ungvári járás) tartott tanácskozáson elmondott helyzetértékelő beszédében Kovács Miklós kifejtette: a magyar kettős állampolgárság felvételével kapcsolatos érdeklődés súlypontja Erdélyre és a Vajdaságra jut, Kárpátalját a kérdésnek csak a „szele érinti”, ezért a KMKSZ nem tervezi a Romániában létrehozott demokrácia-központokhoz hasonló irodák beindítását. A KMKSZ elnöke azt is elmondta, hogy az általa irányított szervezet nem kapcsolódik be abba a vitába, amely az anyaországban van kibontakozóban a kettős állampolgársághoz kapcsolódó szavazati jog megadása körül. A KMKSZ nem forszírozza a szavazati jogot, mivel a kárpátaljai magyarság számaránya nem számottevő a kérdést illetően – tette hozzá, megjegyezve, hogy hasonló a szövetsége álláspontja az alkotmányozás kapcsán is.

Brenzovics László KMKSZ-alelnök a zavaros ukrainai belpolitikai helyzetre utalva hangsúlyozta: olyan fokú a bizonytalanság, hogy veszélybe került majdnem minden, amit a kárpátaljai magyarság az elmúlt húsz évben felépített. Példaként említette az állami támogatástól megfosztott, az ellehetetlenülés határára jutott magyar egyházi líceumokat, amelyek már most is csak a külső támogatásoknak köszönhetően működnek. Hasonló a helyzet a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával, amelynek ugyancsak hajszálon függött a léte, s most is csak azáltal jutott némi lélegzetvételhez, hogy az ukrán parlament bizonytalan időre elnapolta a magyar felsőoktatási intézményt is létében fenyegető új felsőoktatási törvénytervezetet – emlékeztetett, s rámutatott arra, hogy a magyar tannyelvű iskolarendszer meggyengülése folytán felgyorsult a kárpátaljai magyarság asszimilációja.

Ungvár; 2011. február 12.

A KMKSZ ELÍTÉLI A VERECKEI HONFOGLALÁSI EMLÉKMŰ ELLENI ÚJABB TÁMADÁST

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) elítéli a vereckei magyar honfoglalási emlékmű elleni hétvégi támadást, a szövetség a gyűjtogatást a kárpátaljai magyarság ellen irányuló cselekedetként értékeli – közölte hétfőn Ungváron Kovács Miklós, a KMKSZ elnöke.

Az ügygel kapcsolatban a kárpátaljai magyar vezető az MTI-nek elmondta: a szombat hajnalban elkövetett vandál cseleket folytatása a vereckei honfoglalási emlékmű ellen korábban elkövetett támadássorozatnak, azzal a lényeges különbséggel, hogy ezúttal az ukrán rendvédelmi szervek gyakorlatilag tetten érték az elkövetőket, a Szvoboda párt Kárpátalja megyei szervezetének három vezetőjét. A kérdésre, hogy milyen büntetésre számíthatnak a tettesek, Kovács kifejtette: a hatóságokon múlik, hogyan minősítik a cselekedetet, de azt figyelembe kell venni, hogy az anyaország anyagi támogatásából emelt vereckei emlékmű jogállása továbbra is rendezetlen, az építmény hivatalosan nem minősül emlékműnek, jöllehet a tulajdonjogát a múlt évben hivatalosan is a KMKSZ-re ruházta a magyar kormány.

A magyar vezető szerint külön pikantériája az ügynek, hogy a sajtójelentések a vereckei magyar honfoglalási emlékmű felgyújtásáról szólnak, miközben az emlékjel köztudomásúan éghetetlen vasbetonból készült. A KMKSZ már az emlékmű másfél évtizede kezdődött építése előtt számolt azzal, hogy támadások érhetik a létesítményt, ezért olyan konstrukciót terveztetett, amely csak nagy mennyiségű robbanóanyaggal lenne megsemmisíthető – tette hozzá.

Kovács azt is kifejtette, hogy a vereckei emlékmű elleni támadás hatósági megítélésében szerepet játszhatnak a kárpátaljai magyarságtól független tényezők is. Szerinte az ügy nagypolitikai színezetet kaphat azáltal, hogy a feltételezett elkövetők a múlt év végi ukrainai helyhatósági választásokon – elsősorban Nyugat-Ukrajnában – rendkívüli módon előretört szélsőjobboldali Szvoboda párt regionális vezetői. A kormányzó Régiók Pártja (PR) ezért a magyar emlékmű elleni atrocitás felhasználásával megpróbálhatja kompromittálni a nacionalista pártot, amelyről egyébként Ukrajna-szerre az a szóbeszéd járja, hogy a PR pénzeli a mérsékelt ukrán jobboldal megosztása érdekében – emlékeztetett a KMKSZ elnöke.

2011. február 21.

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KULTURÁLIS SZÖVETSÉG XXII. KÖZGYŰLÉSÉNEK NYILATKOZATA

Húsz éve bukott meg a kommunista rendszer, s hullott szét a Szovjetunió. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség támogatta Ukrajna függetlenné válását abban a reményben, hogy a Birodalom romjain egy olyan új, fiatal állam jön létre, amelyben érvényesül az európai értékrend, s tiszteletben tartják a nemzeti kisebbségek jogait.

A kárpátaljai magyarság, a soknemzetiségű Kárpátalja lakossága 1991-ben népszavazáson fejezte ki azon igényét, hogy autonóm módon szeretné intézni ügyeit. Ukrajna függetlenségének két évtizede nem hozott áttörést a kárpátaljai magyarság jogait illetően, sőt bizonyos dolgokban jelentős visszalépés is történt. Megszűnt az esélyegyenlőség a felsőoktatásba való bejutás területén, a magyar nyelv nem felvételi tárgy, akadozik a tankönyvellátás, megszüntették az egyházi líceumok finanszírozását.

Az utóbbi hónapokban a vereckei emlékmű, valamint a magyarországi honosítási törvényben fogantatosított változások ürügyén irányított, hisztérikus és agresszív magyarellenés kampány folyik. Újfent, előre kitervelt módon megrongálták a vereckei emlékművet, naponta jelennek meg az ukrán nyelvű médiában uszító hangvételű cikkek, ahol a magyarságot véreskező betolakodóként ábrázolják, melyekben kétségbe vonják történelmi múltunkat, s jövőnket Kárpátalján.

Kijelentjük, hogy a nagyhatalmi döntések következtében, megkérdésezése nélkül az egyik országból a másikba terelt, a sztálini hatalom által megtizedelt, vagyonából kifosztott, anyaországától évtizedekre szögesdróttal elzárt kárpátaljai magyarság nem hajlandó újra elfoglalni a számára kijelölt helyet a történelem szégyenpadján. Továbbra is fenntartjuk magunknak a jogot, hogy megemlékezhessünk nemzeti ünnepainkről, használjuk nemzetiszimbólumainkat, anyanyelvünket. Igényeljük a magyar tannyelvű iskolarendszer fennmaradását az óvodától az egyetemig, a valódi esélyegyenlőség megteremtését az élet minden területén.

Továbbra is fenntartjuk azon igényünket, hogy az elkövetkező parlamenti választások idején biztosítsák a kárpátaljai magyarság parlamenti képviselőinek lehetőségét, hozzanak létre egy magyar többségű választókerületet, nyomtassanak magyar nyelvű szavazólapokat.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség üdvözlí a magyar nemzetpolitikában bekövetkezett pozitív változásokat. A kárpátaljai magyarság megkérdésezése nélkül megkötött ukrán-magyar alapszerződés, a 2005-ös gyászos népszavazás után igen reménykeltőek azok a törvények, intézkedések, melyeket az új Magyar Országgyűlés és kormány hozott.

A magyar parlament több emberöltőnyi sérelmet és igazságtalanságot

orvosolt a nemzeti összetartozásról, valamint a kedvezményes honosításról szóló törvények elfogadásával. Üdvözljük, hogy az új alaptörvény-tervezetben hangsúlyosabban szerepel Magyarország elkötelezettsége a külhoni magyarság irányában.

Hisszük és valljuk, hogy az ország és szűkebb pátriánk, Kárpátalja valamennyi lakójának alapvető érdeke a nemzetiségi béke megőrzése, a szomszédos államokkal való jó viszony fenntartása. Az ország lakóinak biztonságát és jólétét kizárólag egy európai értékek mentén folytatott politika biztosíthatja, melynek része a nemzetiségi jogok biztosítása. Az ezirányú munkában a KMKSZ továbbra is kész együttműködni a józan politikai erővel.

Técső, 2011. április 2.

A KMKSZ ELÍTÉLI A VISSZAHONOSÍTOTT KÁRPÁTALJAI MAGYAROK HATÓSÁGI ZAKLATÁSÁT

Az ukrán elnöknek írt nyílt levélben tiltakozik a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) azoknak a kárpátaljai magyaroknak az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) általi megfélemlítése ellen, akik az egyszerűsített honosítási eljárás keretében felvették a magyar állampolgárságot.

A Viktor Janukovics államfőnek címzett, az MTI-hez hétfőn eljuttatott levelében a KMKSZ nehezményezi, hogy a múlt héten az SZBU munkatársai magyar nemzetiségű kárpátaljai lakosokat vittek be otthonukból hivatalos hatósági idézés nélkül, vagy hívtak be telefonon az SZBU Kárpátalja megyei főosztályára. A biztonsági szolgálat munkatársai a törvénytelenül előállított személyeket kihallgatták, és azt követelték tőlük, ismerjék be, hogy felvették a Magyar Köztársaság állampolgárságát – mutat rá a KMKSZ, emlékeztetve arra, hogy az SZBU mindezt jogcím nélkül tette, ráadásul az érintettektől megtagadta az ügyvédi segítség igénybevételének a lehetőségét.

Az ukrán nemzetbiztonsági szolgálat eljárása, amely a sztálini idők belüleges gyakorlatát idézi, Ukrajna magyar nemzetiségű állampolgárainak a megfélemlítésére, Kárpátalja egész magyar közösségének a megalázására irányul. Az ilyen cselekedetek rombolják Ukrajnának mint jogállamnak a nemzetközi tekintélyét – áll az ukrainai magyar szervezet levelében.

A KMKSZ felszólítja Viktor Janukovicsot, hogy az ukrán alkotmány legfőbb védelmezőjeként vessen gátat a törvénytelen cselekedeteknek, és intézkedjen azok kezdeményezőinek és végrehajtóinak a felelőssége vonásáról.

2011. május 5.

A KMKSZ VÁLASZTMÁNYA A KÁRPÁTALJAI MAGYAROKAT ÉRT INZULTUSOKRÓL TÁRGYALT

A magyar állampolgárság felvételével gyanúsított kárpátaljai magyarok ukrán titkosszolgálati zaklatása nyomán előállt helyzetet vitatta meg szombaton a Nagyszőlőshöz közeli Nevetlenfaluban a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) választmánya.

Helyzetértékelő beszámolójában Kovács Miklós, a KMKSZ elnöke a többi között hangsúlyozta: nagyon súlyos inzultus ért kárpátaljai magyar embereket az ukrán állam egyik hatósága részéről az egyszerűsített eljárásban történő visszahonosítás ürügyén. Ám az ukrán biztonsági szolgálat, az SZBU megfélemlítési akciója nem egyének ellen folyik, annak célpontja a kárpátaljai magyar közösség egésze - tette hozzá. Megjegyezte: a KMSZ csak akkor tudná biztosítani a titkosszolgálat által vegzált magyarok jogvédelmét, ha a törvénytelenül meghurcoltak ügyészégi feljelentést tennének jogaik megsértése miatt, ám ezt eddig közülük senki nem merte megelépní.

A KMKSZ elnöke hangsúlyozta: igen nagy a baj, hiszen az ukrán állam egyik szerve megsértette az ország alkotmányát és az emberi jogok biztosításáról szóló több nemzetközi szerződést, amelyeket Ukrajna is aláírt. Ebből adódóan a KMKSZ-nek a történetek súlyának megfelelő módon kell reagálnia – emlékeztetett Kovács.

A szervezet választmánya az ügyről nyilatkozatot fogadott el, amely leszögezi, hogy az ukrán titkosszolgálat, az SZBU minden jogalap nélkül rendelt be, fenyegetett meg és vádolt azzal kárpátaljai magyarokat, hogy magyar állampolgárságot vettek fel, miközben az ukrán törvényekben ilyen bűncselekmény vagy szabálysértés nem szerepel.

„Az ukrán állam arra használta fel biztonsági szolgálatát, hogy Ukrajna jogrendjéből kilépve, alapvető emberi és állampolgári jogokat sértve megfélemlítési akciót hajtson végre a kárpátaljai magyar közösség ellen. Ez a gyakorlat alkalmas az ukrán-magyar államközi viszony megromlására, Ukrajna nemzetközi tekintélyének további aláásására, s a legsötétebb sztálini idöket idézi” - olvasható a nyilatkozatban, amely megállapítja, hogy az eset egy magyarelles kampány eddigi legsúlyosabb eleme, az ukrán állam történetének legsúlyosabb provokációja.

A negyven ezres taglétszámú KMKSZ választmánya felszólítja Ukrajna vezetőit, de mindenekelőtt Viktor Janukovics elnököt, hogy állítsák, illetve állítsa le a totalitárius államokra jellemző titkosszolgálati akciót, és annak kitervelőit, valamint végrehajtóit az ügy súlyának megfelelően vonják felelősségre.

2011.május 14.

A KMKSZ VEGZÁLÁSÁRA SZÓLÍT FEL A SZVOBODA

A Szvoboda kárpátaljai megyei szervezete közleményben reagált az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) Kárpátaljai Megyei Főosztályának a magyar állampolgárság felvételével gyanúsított kárpátaljai magyarokkal szembeni intézkedéseire, amelyet a zakarpattya.net.ua internetes portál közölt.

Az ukrán nacionalista párt megyei szervezete szóban forgó dokumentumában támogatásáról biztosítja az SZBU Kárpátaljai Megyei Főosztályának intézkedéseit, ami "a magyar állampolgárság felvételével gyanúsítható ukrán állampolgárok kihallgatását illeti", s ezt kötelezettségeik teljesítéseként értékeli. A Szvoboda egyúttal azt tanácsolja a biztonsági szolgálatnak, hogy ne elégedjék meg a "profilaktikai" beszélgetésekkel, hanem kezdeményezze Ukrajna Legfelsőbb Tanácsánál olyan törvény elfogadását, amely büntetőjogi felelősséget állapítana meg a kettős állampolgárságért, illetve kezdeményezze a kérdés megvitatását a nemzetbiztonsági és védelmi bizottságban.

A megyei pártszervezet közleményében a továbbiakban emlékezteti a belügyi hatóságot a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) és annak vezetője, Kovács Miklós "más cselekedeteire" is, melyek "Ukrajna szuverenitásának aláásására irányulnak". A nacionalisták szerint ilyen cselekedeteknek tekinthetők Kovács Miklós KMKSZ-vezető afféle sovinszta megnyilvánulásai a sajtóban, mint amikor Ukrajnát ellenséges erődhöz hasonlította, amelynek egy részét el kell foglalni. Felrója a dokumentum a KMKSZ-nek azt is, hogy figyelmen kívül hagyja Ukrajna törvényeit, többek között a választási kampányok idején megsérti a reklámtörvény 6., és a nyelvtörvény 35. paragrafusát. A Szvoboda helyi szervezete szerint a magyar szövetség törvénytelenül állít a megyében emlékjeleket és birodalmi szimbólumokat, "melyek megalázzák az ukránokat és az ukrán államot", s Kárpátalján működő szeparatista szervezeteket támogat.

"A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség ilyen cselekedeteit nem az egész kárpátaljai magyar kisebbség álláspontjaként értékeljük, hanem mint bizonyos, Magyarország revansizsma, sovinszta erői által támogatott ukrán állampolgároknak a céltudatos és szisztematikus aknamunkáját" - zárul a Szvoboda megyei szervezetének közleménye.

2011.május 12.

3. EGYÉB SZERVEZETEK KÖZLEMÉNYEIBŐL

MAGYAR ÉS NÉMET CIVILSZERVEZETEK KÉPVISELŐNEK STRASBOURGI TALÁLKOZÓJA AZ INTERGROUP VEZETŐVEL

2010. április 18–22-én a pécsi Német Kör szervezésében az Aktív Európai Emlékezet EU-s pályázaton elnyert támogatásnak köszönhetően 8 tagú küldöttség (tagjai magyar és német civilszervezetek képviselői) kereste fel a franciaországi Strasbourgban székelő EU Parlament Kisebbségi Munkacsoportját (az Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup frakcióközi csoport a Történelmi Nemzeti Kisebbségekért, az Alkotmányos Régiókért és a Regionális nyelvekért) és folytatott tárgyalásokat a testület vezetőivel és tagjaival.

A küldöttség tagjai:

Margita Brutovská, PhD (Szlovákia),

KarpatVerein in der Slovakei, Smolnik polgármestere,

Dr. Csermák Zoltán (Magyarország), a Magyar Televízió Zrt. Közéleti Főszerkesztőség Kisebbségi Sajtó szerkesztőségének kiemelt szerkesztője

Dupka György (Ukrajna), a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségének elnök, a Szolyvai Emlékpark Bizottság titkára, GULAG-kutató,

Gönczö Mandler László (Szerbia), a Deutscher Voléksverband alelnöke,

Dr. Havasi János (Magyarország), a Magyar Televízió Zrt. Határon Túli Műsorok Szerkesztőségének főszerkesztője, a Háborús Keresőszolgálat elnöke,

Káplár Péter (Magyarország), a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének képviselője, angol-német tolmács,

Kovácsné Marton Erzsébet (Ukrajna), a KárpátInfo című megyei lap újságírója, a Közoktatás című pedagóguslap főszerkesztője,

Matkovits-Kretz Eleonóra (Magyarország), a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének elnöke.

A küldöttség tagjai a német és magyar kisebbségeket érintő konkrét kérdésköröket vitattak meg Gál Kinga európai parlamenti képviselővel, az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság alelnökével, az Intergroup elnökével, dr. Tabajdi Csaba Sándorral, az MSZP EP Delegáció vezetőjével, a Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup alelnökével, a szlovákiai Bauer Edit európai parlamenti képviselővel, a romániai Sógor Csaba európai parlamenti képviselővel, valamint a németországi Bernd Posselt európai parlamenti képviselővel képviselővel, valamennyien a munkacsoport lelkes és aktív tagjai.

A küldöttséget fogadta Hölvényi György, az Európai Parlament égiszében létrehozott Robert Schuman Alapítvány főtitkára is.

A jelenlévők áttekintették a Német Kör által javasolt témaköröket:

- 1.) A történelmi kisebbségek aktuális problémái;
- 2.) A Kisebbségi Munkacsoport munkája;
- 3.) Magyarország soros elnöksége alatt a történelmi kisebbségek ügyének előtérbe helyezése érdekében együttműködési lehetőségek a nemzetközi nemzetiségi civil szervezetekkel.
- 4.) Az Aktív Európai Emlékezet EU-s pályázati kiírás geográfiai hatósugarának kiszélesítése.
- 5.) Konferencia Pécsen összel.

A felek megállapodtak abban, hogy német és angol nyelven jelentést készítenek a második világháború kapcsán kollektív büntetésben részesített magyar, német és más kisebbségi csoportokról, a védelmüket szolgáló és hátrányos megkülönböztetés-ellenes politikákról az EU- bővítést követően a Kárpát-medencét érintő országokban. A jövő év elején a magyarok és németek deportálásának 1945-ös szomorú évfordulója kapcsán az Európai Parlament Kisebbségi Munkacsoportjában kiállítással, könyv- és filmbemutatóval egybekötött közös tájékoztatóra és a jelentések meghallgatásra is sor kerül, mivel az egykori sztálini megtorlás következményei máig hatnak.

Alább közreadjuk az EU Intergroup tagjainak átadott közös nyilatkozatot.¹⁵⁰

Tisztelt Munkacsoport! Hölgyeim és Uraim!

Mindenek előtt engedjék meg, hogy megköszönjem az Önök által felkínált lehetőséget az általunk eddig elvégzett munkák és céljaink bemutatására. Küldöttségünk ad hoc alapon szerveződött erre az alkalomra és több közép-európai ország őshonos nemzetiségeit képviseli.

Hivatkozással a Lisszaboni Szerződés 1. a pontjára, mi az őshonos nemzeti közösségek jogainak, mint alapvető európai értéknek minél szélesebb körben történő elismertetését tűztük zászlónkra. Ehhez az értékhez szervesen hozzátartozik az illető közösségek múltjának megismertetése, különösen akkor, ha a múltbeli események mind a mai napig kihatnak e közösségek életére, fejlődési lehetőségeire.

Például az európai történetírásban a mai napig kevésbé ismert tény, hogy a második világháború utolsó hónapjaiban – a katyni mészárlás egyenes folytatásaként, annak szörnyű logikáját követve - a szovjet hatóságok százezres tömegben hurcoltak el ártatlan civil nőket és férfiakat a mai Románia, Szlovákia, nyugat-ukrajnai Kárpátalja, Magyarország és Szerbia területéről kényszermunkára minden emberi körülményt nélkülöző munkatáborokba.

¹⁵⁰ 2010. április 18–22-én a pécsi Német Kör által szervezett delegáció a nyilatkozatot magyar, angol és német nyelven átnyújtotta az EU Intergroup tagjainak.

(Szerbiában a Vörös Hadsereggel együttműködő kommunista partizánok haláltáborba terelték a németeket és magyarokat.) A kiválasztás alapja legtöbb esetben a származás – Kárpátalján a magyar, egyebütt a német – volt, de ha nem telt be a létszám, tömegével fogdostak össze spontán módon utcai járőrelőket is. Az internáltként nyilvántartott polgári személyekre nem vonatkoztak a genfi egyezmények, rendkívül sokan haltak meg közülük és legtöbbjük csak 1948-49 végén térhetett haza. Ezt nem tekinthetjük másnak, mint kollektív büntetésnek. Ezeknek az emberiség elleni cselekményeknek erkölcsi, politikai, gazdasági kárpótlása mind a mai napig nem történt meg. A belépésre váró országok – pl. Ukrajna, Szerbia – felvételi kritériumai között ezt a rehabilitációs kötelezettséget mindenképpen figyelembe kell venni, és erre garanciát kell kérni.

Tavaly az Európai Unió támogatásával munkacsoportot alakítottunk és bejártuk Dél-Ukrajna azon területeit, ahol legnagyobb számban működtek a kényszermunkatáborok. Kutatásunk eredményét külön kötetben foglaltuk össze, amelyet ezennel mellékelünk.

Kutatásunkat szeretnénk volna az idén is folytatni, de szembesültünk azzal a problémával, hogy az EU csak a tagországaiban folyó kutatásokhoz nyújt támogatást, miközben a szóban forgó nemzeti közösségek szenvedéseinek helyszíne a volt Szovjetunió utódállamaiban van. Kérjük tehát a tisztelt munkabizottságot, segítsen ezen ellentmondás feloldásában.

A háború után történtek máig kihatnak a közép-európai német és magyar közösségek életére, hiszen a szülők hosszú éveken át nem merték német, illetve magyar nyelvre tanítani gyermekeiket, így e közösségek kényszerű asszimilációja felgyorsult. Hátrányos megkülönböztetésük egyes országokban és területeken a mai napig érvényesül, így például Ukrajnában (Kárpátalján) az anyanyelvükön tanuló nemzeti közösségek – a magyarokon és németeken kívül a románok, oroszok, szlovákok stb. – nem tehetnek az egyetemi felvételhez szükséges emeltszintű érettségit anyanyelvükön, az őshonos ruszin nemzet létét pedig el sem ismerik. Szlovákiában a német közösségek nem tanulhatnak anyanyelvű iskolában, az új nyelvtörvény pedig egyformán sújtja valamennyi szlovákiai nemzeti kisebbséget.

Kérjük, hogy az Európai Parlament kisebbségi munkacsoportja kísérje figyelemmel a tagországokban és a társulásra, illetve belépésre váró országokban élő őshonos nemzeti kisebbségek helyzetét és tegyen meg mindent kollektív jogaiknak védelmében, különös tekintettel a Lisszaboni Szerződés, az Alapjogi Charta és az Európai Emberi Jogi Konvenció rendelkezéseire. Kérjük, hogy az őshonos nemzeti közösségek jogainak ügyét terjesszék a soros elnökség elé, hogy az előterjesztést tehessen az EP felé és ott szülessen megfelelő szintű kötelezés ezen jogok garantálására. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a kérdést napirenden tartsák a probléma végleges és teljes megoldásáig.

Engedjék meg, hogy tolmácsoljam küldöttségünk meghívását Munkacsoportjuk kihelyezett ülésére, Pécsre, Európa egyik idei Kulturális Fővárosába. Itt egy szakmai fórumot is tudunk szervezni a fentiekben vázolt problémák megvitatására.

Pécs, 2010. április 17.

Margita Brutovská, PhD (Szlovákia)
KarpátVerein in der Slovakei, Smolnik polgármestere
obecnyuradsmolnik@stonline.sk

Dr. Csermák Zoltán (Magyarország)
Magyar Televízió Zrt. Közéleti Főszerkesztőség, kiemelt szerkesztő
Kisebbségi Sajtó
zoltan.csermak@mtv.hu

Dupka György (Ukrajna)
Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, elnök
Szolyvai Emlékpark Bizottság, titkár
GULAG-kutató
titkarsag@mekk.uz.ua

Gönczö Mandler László (Szerbia)
Deutscher Voléksverband, alelnök
lmandler@tippnet.rs

Dr. Havasi János (Magyarország)
Magyar Televízió Zrt. Határon Túli Műsorok Szerkesztősége,
főszerkesztő
Háborús Keresőszolgálat, elnök
(www.haboruskeresoszolgalat.hu)
janos.havasi@mtv.hu

Káplár Péter (Magyarország)
Magyarországi németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre,
angol-német tolmács
nemetkor@gmail.com

Kovácsné Marton Erzsébet (Ukrajna)
KárpátInfo, újságíró
Közoktatás pedagóguslap, főszerkesztő
kovaczso@bereg.net.ua

Matkovits-Kretz Eleonóra (Magyarország)
Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, elnök
nemetkor@gmail.com

Kárpátaljai magyar szervezet válasza az ukrán nacionalisták vádaskodásaira

Ungvár - A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) kedden nyílt levelet tett közzé, amelyben visszautasítja a szélsőjobboldali Szvoboda párt Kárpátalja megyei szervezetének magyarellenes vádaskodásait az 1939-es kárpátaljai eseményekkel és a vereckei magyar honfoglalási emlékművel kapcsolatban. Az ungvári zakarpattya.net.ua hírportálon publikált, Dupka György MÉKK-elnök által jegyzett írásban a magyar szervezet a Szvoboda egy nappal korábban ugyanitt megjelent nyilatkozatára válaszol, amelyben az ukrán párt kárpátaljai szervezete „a magyar állam felelősségének tisztázását” követelte a „Kárpát-Ukrajna 1939-es megszállása idején elkövetett bűntettek”, „az ukrán nép ellen 1939–1944-ben végrehajtott népiirtás” és a Vereckei-hágón „az ukrán hősök csontjaira” épített magyar honfoglalási emlékmű ügyében.

Levelében a MÉKK egyetért azzal a felvetéssel, hogy tisztázni kell a történelmi felelősséget, de szerinte azt nem egyoldalúan kell megtenni. Egyúttal mély sajnálatát és együttérzését fejezi ki mindazok iránt, akik ártatlanul veszítették életüket a 20. század első felének történelmi viharaiiban.

Ugyanakkor – mutat rá az írás – nem hagyható figyelmen kívül az 1944–1945-ben ukrán és orosz vezetők irányításával Kárpátalján végrehajtott etnikai tisztogatás sem, amelynek során mintegy 25 ezer magyart és németet internáltak és pusztítottak el. Ukrajna vezetése máig adós az ártatlanul meghurcoltak rehabilitálásával – emlékeztet a MÉKK.

A vereckei magyar emlékmű kapcsán a levél leszögezi, hogy mindenkinek joga van egy „köhalomra”. Annál is inkább – folytatódik az írás –, mert a történészek meghatározták, hol vannak az ukrán hősök csontjai, s azon a helyen emlékművet állítottak. Mivel a magyar emlékmű mintegy 500 méterrel távolabb

található, nincs ok aggodalomra, a honfoglalási emlékjel nem fog a hősök helyére „vándorolni” – mutat rá a MÉKK, sajnálatosnak nevezve, hogy vannak, akik a művészeti alkotást nem tudják megkülönböztetni a köhalomtól.

A Szvoboda azon állításával kapcsolatban, hogy nem megfelelő helyre került a honfoglalási emlékmű hivatalos bejegyeztetésére szánt pénz, a magyar szervezet leszögezi: a műemlékek bejegyzésével az illetékes állami hivatalok foglalkoznak, a pénzügyi kérdéseket illetően pedig Magyarország és az érintett magyar szervezet a felelős.

A MÉKK azt javasolja a Szvoboda kárpátaljai szervezetének, hogy az ellentétek szítása helyett energiáját inkább hasznos tevékenységre fordítsa. „A Megbékélés Mozgalmának egyik kezdeményezőjeként tudatában vagyunk a jövő nemzedékek előtt viselt felelősségünknek, ezért az ellenségeskedés helyett inkább a megbékélést választjuk. Mivel erősen ragaszkodunk anyanyelvünkhöz, történelmünkhöz és kultúránkhöz, nem a nemzetek közötti különbségek felszámolására, hanem azok elfogadására törekszünk” – zárul a magyar szervezet nyílt levele.

Ungvár, 2011.március 15.

Vandalok megrongálták a Szolyvai Emlékpark útjelző tábláit

A Kijev-Munkács főúton, a poljanai bekötő út térségében ismeretlen tettesek súlyosan megrongálták, beszakították a Szolyvai Emlékpark útjelző tábláját, amely újabb magyar-ellenes és gyűlöletkeltő huliganizmusnak is tekinthető.

A főút ellenkező irányában felállított másik táblát, amely a helyi benzinkúttal szemben van, annak a felületét fekete festékkel mázolták be.

A hatóságilag is engedélyezett és a nemrég felállított útjelző táblák az idelátogatókat a Szolyvai Emlékpark felé irányítják. Mint ismeretes, a második világháború végén, 1944 novemberében létesített egykori szolyvai gyűjtőtábor áldozatainak, illetve tágabb értelemben a szovjet megtorlás és a sztálini terror több ezer magyar és német ártatlan áldozatainak emléket állító Szolyvai Emlékpark hivatalos felavatására 1994 novemberében került sor, azóta a Kárpát-medencei magyarság egyik központi kegyeleti – és zarándokhelye.

Dupka György, a szolyvai emlékpark felelős titkára
2011. március 30.

KÁRPÁTALJA NEMZETI KÖZÖSSÉGEI MEGYEI TÁRSADALMI EGYESÜLETEI ELNÖKEINEK KÖZÖS NYILATKOZATA

Mi, Kárpátalja nemzeti közösségi társadalmi egyesületeinek elnökei aggodalmunkat fejezzük ki a szélsőséges nacionalista körök képviselői által kiváltott emlékmű-rombolás, valamint azon nyilatkozataik kapcsán, amelyek azon kívül, hogy szembennállást gerjesztenek Kárpátalja különböző nemzetiségeinek képviselői között, negatív hatással vannak az Ukrajna és Magyarország közötti kapcsolatok egészére is.

Mint ismeretes, Kárpátalján évszázadok óta békében és megértésben élnek egymás mellett számos nemzetiség képviselői, közöttük soha nem volt tapasztalható ellenségeskedés vagy gyűlölködés.

Határozottan elítéljük azok cselekedeteit, akik nemzetiségek közötti ellenségeskedést szítanak. Megfontoltságra, toleranciára szólítjuk fel nemzetközi kapcsolatok valamennyi résztvevőjét, ugyanis ez a béke és a nyugalom megőrzésének záloga, mint régióinkban, mint Ukrajnában egészében.

Egyhangúlag elfogadva Kárpátalja nemzeti kisebbségei társadalmi egyesülései elnökeinek értekezletén.

Ungvár, 2011. április 8.

Ádám József, a Kárpátaljai Romák „Pralipe” (Testvériség) Kongresszusa elnöke

Ádám Aladár, a Kárpátaljai „Ekgipe” (Egység) Roma Társadalmi Szervezetek Szövetségének elnöke

Ádám Iván, a Kárpátaljai Lovári Romák Kulturális-felvilágosító Egyesületének elnöke

Mihajlo Almásij, a Kárpátaljai Tudományos-Kulturológiai Duhnovics Társaság elnöke

Mikola Babinec, a „Krajove Tovarisztvo Podkarpatszkih Ruszinov” Kárpátaljai Szervezet elnöke

Bucskó Borisz, a Kárpátaljai Romák „Romani Csgib” (Roma nyelv) Egyesület elnöke

Galina Vakarova, a Kárpátaljai Lengyel Kulturális Egyesület elnöke

Varga Éva, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke

Joszip Hajnis, a “Matica Slovenska” Kárpátaljai Kulturális-felvilágosító Társaság elnöke

Horvát Miroszláv, a Kárpátaljai Romani „Cserheny” (Roma csillag) Ifjúsági Klub elnöke

Horvát Tibor, a Kárpátaljai Magyar Romák „Ung-romen” Kulturális-érdekvédelmi Egyesület elnöke

Marina Dudás, a Kárpátaljai Szlovák Nők „Dovira” Kultúr-felvilágosító Társaság elnöke

Dupka Nándor, az UMDSZ Ifjúsági Szövetség elnöke

Dupka György, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének elnöke

Jevgenij Zsupan, a Kárpátaljai Ruszinok Néptanácsának elnöke

Jovgyij Vaszil, a Kárpátaljai Románok „Ioan Mihali de Apsa” Szociális-kulturális Társaság elnöke

Kószeghy Elemér, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetségének elnöke

Kincs Gábor, a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fórumának elnöke

Lagyiszlav Lecovics, a Kárpátaljai Ruszinok Társaságának elnöke

Szergej Nyikogoszján, a Kárpátaljai Örmények „Ararat” Kulturális Egyesület elnöke

Pap Vilmos, a Kárpátaljai „Nejve Roma” (Új Roma) Értelmiségi Társadalmi Egyesület elnöke

Pap Zoltán, a Kárpátaljai Romák „Bahtalo drom” (Boldogság útja) Egyesület elnöke

Pap Náci, a Kárpátaljai Romák „Romani baht” (Cigány boldogság) Ifjúsági szervezete elnöke

Pap Emil, a Kárpátaljai Cigányok “Amaro Drom” Egyesület elnöke

Popovics Pál, a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség elnöke

Naum Repkin, a Kárpátaljai Zsidó Kulturális-felvilágosító Egyesület elnöke

Tatyjana Romanova, az Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális Szervezet elnöke

Vlagyimir Szaltikov, a Kárpátaljai Oroszok „Rusz” Kulturális Szervezet elnöke

Fechtel Valentina, a Kárpátaljai Németek „Nyimci Zakarpatye” Szervezet elnöke

VI. ADATBÁZIS, CÍMJEGYZÉK

1. UKRAJNAI ÉS KÁRPÁTALJAI MAGYAR SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK

A

Advance Kárpátaljai Tanácsadó és Fejlesztő Központ

Cím: 90200 Beregszász, B.Hmelnickij u. 29./1. Tel/fax: 00-380-/3141/-240-03, 432-85. www. advance.org.ua. E-mail: advance@advance.org.ua, gerevich@advance.org.ua, Igazgató: Gerevics János

B

Bereg Alkotó Egyesület

Cím: 90200 Beregszász, Sevcsenkó u. 13. Tel.: 00-380-96-27-26-026
E-mail: profuszm@gmail.com. Elnök: Profusz Marianna

Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház

Cím: 90200 Beregszász, Munkácsi u. 1. Tel.: 00-380-/3141/- 242-76. Igazgató: Balázsi József. Rendező: Vidnyánszky Attila

Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség (BMKSZ)

Cím: 90200 Beregszász, Munkácsi u. 3. Tel.: 00-380-/3141/-242-63
Fax: 00-380-/3141/-233-05, 234-17. E-mail: pirigyi@malta.uz.ua. Elnök: Pirigyi Béla

Beregvidéki Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesülete

Cím: 90200 Beregszász, Muzsalyi u. 5. Tel.: 00-380-/3141/-2-36-76. Elnök: Imre Margit

Cs

Cserkészliliom Alapítvány

Cím: 90200 Beregszász. E-mail: liliom@bereg.net.ua. Elnök: Bárdos István

D

„Dél-Ugocsa Falusi Zöldturizmus és Agroturizmus” járási egyesület

Cím: 90365 Újakli, Sevcsenkó út 42. Tel.: +380-50-914-31-44, +380-97-270-5150,
E-mail: ugocsa.jager@citromail.hu

E

ECDL vizsgaközpont, Máltai Szeretetszolgálat Beregszászi Járási Szervezete

Cím: 90200 Beregszász, Ukrajna, Rákóczi tér 6. Tel.: 00-380-/3141/-2-33-75
Fax: 00-380-/3141/-2-50-55. Honlap: www.ecdl.hu , E-mail: malta@bereg.uzhgorod.ua, Kapcsolattartó: Makuk János

F

Felső-Tiszavidéki Vállalkozók Klubja

Cím: 90500 Técső, Munkás/ Robocsa út 6/1. Tel.: 00-380-/3134/-33-777,

Fax: 00-380-/3134/-33-633. E-mail: fvktyachiv@gmail.com. Igazgató: Száva József

G

Gordiusz Kárpátaljai Magyar Ifjúsági Szövetség (KMISZ)

Ungvár, Lehocki út 60/42. Tel.: 00-380-/312/-61-71-08. E-mail: gordiusz_karpat@citromail.hu

I

Ivano-Frankivszki Balaton Magyar Kulturális Szövetség (IBMKSZ)

Cím: Ivano-Frankivszki megye, 76000 Ivano-Frankivszk, Sevcenkó u.21/3

Tel./Fax: 00-380-/3422/-53-77-66

K

Kalhan-A Alapítvány

Cím: Munkácsi járás, 89640 Beregszentmiklós, Volosin u. 53b. Mob.: 00+380-50-17-51-779. E-mail: kalhan-a@meta.ua , Elnök: Bartosh József

KAMOT Jótékonyági Alapítvány

Cím: 90200 Beregszász, Széchényi u. 59/B. Tel/fax: 00-380-/3141/-4-28-14. E-mail: kamot@azm.uz.ua. Elnök: Kocsis Mária

Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT)

Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel/fax: 00-380-/312/-64-37-37

Elnök: Gajdos István. Felelős titkár: Dupka György, irodavezető: Fuchs Andrea

Kárpátaljai Kereskedelmi- és Iparkamara.

Cím: 88015 Ungvár, Grusevszkij u. 62. Tel: 00-380-/312/- 66-22-14. Fax: 00-380-/312/- 66-44-77

Honlap: www.tpp.uzhgorod.ua. E-mail: tpp@tpp.uzhgorod.ua, Elnök: Kócsár Ottó

Kárpátaljai Magyar Agrárvállalkozók Szövetsége (KMASZ)

Cím: Beregszászi járás, Kisbégány (Mala Bigany). Tel.: 00-380-/3141/-220-32

Elnök: Urszta János. Igazgató: Homoki László

Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KáMCSSZ)

Cím: 89600 Munkács, Frunze u. 1. Tel.: 00-380-/3131/-546-38. Fax: 00-380-/3131/-213-55. E-mail: kamcssz@cserk.uzhgorod.ua. Elnök: Popovics Pál.

Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ)

Cím: 88000 Ungvár, Universzitetzska 21/508. Tel/fax: 00-380-/3122/-437-56

E-mail: iroda@kmdfksz.uzhgorod.ua, E-mail: chari15@freemail.hu Elnök: Csarnovics István

Kárpátaljai Magyar Egészségügyi Dolgozók Szövetsége (KMEDSZ)

Cím: 95100 Técső, Ötvenéves Október út. 34. Tel.: 00-380-/3134/-9-05-75

Levélcím: Técsői járás, Aknaszlatina, Allergológiai Kórház, Török út 42.

Tel.: 00-380-/3134/-3-19-36, 5-65-56, 2-15-00. Elnök: Dr. Csik Ferenc, Alelnöke: dr. Ljáh Erzsébet

Kárpátaljai Magyar Gazdaszövetség (KMGSZ)

Cím: Ungvári járási, Rát, Arany János utca 95. Elnök: Ádám Barnabás

Kárpátaljai Magyar Ifjúságért Jótékonyági Szervezet. Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel/fax: 00-380-/312/- 61-38-98. Elnök: Rezes József

Kárpátaljai Magyar Iskolaigazgatók Fóruma (KMIF)

Cím: 88000 Ungvár, Pravoszlav part 24., Dayka Gábor Középiskola. Tel/fax: 00-380-/312/- 61-71-01, E-mail: dayka@email.uz.ua

Elnök: Árpa Péter

Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (RIT)

88000 Ungvár, Mozsajszkogo 22/38. Tel.: 00-380-/312/-280-83. Elnök: Magyar László

Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Cím: 88000 Ungvár, Káptalan (Kapitulyna) u. 10. Tel.: 00-380-/312/-63-68-28

E-mail: library@mail.uzhgorod.ua Elnök: Horváthné Somogyi Ilona

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)

Cím: 88000 Ungvár, Pravoszlav rakpart 5. Tel./fax: 00-380-/312/-61-72-79, 61-32-54, 61-74-88. E-mail: root@kmksz.uzhgorod.ua, Honlap: www.karpatok.uzhgorod.ua,

Elnök: Kovács Miklós

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezete (KMKSZ ISZ)

Cím: 88000 Ungvár, Pravoszlav rakpart 5. Tel./fax: 00-380-/312/-61-72-79, 61-32-54, 61-74-88. E-mail: kmkszisz@azm.uz.ua, Honlap: www.karpatok.uzhgorod.ua, Elnök:

Pető Róbert

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet

Cím: 90200 Beregszász, Széchenyi u. 59/B. Tel/fax: 00-380-/3141/-4-28-15

www.kmmi.org.ua, Elnök: Zubánics László. Igazgató: Dupka György

Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány

Cím: 90200 Beregszász, Széchenyi u. 59/B Tel/fax: 00-380-/3141/-4-28-15

E-mail: beregihirlap@gmail.com, Elnök: Zubánics László

Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szülői és Pedagógusok Tanácsa (KAMOT)

Cím: 88000 Ungvár, Grusevskykoho 39/a. Tel/Fax: 00-380-/312/-61-23-93.

kamotungvar@gmail.com, Elnök: Kovács Péter

Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség

Cím: 90200 Beregszász , Olga Kobiljanszka út 17. Tel.: 00-380-/3141/-243-43

Fax: 00-380-/3141/-234-62, 22-729, E-mail: kmpsz@bereg.net.ua

Honlap: www.kmpsz.org.ua, Elnök: Orosz Ildikó

Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (KMSZF)

Cím: 90200 Beregszász , B. Hmelnickij u. 14. Tel.: 00-380-/3141/-241-77

-mail: east-nvsz@azm.uz.ua, Elnök: Kincs Gábor

Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság

Cím: 88000 Ungvár, Vár u. 12. Tel.: 00-380-/3122/-341-15, 3-42-77

Fax: 00-380-/3122/-350-42. Cím: Drugeth u. 57/1. Tel.: 00-380-312/-61-59-34

E-mail: lizanec@hung.univer.uzhgorod.ua

Elnök: Lizanec Péter (A Hungarológiai Intézet igazgatója)

Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete

Cím: 88000 Ungvár, Filátov u. 13. Tel/fax: 00-380-/3122/-319-03. Elnök: Huber Béla.

E-mail: huber@uzh.ukrtel.net

Kárpátaljai Újjászületés Német Szövetség

Cím: 89600 Munkács, Schönborn u. 46. Tel.: 00-380-/3131/-440-43, 4-25-36

Elnök: Kizman Zoltán,

Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ (KVK)

Cím: 88017 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel/fax: 00-380-/312/-64-37-37

E-mail: cherk47@gmail.com

Irodavezető: Fuchs Andrea

Kárpátinform Információs Szaktanácsadói és Regionális Fejlesztési Központ

Cím: 90200 Beregszász, B. Hmelnickij út 30. Tel./fax: 00-380-/3141/-234-16

E-mail: turizmus@bereg.net.ua, every@bereg.net.ua. Irodavezető: Csizmár Sarolta

„KMKSZ” Ukrajnai Magyar Párt

Cím: 88000 Ungvár, Pravoszlav part 5. Tel./fax: 00-380-/312/-61-72-79, 61-32-54, 61-74-88 . E-mail: root@kmksz.uzhgorod.ua

Honlap: www.karpatok.uzhgorod.ua

Országos elnök: Kovács Miklós. Megyei elnök: Brenzovics László

Krími Magyarok Szövetsége (Krími - Magyar Baráti Társaság)

Cím: Ukrajna, Krím, 95000 Szimferopol, Gorkij út 11. Tel.: 00-380-/652/-25-83-56, 25-07-16 (otth.), Fax: 00-380-/652/-246-364

Mob.: +380-50-87-98-499, +380-67-652-32-67

Elnök: Gladkih Nagyvezda

L

Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége

Cím: Ukrajna, 79008 Lviv (Lemberg), Rinok tér 35/8a. Tel/fax: 00-380-/322/-72-87-74,

E-mail: lmkosz@freemail.hu, gaborszarvas@yahoo.com

Elnök: Szarvas Gábor

M

Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK)

Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/A. Tel./Fax:: 00-380-/312/-64-37-37

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua. Elnök: Dupka György

Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja (MIKICS),

Cím: 90255 Mezővári, Városderék u. 28. Tel/fax: 00-380-/3141/-73-201

E-mail: varifabian@freemail.hu Elnök: Vári Fábán László

Magyarok Kijevi Egyesülete

Cím: 02225 Kijev, Nikolajeva u. 11/121., Tel.: 00-380-/44/-280-32-14

E-mail: umdsz@i.ua. Elnök: Vass Tibor

Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége

Cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 42/1., Tel/fax: 00-380-/312/-66-14-42, 66-14-40

Elnök: Kőszeghy Elemér

Micz-Bán Hagyományőrző Társaság

Cím: 89461 Eszeny, Kis u. 56. Mob.: +380-96-212-72-66

E-mail: szabotibor40@freemail.hu. Elnök: Szabó Tibor

Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület

Cím: Péterfalva, Rákóczi u. 110. Tel.: 00-380-/3143/-3-23-52,

Mob.: +380-67-42-71-340. Elnök: Minya József

Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület

Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel/fax: 00-380-/312/-64-37-37

Tiszteletbeli elnök: Balla Pál + Irodavezető: Fuchs Andrea

N

Négyhatár Vállalkozók Szövetsége (NVSZ)

Cím: 90200 Beregszász, B.Hmelnitskiy u.14. Tel/fax: 00-380-/3141/-241-77

E-mail: east-nvsz@azm.uz.ua. Elnök: Kincs Gábor

R

Rahói Járási Ukrán - Magyar Kulturális Együttműködési Társaság

Nejzsmák Emma elnök Cím: 90600 Rahó, B. Hmelnicki 86. Tel./fax: + 380-313225163. Mobil: 00 380 974 569 289

Sz

Szolyvai Magyarok Kulturális Szövetsége (SZMKSZ)

Cím: 89300 Szolyva, Sevcsenkó u. 3/t. Tel.: 00-380-/3133/-739-83

Elnök: Vass István

Szolyvai Emlékpark bizottság

Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel.: 00-380-/312/-64-37-37,

Elnök: Tóth Mihály

T

Terra Dei Mezőgazdasági Szaktanácsadó Iroda

Cím: 90200 Beregszász, B. Hmelnickij u. 30. Tel.: 00-380-/3141/-2-41-74

Mob. +380-50-37-23-466. Irodavezető: Tóth Gyula.

E-mail: : terradei@bereg.net.ua

Tiszaháti Turisztikai Információs Iroda

Cím: 90354 Péterfalva, Rákóczi út 13. Tel.:+380-98-64-63-888, +36-20-492-75-60.

E-mail: borbelyida@freemail.hu

Igazgató: Borbély Ida

Tiszahát Kultúrájáért Alapítvány

Cím: Tiszabökény, Zrínyi Ilona u. 187. Tel.:+380-97-90-73-793

E-mail: : istvan.pava@gmail.com. Elnök: Páva István

Tourinfo Iroda

Cím: 90200 Beregszász, Zrínyi Ilona út 25/2. Tel: 00-380-/3141/-4-32-70

E-Mail: office@zakarpattyatourism.info. Irodavezető: Halavács Éva

U

Ukrán - Magyar Területfejlesztési Iroda (UMTI)

Cím: 88000 Ungvár, Népek tere 4. (Pl. Narodna 4.). Tel: 00-380-/312/- 61-71-08

Honlap: www.umti.org, E-mail: umti@freemail.hu Elnök: Tarpai József

Ukrajnai Magyar Demokrata Párt (UMDP)

Cím: 90200 Beregszász, Zrínyi út 13. Tel.: 00-380-/3141/-227-12

Fax: 00-380-/3141/-232-44. E-mail: titkarsag.umdsh@gmail.com

Országos elnök: Gajdos István. Kárpátaljai megyei elnök: Péter Csaba

Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)

Cím: 90200 Beregszász, Széchenyi u. 59/B. Tel./Fax: 00-380-/3141/-4-28-92

Honlap: www.umdsh.uz.ua, E-mail: titkarsag.umdsh@gmail.com

Elnök: Gajdos István

Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség Ifjúsági Szervezete (UMDSZ ISZ)

Cím: 88017 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel./fax: 00-380-/312/-64-37-37

E-mail: dupkanandor@freemail.hu. Elnök: Dupka Nándor

Ügyvezető alelnök: Kázmér Dávid

Ukrán - Magyar Jogi Konzultációs Központ

Cím: 88017 Ungvár, Babuskin tér 5/a. Tel./fax: 00-380-/312/-64-37-37

E-mail: dupkanandor@freemail.hu. Elnök: dr. Lazur Jaroszlav Irodavezető: Dupka Nándor

Ungvári Nemzeti Egyetem, Hungarológiai Intézet

Cím: 88000 Ungvár, Vár u. 12. Tel.: 00-380-/3122/-341-15, Fax: 00-380-/3122/-342-77,

E-mail: magyarkar.une@gmail.com

Tanszékvezető professzor: Lizanec Péter

Ungvári Nemzeti Egyetem, Magyar Tanszék

Cím: 88000 Ungvár, Pidgirna u. 46.

Tel.: 00-380-/312/-64-39-60.

E-mail: magyarkar.une@gmail.com

Tanszékvezető professzor: Lizanec Péter

Ukrán Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központ

Cím: 90600 Rahó, B. Hmelnicki 86. Ukrajna, Tel./fax: + 380-3132 25 163

E-mail: rahocentrum@freemail.hu

V

Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség

Cím: Huszti járás, 90454 Visk, Október u.49. Tel./Fax: 00-380-/3142/-57-304

E-mail: otvos.ida@gmail.com. Elnök: Ötvös Ida

(Összeállította FuchS Andrea)

**2. KÁRPÁTALJAI NEMZETI KÖZÖSSÉGEK SZERVEZETEI,
INTÉZMÉNYEI¹⁵¹**

1. ROMÁNOK

Kárpátaljai Románok „Kosbuk” Szociális-kulturális Társasága (1994). Jogi címe: 90575 Técsői járás, Aknaszlatina, Mozhovij utca, 36, tel. 319-36, tel. 319-36. Elnöke *Opris Jurij Mihajlovics*. Técsői járás, 90575 Szolotvino/Aknaszlatina, Pidgirna utca, 27, tel. (03134) 5-64-74. Helyettesei: Mihalka Iván Ivánovics, Técsői járás, Gyibrova község. Simán Nucu Ivánovics, Rahói járás, Szerednye Vogyane község.

¹⁵¹ Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень № 20., Ужгород, 2010. 58. old.

Kárpátaljai Románok „Ioan Mihali de Apsa” Szociális-kulturális Társasága (1999). Jogi címe: 90575 Técsői járás, Aknaszlatina, Sport utca, 72. Elnöke: *Jovgyij Vaszil Jurijovics* orvos. Técsői járás, 90571 Nizsnyij Apsa (Alsóapsa) község, Borkanyuk utca 8, tel. (03134) 2-12-40, 2-10-75.

Kárpátaljai Románok Dacsia Szövetsége (2001). Elnöke: *Botos Ivan Mihajlovics*. Helyettese: Daco Tarasz. Técsői járás, 90571 Nizsnyij Apsa (Alsóapsa) község, Borkanyuk utca 17, tel. (03134) 5-73-41.

Kárpátaljai Románok Eminescu M. Ifjúsági Szövetsége (2003). Elnöke: *Bokocs Ivan Ivanovics*. 88000 Ungvár, Universzitetszka utca, 12.

„Bahta Luma” Kulturális-felvilágosító Társaság Rahói Járási Nők Szövetsége. Elnöke: *Rostás G.J.*. 90600 Rahó, B. Hmelnyickij utca, 208. tel. (03132) 2-31-68.

„Románe Gilja” Kulturális Egyesület Técsői Járási Szövetsége. Elnöke: *Popovics K.I.*. 90564 Técsői járás, Taracköz, Gorkij u.2.

2. SZLOVÁKOK

“Matica Slovenska” Kárpátaljai Kulturális-felvilágosító Társasága (1993). Területi státusú. Elnöke: *Hajnis Joszip Joszipovics*, a Szlovákok Világkongresszusa Európai Tanácsának alelnöke, az Ukrán-Szlovák Kormányközi Vegyesbizottság tagja. Ungvári járás. 89441 Hliboke /Mélyút község, Fő út. 169., tel. (0312)-63-96-94.

Kárpátaljai Szlovákok L. Stur Szövetsége (1997). Jogi címe. 89421 Ungvári járás. Sztoroznyica község, Sevcsenko utca 4., tel. 75-431. Elnöke *Balanko Valeria Joszipivna*, Ungvári járás, 89421 Sztoroznica (Ördarma), Gagarin utca 14, tel. (0312)-75-594.

Kárpátaljai Szlovák Nők „Dovira” Kultúr-felvilágosító társasága (1999). Jogi címe: 88000 Ungvár, Kavkazszka utca 15/22, tel. 61-58-05. Elnöke *Dudás Marina Jurijivna*. 88000 Ungvár, Lehockoho utca, 13/58, tel. (03122)-5-42-80.

Szlovák Értelmiség Kárpátaljai Közössége (2000). Jogi cím: 88000 Ungvári járás, Sztoroznica község, Sevcsenko utca, 4. Elnöke *Horváth Erneszt Ivánovics*. 88000 Ungvár, Szobranecka utca, 89.

Ungvári Szlovákok Társasága (1996). Jogi cím: 88000 Ungvár, Kapitulynaja 33. Városi státusú. Elnöke: *Latko Ivan*. Bucsok Jan Janovics. 88000 Ungvár, Gyöngyösi u 138. tel. (03122)-3-70-16, 61-27-89. helyettese.

„Matica Slovenska” Ungvári Társasága (1997). Jogi cím: 88000 Ungvár, Tiha 8. Elnöke: *Jordán Tiberij Tiborovics*. 88000 Ungvár, Lobacsevszkij 28.

Szlovák Kezdeményezései Ukrán-Szlovák Intézet. Elnöke: *Pahomava Sz. I.* 88000 Ungvár, Gagarin u. 98.

„Krajani” Szlovákok Nagybereznei Községe. Járási státusú. Elnöke: *Cekner V-A.* J. 89000 Nagyberezna, Sevcenkó u. 37.

3. NÉMETEK

Kárpátaljai Németek „Wiedergeburt” (Újjászületés) Szövetsége (1990). Jogi címe: 89600 Munkács, Schönborn utca 46, tel. 4-25-36. Elnöke *Kizman Zoltán Mihajlovics*, 89600 Munkács, Schönborn utca 46, tel. (03131)- 4-25-36.

Kárpátaljai Németek „Nyimci Zakarpatye” Szervezete (2000). Jogi címe: 89600 Munkács, Komarov utca 44, tel. 471-72. Elnöke: *Fechtel Valentina Janyivna*, 89600 Munkácsi járás, Komarov utca, 44, tel. (03131)- 4-71-72.

„Csinagyijevói Németek Egyesületének” Társadalmi Szervezete. Járási státusú. Elnöke: *Oszovszka V.J.*, 89640 Csinagyijevo (Beregszentmiklós), Szanatorna utca, 94.

„Wiedergeburt-Schönborn” Német Függtelen Társadalmi Szervezet. Járási státusú. Elnöke: *Kurc D.* 89670 Munkácsi járás, Schönborn, Fő u. 104.

„Schönborn” Német Információs-Oktatási Központ Munkácsi Járási Társadalmi Szervezete. Járási státusú. Elnöke: *Kudrja O.V.* 89670 Munkácsi járás, Schönborn, Fő u. 87.

Német Kulturális Központ Munkácsi Járási Társadalmi Szervezete. Járási státusú. Elnöke: *Biszaha K.M.* 89622 Munkácsi járás, Pósháza, Leszja Ukrajina u. 87.

Németek Uszty-Csornai Szervezete. Járási státusú. Elnöke: *Gorkavcsuk J.V.* 90520 Técsői járás, Uszty-Csorna, Verhovinszka u. 107. Tel. (03134)- 3-63-10.

Osztrákok Uszty-Csornai Járási Községe. Járási státusú. Elnöke: *Dovzszenko M.Sz.* 90520 Técsői járás, Uszty-Csorna, Verhovinszka u. 187. Tel. (03134)- 3-61-06.

Bruszturszkai Németek Járási Községe. Járási státusú. Kapcsolattartók: Elnöke: *Borisenko M.F.* 90522 Técsői járás, Lopuhovo, Partizán u. 70. Tel. (03134)- 3-65-25.

Német Község Szolyvai Járási Kulturális Szervezete. Járási státusú. Elnöke: *Canyko V.V.* 89300 Szolyva, I. Franko u. 1.

„Ukrajna Kárpátaljai Német Falc” Szervezete. Járási státusú. 8800 Ungvár, Volosin u. 18.

4. ZSIDÓK

Kárpátaljai Zsidó Kulturális-felvilágosító Egyesület (1991). Jogi címe: Ungvár, Gorkij utca 50/7, munkahelyi tel. 323-96, 324-52, 61-92-02. Elnöke *Repkin Naum Zaharovics*. 88000 Ungvár, Gorkij utca 50/7, tel. (0312)-63-23-96, 63-24-52, mobiltel. 050-317-8909.

Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete (2001). Jogi címe: Ungvár, Filatov utca 13, tel. 319-03. Kapcsolattartó: elnöke *Huber Adalbert Bejlovics*. 88000 Ungvár, Filatov utca 13, lakás.tel. (0312)-64-36-36.

Kárpátaljai „Menora” Zsidó Kulturális Egyesület Huszti Járási Tagozata. Járási státusú. Kapcsolattartó: elnöke *Lazarovics O.L.* 90400 Huszt, Markusa utca 10.

„Solom” Zsidó Kulturális Egyesület Huszti Járási Szervezete. Járási státusú. Kapcsolattartó: elnöke *Jankelovics J.Sz.* 90400 Huszt, Volosin utca 131 „a”.

5. LENGYELEK

Kárpátaljai (Gnevi Volosevics) Lengyel Kulturális Egyesület.
Megyei státusu.

Kapcsolattartó: Elnöke *Vakarova Galina Volodimirovna* orvos. 88000 Ungvár, L. Tolsztoj utca 46/16, tel. (03122) 2-85-47.

6. CSEHEK

Ungvári Jan Amos Komensky Cseh Kulturális Szövetség.

Jogi címe: 88000 Ungvár, Kapitulya 33. Városi státusú. Alapítás éve 1995. Jelenleg 50 tagja van. Elnöke: *Olga Bukszar* (1944). 88000 Ungvár, Kavkazkaja 15. (03122)-4-34-84, 61-27-89.

Tamás Masaryk Ungvári Klub.

Városi státusú. Alapítás éve: 1995. Elnöke: *Ivan Latko.*, 88000 Ungvár, Gyöngyösi u. 138. (03122)-3-70-16, 61-27-89.

7. ROMA/CIGÁNY

Kárpátalja „Ekgipe” (Egység) Roma Társadalmi Szervezetek Szövetsége (1998). Jogi címe: Ungvár, Gyöngyösi utca 10, tel. 61-58-05. Elnöke *Ádám Aladár*. 88007 Ungvár, Dunajevszkaja utca, 18, tel. (0312) 61-41-21, 61-39-56. Helyettese *Navrocka Jevgenyija Mikolajivna*, a Romani Jag c. roma lap főszerkesztője. Ungvár, Szvoboda tábornok utca, 5/83, tel. 5-47-56.

Kárpátaljai “Romani Jag” Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesület (1993). Jogi címe: Ungvár, Gyöngyösi utca 10, tel. 361-77, 61-58-05. Elnök *Ádám Aladár Jevgenyevics*, 88007 Ungvár, Dunajevszkaja utca, 18, tel. (0312) 61-41-21, 61-39-56.

Kárpátaljai Roma Nők “Terne csaja po nevo drom” (A fiatal asszonyok új úton) Kulturális-felvilágosító Egyesülete, (1999). Jogi címe: Ungvár, Gyöngyösi utca 10, tel. 361-77. Elnök: *Ádám Lília Jevgenyivna*. 88007 Ungvár, Gyöngyösi utca 10. Tel. (0312) 61-58-05.

Kárpátaljai Cigányok „Roma” Szövetsége (1993). Jogi címe: 88007 Ungvár, Donszkoj utca 4, tel. 61-37-58. Elnöke *Ádám József*, az ungvári városi tanács képviselője. 88007 Ungvár, Bogatirszka utca 45, tel. (0312) 61-37-58.

Kárpátaljai Romák „Pralipe” (Testvériség) Kongresszusa (2000). Jogi címe: Ungvár, Bohatirszka utca 45, tel. 61-37-58. A kongresszus elnöke: *Ádám József*. 88007 Ungvár, Bogatirszka utca 45, tel. (0312) 61-37-58.

Kárpátaljai Cigányok “Amaro Drom” Egyesülete (1995). Jogi címe: Ungvár, Chopin utca 15a/8. Tel. 203-89. Elnöke *Pap Omelján Jozsipovics*. 88007 Ungvár, Chopin utca 15a/8, tel. . (0312) 205-55.

Kárpátaljai Romák “Romani zor” (roma erő) Egyesülete (1995.) Jogi címe: Ungvár, Nahimov utca 24. Elnöke *Pliszov Valerij Mikolajovics*. 88007 Ungvár, Bercsényi utca 114, munkatel. (0312) 3-08-97, 61-55-92.

Kárpátaljai Romani „Cserheny” (Roma csillag) Ifjúsági Klub (2000). Jogi címe: Ungvár, Uzsanszka utca 80, tel. 362-67. Kapcsolattartó: Elnöke *Horváth Miroszláv Vasziljovics*. 88000 Ungvár, Ungvár, Uzsanszka utca 80, tel. (0312) 61-37-66.

Kárpátaljai Cigányok „Rom Szom” Kulturális Egyesülete (1997). Jogi címe: Ungvár, Munkácsi utca 10/5, tel. 61-67-59. Elnöke *Pap Aladár Aladárovics*. 88000 Ungvár, Munkácsi utca 10/5, tel. (0312) 61-67-59.

Kárpátaljai Cigányok „Lautari” Zenei Kulturális Egyesülete (1998). Jogi címe: Ungvár, Odeszka utca 33b/25, tel. 206-48. Elnöke *Pap Vilmos Vilmozevics*. Helyettese *Pap Vilhelm*. 88018 Ungvár, Novák utca 4/10. (0312)-64-31-49.

A Kárpátaljai Magyar Romák „Ung-romen” Kulturális-érdekvédelmi Egyesülete (1999). Jogi címe: Ungvár, Szabadság sugárút, 39/50. Elnöke *Horváth Tibor*; 88000 Ungvár, Grusevszkij út, 74/4, tel. (0312)-66-23-47. Helyettese *Horváth József*, ugyanott lakik.

Kárpátaljai Romák „Romani Csgib” (Roma nyelv) Egyesülete (2003). Elnöke: *Bucsko Borisz Ladiszlavovics*. 88000 Ungvár, Darwin út 19. Tel. (0312)-63-86-56.

Kárpátaljai Lovári Romák Kulturális-felvilágosító Egyesülete (1999). Területi státusú. Elnöke: *Ivan Adam Jevgenyevics*. 88000 Ungvár, Bogatirszka út 9.

Kárpátaljai Romák „Romani baht” (Cigány boldogság) Ifjúsági szervezete (2000). Elnöke: *Pap Náci Joszipovics*. 88000 Ungvár, Svabszka út 32.

Kárpátaljai Romák „Bahtalo drom” (Boldogság útja) Egyesülete (2003). Területi státusú. Elnöke: *Pap Zoltán Martinovics*. 88000 Ungvár, Volosin út 14/5. Tel. (0312)-2-97-29.

Kárpátaljai „Új élet” Falusi Romák Egyesülete. Területi státusú. Elnöke: *Selma Mihajlo Vaszilovics*. 90241 Beregszászi járás, Alsó Remete, Zelena út 5a. Tel. (03141)-9-72-00.

Kárpátaljai Roma Értelmiségiek „Nejve roma” (Új romák) Társadalmi Egyesülete. Területi státusú. Elnöke: *Pap Vilmos Vilmozevics*. 88018 Ungvár, Novák út 4/10. Tel. (0312)-64-31-49.

Járási, városi státusú nemzetiségi szervezetek

Irsavai Romák „Baro Rom” Egyesülete. Elnöke: *Lakatos K.K.*. 90241 Irsavai (Ilosvai) járás, Bagarevica 231.

Beregvidéki Romák „Romani Bah” Társadalmi Egyesülete. Elnöke: *Lakatos K.K.*. 90233 Beregszászi járás, Jánosi, Új Élet u. 10.

Beregszászi Járási Romák „Romano-Drom” Kulturális-Felvilágosító Érdekvédelmi Egyesülete. Elnöke: *Rác O.V.*. 90200 Beregszász, Újpiac u. 36.

Kárpátaljai Romaszervezetek Asszociációjának „Liberta” Magyar Romák Érdekvédelmi Szervezete. Elnöke: *Horváth Kálmán J.*. 90200 Beregszász, Sevcsenko u. 39”a”.

Beregvidéki Romák „Rom-Drom” Egyesülete. Elnöke: *Illés M.M.* 90200 Beregszász, Hmelnyickij u. 94/8. **Cigánynők „Roma kultúra” Egyesülete.** Járási státusú. Elnöke: *balog E. A.* 90200 Beregszász, Zene u. 5.

Kárpátaljai Magyar Romák „Csorgo Romale” Kulturális Érdekvédelmi Szervezete. Elnöke: *Lányi O.I.* 90200 Beregszász, Újpiac u. 60.

Nagyszőlősi Járási Romák „Romano-Drom” Kulturális-Felvilágosító Egyesülete. Elnöke: *Gyuri L. L.* 90312 Nagyszőlősi Járás, Nagykomját, Vajda u.200.

Nagyszőlősi Járási „Romák Európai Központja” Társadalmi Egyesülete. Elnöke: *Pincési V.O.* 90351 Nagyszőlősi Járás, Újlak, Rákóczi u. 10.

Nagyszőlősi Járási „Bahtali Romni” Egyesülete. Elnöke: *Bumba O.V.* 90312 Nagyszőlősi Járás, Nagykompját, Vatulyin u.200 „a”.

Kárpátaljai “Romani Jag” Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesület Perecsenyi Járási Szervezete. Elnöke: *Tirpák I. M.* 89200 Perecseny, Cegolyna u. 20. tel (03144)-2-27-14.

“Romano Trajo” (Roma Élet) „Roma Közösség” Ungvári Járási Szervezete. Elnöke: *Szalka E.R.* 89599 Ungvári Járás, Csap, Ifjúsági út 1.

Romák “Romani Csgib” (Orosz Nyelv) Ungvári Járási Szervezete. Elnöke: *Berezinszkij L. I.* 89452 Ungvári Járás, Szerednye, Linszka u. ház, sz.n.

Munkácsi Járási Romák „Romano-Amalipe” Kulturális-Felvilágosító Érdekvédelmi Egyesülete. Elnöke: *Lakatos K.K.* 89640 Munkácsi járás, Csinagyijevo, Szanatorna u. 94.

Kárpátaljai “Romani Jag” Cigány Kulturális-felvilágosító Egyesület Nagybereznai Járási Szervezete. Elnöke: *Tirpák M. M.* 89000, Nagybereznai járás, Nagyberezna, Zelena u. 30.

“ROMA” „Roma közösség” Huszti Járási Társadalmi Szervezete. Elnöke: *Váradi J. K.* 90400 Huszt, Vazjednanyija u. 23.

„Amaro Drom” Huszti Járási Társadalmi Szervezete. Elnöke: *Váradi O.J.* 90454 Huszti járás, Visk, Sevcenko u 154.

„Romale” Huszti Járási Társadalmi Szervezete. Elnöke: *Makula G.K.* 90454 Huszti járás, Visk, Sevcenko u 154.

Rahói Járási Cigányok Közössége. Elnöke: *Kovács V.J.* 90600 Rahó, B. Hmelnickij u. 24.

Romák „Bahtalo drom” (Boldogság útja) Egyesülete. Jogi címe. 88000 Ungvár, Volosin u. 14/5. Elnöke: *Pap Zoltán Martinovics.* 88000 Ungvár, Unyiverszitetszka út 10/25 B.

„Rajikane Roma” Roma Értelmiségi Közösség Ungvári Városi Egyesülete. Jogi címe. 88000 Ungvár, Munkácsi u. 10/5. Alapítási éve: 2003. Elnöke: *Pap Aladár Aladárovics.* 88000 Ungvár, Munkácsi út 10/5.

„Terne po nejvo drom” Ifjúsági Társadalmi Szervezet. Jogi címe. 88000 Ungvár, Svabszka 32. Alapítási éve: 2002. Elnöke: *Pap O. N.* 88000 Ungvár, Sváb út 32.

„Ame Roma” Városi Társadami Szervezet. Elnöke: *Ádám V. J.* 88000 Ungvár, Osztrivszka út 36/2.

„Romani Dolja” Társadami Szervezet. Elnöke: *Ádám V. J.* 88000 Ungvár, Radvanka út 52.

8. RUSZINOK

Kárpáti Ruszinok Társasága (1997). Jogi címe: Munkácsi járás, Sztrabicsevo község, tel. 231-652-56. Elnöke *Zsupan Jevhen Jevhenovics*, a területi tanács képviselője. Lakcíme: 89600 Munkács, Pivnicsna utca 36, tel. (03131)-3-13-14, 2-14-91.

Ruszin Tudományos-Felvilágosító Társaság (1997). Jogi címe: 88000 Ungvár, Unyiverszityetszkij prov. 14., tel. 35-16. Elnök: *Krivszki Iván Jurijovics*. 89000 Ungvár, Pravoszlavna nab. 20.

„Podkarpatszkih Ruszinok Közösségének” Kárpátaljai Szervezete (1997). Jogi címe: 89600 Munkács, Béke utca, 30, tel. 491-64. Elnöke *Lecovics Ladisláv Vasziljovics*. 89600 Munkács, Podoprihori utca 7/53, tel. (03131)-4-32.01.

„Obszesztvo Karpatszkih Ruszinov” Kárpátaljai Szervezete (1997). Területi státusú. Elnöke: Elnöke *Zsupan Jevhen Jevhenovics*, a területi tanács képviselője. Lakcíme: 89600 Munkács, Pivnicsna utca 36, tel. (03131)-3-13-14, 2-14-91.

Kárpátaljai Tudományos-Kulturológiai Duhnovics Társaság. (2004). Területi státusú. Elnöke: *Almás Mihajlo Ivanovics*. 89000 Ungvár, Zakarpatszka u. 26/53, tel. (0312)-64-14-63.

Kárpátaljai Ruszinok Narodna Rada (Néptanács) Területi Társadalmi Szervezete (1997). Területi státusú. Elnöke: *Zsupan Jevgen Jevgenovics*, a megyei tanács képviselője. Lakcíme: 89600 Munkács, Pivnicsna utca 36, tel. (03131)-3-13-14, 2-14-91.

„Szojm Pidkarpatszkih Ruszinyiv” asszociáció megyei szervezete. Területi státusú. Elnöke: *Szidor Dimitrij Dimitrijovics*, ortodox pópa. 89018 Ungvár, Kirila i Mefogyija tér 7. tel. (0312)-2-79-77, 2-97-27.

„Pidkarpatoruszinszke tovarisztvo imenyi Kirila i Mefogyija” Kárpátaljai Szervezete (1994). Területi státuszú. Elnöke: *Szidor Dimitrij Dimitrijovics*, ortodox pópa. 89018 Ungvár, Kirila i Mefogyija tér 7. tel. (0312)-2-79-77, 2-97-27.

Kárpátaljai Ruszin Írók Szövetsége (2003). Területi státusú. A szervezet tagjainak száma 29 fő. Elnöke: *Grad Mihajlo Ivanovics*. 89000 Ungvár, Pravoszlavna nab. 20.

„Krajove Tovariszto Podkarpatszkih Ruszinov” Kárpátaljai Szervezete (2003). Területi státusú. Elnöke: *Babinec Mikola Mikolajevics*. 89600 Munkács, Cservonoarmejszka utca 97, tel. (03131)-2-48-85.

„Ruszinszka Rogyina” Kárpátaljai Társadalmi Szervezete. Területi státusú. Elnöke: *Lengyel Vaszil Vaszilovics*. 90300 Nagyszőlős, Onufrij utca 6, tel. (0243)-3-54-66.

„Narodna Rada Podkarpatszskaji Ruszi” Kárpátaljai Társadalmi Szervezete. Területi státusú. Elnöke: *Sztaroszta Mikola jevgenyevics*. 90400 Huszt, Tyimirjazez utca 37.

JÁRÁSI, VÁROSI STÁTUSÚ

„Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov” Irsavai Járási Szervezete. Elnöke: Elnöke *Balega F. M.* Címe: 90200 Irsava (Ilosva), Tereskova utca 4.

„Obcsesztvo Ruszinov Irsavcsini” (Ilosvai Ruszinok Közössége) Irsavai Járási Szervezete. Elnöke: Elnöke *Halász M. P.* Címe: 90200 Irsava (Ilosva), Kocjubinszkij utca 24. tel. (03144)-2-14-00.

„Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov” Nagyszőlősi Járási Szervezete. Elnöke: Elnöke *Dovhej D. V.* Címe: 90300 Nagyszőlős, Sztancijna utca 35. tel. (03143)-2-19-06.

Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov Perecsenyi Járási Egyesülete. Elnöke: Elnöke: *Ivanyik V. I.* Címe: 89200 Perecseny, Zsovnyeva utca 85. tel. (03145)-2-19-04.

Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov Huszti Járási Egyesülete. Elnöke: Elnöke: *Váradí J. K.* Címe: 904000 Huszt, Borkanyuk utca 48/7.

„Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov” Técső Járási Szervezete. Elnöke: Elnöke *Grád M.I.* Címe: 90500 Técső, Vajda utca 16/6. tel. (03134)-2-24-87.

„Obcsesztvo Pidkarpatszkih Ruszinov” Munkácsi Járási Szervezete. Elnöke: *Andrejko B.I.* 89600 Munkács, Miru utca 30.

Ruszin Nők Ungvári Szövetsége (2001). Jogi címe: 88 000 Ungvár, Ruszka 31. Elnöke: *Jarcsics Maria Mihajlivna*. 89000 Ungvár, Naszipna u 0/65. (Zaliznicsna 36). tel. (0312)-3-51-87, 61-70-70.

„Obcsesztvo Podkarpatszkih Ruszinov” Ungvári Városi Szövetsége (2003). Jogi címe: 88 000 Ungvár, Pravoszlan Naberezsnya 20. Városi státusú. Elnöke: *Dumnicos Jurij Andrijovics*. 89000 Ungvár, Proszpekt Szovobodi 53/45. tel. (0312)-3-72-35, 2-71-04.

9. OROSZOK

Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális szervezete (1992). Elnöke: *Romanova Tatyjana Danyilovna*. Ungvár, Blagojeva utca 14/20, tel. (0312)-6 3-92-20.

„Ukrajna orosz mozgalma” Összukrán Társadalmi Szervezet Kárpátaljai Kirendeltsége (1999). Jogi címe: Ungvár, Korjatovics tér, 22. Elnöke *Ivanov Volodimir Arhipovics*. 88017 Ungvár, Oszipenko utca 16/36. Tel. (0312)-64-43-21.

Kárpátaljai „Rusz” Orosz Kulturális szervezete. Elnöke *Szaltikov Volodimir Mikolajevics*. 88017 Ungvár, Pravoszlav naber. 20. Tel. (0312)-3-55-54.

Kárpátaljai „Kijivsza Rusz” Orosz Kulturális Központ” Kárpátaljai Szervezete. Elnöke *Hecko Jurij Jurijovics*. 88000 Ungvár, Mozsajszkij u 22/66.

Kárpátalja Orosz Közössége Szláv Gyülekezet (1995). Jogi címe: Ungvár, Párizsi kömmün utca, 3. Elnöke *Krivcov Alekszandr Petrovics*. 88000 Ungvár, Glovposta, A/sz19A.

Kárpátalja Orosz Szervezeteinek Asszociációja (2001). Jogi címe: Ungvár, Szabadság sugárút, 61/51. Elnöke *Jemsanov Alekszandr Viktorovics*, Ungvár, Szabadság sugárút, 61/51, lakástel. 272-74. Helyettese Mahortova Szevtlana Szergejevna, Munkács, Nedecey utca, 41/10, munkahelyi tel. 247-58.

Kárpátaljai „Ruszkaja Obscsina” (Orosz Közösség) Nagyszőlősi Járási Szervezete. Járási státusú. Elnöke: Elnöke *Gurov I. V.* Címe: 90300 Nagyszőlős, Béke utca 38. tel. (03143)-2-30-14.

Beregszászi Puskin Orosz Kulturális Egyesület. Járási státusú. Elnöke: *Razgulov V. M.* 90200 Beregszász, Munkácsi u. 34 „a”/60.

„Orosz Kultúra Ungvári Közössége” Társadalmi Szervezet. Városi státusú. Elnöke: *Szaltikov V. M.* 80 000 Ungvár, Pravoszlav nab. u. 20.

Orosz Kultúra Ungvári Egyesülete. Valapítási éve: 1999, 200 taggal. Jogi címe: Uzshorod hotel. Városi státusú. Elnöke: *Durnyev Olekszandr Ivanovics*. 80 000 Ungvár, Proszpekt Szvobodí u 38/44., tel. (03112)-2-64-49, 61-74-79.

Orosz Ház Kárpátaljai Oroszok Kulturális Szervezetének Ungvári Egyesülete (1999). Városi státusú. Elnöke: *Progorájev Vladimir Olekszandrovics*. Helyettese. Golicin Pjotr Olekszandrovics. 88000 Ungvár, Blagojeva utca 14/20, (Nyevszkij u. 63.) tel. (0312)-63-92-20, 63-65-44.

„Cseszt, imenyi Szv. Georgijja Pobedonoszcsa” Orosz Társadalmi Szervezet. (2003). Városi státusú. Elnöke: *Kovalenko Oleg Mikolajevics*. 88000 Ungvár, Proszpekt Szvobodí utca 40/67.

10. AZERIEK

Ukrajnai Azeriek Kongresszusának Kárpátaljai regionális szervezete (2000). Jogi címe: 88000 Ungvár, Lehoczky utca 76/16. Elnöke Zakir Gejusev. 88000 Ungvár, Lehoczky utca 76/16. – Halilov Sanhetgyin- ogli. . 88000 Ungvár, Lavrisceva 12a/50.

Azeriek „Hazar” Ungvári Városi Egyesülete. Alapítási éve: 1996, 50 taggal. Városi státusú. Elnöke: *Kahramanov Zukfigar. Muzofag-ogli.* 88000 Ungvár, Svabszka, u. 29/2.-2-01-05.

11. BELORUSZOK (FEHÉROROSZOK)

Kárpátaljai Beloruszok „Szjabri” Kulturális Szövetsége (1999).

88000Ungvár, Hrusevskij utca 27/16, tel. (0312)-61-42-46.

Alapítási éve: 1999. Területi státusú. Sajtószerve nincsKülön helyisége nincs. A szervezet tagjainak száma 1500 fő. A tagsági díjakból finanszírozzák. A társaság fő célja a belorusz kultúra és a szellemi hagyaték megőrzése és védelme, az ifjúság tiszteletre nevelése a belorusz kultúra iránt, gondoskodás tagjai szociális és életfeltételeinek a javításáról.

Elnöke *Donyec Anatolij Adamovics.* 88000 Ungvár, Zanykovecka utca 23/31, tel. (03122)-2-55-91. – Helyettese Kubarszka Szvetlana Kirilovna. Ungvár, Hvargyijszka utca 6, tel. (03122)-420-95.

12. GÖRÖGÖK

Kárpátaljai Görögök „Ellada” Kulturális-felvilágosító Egyesülete (2004).

Alapítási éve: 2004. Területi státusú. Sajtószerve nincs. Ungvár. Tagjainak száma 60. Elnöke: *Hajtul Anzsela Viktorivna.* 88000 Ungvár, Proszpekt Prijutszkij 10/12. Tel. (03122)-3-53-18.

13. ÖRMÉNYEK

Kárpátaljai Örmények „Ararat” Kulturális Egyesülete (1996).

Jogi címe: 88000 Ungvár, Szvoboda tábornok utca 5/1, tel. (0312)-207-35.

Elnöke *Nyikogoszján Szergej Szenikerimovics,* 88000 Ungvár, Szvoboda tábornok utca 5/1. Tel. (0312)-2-17-35. Helyettese Orbeljánc Harnik Zavenovics. 88000 Ungvár, Panykevics utca 78, lakástel. (0312)-3-66-01.

FEHASZNÁLT FORRÁSOK, IRODALOM

Dr. Árpa István: A tiszaháti nemzetiségek életéből. (Pillanatképek múltunkból). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

Balogh Csaba. Cigány út: van, csak járhatatlan... – Kárpáti Igaz Szó, 2011. április 9.

Braun László, Csernicskó István és Molnár József: Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. PoliPrint kft. Ungvár, 2010., 44.o. Elektronikus változata: www.kmf.uz.ua/.../Braun_Csernicsko_Molnar_Magyar_anyanyelvu_ciganyok.pdf -

Botlik József-Dupka György: Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991 Mandátum-Universum, Budapest-Szeged, 1991.,

Botlik József: Hármast keresztt alatti. Görög katolikusok Kárpátalján az Ungvári Uniótól napjainkig (1646-1997). Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1994.,

Botlik József-Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., Botlik József: Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX-XX. századi történetéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2000.,

Csomár Zoltán: Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. Budapest, 1939, 48-52., 86.

Dupka György, Zubánics László. Belső-Ukrajna a népszámlálás tükrében. http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=28&book_id=303

Dupka György, Horváth Sándor, Móricz Kálmán: Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén. Ungvár-Budapest, Kárpáti Kiadó. 1990., 128.

Dupka György: Kárpátalja magyarsága. Honismereti kézikönyv. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia –, Budapest, 2000., 158.

Dupka György: Autonómia-törekvések Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004.

Dupka György: A magyarság számának, összetételének és települési területeinek változása Kárpátalján. – In: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990). Az 1992. szeptember 2-5. között Budapesten megrendezett Nemzetiségi Statisztikai Konferencia előadásai. Szerk. Kovacsics József. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1994.

Élő történelem. Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből. 1944-1992. Dupka György közreadásában. (Dokumentumgyűjtemény). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1992.

Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól (1944–1946). Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.

„Sötét napok jöttek...” Konceptiós perek magyar elítéltjei. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944-1957. Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.

Dupka György, Korszun Alejszej: A „malenykij robot” dokumentumokban. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997.

Dupka György: Kárpátaljai magyar GULAG-lexikon. Lefejezett értelmiség 1942-1957. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1999.,

Dupka György: '56 és Kárpátalja. Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2006.,

Dupka György: „Népünk temetője: Szolyva” Kárpát-medencei magyarság kegyhelye. A szolyvai gyűjtőtábor történetéből 1944-1945. Tanulmány. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, 2009.

Fedinec Csilla. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Fórum intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta – Dunaszerdahely, 2002. Forrás: Fórum Kisebbségkutató Intézet (www.foruminst.sk)

Finciczky Mihály. Polgármesteri jelentések Ungvár közállapotáról (1907, 1909, 1912, F. M. 1890-től 1894-ig, majd 1904-től 1916-ig Ungvár polgármestere volt.) – 1912.

Frantisek Stojan: Representacni sborník veskerého skolství na Podkarpatské Rusi pri príležitosti 20 letého trvání CSR. 1918-1938. É.n.

Górzynska, Anna Teresa: Ukrainsskie doswiadczenia i refleksje . Spojrzenia polskiego nauczyciela. Centrum Szkolenia i Organizacji Systemów Jakosci, Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kosciuszki. Karków, 2007.

Kárpátalja. Kárpát-medence Régiói 11. Szerkesztette: Baranyi Béla. A monográfia az MTA Regionális Kutatások Központja és a Dialóg Campus Kiadó sorozata. Pécs Budapest, 2009.

Kárpátalja 1919–2009 kultúra, politika, történelem. Főszerkesztő: Fedinec Csilla, Vehes Mikola. Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. Budapest, 2010. 640 p. A monográfia ukrán nyelvű változata is megjelent Ungváron (Uzshorod, Poligrafcentr „Líra”, 2010.).

A kárpátaljai magyarlakta települések gazdasági fejlesztési koncepciója,

tevékenységi programja, befektetési térképe 2007-2013. II. Összeállít: Dupka György, Fuchs Andrea. - In., Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár, 2007.

Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára. Munkaanyag. Szerkesztette és összeállít: Dupka György, Fuchs Andrea. - In. Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007.

A kárpátaljai magyar lakta települések gazdaságfejlesztési koncepciója. Szerkesztette és összeállít.: Dupka György, Fuchs Andrea. - In. Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár, 2005. Tárolt változata: <http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1913435/karpataljai.pdf>

A KHÖT kézikönyve 2011. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Gajdos István, Zubánics László. Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása, Ungvár-Beregszász, 2011.

Kemény Gábor: Verhovina feltámad. A ruszin sors könyve. Mefhosz Könyvkiadó, Budapest, 1939.,

Kovács Alajos: Magyarország népességi statisztikája 1910-ben. Budapest, 1920.

Lehoczky Tivadar: A munkácsi cigányok. – Etnographia, Budapest, 2005, XVI. k. 189l.

Lusztig Károly előadása. A sztálinizmus kárpátaljai áldozatai. Nemzetközi konferencia. Beregszász, 1989. november 16. – Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Patent-Intermix, 1993, 220.

Malenkyj robot.”Egyetlen bűnünk a származásunk volt...” Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkyj robot”-ra a szálini lágerekbe 1944/45-1955. Szerkesztő: dr. Bognár Zsolt. Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre. Feleős kiadó: Matkovits-Kretz Eleonóra. Pécs, 2009.

Molnár József, Molnár D. István: Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász, 2005, 120.l.

Elektronikus változata: meteor.geo.klte.hu/hu/doc/publ_molnarj.pdf –

Omeljan Dovhanics előadása. A sztálinizmus kárpátaljai áldozatai. Nemzetközi konferencia. Beregszász, 1989. november 16. – Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól Dupka György közreadásában. Ungvár-Budapest, Patent-Intermix, 1993, 222-223. o.

Popély Gyula: Népfogyatkozás (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945), Írók Szakszervezete, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991.

Ságvári Ágnes. Holocaust Kárpátalján, 1941. Multünk 1999/2. 116-145 o.

S. Benedek András: A tettenérhető történelem. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

Szabina Miron: Uzsgorod. A zsidó történelem emlékhelyei ukránul. Ungvár, M-Stúdió, 2001.

Dr. Szabó László. Kárpátaljai demográfiai adatok, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

Szova-Gmitrov Péter: Ungvár múltja. A szerző saját kiadása, Ungvár, 1944.

Thaly Kálmán: A székesi gr. Bercsényi-család, I–III, Budapest, 1885-1892. – II. 520. o.

Tóth Gábor: „Az eltávolítás haladéktalanul végrehajtandó”. Deportálások Kárpátalján a második világháború idején. KMMI-Füzetek V., 2009.

Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára. Szerkesztette és összeállította: Dupka György. - In. Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006.

Zprávy Štátneho úradu štatistického Republiky Československej, továbbiakban Zprávy, 1933.195. sz., 1535. o.

Zprávy Štátního úradu štatistického Republiky Československé, 1933.170. sz. 1341.o.

Egyéb forrás:

- *A KHÖT Kézikönyve, 2008.* A Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulásának XVIII. Fóruma. Összeállította: Dupka György, Fuchs Andrea, Zubánics László. Ungvár-Beregszász, 2008. december 18. 66 o.,

- *Önkormányzataink számok és adatok tükrében.* A Kárpátaljai Megyei Tanács és a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal adatbázisa alapján összeállították: Krajnyák Zoltán, Dupka György. Ungvár, 2007. 50 o.,

- A Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulás, a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet archívuma és adattára.,

– A megyei és járási tanácsok adattára,

– A megyei statisztikai hivatal adattára,

– A megyei választási bizottság adattára,

– A polgármesteri hivatalok adattára

Адам А., Навроцька Є. Проблеми інтеграції ромів в українське суспільство // Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення (Матеріали наук.-практ. конф., 19-20 січ. 2001 р.) / Під заг. ред. П.В. Токаря. – Ужгород, 2001., Адам А., Зейкан Ю., Навроцька Є. Білий камінь з чорної катівні: голокост ромів Закарпаття (Українською та ромською мовами). – Ужгород: „Видавництво Олександри Гаркуші“, 2006.

Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА, Центр культур національних меншин. Інформаційний бюлетень. Видавництво ТОВ «ІВА», Ужгород, 2003., 2010.

Гайніш Й. Й. Словаки Закарпаття // Матеріали науково-практичної конференції “Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті”. – Ужгород, 1997.

Ємець Г.С., Дяченко Б.І. Відділ у справах національностей Закарпатської ОДА Циганське населення Закарпаття Видавництво «Карпати» Ужгород, 1993, 154. о.

История городов й сел Украинской ССР. Закарпатская область. - К., 1982.

Історія міст і сіл УРСР. Закарпатська область. - К., 1969.

Карпатська Україна. Документи і матеріали, хроніка подій, персоналії. Упорядники: Довганич О.Д., Корсун О.М., Пагіря О.М. Ужгород 2009.

Клинченко Т. Німецькі поселення в Мукачівському районі: реальність і перспективи // Carpatica -Карпатика. – Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). – Ужгород, 1995.

Куля Ф. Німецькі школи на Закарпатті: історія і сучасність // Carpatica - Карпатика. – Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). – Ужгород, 1995.

Мазурок О., Павленко Г, Ситник О. Документи ДАЗО як джерело до вивчення історії Закарпаття (1939-1959.) // Carpatica – Карпатика. – Випуск 4: Німці на Закарпатті (X-XX ст.). – Ужгород, 1995.

Малець Олександр Омелянович. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр.. XX ст. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, Ужгород, 2004.154-158. о.

Навроцька, Євгенія: Історія та культура ромів. Методичний посібник для вчителів Видавництво Олександри Гаркуші , Ужгород, 2004, 157-169.

Павленко Г. В. Нове про депортацію німців Закарпаття в 1944- 1946рр. // Матеріали науково-практичної конференції “Державне регулювання міжетнічних відносини в Закарпатті”. – Ужгород, 1997.

Павленко Г. Німці на Закарпатті. -Ужгород, 1995. - 86с., Куля Ф. Німецькі школи на Закарпатті. - Ужгород, 1998. - 77 с.

Рингис, Анастасія: Большая часть украинских ромов живёт в Закарпатье, в 130 таборах. - Фокус <http://ua-reporter.com/novosti/95217>

Тернистий шлях до України. Збірник архівних документів і матеріалів. Закарпаття в європейській політиці 1918 – 1919, 1938-1939, 1944-1946 рр. XX століття. Упорядкування Довганич О.Д., Корсун О.М., Ужгород. ВАТ «Видавництво Закарпаття» – 2007.

DUPKA GYÖRGY (1952. április 11.) író, szerkesztő, művelődéstörténész, kárpátaljai magyarság-kutató. Az egykori Ugocsa megyei Tiszabökenyben született. Iskoláit szülőfalujában és Péterfalván végezte, majd az Ungvári Állami Egyetemen 1979-ben szerzett magyar szakos bölcsészdiplomát. Még ebben az évben újságíró lett a Kárpáti Igaz Szónál. 1986-1992 között a Kárpáti Kiadó magyar osztályának szerkesztője. 1992-től az Intermix Kiadó vezetője, nevéhez fűződik a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat beindítása és gondozása, amely már a 210. kötetnél tart. 1998-tól a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ elnöke. 2006-2008 között magyarországi egyetemi képzésen vett részt és 2008 őszén az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán kulturális mediátor szakos diplomát szerzett. 2008-tól a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (www.kmmi.org.ua) igazgatója. 1968-tól publikál, verseket írt, népballadákat és történeti mondákat gyűjtött. Különböző szakmai és érdekvédelmi szervezet (KMKSZ, UMDSZ, MÉKK, KHÖT) tagja, alapítója illetve tisztségviselője. A Magyar Írószövetség tagja, az Együtt című irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat felelős kiadója. A kárpátaljai megyei tanácsnak kétszer, az ungvári városi tanácsnak egyszer volt a helyi magyarság által megválasztott képviselője. Elkötelezett GULAG-kutató. A trianoni békediktátum után, különösen 1919-től kisebbségbe kényszerített kárpátaljai magyarság múltjával és jelenével kapcsolatosan közel 20 könyve jelent meg eddig.

Fontosabb művei: *Ez hát a hon...* Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéről 1918–1991. (Társszerző: Botlik József), Mandátum Kiadó, Budapest – Universum Kiadó, Szeged, 1991., *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*, (Társszerző: Botlik József) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993., *A „málenkij robot” dokumentumokban* (Társszerző: Alekszej Korszun), Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997., *Kárpátalja magyarsága*. Honismereti kézikönyv. Nyelv és Lélek könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága -- Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2000., *Autonómia-törekvések Kárpátalján*, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004., *„Keressétek fel a sírom...” Szolyvai emlékkönyv 1944-1959-2004*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004., *’56 és Kárpátalja*. Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2006. *„Otthon a könyv is édes...” 1944-1955. Kényszermunkára hurcolt kárpátaljai magyarok és németek nyomában a Donyeck-medencében*. Társszerzők: Bakura Sándor, Kovács Erzsébet, Kovács Elemér, Molnár D. Erzsébet, Tóth Zsuzsanna: Intermix Kiadó, 2009.

Főbb elismerései: Berzsényi-díj, 1993; Nagy Imre-emlékplakett, 1995; az MTA Szabolcs-Szatmár Megyei Tudományos Testülete a kutatással nem főhivatásként foglalkozó 1996. évi díjazottja. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából a Magyar Köztársaság emlékérmét kapta meg 2006-ban a korabeli események feltárásáért. Julianus díj, 2009.

Kárpátaljai Magyar Könyvek